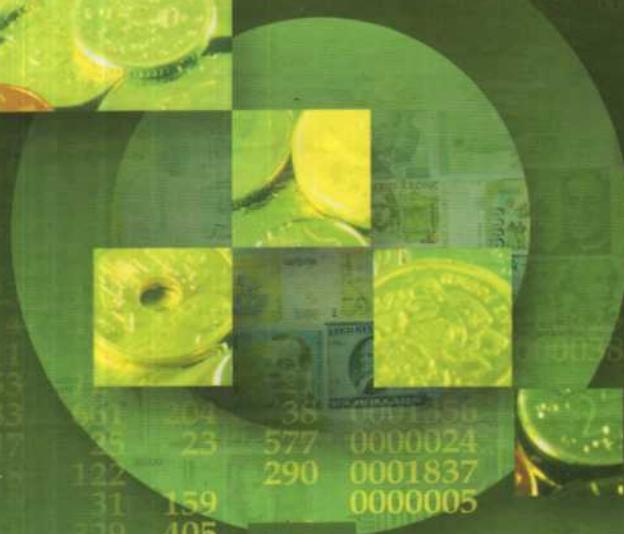

В.В. Васильєва
О.Р. Васильченко

Фінансовий ринок

60	11	12398
58	12	000423 001784
23	13	000038
15	14	000852
45	15	000526
21	16	000005
43	17	0001356
49	18	000004
11	19	0000005
53	20	0000006
33	21	00000005
47	22	0000024
122	23	0001837
31	24	0000005
329	25	0012369 000116 000387
	26	0000158 001387
	27	0017517 000598

В.В. Васильєва
О.Р. Васильченко

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

Навчальний посібник

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учебової літератури»
2008

ББК 65.053я73
В 19
УДК 336.7(075.8)

Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист №1.4/18-Г-136 від 23.01.2007 р.)

Рецензенти:

Балабанова Л.В. – доктор економічних наук, професор (Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського);

Кузьменко Л.М. – доктор економічних наук, професор (Інституту економіки промисловості Національної академії наук України);

Хімченко А.М. – кандидат економічних наук (Донецький національний університет).

Васильєва В.В., Васильченко О.Р.
В 19 Фінансовий ринок. Навч. пос. – К.: Центр учебової літератури, 2008. –
368 с.

ISBN 978-966-364-566-7

У посібнику висвітлено систему взаємовідносин учасників фінансового ринку, що виникають у процесі руху фінансових ресурсів між державою, юридичними та фізичними особами за умови посередництва різноманітних фінансових інститутів. Комплексно розкрито економічний зміст діяльності фінансових посередників та докладно представлена нормативно-правову інформацію, що забезпечує фінансові процеси на грошовому, валютному та фондовому ринках. Згідно змогам Болонського, процесу матеріал викладено у вигляді трьох модулів. До кожного з них на ведено перелік питань для перевірки знань, тестові завдання, тематику рефератів.

Навчальний посібник рекомендовано для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, магістрантів, аспірантів та викладачів, також буде корисний інвесторам, фінансовим менеджерам підприємств.

ISBN 978-966-364-566-7

© Васильєва В.В., Васильченко О.Р., 2008
© Центр учебової літератури, 2008

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні теоретичні основи фінансового ринку.....	8
ТЕМА 1. ФІНАНСОВИЙ РИНOK: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ	8
1. Сутність фінансового ринку та його структурні елементи	8
2. Характеристика суб'єктів фінансового ринку	11
3. Об'єкти фінансового ринку	12
ТЕМА 2. РЕГУЛЮВАННЯ ТА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....	15
1. Мета і форми державного регулювання фінансового ринку	15
2. Принципи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні	26
3. Уповноважені органи виконавчої влади у сфері регулювання фінансового ринку	28
4. Саморегулювальні організації професійних учасників фінансового ринку	33
ТЕМА 3. ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ	41
1. Сутність фінансового посередництва. Функції фінансових посередників	41
2. Характеристика контрактних фінансових інститутів, що діють на фінансовому ринку	42
3. Інфраструктура фінансового ринку	44
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Структурно-функціональна побудова фінансового ринку	49
ТЕМА 4. РИЗИК І ЦІНА КАПІТАЛУ	49
1. Поняття і класифікація фінансових ризиків	49
2. Методи оцінки ризику на фінансовому ринку	52
3. Методи управління фінансовими ризиками	55

ТЕМА 5. РИНОК КАПІТАЛІВ	59
1. Структура ринку капіталів	59
2. Сутність і функції кредиту	61
3. Банки — основні учасники ринку капіталів	62
ТЕМА 6. РИНОК ОБЛІГАЦІЙ ТА РИНОК ПАЙОВИХ ЦІННИХ ПА- ПЕРІВ ЯК СКЛАДОВІ РИНКУ КАПІТАЛІВ	66
1. Характеристика акцій і законодавче підґрунтя емісії акцій	66
2. Характеристика видів і типів облігацій та їх роль в економіці	70
3. Вексель. Проблеми вексельного обігу в Україні	73
4. Банківські цінні папери	76
ТЕМА 7. РИНОК ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	81
1. Сутність та критерії класифікації похідних фінансових активів	81
2. Опціон та його специфікація	82
3. Ф'ючерс та загальні характеристики ф'ючерсних контрактів	83
4. Депозитарна розписка	85
5. Варант та інші похідні цінні папери	86
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Засади регулювання фінансового ринку	90
ТЕМА 8. ГРОШОВИЙ РИНОК ТА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОЗИК	90
1. Структура і сутність грошового ринку. Об'єкти та суб'єкти ринку	90
2. Характеристика облікового ринку та його особливості	93
3. Характеристика міжбанківського ринку. Операції на міжбанків- ському ринку	96
ТЕМА 9. ВАЛЮТНИЙ РИНОК	99
1. Сутність і структура валютного ринку	99
2. Валютні операції	102
3. Валютне регулювання та курсова політика центрального банку. Особливості валютного регулювання і курсової політики Націона- льного банку України	104
ТЕМА 10. ФОНДОВА БІРЖА ТА ЇЇ ОПЕРАЦІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА ФОНДОВИХ ІНДЕКСІВ	109
1. Сутність та характеристика фондою біржі	109
2. Біржові операції та їх класифікація	111

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

3. Поняття про індекси та методи їх визначення	112
4. Види індексів та їх місце на фінансовому ринку	115
5. Характеристика основних світових фондових індексів	116
6. Особливості й роль українських фондових індексів	119
ТЕМА 11. ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ СУМНІВНИХ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	124
1. Світова практика запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	124
2. Україна в міжнародному правовому полі щодо протидії сумнів- ним фінансовим операціям	128
3. Порівняльний аналіз міжнародного та українського законодавст- ва з питань боротьби з відмиванням грошей	130
4. Суб'єкти та порядок здійснення первинного та державного фі- нансового моніторингу в Україні	141
5. Критерії сумнівних операцій, що підлягають фінансовому моні- торингу	146
Словник законодавчих визначень термінології фінансового ринку	154
Список літератури	362

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку української економіки виникає потреба в розробці та оволодінні ефективними підходами до механізму реалізації функцій держави та окремих суб'єктів у системі ринкових відносин. Засвоєння студентами матеріалу з курсу «Фінансовий ринок» дасть їм змогу зрозуміти суть складного економічного світу, виробити уміння пов'язувати теорію соціальних, економічних процесів та явищ як з вітчизняною господарською практикою, так і з міжнародною.

Професійно орієнтована дисципліна передбачає вивчення особливої сфери економічної дійсності — фінансового ринку. Предметом навчальної дисципліни є механізм функціонування фінансового ринку, що виступає як економічний простір, де формуються відносини купівлі-продажу фінансових інструментів.

Навчальний посібник містить одинадцять тем, що дають змогу вивчати фінансовий ринок як складову частину фінансових відносин, визначити місце фінансового ринку у фінансовій системі, розкрити взаємозв'язки між інвестиціями та заощадженнями через рух фінансових потоків, обґрунтувати необхідність функціонування фінансових інструментів як засобів взаємодії учасників ринку, визначити необхідність державного регулювання процесів, що відбуваються на фінансовому ринку України.

Останніми роками в Україні активно розвивається законотворчий процес, у тому числі в регулюванні фінансової діяльності, включаючи регулювання відносин у сфері фінансового ринку та фінансових послуг. З огляду на це, важливим аспектом освоєння фінансових категорій є ознайомлення із законодавчою базою, що регулює відповідні відносини в Україні, та сучасним понятійним апаратом у зв'язку із законодавчими і нормативними визначеннями. Тому до складу посібника окремим розділом включено словник законодавчих визначень термінології фінансового ринку.

Динамічність розвитку вітчизняного та іноземних фінансових ринків, численні зміни в основних засадах законодавчого регулю-

вання фінансового ринку потребують регулярного перегляду навчальної й методичної літератури щодо викладання дисципліни.

Отже, видання навчального посібника, що враховує останні світові тенденції розвитку фінансового ринку та новації вітчизняного законодавства, а також відповідає сучасним вимогам організації навчального процесу у вищих навчальних закладах за кредитно-модульною системою, є актуальним та своєчасним.

При написанні посібника використано особистий досвід авторів у викладанні дисципліни «Фінансовий ринок» та змістовно й логічно пов'язаних із нею фінансових, економічних та правових дисциплін, а також досвід наукової діяльності в зазначеній сфері.

Особлива подяка за цінні поради та рекомендації щодо поліпшення змісту навчального посібника завідуючій кафедрою «Фінанси» Макіївського економіко-гуманітарного інституту, кандидату економічних наук, доценту Маглаперідзе Аллі Сергіївні.

Бажаємо також подякувати за плідне співробітництво Балабановій Людмилі Веніамінівні, докторові економічних наук, професору, завідувачці кафедри маркетингового менеджменту Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського; Кузьменко Ларисі Михайлівні, докторові економічних наук, професору, головному науковому співробітнику відділу проблем управління виробництвом Інституту економіки промисловості Національної академії наук України; Червовій Лідії Георгіївні, докторові економічних наук, професору, завідувачці відділу проблем управління виробництвом Інституту економіки промисловості Національної академії наук України.

Автори сподіваються, що матеріали навчального посібника стануть у пригоді студентам для кращого оволодіння економічними й фінансовими дисциплінами та викладачам вищих і середніх спеціальних навчальних закладів для подальшого удосконалення практики викладання, а також аспірантам, усім спеціалістам, що цікавляться вітчизняним та міжнародним фінансовим ринком з метою підвищення професійного рівня.

Змістовий модуль 1

ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

ТЕМА 1. ФІНАНСОВИЙ РИНOK: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

1. Сутність фінансового ринку та його структурні елементи.
2. Характеристика суб'єктів фінансового ринку.
3. Об'єкти фінансового ринку.

1. Сутність фінансового ринку та його структурні елементи

Для нормального розвитку економіки необхідна мобілізація тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб, їхній розподіл і перерозподіл на комерційній основі між різними секторами економіки. Ці процеси мають здійснюватися на фінансових ринках.

Фінансовий ринок — це ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти.

Фінансовий ринок існує як сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих ринків:

- кредитний ринок — це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між підприємствами та громадянами, які мають потребу в фінансових ресурсах, та організаціями і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах;
- валютний ринок — це механізм, за допомогою якого встановлюються правові та економічні взаємовідносини між продавцями і покупцями валют;
- ринок цінних паперів — це ринок, що об'єднує частину кредитного ринку: ринок інструментів позики або боргових зобов'язань і ринок інструментів власності, тобто цей ринок охоплює операції з випуску і обігу інструментів позики, інструментів власності, а також їхніх гіbridів;

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

За іншого підходу в структурі фінансового ринку виділяють:

- ◆ ринок готівкових коштів;
- ◆ ринок короткострокових платіжних коштів, які виконують функції, подібні до готівкових грошей (чеки, векселі);
- ◆ ринок валюти;
- ◆ ринок цінних паперів;
- ◆ ринок позикового капіталу, тобто ринок коротко-, середньота довгострокових банківських кредитів.

З точки зору дії фінансових інструментів фінансовий ринок розділяють як сукупність грошового ринку і ринку капіталів.

Грошовий ринок — це ринок готівкових грошей, короткострокових кредитних операцій, валюти. На грошовому ринку обертаються короткострокові інструменти. Їхній рух зумовлений різницею в рівнях прибутку та ризику.

Ринок капіталів — це:

- частина фінансового ринку, де формується попит і пропозиція на середньо- та довгостроковий позиковий капітал;
- специфічна сфера відносин, об'єктом яких є наданий у позику грошовий капітал та формується попит і пропозиція на нього;
- сегмент ринку позикових капіталів, на якому здійснюються операції щодо середньо- та довгострокового фінансування й операції з цінними паперами (акціями, облігаціями).

Ринок капіталів поділяється на ринок цінних паперів (інвестиційних інструментів) і ринок середньострокових та довгострокових банківських кредитів.

Ринок капіталів — найважливіше джерело довгострокових інвестиційних ресурсів.

З точки зору джерел залучення коштів фінансовий ринок включає:

- ◆ боргові ринки, або ринки кредиту. За допомогою фінансових інструментів суб'єкти господарювання беруть гроші в борг і використовують їх на свої потреби.

- ◆ ринки акціонерного капіталу. За допомогою акцій інвестори мають можливість об'єднати гроші, вклади їх у певний проект.

Головна функція фінансового ринку — трансформація вільних коштів у позиковий капітал. Фінансовий ринок робить рівно доступними грошові фонди для всіх його учасників (держави, підприємства, домашніх господарств), які мають одну мету — збільшення капіталу.

Слід надати коротку характеристику окремих сегментів фінансового ринку.

Кредитний ринок — це специфічна сфера економічних відносин, де об'єктом операцій виступає наданий на певних умовах у позику капітал.

Цей ринок виконує такі функції:

- об'єднання дрібних, розрізнених грошових заощаджень населення, державних структур, приватного бізнесу, іноземних інвесторів і утворення великих грошових фондів;
- трансформація коштів у позиковий капітал, який забезпечує зовнішні джерела фінансування матеріального виробництва національної економіки;
- надання позик державним органам і населенню для вирішення таких важливих завдань, як покриття дефіциту державного бюджету, фінансування різного роду соціальних програм.

Валютний ринок — це механізм, за допомогою якого встановлюються правові та економічні взаємовідносини між продавцями і покупцями валют.

Валютний ринок виконує такі функції:

- ◆ своєчасне здійснення міжнародних розрахунків;
- ◆ регулювання валютних курсів;
- ◆ диверсифікація валютних резервів;
- ◆ страхування валютних ризиків;
- ◆ отримання прибутку учасниками валутного ринку у вигляді різниці курсів валют;
- ◆ проведення валютної політики, що ґрунтуються на державному регулюванні національної економіки і реалізації погодженої політики в межах світового господарства.

Валютний ринок України — це переважно міжбанківський ринок. Суб'єктами валутного ринку є продавці валюти, покупці та посередники.

У їх ролі можуть виступати:

- комерційні банки — великі трансаціональні, середні, малі банки, для яких характерна тенденція до зосередження операцій на великих біржах;
- небанківські фінансові установи — фонди хеджування (в основному спекулятивні фонди) та пенсійні фонди. Ці установи безпосередньо на ринку не виступають, а користуються посередництвом банків;
- підприємства та приватні особи.

Міжнародний ринок — сукупність операцій з валютами, які виступають на вільному світовому ринку в країні походження валюти. Сукупність операцій з валютою, яка виступає на вільному світовому ринку поза країною її походження, здійснюється на євроринку.

Ринок цінних паперів охоплює досить широку сукупність суспільних відносин, які виникають і існують щодо цінних паперів, включаючи державне та інституційно-правове їх регулювання.

2. Характеристика суб'єктів фінансового ринку

Головними суб'єктами фінансового ринку є домашні господарства, фірми і підприємства, фінансові інститути і держава.

Суб'єкти фінансового ринку можуть виступати в ролі позичальника та інвестора. А фінансові інститути відіграють на ньому роль посередника.

Позичальники — це фізичні, або юридичні особи, які залучають кошти інших суб'єктів для розвитку своєї діяльності.

Інвестори — громадяни та юридичні особи країни, а також іноземні громадяни, фірми, держави, які приймають рішення про вкладання особистих, позичених або залучених коштів в об'єкти інвестування.

Фінансові інститути — це посередники, які забезпечують зустріч інвестора і позичальника. До них належать: банківські установи (ємісійні, комерційні, іпотечні, інвестиційні, зовнішньоторговельні банки) та спеціалізовані небанківські установи (страхові компанії, фінансові компанії, пенсійні фонди, ощадні установи).

Основна функція фінансових посередників — це допомога в передачі коштів від потенційних заощаджувачів до потенційних позичальників і навпаки. Їхня діяльність вигідна інвесторові і позичальнику, тому що:

- відпадає потреба в пошуках один одного;
- знижується ризик неповернення позики або неефективних капіталовкладень;
- з попереднього випливає зростання відсоткового доходу заощаджувача;
- знижуються сумарні витрати позичальника на отримання позики за рахунок зменшення моральних, фізичних зусиль та ви-

трат часу на залучення капіталу декількох заощаджувачів для отримання потрібної суми позики;

- фінансові посередники зменшують витрати на здійснення фінансових операцій. Це досягається за рахунок уніфікації та спеціалізації, які дають можливість краще вивчати ринок, фінансовий стан потенційних клієнтів і одержувати більші прибутки.

3. Об'єкти фінансового ринку

Товарами на фінансовому ринку є кошти й цінні папери, які виступають об'єктами купівлі-продажу на ринку.

Гроші з економічної точки зору — це всі ліквідні активи, які можуть бути порівняно швидко та без великих втрат переведені в готівку.

Цінні папери — основний товар фінансового ринку, своєрідний предмет купівлі-продажу цього ринку. Цінні папери, як інструменти фінансового ринку, являють собою документи — свідоцтва про боргове зобов'язання або право власності.

Цінні папери є важовою складовою своєрідного «товару товарів» — грошей. Вони повинні мати такі характеристики:

- стандарт — напис спіткента, сума, дохід, інформація про емітента;
- ринковість — підтвердження того, що цінний папір може обертатися на ринку;
- ліквідність — свідчення того, що цінний папір може бути в будь-який момент реалізований без великих втрат;
- регулювання державою — наявність стандартів, реєстрація емісії.

За характером нарахування плати за позику інструменти фінансового ринку можна поділити на такі основні типи:

◆ проста позика. Це позика в розмірі P , яка надається за умови повернення через T років у розмірі, збільшенному на величину так званих відсоткових платежів, які нараховуються в розмірі I відсотка щорічно на суму, що перебуває в розпорядженні позичальника;

◆ дисконтна позика. Це позика, номінальна величина якої більша за ту величину, що фактично передається у розпорядження позичальника в момент видачі позики. Різниця між цими величинами є формою позикового відсотка, який стягується з позичальника авансом;

◆ позика з фіксованими виплатами. Це позика в розмірі P , що надається на T років, причому погашення позики здійснюється щорічно, починаючи з першого року, протягом T років у фіксованому розмірі P^* . Такого роду позики дуже поширені як споживчі позики;

◆ купонна облігація. Вона має термін погашення T , номінальну вартість Φ , яка вказується на самій облігації і виплачується при погашенні облігації. До купонної облігації належить T купонів вартістю P^* кожний, які дають право власнику облігації отримувати щорічно виплати у розмірі P^* .

Розвиток і удосконалення фінансового ринку сприяє появи різноманітних цінних паперів, які функціонують у різних його сегментах, дають можливість відкласти сьогоднішнє споживання, нагромадити заощадження та спрямувати їх у сферу підприємницької діяльності.

Питання для семінарських і практичних занять

1. Які складові сегменти взаємодіють у складі фінансового ринку?
2. Чим пояснюється розподіл учасників фінансового ринку на основних та інфраструктурних?
3. Для чого віділяють основні та допоміжні функції фінансового ринку і в чому їхня сутність?
4. Що входить до поняття фіктивного капіталу і яка його роль у розвитку економіки України та розвинутих країн світу?
5. Що таке фінансові інструменти? Поясніть їхню класифікацію.
6. Охарактеризуйте основні процеси, що відбуваються на фінансовому ринку України на сучасному етапі.
7. Що вам відомо про діяльність підприємств вашого регіону на вітчизняному фінансовому ринку?
8. Які об'єкти фінансового ринку ви знаєте? Розкрийте їх економічну сутність.

Тестові завдання

1. Основною функцією фінансового ринку є:
 - А) купівля-продаж фінансових інструментів;
 - Б) регулювання обмінного курсу валют;
 - В) розподіл грошових потоків в середині країни;
 - Г) трансформація бездіяльних грошових коштів в позиковий капітал.

2. *Валютний курс — це:*
 А) вартість «іноземної» валюти;
 Б) співвідношення попиту та пропозиції на валюту, що складається на валютній біржі;
 В) ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.
3. *Ринок грошових ресурсів — це складова:*
 А) ринку інструментів позики;
 Б) валутного ринку;
 В) ринку інструментів власності;
 Г) кредитного ринку.
4. *Біржовий ринок — це сегмент:*
 А) первинного ринку;
 Б) вторинного ринку.
5. *Відповідно до законодавства України, офіційний обмінний курс валути встановлює:*

- А) Національний банк України;
 Б) Кабінет міністрів України;
 В) уповноважений комерційний банк;
 Г) Рада учасників Української міжбанківської валютної біржі.

6. *Фінансові інститути, залучаючи вільні грошові кошти, відіграють роль:*

- А) позичальників;
 Б) посередників;
 В) інвесторів;
 Г) зберігачів.

7. *До основних суб'єктів фінансового ринку належать:*

- А) фінансові інститути, держава, комерційні організації;
 Б) фінансові інститути, домашні господарства, підприємства, суспільні організації;
 В) домашні господарства, підприємства, фінансові інститути, держава.

8. *Інвесторами на фінансовому ринку є:*

- А) фізичні особи, держава;
 Б) юридичні особи, держава;
 В) фізичні та юридичні особи;
 Г) фізичні, юридичні особи, держава.

9. *Ліквідність цінного паперу — це:*

- А) здатність бути в будь-який момент реалізованим без великих витрат і отриманням грошових коштів;
 Б) підтвердження того, що цінний папір може обертатися на фінансовому ринку;
 В) наявність стандартів та реєстрація емісії.

10. *Кредитні гроші бувають у вигляді:*
 А) чеку;
 Б) векселя;
 В) облігації;
 Г) акцій.

Тематика рефератів

- Сутність і розвиток фінансового ринку в Україні.
- Оптимізація структури фінансового ринку України.
- Поняття фіктивного капіталу та його розвиток в Україні.
- Види професійної діяльності на фінансовому ринку України.
- Характеристика основних процесів на фінансовому ринку України.

ТЕМА 2. РЕГУЛЮВАННЯ ТА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

- Мета і форми державного регулювання фінансового ринку.
- Принципи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні.
- Уповноважені органи виконавчої влади у сфері регулювання фінансового ринку.
- Саморегулювальні організації професійних учасників фінансового ринку.

1. Мета і форми державного регулювання фінансового ринку

Реальна ринкова економіка характеризується економічною свободою, мобільністю ресурсів, вільним доступом до інформації та конкуренцією. Проте в ринкових відносинах, у тому числі на ринку фінансів, завжди є сфери, де механізм вільної конкуренції не спрацьовує, і виникає необхідність державного регулювання цих відносин. Це стосується насамперед регулювання грошових відносин, організації обігу грошей, цінних паперів. Об'єктивна і безумовна необхідність втручання держави у зовнішні процеси — валютний обіг, міжнародні операції з цінними паперами тощо.

Ринкова економіка потребує постійно здійснюваної державою антимонопольної та антиінфляційної політики. До основних напрямів економічної діяльності, регулюючої функції держави відноситься також розробка, прийняття і організація виконання фінансового, господарського і банківського законодавства.

З урахуванням загальносвітових принципів та стандартів ринку цінних паперів має забезпечувати ефективний механізм обігу цінних паперів, належні умови для інвестицій та сприяти економічному розвитку. Функціонування фондового ринку неможливе без таких учасників, як інвестори — фізичні та юридичні особи, які мають вільні кошти і бажають вкласти їх у цінні папери для одержання певного доходу.

Вільні кошти приваблюють також шахрайів, які для заволодіння ними використовують давно відомі схеми і нові можливості, які надає фондовий ринок. Під шахрайством на фондовому ринку розуміють заволодіння чужим майном (придбання прав власності на майно) або нанесення матеріальної шкоди учасників фондового ринку оманою чи зловживанням довірою.

Відомі схеми фінансових махінацій, які використовуються в нових умовах при створенні та розвитку фондового ринку. Це, зокрема, залучення (вимагання) грошей громадян та інвесторів введенням в оману на підставі запевнення про швидке збагачення. Прикладами таких шахрайських дій можуть бути:

- класична схема «фінансової піраміди» — отримання прибутку за рахунок коштів нових клієнтів. Подібні операції часто маскуються під «перспективні» інвестиційні пропозиції;
- схема надійного вкладання капіталу — інвестиційні пропозиції з низьким рівнем ризику та високим рівнем прибутку. Як правило, це пропозиції неіснуючих, але дуже популярних (іноді екзотичних) проектів: вкладання у високоліквідні цінні папери банків, телекомунікаційних компаній, вкладання у родовища коштовних металів, кокосові плантації тощо. У подібних рекламах ступінь ризику навмисно спотворюється за рахунок порівняння з чимось надійним, наприклад з банківським депозитом. Якщо пропонується вкладання у цінні папери, то вони, як правило, не існують (незареєстровані відповідним органом);
- нав'язування інформації — отримання прибутку за рахунок продажу цінних паперів, попит на які був сформований за рахунок розповсюдження неправдивої інформації. У подібних схемах інвесторам пропонується терміново купити акції, курсова вар-

тість яких найближчим часом зростатиме. Така схема використовується з маловідомими цінними паперами, які можуть бути і зареєстровані у визначеному порядку.

Характерними для суб'єктів підприємницької діяльності, які використовують вище наведені схеми, є: розрахунок на те, що можна виплачувати прибуток або дивіденди за рахунок сум, отриманих від нових інвесторів; відсутність емітента чи продукції або відсутність реальних послуг, які приносять прибуток; обіцянки (гарантії) вигідно та швидко повернути вкладені суми.

Виявлення та припинення діяльності таких суб'єктів підприємницької діяльності можливе за результатами здійснення контрольних та наглядових функцій контролюючими органами. Зокрема, на етапі створення (реєстрації) суб'єкта підприємницької діяльності необхідно звернати увагу на можливість ідентифікації осіб засновників, забезпечення початкового капіталу, підтвердження його внесення, відповідну реєстрацію емісії цінних паперів. На етапі діяльності важливим елементом є аналіз рекламної кампанії підприємства, здійснення інформування громадськості про фінансово-господарську діяльність, дослідження джерел отримання прибутку, наявність ліцензій та їх відповідність предмету та меті діяльності підприємства, можливість надання інформації з посиланням на надійні джерела щодо об'єктів інвестування. На етапі реорганізації або ліквідації підприємства аналізу підлягають причини припинення діяльності, додержання вимог законодавства щодо інформування учасників та громадськості, здійснення розрахунків, наявність заявлених.

Правове регулювання фінансового ринку України полягає у впорядкуванні взаємодії та захисті інтересів його учасників шляхом встановлення певних правил, критеріїв і стандартів стосовно відносин з приводу фінансових ресурсів.

Згадані правила, критерії та стандарти обов'язкові для всіх без винятку учасників фінансового ринку. Порушення правил, критеріїв або стандартів з боку окремих учасників створює загрозу для існуючого порядку на ринку, а відтак зачіпає інтереси інших учасників. У зв'язку з цим, до порушників можуть застосовуватись заходи впливу та примушенння. Для того щоб мати характер правового, регулювання фінансового ринку повинно здійснюватися на законних підставах. Це означає, що, по-перше, таке регулювання можуть здійснювати лише ті державні органи та інститути, регулятивні повноваження яких закріплені в законі або

підзаконних актів; по-друге, при здійсненні регулювання державні органи та інститути-регулятори повинні діяти в межах своєї компетенції в рамках установлених процедур.

Сучасний фінансовий ринок України є не тільки явищем сухо економічного характеру, оскільки цивілізоване укладення угоди купівлі-продажу, послуг щодо посередницької діяльності тощо, як і в усіх без винятку країнах світу, вимагає стрункої системи правового регулювання дій учасників ринку. Останнє може здійснюватися державними органами (державно-правове регулювання) та окремими інститутами (інституційно-правове регулювання). Обидва види правового регулювання ринку є взаємопов'язаними, в багатьох випадках вони доповнюють один одного.

Оскільки фінансовий ринок є складною сукупністю суспільних відносин з приводу фінансових ресурсів, то його регулювання має загальний та конкретний аспекти. Загальний аспект правового регулювання означає впровадження правил, критеріїв, стандартів, обов'язкових для всіх учасників ринку; конкретний — обов'язкових тільки для певних учасників цього ринку. Як правило, загальнообов'язкове правове регулювання здійснюється органами держави, тобто правила, критерії та стандарти ринку цінних паперів встановлюються державними органами, і вони є обов'язковими для всіх індивідуальних або інституційних учасників. Більше того, вони є також обов'язковими і для самих державних органів. Прикладами таких правил можуть бути, зокрема, визначення понять акцій у Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» або правило, згідно з яким надання дозволу на здійснення посередницької діяльності на фондовому ринку є прерогативою Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Що стосується інституційно-правового регулювання, то правила, критерії і стандарти, визначені інститутами-регуляторами, є обов'язковими лише для певних (конкретних) учасників ринку. Наприклад, «Правила допуску цінних паперів до котирування на Українській фондовій біржі» є обов'язковим лише для тих емітентів, цінні папери яких котируються на біржі. Державно-правове та інституційно-правове регулювання фінансового ринку є не тільки видами правового регулювання, а також його двома складовими частинами.

Державно-правове регулювання фінансового ринку в Україні здійснюється сукупністю державних органів, які складають систему державних органів регулювання в цій сфері. Між зазначеними орга-

нами існує певний ієрархічний та галузевий поділ. У сучасну систему органів державно-правового регулювання фінансового ринку України входять, зокрема, такі: орган законодавчої влади — Верховна Рада України; органи центральної виконавчої влади — Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України та деякі інші. Крім того, важливу роль у цій системі відіграють інститути, які не є органами законодавчої або виконавчої влади, але підзвітні Верховній Раді України, наприклад, Національний банк України, тощо; а також місцеві органи державної влади, головним чином, місцеві державні адміністрації (до їхньої компетенції належать питання реєстрації юридичних осіб або реєстрації іноземних інвестицій тощо) і органи судової влади, у тому числі господарські суди.

Практично жодний з названих органів системи державно-правового регулювання не здійснює впорядкування відносин винятково на фінансовому ринку України. Всі вони регулюють або окремі аспекти взаємодії на цьому ринку, або впорядковують відносини в цій сфері економіки поряд з іншими її сферами. Наприклад, відносини реєстрації випуску акцій і облігацій підприємств регулюються законами, які приймає Верховна Рада України, та наказами Міністерства фінансів України; надання дозволу на здійснення посередницької діяльності комерційними банками регулюється спільним документом Національного банку України та Міністерства фінансів України; валютне регулювання обігу цінних паперів здійснюється відповідно до актів Кабінету Міністрів України та Національного Банку України; відносини переміщення цінних паперів через державний кордон регулюються спільним документом Національного банку України та Державного митного комітету України; відносини перетворення державних підприємств в акціонерні товариства регулюються законами Верховної Ради України, указами Президента України, нормативними актами Фонду державного майна тощо.

Особливістю державно-правового регулювання є те, що воно виконується державними органами і здійснюється, головним чином, на основі застосування принципу субординації та примусовості. У більшості країн світу існують спеціальні органи центральної виконавчої влади, які узагальнено називаються комісіями з цінних паперів. Деякі з функцій, які звичайно виконуються такими комісіями, в Україні здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України.

Слід враховувати, що сучасний вітчизняний ринок занепокоєний станом справ у фінансовому секторі. Нині йдеться про формування нових підходів до регулювання даного сегмента економіки.

На цю проблему треба дивитися з точки зору вітчизняних особливостей, адже в Україні вже склалася певна система функціонування фінансового ринку, є державні органи щодо його регулювання. Проте прийняття парламентом Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» свідчить про бажання його розробників трансформувати існуючу модель. Враховуючи зазначене, і був підготовлений початковий проект Концепції регулювання ринків фінансових послуг в Україні, що має стати тією основою, на базі якої можна говорити про створення вітчизняної моделі регулювання фінансового сектора. Як відзначається у вступі проєкту Концепції, ефективний нагляд за ринком фінансових послуг є ключовим елементом сильного економічного середовища, в якому фінансова система відіграє основну роль щодо здійснення платежів і перерозподілу капіталів.

Метою органів державної влади з нагляду за діяльністю на фінансовому ринку має стати впевненість у тому, що фінансові установи функціонують ефективно та безпечно, що вони мають достатній капітал та резерви для недопущення ризиків, які виникають у їхньому бізнесі. Ефективний нагляд за діяльністю на фінансовому ринку є важливим інструментом, який разом з ефективною макроекономічною політикою є основою фінансової стабільності в країні. Ефективне регулювання фінансового ринку повинно забезпечити реалізацію цілей державної політики з розбудови фінансового сектора економіки. Він має стати, насамперед, катализатором економічного зростання, одним із чинників забезпечення реалізації національних інтересів. Державне регулювання та нагляд за фінансовими ринками повинні сприяти перетворенню фінансового сектора в потужного фінансового посередника.

Регулювання та нагляд за фінансовим сектором в Україні мають ґрунтуватися на міжнародних фінансових стандартах принципового значення. Серед них: Базові принципи ефективного нагляду за банківською діяльністю Базельського комітету з банківського регулювання (BIS); Цілі та принципи регулювання ринку цінних паперів (Звіт Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO); Ключові принципи страхової діяльності (IAIS).

Трьома основними цілями регулювання ринків фінансових послуг є: захист інвесторів, забезпечення того, щоб ринки були справедливими, ефективними і прозорими, зниження системних ризиків. Ці три цілі тісно пов'язані й у деяких співвідношеннях збігаються. Багато з тих вимог, які допомагають забезпечувати справедливі, ефективні і прозорі ринки також передбачають захист інвестора та допомагають знижувати системний ризик. Подібним чином, багато з тих заходів, які знижують системний ризик, передбачають захист інвестора.

Основні риси ефективного регулювання фінансових ринків, які сприяють стабільному економічному зростанню, такі. По-перше, не повинно бути ніяких перешкод для входження й виходу з ринків і фінансових систем. По-друге, ринки мають бути відкритими для найширшого кола учасників, які відповідають обумовленим критеріям допуску. По-третє, розвиваючи свою політику, регулятивні органи повинні враховувати вплив встановлених вимог. По-четверте, на всіх, хто бере на себе конкретне фінансове зобов'язання, має накладатися однаковий регулятивний тягар.

У проєкті Концепції знайшли також своє відображення принципи, що стосуються регулятора, принципи саморегулювання, принципи правозастосування регулювання ринків фінансових послуг, принципи співробітництва в регулюванні, принципи для схем, колективного інвестування та принципи для ринкових посередників.

У всьому світі фінансовий та фондовий ринки є найбільш регульованими сегментами економіки. При цьому в Україні фінансовий ринок ще не досконало врегульований. Основний акцент у цьому процесі має робитися на захист прав інвесторів. Натомість, у ДКЦПФР зараз недостатньо ресурсів, щоб опрацювати питання взаємодії інвесторів та фінансових посередників за межами фондового ринку.

Мета державного регулювання фінансових ринків в Україні конкретизується у ст.19 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг». Це:

- 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;

4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;

5) забезпечення однакових можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;

6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;

7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;

8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;

9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється шляхом:

1) введення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;

2) правового регулювання діяльності фінансових установ;

3) нагляду за діяльністю фінансових установ;

4) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;

5) проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Державне регулювання фінансових ринків здійснюється щодо ринку банківських послуг — Національним банком України; щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів — Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку; щодо інших ринків фінансових послуг — спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

Антимонопольний комітет України та інші державні органи здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримують від них інформацію у межах повноважень, визначених законом.

Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Уповноважений орган зобов'язані співпрацювати згідно з положеннями Закону, за допомогою засобів зв'язку, що дозволяють фіксувати інформацію, своєчасно повідомляють один одному про будь-які спостереження та висновки, які є необхідними для виконання покладених на них обов'язків, мають право на взаємний доступ до інформаційних баз даних, які

ведуться з метою регулювання фінансових ринків. Основною функцією організацій, що здійснюють регулювання фондового ринку, з погляду інвестора, є оптимізація функціонування усієї фінансової інфраструктури. До основних видів регулюючих організацій належать, у першу чергу, державні органи, уповноважені законодавчою або виконавчою владою здійснювати нагляд за учасниками фондового ринку і формувати нормативну базу їхньої діяльності. Аналогічні повноваження можуть бути делеговані професійним учасникам ринку, саморегулюваним організаціям.

Склад і розподіл функцій між регулюючими організаціями в рамках національних ринків цінних паперів різних країн значно відрізняються, головним чином з історичних причин і через особливості національних систем права.

Організація органів державного регулювання та нагляду здійснюється на таких принципах.

1. Обов'язки органів державного регулювання та нагляду повинні бути зрозумілими і об'єктивно визначеніми. Ефективна система регулювання та нагляду повинна передбачати чітке визначення відповідальності й цілей кожного органу державного регулювання та нагляду.

2. Органи державного регулювання та нагляду повинні бути незалежними у своїх діях і підзвітними у здійсненні своїх функцій і повноважень. Кожен з таких органів державного регулювання та нагляду повинен мати оперативну незалежність і необхідні ресурси.

3. Органи державного регулювання та нагляду повинні мати достатні повноваження, належні ресурси, здатність виконувати свої функції і здійснювати повноваження, зокрема повноваження розглядати питання про відповідність фінансової установи чинному законодавству.

4. Необхідно чітко визначити, які види діяльності дозволено здійснювати фінансовим установам, що отримали ліцензію і стали об'єктом нагляду.

Орган ліцензування повинен мати право встановлювати необхідні критерії і відхиляти заяви на отримання ліцензій від фінансових установ, які не відповідають встановленим нормам. Процес ліцензування повинен, як мінімум, передбачати оцінку структури володіння фінансовою установою, рівень її керівництва, механізмів внутрішнього контролю, її фінансового стану, включаючи базу її

капіталу; в тих випадках, коли власником або пов'язаною особою фінансової установи є іноземна фінансова установа, необхідна попередня згода наглядового органу країни її походження.

Орган державного регулювання та нагляду повинен мати право:

- розглядати і відхиляти будь-яку пропозицію щодо передачі іншим особам значної частки власності або контролюючих інтересів діючих фінансових установ;
- встановлювати критерії щодо регулювання великих придбань або інвестицій фінансової установи;
- встановлювати критерії, спрямовані на недопущення створення філіями або відокремленими підрозділами фінансової установи невідповідного ризику в діяльності всієї фінансової установи або перешкод здійснення ефективного нагляду за діяльністю фінансової установи;
- встановлювати належні мінімальні вимоги достатності власного капіталу фінансових установ для зменшення ризиків, на які йдуть фінансові установи, а також визначати компоненти капіталу, враховуючи при цьому здатність фінансових установ покривати збитки.

Орган державного регулювання та нагляду повинен мати в своєму розпорядженні ресурси для:

- ◆ збору, оцінювання та аналізу пруденційних звітів і статистичної інформації, що поступає від фінансових установ;
- ◆ незалежного оцінювання наглядової інформації, яку отримано за допомогою зовнішніх аудиторів.

Важливим елементом регулювання та нагляду є здатність органу державного регулювання та нагляду здійснювати свої повноваження щодо групи фінансових установ на консолідований основі.

Органи державного регулювання та нагляду повинні застосовувати чіткі і послідовні процеси регулювання та нагляду. Необхідні прийнятні правові рамки для здійснення регулювання та нагляду, включаючи ліцензійні умови та процедуру видачі ліцензій на право здійснення діяльності фінансовими установами. Здійснення повноважень з регулювання та нагляду повинне ґрунтуватися на оцінці політики, практики і процедур діяльності фінансових установ з наданням кредитів і розміщенням інвестицій, повсякденного управління кредитними та інвестиційними портфелями.

Органи державного регулювання та нагляду повинні пересвідчитися в тому, що фінансові установи мають і застосовують на практиці:

• політику, механізми і процедури оцінки якості активів, достатності резервів для покриття ідентифікованих сумнівних боргів і загальних резервів для відшкодування втрат та збитків;

• управлінські системи інформації, що дозволяють посадовим особам фінансової установи ідентифікувати концентрації ризиків в рамках кредитного та інвестиційного портфелів;

• необхідні механізми і процедури, які дають змогу ідентифікувати, відстежувати і контролювати в ході здійснення міжнародних кредитних та інвестиційних операцій ризик неплатоспроможності та трансфертний ризик, а також передбачають належні резерви на покриття таких ризиків:

• механізми і процедури, за допомогою яких можна оцінювати, відстежувати та ефективно контролювати ринкові ризики;

• механізм управління ризиком (включаючи відповідний нагляд з боку власників і керівництва фінансової установи), що дозволяє ідентифікувати, оцінювати, відстежувати і контролювати всі інші види матеріальних ризиків і, в разі необхідності, мати в своєму розпорядженні капітал для покриття таких ризиків;

• систему внутрішнього контролю, що відповідає характеру і масштабам їхньої діяльності та повинна передбачати чітку процедуру делегування повноважень, відповідальності і розподілу функцій щодо прийняття зобов'язань від імені фінансової установи, виплату її фондів і представлення звітності щодо її активів і зобов'язань;

• гарантію збереження її активів і зобов'язань;

• відповідний внутрішній або зовнішній аудит і правила, що забезпечують перевірку на відповідність таким видам контролю;

• адекватну політику, практику і процедури, включаючи чіткі правила «знай свого клієнта», які забезпечують дотримання високих етичних і професійних стандартів, перешкоджають умисному або необережному використанню фінансової установи у злочинних цілях;

• необхідні фінансовий облік та звітність, що дозволяє органу державного регулювання та нагляду отримати достовірне уявлення про фінансовий стан фінансової установи, про прибутковість її операцій та контролювати оприлюднення на регулярній основі фінансової звітності, яка правдиво відображає її фінансовий стан.

Органи державного регулювання та нагляду повинні:

• мати повноваження встановлювати, при необхідності, конкретні вимоги до капіталу на покриття потенційного ринкового ризику;

- встановлювати потенційні межі, що обмежують ризик потенційних збитків та втрат;
- мати засоби ефективного моніторингу за наданням кредитів або інвестицій пов'язаним або афілійованим особам і відповідні заходи — контролю за ризиками або зниження загрози їхнього виникнення;
- підтримувати регулярні контакти із керівництвом фінансової установи і добре розбиратися в операціях фінансової установи;
- розробити конкретні форми та методи нагляду, зокрема нагляду «на місці» та заочного нагляду.

2. Принципи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні

Регулювання фінансового ринку та нагляд за діяльністю фінансових установ повинен створювати ефективний та конкурентоспроможний фінансовий ринок, який реагував би на потреби інвесторів та споживачів фінансових послуг у наданні якісних фінансових послуг за розумну ціну.

Між рівнем захисту інвесторів та споживачів фінансових послуг, який пропонує регулювання фінансового ринку та нагляд за діяльністю фінансових установ, і вартістю діяльності фінансових установ завжди існує взаєморівнога. Чим нижчий ступінь сприйняття ризику фінансовими установами і фінансовою системою, в цілому, тим більш дієвими мають бути регулювання та нагляд.

Регулювання фінансового ринку та нагляд за діяльністю фінансових установ не можуть виступати гарантією проти банкрутства. В ринковій економіці банкрутство є протилежною стороною ризику, який бере на себе фінансова установа. Порядок здійснення процедури банкрутства, збитки, які при цьому будуть понесені, є політичним питанням, яке породжує дискусії щодо ступеня підтримки фінансової системи за рахунок інвесторів та споживачів фінансових послуг. Тому такі питання не можуть знаходитись тільки в полі зору органів державного регулювання та нагляду з

Органи державного регулювання та нагляду повинні динамічно реагувати на всі зміни на ринку, виявляти готовність періодично переглядати політику та практику регулювання та нагляду з

урахуванням нових змін та тенденцій на ринку. Для цього необхідна достатньо гнучка законодавча система.

Метою регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні є:

- проведення єдиної державної політики на фінансовому ринку України;
- захист прав інвесторів та споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на фінансовому ринку, застосування до певних осіб санкцій за порушення законодавства;
- вирішення стратегічних системних питань розвитку фінансового ринку в Україні;
- забезпечення однакових можливостей для доступу до фінансового ринку та захист прав його учасників;
- координація діяльності органів державного регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ;
- контроль за прозорістю та відкритістю фінансового ринку;
- дотримання учасниками фінансового ринку вимог законодавства;
- розвиток економічної конкуренції та захист від недобросовісної конкуренції на фінансовому ринку;
- сприяння адаптації національного фінансового ринку до міжнародних стандартів.

Форми регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні:

- ◆ державна реєстрація фінансових установ;
- ◆ ліцензування окремих видів діяльності фінансових установ;
- ◆ нормативно-правове регулювання діяльності фінансових установ, а також вимог до фінансових установ, включаючи вимоги щодо розкриття інформації фінансовими установами про себе, свої послуги та звітність фінансових установ;
- ◆ контроль за діяльністю фінансових установ;
- ◆ нагляд за діяльністю фінансових установ;
- ◆ застосування заходів державного примусу до учасників фінансового ринку.

Регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ ґрунтуються на трьох цілях:

- 1) захист інвесторів та споживачів фінансових послуг;
- 2) забезпечення умов для справедливості, ефективності та прозорості фінансового ринку;

3) зниження системних ризиків як інвесторів та споживачів фінансових послуг, так і фінансових установ.

3. Уповноважені органи виконавчої влади у сфері регулювання фінансового ринку

Уповноважений орган є центральним органом виконавчої влади, який працює за колегіальним принципом. Він не може бути учасником фінансових ринків як емітент облігацій внутрішніх та зовнішніх державних позик або здійснювати будь-яку іншу діяльність на фінансових ринках, крім передбаченої чинним законодавством. Уповноважений орган складається з Голови, заступників Голови та не менше трьох членів Уповноваженого органу — директорів департаментів (далі — директори департаментів), яких призначає на посади та припиняє їх повноваження на цих посадах Президент України.

Уповноважений орган може створювати та ліквідовувати свої територіальні управління для здійснення своїх повноважень. Територіальні управління Уповноваженого органу не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення, що затверджується Уповноваженим органом. Основною формою роботи Уповноваженого органу є засідання, які збираються за потребою, але не рідше одного разу на місяць. Порядок прийняття Уповноваженим органом рішень визначається у Положенні про Уповноважений орган. Голова Уповноваженого органу призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова Уповноваженого органу:

- здійснює керівництво поточною діяльністю Уповноваженого органу та вирішує всі питання діяльності Уповноваженого органу, за винятком тих, що належать до компетенції Уповноваженого органу;
- діє без довіреності від імені Уповноваженого органу в межах, установлених законодавством України;
- представляє Уповноважений орган у відносинах із державними органами іноземних держав з питань нагляду за діяльністю фінансових установ та міжнародними організаціями;
- видає накази, розпорядження, тощо з питань, що належать до його компетенції;

- приймає на роботу і звільняє з роботи працівників Уповноваженого органу, заохочує їх та накладає дисциплінарні стягнення;

- виконує інші функції, необхідні для забезпечення організації роботи та діяльності Уповноваженого органу.

Основні завдання Уповноваженого органу:

- 1) розробка стратегії і реалізації розвитку та вирішення системних питань функціонування фінансових ринків в Україні;
- 2) здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг та додержанням законодавства у цій сфері;
- 3) захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування в межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг;
- 4) узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення;
- 5) розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;
- 6) координація діяльності з іншими державними органами;
- 7) запровадження міжнародно визнаних правил розвитку фінансових ринків.

Уповноважений орган у межах своєї компетенції:

- 1) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками фінансових ринків, їх об'єднаннями, контролює їх виконання;
- 2) здійснює реєстрацію та веде Державний реєстр фінансових установ;
- 3) видає фінансовим установам у межах своєї компетенції та відповідно до законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг та затверджує ліцензійні умови провадження діяльності з надання фінансових послуг та порядок контролю за їх додержанням;
- 4) встановлює обов'язкові нормативи достатності капіталу та інші показники і вимоги, що обмежують ризики по операціях з фінансовими активами;
- 5) встановлює плату за реєстрацію документів та видачу ліцензій, надає інформацію за запитами юридичних осіб;

6) дає висновки про віднесення операцій до того чи іншого виду фінансових послуг;

7) встановлює обмеження на суміщення надання певних видів фінансових послуг;

8) здійснює контроль за достовірністю інформації, що надається учасниками фінансового ринку;

9) проводить самостійно чи разом з іншими уповноваженими органами нагляду виїзні та безвиїзні перевірки діяльності фінансових установ;

10) у разі порушення законодавства про фінансові послуги, нормативно-правових актів Уповноваженого органу застосовує заходи впливу та накладає адміністративні стягнення;

11) звертається до суду та арбітражного суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням законодавства України про фінансові послуги;

12) надсилає фінансовим установам та саморегулюваним організаціям обов'язкові до виконання розпорядження про усунення порушень законодавства про фінансові послуги та вимагає надання необхідних документів;

13) надсилає матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів правопорушень, що стали відомі під час проведення перевірок;

14) надсилає матеріали в органи Антимонопольного комітету України у разі виявлення порушень антимонопольного законодавства;

15) вимагає скликання зборів учасників фінансової установи;

16) здійснює моніторинг руху капіталу в Україну та за її межі через фінансові ринки;

17) встановлює вимоги щодо програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання фінансових установ, пов'язаного з наданням фінансових послуг;

18) установлює порядок розкриття інформації та складання звітності учасниками ринків фінансових послуг відповідно до законодавства України;

19) визначає професійні вимоги до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ та може вимагати звільнення з посад осіб, які не відповідають встановленим вимогам для зайняття відповідних посад.

Основними напрямами нагляду Уповноваженого органу є додержання встановлених критеріїв та нормативів щодо:

1) ліквідності;

2) капіталу та платоспроможності;

3) прибутковості;

4) якості активів та ризикованості операцій;

5) якості систем управління та управлінського персоналу;

6) додержання правил надання фінансових послуг.

Уповноважений орган має право здійснювати в межах своєї компетенції інспектування фінансових установ, а також їх споріднених та афілійованих осіб. Для проведення інспекції особа, яка наділена Уповноваженим органом повноваженнями здійснювати інспекцію за місцем знаходження юридичної особи, що перевіряється (далі — уповноважена особа), має право запрошувати посадових осіб цієї юридичної особи для надання пояснень та вимагати надання необхідної інформації та документів. Матеріали, які надаються для аналізу або перевірки, а також відомості та документи про фінансовий, майновий стан юридичних і фізичних осіб, що надходять до Уповноваженого органу, становлять професійну таємницю і можуть бути використані лише для здійснення Уповноваженим органом його функцій, включаючи випадки щодо законодавчо встановленого порядку обміну інформацією.

Несанкціоноване розголошення будь-яких відомостей, матеріалів, документів, що відносяться до професійної таємниці, тягне відповідальність відповідно до законів, крім випадків, коли таке розголошення необхідне для запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом.

Уповноважений орган у межах своєї компетенції видає ліцензії для здійснення фінансовими установами:

1) страхової діяльності;

2) діяльності з надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення;

3) надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів;

4) діяльності з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб.

Здійснення діяльності, зазначеної в частині першій цієї статті, дозволяється тільки після отримання відповідної ліцензії. Особи, винні у здійсненні діяльності без ліцензії, несуть відповідальність згідно із законами України. Уповноважений орган здійснює надгляд за діяльністю відповідних фінансових установ, приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж тридцять календарних днів з дати надходження заяви

про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви, якщо законом, що регулює відносини в певних сферах господарської діяльності, не передбачений інший строк видачі ліцензії на окрім види діяльності.

Підстави для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії:

1) недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;

2) невідповідність заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заявлі про видачу ліцензії.

У разі порушення законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, Уповноважений орган застосовує заходи впливу відповідно до закону. Обирає та застосовує їх на основі аналізу даних та інформації стосовно порушення, враховуючи наслідки порушення та наслідки застосування таких заходів.

Уповноважений орган може застосовувати такі заходи впливу:

1) зобов'язати порушника вжити заходів для усунення порушення;

2) вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової установи;

3) накладати штрафи в розмірах, передбачених статтями 41 і 43 Закону;

4) тимчасово зупиняти або анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг;

5) відсторонювати керівництво від управління фінансовою установою та призначати тимчасову адміністрацію;

6) затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи;

7) порушувати питання про ліквідацію установи.

Уповноважений орган застосовує до суб'єктів підприємницької діяльності штрафні санкції:

1) за діяльність на фінансових ринках без ліцензії, одержання якої передбачено законом у розмірі до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення;

2) за ненадання, несвоєчасне надання або надання свідомо недостовірної інформації — в розмірі до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від

розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення;

3) за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпоряджень, рішень Уповноваженого органу про усунення порушень щодо надання фінансових послуг — у розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення.

Рішення Уповноваженого органу про застосування штрафних санкцій може бути оскаржено в суді. Штрафи, накладені Уповноваженим органом, стягаються у судовому порядку. Шкода, заподіяна учасникам ринку фінансових послуг неправомірними діями Уповноваженого органу при здійсненні ним своїх повноважень, підлягає відшкодуванню в повному обсязі за рахунок держави відповідно до закону.

4. Саморегулювальні організації професійних учасників фінансового ринку

Проблеми інфраструктури фінансового ринку більш ефективно вирішуються самими учасниками ринку, самостійно і за власний рахунок. Насамперед через інститут саморегулюваних організацій-асоціацій, інших об'єднань. Такі організації, як свідчить світовий досвід, з успіхом можуть взяти на себе функції контролю за дотриманням правил гри на ринку фінансових послуг без розburghання штатів контролюючих державних органів. Це дасть можливість зекономити державні кошти і перенести витрати по контролю на заинтересовані структури приватного ринку.

Саморегулювальна організація — це добровільне об'єднання професійних учасників фінансового ринку, яке не має на меті отримання прибутку, створене з метою захисту інтересів своїх членів, інтересів інших учасників ринку і зареєстроване Уповноваженим органом.

Основною метою саморегулювання на фондовому ринку України є забезпечення оптимізації державного регулювання фондового ринку шляхом dereguliacii та посилення контролю за дотриманням учасниками фондового ринку регуляторних вимог та встановлення єдиних методів регулювання.

Основні напрями розвитку саморегулювання:

- посилення дієвості саморегулювання на фондовому ринку шляхом розширення повноважень та функцій саморегулівних організацій;
 - забезпечення умов здійснення підприємницької діяльності членами саморегулівних організацій;
 - здійснення контролю та нагляду за діяльністю членів саморегулівних організацій;
 - захист прав та законних інтересів членів, клієнтів членів саморегулівних організацій, професійних учасників ринку цінних паперів;
 - формалізація та оптимізація вимог до саморегулівних організацій, що сприятиме підвищенню їхньої відповідальності за виконання ними своїх повноважень;
 - підвищення фінансових та технічних вимог до саморегулівних організацій, які взяли на себе повноваження щодо контролю та нагляду за дотриманням їх членами законодавчих та нормативних вимог;
 - здійснення уповноваженими державними органами контролю та нагляду за діяльністю саморегулівних організацій.
- Саморегулівна організація створюється і здійснює свою діяльність у відповідності з наступними принципами:
- ◆ саморегулівна організація — об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, яке створюється згідно з чинним законодавством, за принципом — одна саморегулівна організація з кожного виду професійної діяльності;
 - ◆ професійний учасник ринку цінних паперів повинен бути членом щонайменше однієї саморегулівної організації;
 - ◆ у відповідності з вимогами чинного законодавства щодо сумісництва видів професійної діяльності на ринку цінних паперів професійний учасник може бути членом кількох саморегулівних організацій;
 - ◆ об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів реєструється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та набуває статусу саморегулівної організації після внесення запису про неї до державного реєстру, який ведеться Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
 - ◆ саморегулівна організація повинна об'єднувати не менше ніж 25 % кількості професійних учасників ринку цінних паперів, які здійснюють певний вид (види) професійної діяльності, за ви-

нятком саморегулівних організаций організаторів торгівлі та установ, що здійснюють розрахунково-клірингову діяльність;

- ◆ здійснення управління діяльністю саморегулівної організації на демократичних засадах (один член саморегулівної організації — один голос) за умови рівності прав та обов'язків усіх членів;
- ◆ відкритості та доступності інформації про діяльність організації для всіх її членів;
- ◆ недопущення недобросовісної конкуренції на ринку цінних паперів;
- ◆ поєднання інтересів членів саморегулівних організацій та їх клієнтів з одночасним підвищеннем відповідальності за дотримання ними регуляторних вимог.

Основні завдання саморегулівних організацій:

- встановлення правил, стандартів та вимог до здійснення діяльності з цінними паперами, норм та правил поведінки вимог до професійної кваліфікації фахівців — членів саморегулівних організацій та здійснення контролю за їх дотриманням членами організації Правила, стандарти та вимоги до професійної діяльності набирають чинності після їх затвердження рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- сприяння умовам здійснення підприємницької діяльності членами саморегулівної організації;
- розробка та впровадження заходів щодо захисту прав членів саморегулівної організації;
- розгляд скарг клієнтів — членів саморегулівних організацій, які входять до їх складу, щодо порушення професійними учасниками ринку цінних паперів вимог чинного законодавства;
- впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів між членами саморегулівної організації та між членами саморегулівної організації та їх клієнтами;
- ініціювання вдосконалення нормативної та законодавчої бази ринку цінних паперів;
- представництво інтересів членів саморегулівної організації та інших учасників ринку цінних паперів в органах державної влади, судах, інших організаціях з метою захисту їх інтересів;
- накладає санкції та застосовує заходи впливу на своїх членів, які порушують вимоги чинного законодавства, нормативно-правові акти, статут та внутрішні документи саморегулівних організацій;

- інформує Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку про виявлені порушення чинного законодавства з боку своїх членів та клієнтів;
- звертається до суду від свого імені або від імені своїх членів щодо захисту прав клієнтів членів саморегулівних організацій або прав членів, яким було завдано збитки чи шкоду несумлінними діями клієнтів або державними органами при здійсненні професійної діяльності на фондовому ринку;
- надає до органів державної влади пропозиції щодо удосконалення законодавства України, а також аналізує практику реалізації вимог чинного законодавства України.

Відповідно до вимог законодавства або в разі делегування державними органами, що здійснюють регулювання фондового ринку відповідних повноважень, саморегулівна організація може здійснювати:

◆ збір, узагальнення та аналітичне оброблення інформації про професійну діяльність на фондовому ринку із дотриманням вимог чинного законодавства щодо збору, використання, розповсюдження та зберігання інформації з обмеженим доступом та інформації, яка може завдати шкоди саморегулівній організації, її членам та учасникам ринку цінних паперів;

◆ подання клопотань на отримання ліцензій особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, а також звертається з поданням про анулювання ліцензії на проведення професійної діяльності на ринку цінних паперів тим членам саморегулівної організації, які порушують вимоги чинного законодавства;

◆ сертифікацію фахівців ринку цінних паперів відповідно до напряму діяльності саморегулівної організації, а також виходить з поданням до державних органів про скасування сертифікації тим фахівцям ринку цінних паперів, які постійно порушують вимоги чинного законодавства.

Саморегулівна організація відповідно до покладених на неї завдань:

• встановлює правила, стандарти та вимоги до здійснення діяльності членів саморегулівної організації, які захищали б інтереси інвесторів, та були спрямовані на попередження правопорушень. При цьому рівень вимог, викладених у правилах та стандартах, повинен бути не нижчий рівня вимог, установлених чинним законодавством, нормативно-правовими актами та інши-

ми документами органів, які здійснюють державне регулювання та контроль за діяльністю саморегулівних організацій;

• здійснює постійний контроль за дотриманням членами саморегулівних організацій правил, стандартів, вимог, які встановлені саморегулівною організацією;

• здійснює послідовну політику серед членів саморегулівної організації згідно з цілями, що визначені законодавством, нормативно-правовими актами Комісії та правилами саморегулівної організації, яка забезпечує наявність внутрішнього контролю в членів саморегулівних організацій;

• сприяє органам державного регулювання в контролі за ринком цінних паперів;

• відповідно до встановлених кваліфікаційних вимог розробляє навчальні програми та плани, визначає навчальні заклади, які здійснюють підготовку та перепідготовку керівників та фахівців установ, що здійснюють професійну діяльність на фондовому ринку, та укладає з ними угоди.

Вимога переходу до створення однієї саморегулівної організації з кожного виду професійної діяльності пов'язана з необхідністю уніфікації правил щодо певного виду професійної діяльності на ринку цінних паперів, посиленням контролю за дотриманням учасниками фондового ринку регуляторних вимог, недопущенням фіктивного членства, недопущенням конкуренції стандартів, підвищенням відкритості саморегулювання.

Правовий статус українських СРО на сьогодні деталізується в Положенні про саморегульовану організацію ринку цінних паперів, затвердженому наказом ДКЦПФР № 329 від 23.12.1996 р. У свою чергу, саморегулівна організація як структура знайшла своє визначення в декількох нормативних актах, зокрема в законах України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Кожен із цих документів по-різному визначає СРО. Різниця полягає в тому, що останній передбачає делегування СРО повноважень щодо розроблення та впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг. Своїми повноваженнями поступатимуться відповідні державні органи, які здійснюють регулювання ринків фінансових послуг. Таке положення не випадково з'явилося в законодавстві України — воно вже давно застосовується в інших країнах.

Історія появи першої саморегулівної організації в світі сягає 1934 року. Саме тоді США охопила економічна криза, одним із заходів подолання якої стало створення Комісії з цінних паперів та бірж (КЦПБ), яка мала виконувати функції нагляду за виконанням федеральних законів про цінні папери. Значну частину своїх повноважень ця Комісія незабаром передала кільком неурядовим структурам, відомим як «саморегулівні організації». З них найбільшою і сьогодні є Національна асоціація дилерів цінних паперів. За законодавством США, кожний дилер і брокер повинен не лише зареєструватися в КЦПБ, а й стати членом НАСД.

Таким чином, положення щодо обов'язковості вступу до СРО та необхідності передачі повноважень відповідними державними органами саморегулівним організаціям перевірено практикою і довело свою доцільність.

Щодо повноважень СРО, то в американських організаціях їхнє коло є значно ширшим, ніж в українських. Так, на них, зокрема, покладається регулювання діяльності своїх членів з питань емісії облігацій, проведення іспитів на право займатися професійною діяльністю та реєстрацію професіоналів, регулювання реклами та видавничої діяльності, інспектування фірм, що спеціалізуються на торгівлі цінними паперами. Однак обмежень щодо кількості СРО законодавство США не містить.

Отже, реалізація зазначеного проекту сприятиме проведенню одної державної політики щодо впорядкованості фондового ринку та дисциплінованості його учасників. Це сприятиме посиленню контролю за дотриманням учасниками ринку регуляторних вимог, підвищенню вимог до членів саморегулівних організацій, що, в свою чергу, сприятиме захисту законних прав та інтересів інвесторів.

Досягнення зазначених цілей має спричинити якісне поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Питання для семінарських та практичних занять

1. Сутність державного регулювання фінансового ринку та основні законодавчі та нормативні акти щодо регулювання фінансового ринку.

2. Які існують відомі форми державного регулювання фінансового ринку?

3. Назвіть відомі схеми, які використовуються з метою залучення грошей громадян та інвесторів шляхом введення в оману.

4. Пригадайте та розкажіть, які найбільш відомі реальні проекти фінансового шахрайства в Україні та за її межами вам відомі.

5. Які вам відомі принципи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні?

6. Назвіть уповноважені органи виконавчої влади у сфері регулювання фінансового ринку.

7. Назвіть та поясніть сутність існуючих форм регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні.

8. Основні цілі регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ.

9. Коли і з якою метою виники в Україні саморегулівні організації професійних учасників фінансового ринку?

10. Що Ви знаєте про діяльність саморегулівних організацій професійних учасників фінансового ринку в країнах з розвиненими ринковими відносинами?

Тестові завдання

1. Мета державного регулювання фінансових ринків в Україні передбачає:

А) додержання учасниками фінансових ринків вимог законодавства;

Б) нагляд за діяльністю фінансових установ.

2. Державне регулювання фінансового ринку здійснюється щодо ринку банківських послуг:

А) НБУ;

Б) ДКЦПФР.

3. Державне регулювання фінансового ринку здійснюється щодо ринків цінних паперів:

А) НБУ;

Б) ДКЦПФР;

В) спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання фінансового ринку.

4. Захист інтересів споживачів ринку фінансових послуг:

А) визначається як мета державного регулювання фінансових ринків;

Б) визначається як принцип державного регулювання фінансових ринків;

В) визначається як задача державного регулювання фінансових ринків.

5. Форми регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні:

- А) державна реєстрація фінансових установ;
- Б) ліцензування видів діяльності;
- В) нормативно-правове регулювання діяльності;
- Г) захист інтересів споживачів фінансових послуг.

6. Регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ базується на трьох цілях:

- А) захист інтересів учасників;
- Б) забезпечення справедливості, ефективності та прозорості фінансового ринку;
- В) зниження системних ризиків діяльності учасників;
- Г) усі відповіді правильні;
- Д) вірна комбінація відповідей (яких?).

7. Саморегулівна організація — об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, яке створюється згідно з чинним законодавством, за схемою — одна саморегулівна організація з кожного виду професійної діяльності — це:

- А) напрям розвитку саморегулювання;
- Б) мета саморегулювання на фінансовому ринку;
- В) принцип здійснення діяльності саморегулівної організації.

8. Посилення дієвості саморегулювання на фондовому ринку шляхом розширення повноважень та функцій саморегулівних організацій — це:

- А) напрям розвитку саморегулювання на фінансовому ринку;
- Б) мета саморегулювання на фінансовому ринку;
- В) принцип здійснення діяльності саморегулівної організації.

Тематика рефератів

1. Розвиток та сучасний стан законодавства України з питань регулювання фінансового ринку.

2. Діяльність саморегулівних організацій професійних учасників фінансового ринку в країнах з розвинутими ринковими відносинами (на прикладі однієї чи кількох країн).

3. Порівняльна характеристика українського законодавства з питань регулювання фінансового ринку та іноземного законодавства.

4. Організація процесу нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні.

5. Сучасні напрями регулювання фінансових ринків за рубежем.

ТЕМА 3. ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ

1. Сутність фінансового посередництва. Функції фінансових посередників.
2. Характеристика контрактних фінансових інститутів, що діють на фінансовому ринку.
3. Інфраструктура фінансового ринку.

1. Сутність фінансового посередництва. Функції фінансових посередників

Фінансові посередники — це частина фінансової системи, що виконує роль позичальників та висуває фінансові вимоги до кредиторів, приймає на себе фінансовий ризик.

Саме подвійний обмін відрізняє фінансових посередників від інших суб'єктів фінансового ринку, таких як ділери та брокери, які тільки сприяють переміщенню фінансових ресурсів від кредиторів до позичальників, але не випускають на ринок своїх власних боргових зобов'язань, а фінансові посередники нарощують розмір грошових фондів, випускають свої власні боргові зобов'язання, а на отримані кошти отримують боргові зобов'язання або цінні папери, що випущені іншими суб'єктами ринку.

Функції фінансових посередників:

- приведення активів та зобов'язань (пасивів) у відповідність до потреб клієнтів;
- зменшення ризику шляхом диверсифікації. Суть цього полягає в придбанні фінансовими посередниками великої кількості фінансових активів різних емітентів;

• зменшення витрат обігу (витрат на здійснення операцій). Це досягається шляхом спеціалізації фінансових посередників на здійсненні визначеного виду діяльності на фінансовому ринку та компенсації додаткових витрат шляхом нарощування обсягу операцій для клієнтів.

Отже, фінансові посередники є неодмінними суб'єктами фінансового ринку, їх діяльність сприяє підвищенню ефективності функціонування різних сегментів цього ринку. В той же час професійна діяльність фінансових посередників зазвичай є високоприбутковим бізнесом, що потребує найвищої фінансової кваліфікації.

2. Характеристика контрактних фінансових інститутів, що діють на фінансовому ринку

Серед контрактних фінансових інститутів, що діють на фінансовому ринку, слід виділяти такі.

Торговці цінними паперами — це суб'єкти, що діють згідно з Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» та мають право здійснювати на фінансовому ринку такі види діяльності:

- брокерську;
- дилерську;
- андеррайтинг;
- діяльність з управління цінними паперами.

Торговці цінними паперами випускають свої власні цінні папери, а на залучені таким чином кошти купують цінні папери приватних корпорацій, дають гарантії щодо розміщення цінних паперів на користь третіх осіб.

Фінансові компанії — це вид спеціалізованого небанківського фінансового інституту — головна мета якого — надання споживчих кредитів фізичним особам, фермерам, торговцям та ін.

Фінансова компанія ґрунтуються на акціонерній основі, депозитів не залучає, а головна стратегія її зведена до кредитного обслуговування клієнтів, створення цільових ринків для фізичних осіб, які використовують споживчий кредит для придбання товарів тривалого користування (авто, побутової техніки) для різних торговців з метою розвитку їх діяльності, а також для фермерських господарств для придбання машин та інших товарів виробничого призначення.

Страхові компанії — це суб'єкти фінансового ринку, діяльність яких суттєво відрізняється від діяльності інших фінансових інститутів.

Пасивні операції страхових компаній передбачають специфічні особливості накопичення капіталу. Це пов'язано насамперед з видом страхування.

Якщо мова йде про *страхування життя*, то накопичення капіталу здійснюється на підставі розрахунків за таблицями смертності населення, виходячи з тривалості життя окремих груп населення (актуарні розрахунки). Тому накопичення капіталу при страхуванні життя враховує такі чинники:

- а) демографічний;
- б) рівень доходів різних груп населення;
- в) стан системи соціального страхування та соціального забезпечення.

Якщо йдеться про *страхування майна* від нещасних випадків, то головними є чинники:

а) страховий тариф, що визначає розмір страхового внеску, ґрунтуючись на досвіді страхування минулих років, тобто діє психологічний чинник;

б) ставки за страхуванням майна від нещасних випадків визначаються з урахуванням фізичного та морального зношення майна;

в) третій чинник ґрунтуються на аналізі та оцінці географії страхового ризику на підставі здійснення політичної та воєнної експертизи.

Приватний пенсійний фонд — це специфічний фінансовий інститут, діяльність якого визначається послугами у сфері активних операцій.

На Західному ринку пенсійні фонди створюються компаніями, підприємствами, корпораціями, які забезпечують більшу частину пасивних операцій за рахунок своїх власних коштів та внесків робітників та службовців, тому в сфері пасивних операцій пенсійні фонди не розробляють визначених маркетингових стратегій та політики. В сфері ж активних операцій пенсійним фондам потрібна виважена маркетингова політика та стратегія. Пенсійні фонди повинні раціонально використовувати свої довгострокові грошові кошти, інвестуючи їх у різні види цінних паперів, концентрувати увагу виключно на акціях та деяких видах приватних облігацій.

Головне завдання пенсійного фонду — ефективно управляти інвестиційним портфелем та заробити високі обсяги відсоткових платежів і, в остаточному рахунку, запропонувати на цій підставі різні, досконаліші форми пенсійного обслуговування в майбутньому.

Діяльність недержавних пенсійних фондів в Україні регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 9 липня 2003 р. Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності.

3. Інфраструктура фінансового ринку

Учасників фінансового ринку умовно поділяють на два рівні.

Перший рівень складають ті з них, що приймають рішення про проведення операцій на фінансовому ринку. Це емітенти, інвестори, фінансові посередники та незалежні посередники (бронкери та ділери).

Другий рівень (інфраструктура фінансового ринку) — це ті, що виконують функції, пов’язані зі здійсненням рішень, що прийняті на першому рівні, із забезпеченням реєстрації, розрахунків, обліку прав власників цінних паперів, проведеним агентських операцій з нарахування та виплати доходів.

До інфраструктури фінансового ринку належать біржі, реєстратори, депозитарій, номінальні утримувачі, торгівельні та розрахункові системи.

Реєстратори — це організації, які, згідно до угоди з емітентом ведуть реєстр власників іменних цінних паперів, займаються збором, фіксацією, обробленням, зберіганням інформації відносно цінних паперів, їх емітентів та власників. Головне завдання реєстратора — за першою ж вимогою надати реєстр емітенту. Реєстратор здійснює свою діяльність на підставі розділу 1 Положення про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, що затверджено ДКЦПФР 1 квітня 1996 р. № 58.

Крім основних функцій реєстратор може виконувати додаткові функції: відповідати за видачу на руки та контроль за обігом сертифікатів цінних паперів; виписувати сертифікат на ім’я нового власника; оформити блокування цінних паперів, пов’язане з арештом, закладом та іншими операціями; передавати інформаційні повідомлення інвесторам.

Емітент може вести свій реєстр власників іменних цінних паперів самостійно, якщо кількість власників іменних цінних паперів не перевищує 500 осіб, а якщо власників понад 500, то емітент повинен передати право ведення реєстру власників своїх іменних цінних паперів незалежному реєстратору, відповідно до законодавства.

Депозитарій — це юридичні особи, які, згідно з Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», здійснюють діяльність, що пов’язана з наданням послуг відносно зберігання цінних паперів і/або обліку прав власності на цінні папери, обслуговування угод з цінними паперами.

Депозитарну діяльність можуть здійснювати інвестиційні інститути (крім інвестиційних фондів), фондові біржі (у світовій практиці), та спеціалізований депозитарій.

Особа, яка користується послугами депозитарію, називається **депонентом**. Між депонентом та депозитарієм вкладається спеціальна угода (угода рахунку «депо»), що регулює відносини з приводу депозитарної діяльності. Рахунок «депо» — це сукупність записів в облікових реєстрах депозитарію, що враховує право на цінні папери та операції з їх переміщення від одного власника до іншого.

Крім зберігання цінних паперів, депозитарій виконує такі функції:

- організовує обмін інформацією між емітентом і депонентом;
- отримує доходи від цінних паперів;
- перевіряє цінні папери на справжність та платоспроможність;
- інкасує та перевозить цінні папери;
- реєструє угоди з цінними паперами.

Торгівельна система — це система, що створює умови для купівлі-продажу цінних паперів, створюється одним з інвесторів, або фондову біржею, згідно з попередньою угодою з Національним банком України.

Фондова біржа — це організація, діяльність якої спрямована на концентрацію попиту та пропозиції цінних паперів та сприяння формуванню їх біржового курсу, не має права здійснювати угоди від свого імені.

Торгівельна система включає: програмне забезпечення проведення торгів; механізм котирування цінних паперів; абонентські місця учасників ринку, що мають комп’ютерну мережу; інші допоміжні засоби.

Укладання угод купівлі-продажу цінних паперів на фондовій біржі здійснюється під час торгової сесії, а задоволення заявок проходить у вигляді укладання угод купівлі-продажу брокерами та дилерами в торговому залі відповідної фондової біржі. З торгової системи зареєстровані угоди потрапляють в розрахункову систему.

Розрахункова система — це система, що покликана створювати необхідні умови для чіткої та оперативної роботи з організації грошових розрахунків між учасниками фондового ринку. Розрахункова система існує у формі акціонерного товариства за-

критого типу, має ліцензію НБУ на право здійснення розрахункових операцій, може обслуговувати одну або зразу декілька фондovих бірж. Членами розрахункової системи є великі банки та фінансові компанії, а підставою для проведення розрахунків є платіжні доручення, що готуються торгівельною системою після проведення торгової сесії на відповідній фондовій біржі.

Завершуючи характеристику інфраструктури фінансового ринку, слід підкреслити, що до її складу входять: реєстратори, депозитарії, торгово-клірингові системи. Особливе місце в системі ринкової інфраструктури фондових операцій відводиться фондовим та ф'ючерсним біржам. В Україні ці інститути інфраструктури виконують одну з основних функцій — забезпечують зустріч покупця та продавця цінних паперів, організують розрахунки та процес торгівлі, виконують контрольно-гарантійні функції за здійсненими угодами.

Питання для семінарських та практичних занять

1. Структура та інфраструктура ринку цінних паперів.
2. Мета та завдання, особливості первинного фондового ринку.
3. Особливості функціонування вторинного ринку цінних паперів.
4. Характеристика учасників первинного ринку цінних паперів.
5. Учасники вторинного ринку цінних паперів та їх особливості.
6. Особливості учасників ринку цінних паперів в Україні на сучасному етапі.

Тестові завдання

1. Визначення основних форм розміщення випущених цінних паперів здійснюється:
 - А) на первинному ринку;
 - Б) на третинному ринку;
 - В) на першому ринку;
 - Г) на вторинному ринку.
2. При продажу цінних паперів на первинному ринку доходи отримує:
 - А) емітент;
 - Б) посередник;
 - В) інвестор.

3. Сукупність цінних паперів даного емітента, які надають однаковий обсяг прав та які мають однакові умови розміщення, називають...

4. Обсяг випуску акцій акціонерними товариствами визначається:

- А) розміром валового доходу;
- Б) номінальною ціною акцій;
- В) розміром резервного фонду;
- Г) розміром статутного фонду.

5. Біржовий ринок виступає частиною:

- А) первинного ринку цінних паперів;
- Б) вторинного ринку цінних паперів;

6. Організований вторинний ринок цінних паперів представлений:

- А) позабіржовою фондово-торгівельною системою;
- Б) регіональними фондовими майданчиками;
- В) фондовою біржею;

Г) сукупністю фінансових інститутів, об'єднаних в саморегулювальні організації.

7. Купівля-продаж цінних паперів шляхом передплати на вторинному ринку здійснюється:

- А) може;
- Б) не може;
- В) може за умови попередньої реєстрації випуску.

8. Відповідно до законодавства України, для створення фондової біржі кількість її засновників повинна складати не менше:

- А) 20 торговців цінними паперами;
- Б) 30 торговців цінними паперами;
- В) 35 торговців цінними паперами;
- Г) 40 торговців цінними паперами.

9. Визначити відповідність понять:

№ запитання	Термін	Код відповіді	Визначення
1	Комісійна діяльність	А	Купівля-продаж цінних паперів, що здійснюються торговцем цінних паперів від свого імені, за дорученням і за рахунок іншої особи
2	Комерційна діяльність	Б	Виконання торговцем цінних паперів за дорученням, від імені і за рахунок емітента обов'язків з організації передплати на цінні папери або їх реалізації іншим способом
3	Діяльність з випуску цінних паперів	В	Купівля-продаж цінних паперів, що здійснюється торговцем цінних паперів від свого імені та за свій рахунок

10. Регістратори та депозитарії відносяться до групи:

- А) основних учасників ринку цінних паперів;
- Б) головних учасників ринку цінних паперів;
- В) допоміжних учасників ринку цінних паперів.

11. Інфраструктурні інститути, які спеціалізуються на виконанні функцій зберігання цінних паперів та обліку прав власності — це:

- А) реєстратори;
- Б) клірингово-розрахункові установи;
- В) трастові компанії;
- Г) депозитарій.

Тематика рефератів

1. Основній допоміжні функції фінансового ринку в Україні.
2. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні.
3. Недержавне пенсійне забезпечення за рубежем.
4. Депозитарна діяльність в Україні й за рубежем.

Змістовий модуль 2

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ПОБУДОВА ФІНАНСОВОГО РИНКУ

ТЕМА 4. РИЗИК І ЦІНА КАПИТАЛУ

1. Поняття й класифікація фінансових ризиків.
2. Методи оцінювання ризику на фінансовому ринку.
3. Методи управління фінансовими ризиками.

1. Поняття й класифікація фінансових ризиків

Під інвестиціями на фінансовому ринку слід розуміти вкладення коштів, певні витрати на ринку цінних паперів, що здійснюються з метою отримання доходу, прибутку. Звичайно інвестиції поділяють на:

1) *прямі* — вкладення в реальні активи (виробництво), в управлінні яких бере участь інвестор;

2) *портфельні (фінансові)* — вкладення в акції, облігації та інші цінні папери, що дають право на отримання доходу від власності.

3) *реальні* — фінансові вкладення в землю, нерухомість, машини і обладнання, запасні частини тощо (разом із витратами оборотного капіталу);

4) *проектні* — кредити, що надаються реальному або потенційному власникові для реалізації прибуткового інноваційного проекту.

У цілому *ризик* у ділових операціях — це економічна категорія, що відображає ступінь успіху (невдачі) фірми в досягненні своїх цілей з урахуванням впливу контролюваних і неконтрольованих факторів. Операції з фінансовими інструментами завжди пов'язані з ризиком.

Фінансові ризики — це спекулятивні ризики.

У цілому фінансовий ризик як міру економічної або соціальної невизначеності можна охарактеризувати:

- *за величиною* — високий, середній і низький;
- *за ступенем допустимості* — допустимий ризик, коли втрачається частина доходу; критичний (локальний) ризик, при якому

повністю втрачаються доходи і виникає необхідність відшкодувати втрати; катастрофічний ризик повної втрати майна;

- за об'єктами — ризик підприємця, підприємства, банку, страхової компанії, тобто окремих юридичних і фізичних осіб;
- за видом діяльності — ризик виробничої, посередницької, торговельної, транспортної, консалтингової, страхової, охоронної та іншої діяльності;
- за економічним змістом — чистий ризик як об'єктивна можливість зазнати збитків (нульового результату) і спекулятивний ризик як суб'єктивна можливість отримання позитивного або негативного результату певної діяльності;
- за характером — операційний, інфляційний, кредитний, процентний, валютний. Операційний ризик пов'язаний із помилкою або неправильною організацією, неправильним вибором методу тієї чи іншої фінансової операції.

Інфляційний ризик визначається ступенем точності прогнозування інфляції та її впливу на результат фінансово-господарської діяльності. Кредитний ризик розглядається як ризик непогашення кредиту і несплати процентів за ним. Процентний ризик виникає в разі зміни процентних ставок за кредитними ресурсами, що настаються. Валютні ризики можливі в разі зміни курсів валют:

- ◆ за галузевою і територіальною ознакою — загальноекономічний, галузевий, країни, регіональний тощо.

Виділяють такі основні види ризику:

- систематичний, тобто ризик кризи фінансового ринку;
- несистематичний, тобто ризик поєднання всіх видів ризику, пов'язаних із конкретними фінансовими інструментами;
- селективний — ризик неправильного вибору цінних паперів для інвестування при формуванні портфеля;
- часовий — ризик емісії, купівлі або продажу цінного папера в невідповідний час, що тягне за собою втрати;
- законодавчих змін (можуть змінитися умови емісії, вона може бути визнана недійсною і таке інше);
- ліквідності — ризик, пов'язаний з можливістю втрат при реалізації цінного папера через зміну в оцінці його якості;
- інфляційний — ризик того, що при високій інфляції доходи, які отримують інвестори за фінансовими інструментами, знецінюються швидше, ніж зростають, інвестор зазнає реальних втрат.

Систематичний ризик пов'язаний з економічною й політичною ситуацією в країні та світі, зростанням цін на ресурси, зага-

льноринковим падінням цін на фінансові активи. До категорії систематичних ризиків належать: ризик зміни відсоткової ставки, ризик падіння загальноринкових цін і ризик інфляції. Ризик зміни відсоткової ставки набуває особливої актуальності в умовах інфляції. Ризик падіння загальноринкових цін пов'язаний з одночасним падінням цін на всі цінні папери, що мають обіг на ринку. Цей ризик стосується насамперед операцій з акціями. Ступінь ризику різний для акцій різних емітентів. Ризик інфляції зумовлений зміною купівельної спроможності грошей і призводить до того, що вкладення навіть у найбезпечніші цінні папери можуть завдати збитків. Цей вид ризику існує в усіх країнах, тобто інфляція — загальносвітова тенденція. У розвинутих країнах вважається нормальним щорічний рівень інфляції у 3 %.

Несистематичний ризик пов'язаний із фінансовим станом конкретного емітента цінних паперів. Його оцінка потребує певних зусиль як із боку посередників ринку фінансових активів, так і з боку інвесторів. До категорії несистематичних відносять ризики ліквідності та галузевий.

Ризик ліквідності — ризик, пов'язаний із можливістю втрат при реалізації цінного папера через зміни оцінки його якості. Ризик ліквідності — нині один із найпоширеніших в Україні.

Галузевий ризик — ризик, пов'язаний зі специфікою окремих галузей. З позиції цього виду ризику всі галузі можна класифікувати на: а) під владні циклічним коливанням (галузі конструкційних матеріалів, виробництво обладнання тощо) та б) менш під владні циклічним коливанням (виробництво товарів для населення та продовольчих товарів).

Фактори, які стосуються фінансового ризику і впливають на його рівень, умовно можна розподілити на дві групи: об'єктивні й суб'єктивні.

Об'єктивні фактори — це ті, що безпосередньо не залежать від дій керівництва підприємства (фірми), але повинні враховуватися при підготовці й прийнятті рішень, наприклад, інфляційні процеси, дії конкурентів, політичні й економічні кризові явища, екологічні вимоги, митні пільги, режим найбільшого сприяння.

Група суб'єктивних факторів характеризує саме підприємство (фірму) та внутрішні умови його функціонування, зокрема виробничий потенціал, наявність висококваліфікованих працівників та управлінського персоналу, організацію діяльності фірми, наявність кооперативних зв'язків, рівень технологій тощо.

2. Методи оцінювання ризику на фінансовому ринку

Фінансовий, як і будь-який ризик, має математично виражену ймовірність настання втрат, яка спирається на статистичні дані і може бути розрахована з досить високою точністю. Щоб кількісно визначити величину фінансового ризику, необхідно знати всі можливі наслідки будь-якої окремої дії та ймовірність самих наслідків. Ймовірність означає можливість отримання певного результату.

Визначення фінансового ризику здійснюється під час формування проблеми прийняття фінансового рішення та вивчення ситуації, пов'язаної з ним, і полягає в:

- виявленні причин і факторів, які збільшують чи зменшують конкретний тип фінансового ризику;
- проведенні аналізу й ідентифікації виявлених причин і чинників;
- виділенні етапів і робіт, під час яких можуть виникати передумови фінансового ризику.

У статистичному аналізі величина (або рівень) ризику вимірюється двома критеріями: середнім очікуваним значенням (дисперсією) і коливанням, змінністю (варіацією можливого результату). Дисперсія при цьому вимірює можливий середній результат. Варіація показує міру відхилення від фактичної середньої величини. Дисперсія при оцінюванні фінансового ризику підприємства являє собою середньозважену величину з квадратів відхилень дійсних фінансових результатів ризикованих вкладень від середніх очікуваних:

$$\sigma^2 = \frac{(x - \bar{x})^2}{n}, \quad (4.1)$$

де σ^2 — дисперсія; x — очікуване значення для кожного випадку вкладення фінансових ресурсів; \bar{x} — середнє очікуване значення; n — кількість вкладень фінансових ресурсів (частота).

Середня величина являє собою узагальнену кількісну характеристику і не дає змоги прийняти рішення на користь будь-якого варіанта вкладення капіталу. Для остаточного прийняття рішення необхідно виміряти змінність показників, тобто визначити міру змінності можливого результату. Змінність можливого результата

ту — це ступінь відхилення очікуваного значення від середньої величини. Для цього розраховують середнє квадратичне відхилення за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{(x - \bar{x})^2}{n}}. \quad (4.2)$$

Середнє квадратичне відхилення є іменованою величиною і вказується в тих самих одиницях, у яких вимірюється варіаційна ознака. Дисперсія і середнє квадратичне відхилення є мірами абсолютної змінності. Для аналізу використовується коефіцієнт варіації. Він являє собою відношення середнього квадратичного відхилення до середнього арифметичного і показує ступінь відхилення отриманих значень. Коефіцієнт варіації — відносна величина; він відображає змінність. Тому на його величину не впливають абсолютні значення показника, який вивчається. За допомогою коефіцієнта варіації є можливість порівнювати навіть змінність ознак, виражених у різних одиницях виміру.

Коефіцієнт варіації обчислюється за формулою:

$$v = \frac{\sigma}{\bar{x}} \times 100, \quad (4.3)$$

де v — коефіцієнт варіації; σ — середнє квадратичне відхилення; \bar{x} — середнє очікуване значення.

Коефіцієнт варіації може змінюватися від 1 до 100 %. Чим вищий цей коефіцієнт, тим сильніші коливання. Встановлена є така якісна оцінка значень коефіцієнта варіації: до 10 % — слабкі коливання фінансового ризику вкладень; 10 — 25 % — середні, помірні коливання; понад 25 % — високі коливання фінансового ризику.

При використанні дисперсії і варіації враховують, що фінансовий ризик має математично визначену ймовірність отримання фінансового результату. Цю ймовірність можна визначити експертним шляхом або на підставі математичних розрахунків частот ступеня фінансового ризику. Розрахунок ймовірності фінансових ризиків на основі дисперсії, варіації і середніх величин як методів статистичного аналізу в сучасних умовах є основним методом оцінювання фінансових ризиків підприємства.

Застосовуються й інші аналітичні методи оцінювання фінансового ризику. Найперспективніший із них — *факторний аналіз фінансових ризиків*.

Останнім часом активно використовується метод *експертних оцілок*. Складаються різноманітні порівняльні характеристики рівнів ризику, визначаються рейтинги, готуються аналітичні експертні огляди.

Одним із методів оцінювання фінансових ризиків є *економіко-математичне моделювання*. Головне при цьому — правильний вибір моделі, виходячи з конкретної ситуації.

Досить перспективною є комп’ютерна імітація фінансового ризику підприємства. В сучасних умовах створено певний набір готових програмних продуктів за його оцінкою.

Досить перспективним є *метод соціально-економічного експерименту*, який передбачає проведення окремих експериментів за типовими фінансовими ситуаціями.

На практиці при оцінюванні фінансового ризику широко застосовується *метод аналогій*. Спеціалісти, фінансові менеджери на підставі різних публікацій або практичного досвіту інших підприємств оцінюють ймовірність настання певних подій, отримання конкретного фінансового результату, ступінь фінансового ризику.

У банківській діяльності на нормативному рівні закріплено функціонування систем ризик-менеджменту в банках України через розробку і прийняття Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України Правлінням Національного банку України (Постанова Правління Національного банку України Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України № 361 від 02.08.2004). Використання цієї Методики має обмежити рівень прийнятних фінансових ризиків для вітчизняних банківських закладів, а отже, і для всієї банківської системи.

Оцінювання ризику — свого роду мистецтво, що ґрунтуються на поєднанні наукових методик та інтуїції експертів, аналітиків. Воно базується на одночасному врахуванні та поєднанні багатьох суперечливих факторів, використанні різноманітних теоретичних прецедентів практики.

3. Методи управління фінансовими ризиками

Для зниження ступеня фінансового ризику застосовуються різні способи: диверсифікація, придбання додаткової інформації, лімітування, страхування.

Диверсифікація являє собою процес розподілу інвестованих коштів між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою. На принципі диверсифікації ґрунтуються діяльність інвестиційних фондів, які продають клієнтам свої акції, а отримані кошти вкладають у різні цінні папери, що купуються фондом на ринку і дають постійний прибуток. Диверсифікація дає змогу уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різними видами діяльності.

Лімітування — це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту. Лімітування є важливим засобом зниження ступеня ризику і застосовується банками при видачі позик, при укладанні договору на овердрафт; суб'єктами господарювання — при продажу товарів у кредит (на кредитні картки), на дорожні чеки і єврочеки; інвесторами — при визначенні сум вкладення капіталу.

Страхування виражається в тому, що інвестор готовий відмовитися від частини прибутків, тільки б уникнути ризику, тобто він готовий заплатити за зниження ступеня ризику до нуля. Фактично, якщо вартість страховки дорівнює важливому збитку, інвестор, не склонний до ризику, захоче застрахуватися так, щоб забезпечити повне відшкодування будь-яких фінансових втрат.

Для страхування характерні:

- цільове призначення створеного грошового фонду, витрачення його ресурсів тільки на покриття втрат (надання допомоги) в обумовлених випадках;
- імовірнісний характер відносин, оскільки заздалегідь невідомо, коли настане відповідальна подія, якою буде її сила і кого із страхувальників вона зачепить;
- поверненість коштів, тому що ці кошти призначенні для виплати відшкодування втрат від усіх страхувальників, а не від кожного окремо.

У процесі страхування відбувається перерозподіл коштів між учасниками створення страхового фонду: відшкодування збитків

одному або декільком страхувальникам здійснюється шляхом розподілу втрат на всіх. Кількість страхувальників, які внесли платежі протягом того чи іншого періоду, більша від кількості тих, хто отримує відшкодування.

Широко використовується метод страхування цінового ризику шляхом проведення протилежних операцій із різними видами біржових контрактів. Цей метод отримав назву хеджування.

Хеджування — купівля і/або продаж похідних цінних паперів (опціонів або ф'ючерсів) для того, щоб знизити ризик можливих втрат від майбутніх біржових угод.

Хеджування можна розглядати як систему укладання термінових контрактів і угод, що враховує ймовірність у майбутньому зміни обмінних валютних курсів і ставить за мету уникнення несприятливих наслідків цих змін. В Україні хеджування розглядається як страхування від ризиків несприятливих змін цін на будь-які товарно-матеріальні цінності за контрактами і комерційними операціями, що передбачають поставку (продаж) товарів у майбутньому.

Хеджування на підвищення, або хеджування купівлєю, являє собою біржову операцію з купівлі термінових контрактів чи опціонів. Хедж на підвищення застосовується в тих випадках, коли необхідно застрахуватися від можливого підвищення цін (курсів) у майбутньому. Він дає змогу встановити купівельну ціну набагато раніше, ніж був приданий реальний товар.

Хеджування на зниження, або хеджування продажем, — це біржова операція з продажу термінового контракту. Хеджер, який здійснює хеджування на зниження, передбачає здійснити в майбутньому продаж товару, і тому, продаючи на біржі терміновий контракт або опціон, страхує себе від можливого зниження цін у майбутньому.

Хеджування може здійснюватися як із допомогою валютного опціону, так і через форвардну угоду.

Валютний опціон — це право покупця купити і зобов'язання продавця продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу за фіксованим курсом на заздалегідь узгоджену дату або протягом узгодженого періоду.

Таким чином, опціонний контракт є обов'язковим для покупця. Суб'єкт господарювання купує валютний опціон, який надає йому право (але не зобов'язання) придбати певну кількість валю-

ти за фіксованим курсом в обумовлений день (європейський стиль).

Форвардна операція являє собою взаємне зобов'язання сторін провести валютну конверсію за фіксованим курсом на заздалегідь обумовлену дату.

Терміновий, або форвардний, контракт — це зобов'язання для двох сторін (продавця і покупця). Продавець зобов'язаний продати, а покупець купити певну кількість валюти за встановленим курсом у певний день.

Переваги форвардної операції проявляються у відсутності передчасних витрат і в захисті від несприятливої зміни курсу валюти. Недоліком є потенційні витрати, пов'язані з ризиком втраченої вигоди.

Терміновий ринок, інструменти якого застосовуються з метою зниження фінансового ризику, є одним із найбільш динамічно зростаючих сегментів.

Подальша інтернаціоналізація світового фінансового ринку на фоні процесів глобалізації всієї економіки розкриває дедалі ширші можливості використання строкових угод на ринках різних країн і забезпечує страхування інвесторів від можливих втрат коштів у процесі їх диверсифікованого вкладання в різні фінансові інструменти. Численність функціонуючих на фінансовому ринку країни фінансових інструментів характеризує ступінь розвинутості такого ринку.

Питання для семінарських та практичних занять

1. Фактори виникнення ризиків на фінансовому ринку.
2. Класифікація фінансових ризиків.
3. Методи оцінювання фінансових ризиків.
4. Методи управління фінансовими ризиками.
5. Хеджування як своєрідний метод страхування цінового ризику.
6. Особливості процесу хеджування на фінансовому ринку України.
7. Законодавче регулювання встановлення прийнятного рівня фінансових ризиків в банківській діяльності в Україні.
8. Знайдіть та запам'ятайте законодавчі визначення термінів «хеджування», «опціон», «валютна операція на умовах «форвард»», «валютний своп».

Тестові завдання

1. Ризик, пов'язаний із загальною економічною ситуацією в країні та світі, визначають як:

- А) несистематичний;
- Б) систематичний;
- В) ліквідності;
- Г) селективний.

2. Доповніть перелік методів оцінки фінансового ризику:

- А) факторний аналіз;
- Б) метод експертних оцінок;
- В) економіко-математичне моделювання;
- Г)...
- Д)...

3. Процес розподілу інвестиційних коштів між різними об'єктами вкладання, які безпосередньо не пов'язані між собою, як метод зниження фінансового ризику називається:

- А) страхуванням;
- Б) лімітуванням;
- В) диверсифікацією;

4. Купівля і/або продаж похідних цінних паперів з метою зниження ризику можливих втрат від майбутніх біржових угод — це:

- А) форфетування;
- Б) лімітування;
- В) трансферт;
- Г) хеджування.

5. Коєфіцієнт ризику на фінансовому ринку розраховується як:

А) відношення максимально можливої суми збитку до обсягу власних фінансових ресурсів;

Б) відношення середнього квадратичного відхилення до середнього очікуваного значення;

В) відношення дисперсії до середнього квадратичного відхилення.

6. Хеджування може здійснюватися за допомогою:

- А) сек'юритизації;
- Б) консолідації;
- В) валютного опціону;
- Г) фінансового векселя.

7. Біржова операція з продажу термінових контрактів чи опціонів — це:

- А) хеджування на підвищення;
- Б) хеджування на зниження.

8. Спостереження, оцінювання і виявлення тенденцій розвитку фінансового ринку — це:

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

- А) моніторинг;
- Б) прогнозування;
- В) моделювання;
- Г) контролінг.

9. Дайте визначення: «Фінансовий ризик — це...».

10. Взаємне зобов'язання сторін провести валютну конверсію за фіксованим курсом на заздалегідь обумовлену дату — це:

- А) ф'ючерсна операція;
- Б) форвардна операція;
- В) операція своп;
- Г) операція спот.

Тематика рефератів

1. Види фінансових ризиків і можливі напрями їх зниження.
2. Оцінювання фінансових ризиків у банківській діяльності.
3. Управління фінансовими ризиками в банківській діяльності.
4. Розвиток хеджування в світі й в Україні.
5. Строкові операції як інструменти перерозподілу фінансових ризиків.

ТЕМА 5. РИНOK КАПІТАЛІВ

1. Структура ринку капіталів.
2. Сутність і функції кредиту.
3. Банки — основні учасники ринку капіталів.

1. Структура ринку капіталів

Ринок капіталів — це частина фінансового ринку, де формуються попит і пропозиція в основному на середньо- і довгостроковий позиковий капітал, специфічна сфера ринкових відносин, де об'єктом угоди є наданий у позику грошовий капітал і де формуються попит і пропозиція на нього.

Позиковий капітал — це кошти, віддані в позику під певний відсоток за умови повернення.

Формою руху позикового капіталу є кредит. Основним його джерелом служать кошти, які вивільняються в процесі відтво-

рення: амортизаційні фонди підприємств, частина оборотного капіталу в грошовій формі, прибуток, що йде на відновлення та розширення виробництва, а також грошові доходи і заощадження всіх верств населення.

З функціональної точки зору ринок капіталів являє собою систему ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію і перерозподіл грошових капіталів з метою забезпечення безперервного процесу відтворення; з інституційної — сукупність кредитно-фінансових установ, фондівих бірж, через які рухається позико-вий капітал.

Таким чином, ринок капіталів — це складова частина фінансового ринку, що розпадається на ринок цінних паперів і ринок середньо- та довгострокових банківських кредитів. Це також найважливіше джерело довгострокових інвестиційних ресурсів для уряду, корпорацій і банків.

Ринок капіталів пройшов еволюцію від зародження ринку простого товарного виробництва у формі обігу лихварського капіталу до широкого розвитку ринку.

Найрозвинутішим у світі можна вважати ринок капіталів США. Він відзначається розгалуженістю, наявністю могутньої кредитної системи і розвинутого ринку цінних паперів, високим рівнем нагромадження грошового капіталу.

Ринок капіталів являє собою один із сегментів фінансового ринку.

Основні учасники цього ринку:

- *первинні інвестори, тобто власники вільних фінансових ресурсів, які мобілізовані банками і перетворені в позиковий капітал;*
- *спеціалізовані посередники — кредитно-фінансові організації, що здійснюють безпосереднє залучення (акумуляцію) коштів, перетворення їх у позиковий капітал і подальшу тимчасову передачу його позичальникам на зворотній основі за плату у формі відсотків;*
- *позичальники — юридичні та фізичні особи, а також держава, що відчувають нестачу у фінансових ресурсах і готові заплатити спеціалізованому посереднику за право тимчасового користування ними.*

В Україні на сучасному етапі не тільки активно формується і функціонує ринок капіталів, включаючи всі його структурні складові, а й прийнято відповідне законодавство. Проте, зважаючи на швидке зростання та структурні зміни, що відбуваються на

національному фінансовому ринку, законодавство потребує регулярного перегляду, оскільки з'являються й набувають подальшого розвитку все нові фінансові інструменти.

Найбільш розвинутим сектором ринку капіталу зараз в Україні є ринок довго- та середньострокових кредитів. У кризові часи банки України майже не надавали таких кредитів, віддаючи перевагу більш ліквідним і менш ризикованим короткостроковим кредитам. Загальна стабілізація і зростання економіки сприяли й розвитку середньо- та довгострокового кредитування, а конкуренція на банківському ринку привела до встановлення більш прийнятних процентних ставок за цими видами кредитування.

2. Сутність і функції кредиту

Кредитні відносини функціонують у системі економічних відносин. В основі їх лежить рух особливого виду капіталу — позикового.

Кредитні відносини — це частина економічних відносин, яка пов’язана з наданням коштів у позику і поверненням її разом із певним відсотком.

Кредитні відносини включають у себе:

- 1) акумуляцію тимчасово вільних коштів;
- 2) вкладення або розміщення цих коштів.

Згідно з українським законодавством, кредит — це позичковий капітал банку в грошовій формі, що передається в тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

На діяльність підприємств кредит впливає через систему відносин комерційного розрахунку; зокрема, він впливає на відтворювальний процес через кругообіг і оборот фондів підприємств. Із суті кредиту випливає, що він виконує функцію перерозподілу вартості в процесі відтворення.

Перерозподільна функція полягає в тому, що тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб за допомогою кредиту передаються в тимчасове користування підприємств і населення для задоволення їхніх виробничих і особистих потреб.

Антитапійна (емісійна) функція полягає у створенні кредитних грошей для грошового обігу. Її виконує тільки банківський кредит. Методами кредитної експансії і кредитної рестрикції

(звуження) регулюється кількість грошей в обігу, причому вилучення грошей з обігу за допомогою кредиту досягається важче, ніж випуск в обіг.

Контрольна функція полягає в тому, що в процесі кредитного перерозподілу коштів забезпечується банківський контроль над діяльністю позичальника. Можливості такого контролю випливають із природи кредиту.

Варто наголосити, що, вступивши в кредитні відносини, одержувач кредиту також повинен контролювати свою діяльність, для того щоб вчасно і повністю повернути кредитні ресурси.

3. Банки — основні учасники ринку капіталів

Банк є однією із сторін відносин, яка в певній угоді на ринку капіталів виступає як кредитор, або як позичальник.

Залежно від економічного змісту основні види діяльності комерційних банків поділяють на дві групи.

➤ *Пасивні операції* — забезпечують формування ресурсів банку, необхідних йому, крім власного капіталу, для забезпечення ліквідності й одержання запланованого доходу.

До пасивних операцій належать:

- залучення коштів на депозитні рахунки (поточні, строкові, ощадні та ін.);
- недепозитне залучення коштів (одержання позик на міжбанківському ринку, позик Центрального банку, випуск банківських облігацій, векселів та інших зобов'язань).

Основний вид пасивних операцій — залучення коштів на банківську рахунки всіх видів. Ці кошти називаються депозитами, а операції — депозитними.

➤ *Активні операції* — пов'язані з розміщенням банком власних та залучених коштів для одержання доходу і забезпечення своєї ліквідності.

До активних операцій належать:

- операції з надання кредитів (кредитні операції);
- вкладення у цінні папери;
- формування касових залишків та резервів;
- формування інших активів (формування основних засобів — будівель, обладнання, тощо).

Ключовий вид активних операцій — кредитні, які забезпечують переважну частину доходів багатьох банків. Це важливе джерело коштів для економіки.

Банківський кредит — це форма кредиту, за якою кошти надаються в позику банками. Банківський кредит — необхідний інструмент стимулювання економіки, без якого не можуть успішно працювати товаровиробники.

Основними джерелами формування банківських кредитних ресурсів є:

- тимчасово вільні кошти держави й осіб, на добровільній основі передані фінансовим посередникам для подальшої капіталізації і отримання прибутку. Вони відображаються на депозитних рахунках у відповідних комерційних банках і забезпечують власникам фіксований дохід у формі відсотків із вкладів;
- кошти, що тимчасово вивільняються в процесі кругообігу промислового і торгового капіталу.

За термінами користування банківські кредити класифікують як:

- ◆ середньострокові, короткострокові, довгострокові;
- ◆ до запитання;
- ◆ прострочені, термін користування якими минув;
- ◆ відстрочені, для яких на прохання позичальника був перенесений термін погашення.

Залежно від забезпечення кредити можуть бути: забезпечені та бланкові (незабезпечені).

Серед забезпечених кредитів за видом забезпечення виділяють:

- забезпечені заставою;
- гарантовані;
- з іншим забезпеченням.

Банківський кредит під заставу цінних паперів називається ломбардним кредитом.

За методами надання кредитів виділяють:

- ◆ у разовому порядку;
- ◆ відповідно до відкритої кредитної лінії⁴
- ◆ гарантований — коли комерційний банк бере на себе зобов'язання надати кредит відразу, коли клієнтові це буде необхідно.

У світовій банківській практиці найпоширенішими схемами надання позики є кредитна лінія, револьверний (автоматично поновлюваний) кредит, контокорентний рахунок, овердрафт.

За методами погашення:

- негайно;

- на виплату;
- досроко (на вимогу кредитора або за заявою позичальника);
- з редресом платежів;
- після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу).

За характером і способом сплати відсотків:

- ◆ з фіксованою ставкою відсотка;
- ◆ зі ставкою відсотка, що коливається;
- ◆ зі сплатою відсотків одночасно з одержанням кредиту (дисконктний).

Залежно від кількості кредиторів:

- виданий одним банком;
- консорціумний;
- рівнобіжний.

Залежно від якісної характеристики:

- ◆ найвищої якості;
- ◆ задовільний;
- ◆ маржинальний;
- ◆ критичний;
- ◆ збитковий, який підлягає списанню.

Національний банк України поділяє кредити на *стандартні, нестандартні й безнадійні*. Цю класифікацію відображену в чинному банківському законодавстві.

Ефективність позикових операцій банку визначається його кредитною політикою. Кредитна політика формує основні напрями позик. Кредитні вклади для банку повинні бути надійними і рентабельними.

Ступінь кредитного ризику визначається можливо допустимим максимальним розміром ризику на одного позичальника. Завдання банку полягає в досягненні оптимального співвідношення ризикованисті та прибутковості своїх кредитних операцій.

На фінансовому ринку банки ще надають банківські послуги, які є надзвичайно дохідними, майже безризиковим видом діяльності. До групи банківських послуг належать гарантійні, посередницькі, консультаційні, інформаційні, аудиторські, трастові послуги.

Таким чином, банки — найактивніші суб'єкти сучасного фінансового ринку. Виконуючи свої функції та здійснюючи операції, банк забезпечує функціонування фінансового ринку і його сегментів — грошового, валютного ринку, ринку позико- вих капіталів.

Питання для семінарських і практичних занять

1. Суть ринку капіталів та його відмінності від грошового ринку.
2. Суть кредиту, його функції в економіці.
3. Роль банків на ринку капіталів.
4. Особливості банківського кредиту як форми кредитних відносин.
5. Роль держави на ринку капіталів та грошово-кредитне регулювання.

Тестові завдання

1. Операції комерційного банку, що пов'язані з розміщенням ним власних та залучених коштів з метою одержання доходу та забезпечення ліквідності, — це:
 - А) активні операції;
 - Б) пасивні операції.
2. Втручання центрального банку країни в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної грошової одиниці через купівлю або продаж іноземної валюти — це....
3. Здійснення комерційними банками операцій в іноземній валюті в Україні та за кордоном виконується на підставі:
 - А) дозволу Міністерства фінансів України;
 - Б) дозволу Державного митного комітету, в разі наявності закордонних партнерів;
 - В) ліцензії Національного банку України;
 - Г) власного бажання та можливості проведення таких операцій.
4. Зростання курсу національної валюти сприяє:
 - А) збільшенню обсягів імпорту і зменшенню обсягів експорту;
 - Б) збільшенню обсягів експорту і зменшенню обсягів імпорту;
 - В) дефіциту платіжного балансу країни.
5. «Фіктивний капітал» — це:
 - А) грошові кошти на рахунках фірм в офшорних зонах;
 - Б) капітал, вкладений в іноземній валюти;
 - В) капітал, вкладений в цінні папери;
 - Г) фінансові та матеріальні активи, інвестовані іноземними компаніями в розвиток вітчизняних підприємств.
6. Банківський кредит під заставу цінних паперів називається:
 - А) ломбардним;
 - Б) бланковим;
 - В) гарантованим;
 - Г) до запитання.

7. Форма надання підприємству банківського кредиту без визначення конкретного терміну початку його застосування — це:

- А) іпотечний кредит;
- Б) разовий кредит;
- В) гарантований кредит;
- Г) кредитна лінія.

8. Вид великого за обсягами кредиту, коли банк, обслуговуючи підприємство, залучає до кредитування інші комерційні банки, називається...

9. Фізичні особи можуть використовувати такі форми кредиту:

- А) банківський та комерційний;
- Б) іпотечний;
- В) споживчий кредит (у національній та іноземній валютах);
- Г) споживчий кредит (лише у національній валютах).

Тематика рефератів

1. Сучасний стан ринку капіталу в Україні.
2. Історія розвитку ринку капіталу в світовій економіці.
3. Зародження та шляхи формування банків у світі.
4. Розвиток банківського сектора в Україні.
5. Місце небанківських інститутів на кредитному ринку.

ТЕМА 6. РИНOK ОБЛІГАЦІЙ ТА РІНОК ПАЙОВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК СКЛАДОВІ РИНКУ КАПІТАЛІВ

1. Характеристика акцій і законодавче підґрунтя емісії акцій.
2. Характеристика видів і типів облігацій та їх роль в економіці.
3. Вексель. Проблеми вексельного обігу в Україні.
4. Банківські цінні папери.

1. Характеристика акцій і законодавче підґрунтя емісії акцій

Акція — цінний папір, що випускається акціонерним товариством (емітентом), свідчить про пайову участь у статутному фонду даного товариства і підтверджує право участі в управлінні ним.

Власники акцій мають право на одержання частини прибутку у вигляді дивідендів, а також на участь у поділі майна у випадку ліквідації акціонерного товариства. Є предметом купівлі-продажу на фондовій біржі. Випускається без встановленого терміну обігу і може бути погашена тільки за рішенням законодавчо правочинного акціонерного товариства або за його банкрутства.

Найпоширенішими випадками, коли акціонерні товариства випускають акції, є такі:

- 1) створення товариства;
 - 2) зміна номінальної вартості акцій при зміні статутного фонду;
 - 3) збільшення статутного фонду шляхом додаткового випуску акцій при незмінній номінальній вартості останніх;
 - 4) поділ або консолідація акцій при незмінному статутному фонду;
 - 5) окремі випадки реорганізації акціонерного товариства.
- Найважливіші структурні елементи діяльності з випуску акцій:
- а) прийняття рішення про випуск акцій;
 - б) державна реєстрація випуску акцій, а для відкритих акціонерних товариств — також реєстрація інформації про випуск акцій;
 - в) пропозиція акцій до продажу;
 - г) продаж акцій;
 - д) повідомлення про результати випуску.

Протокол рішення про випуск акцій повинен обов'язково містити:

- найменування емітента та його місцезнаходження;
- розмір статутного фонду або вартість основних і оборотних фондів емітента;
- мету і предмет його діяльності;
- зазначення службових осіб емітента;
- найменування контролюючого органу (аудиторської фірми);
- дані про розміщення раніше випущених в обіг цінних паперів;
- мету випуску акцій;
- зазначення категорій акцій;
- кількість іменних акцій та акцій на пред'явника;
- кількість привілейованих акцій;
- загальну суму емісії і кількість акцій;
- номінальну вартість акцій;
- кількість учасників голосування;
- порядок виплати дивідендів;
- термін і порядок передплати та оплати акцій;

- термін повернення коштів при відмові від випуску акцій;
- черговість випуску акцій (при випусках їх різними серіями);
- порядок повідомлення про випуск і порядок розміщення акцій;
- умови розпорядження акціями;
- права власників привілейованих акцій;
- переважне право на придбання акцій при новій емісії.

До основних прав власників акцій належать:

- ◆ право голосу;
- ◆ право на участь у прибутках;
- ◆ першочергове право на купівлю нових акцій;
- ◆ право на активи при ліквідації товариства;
- ◆ право на інспекцію.

Випускаючи акції, акціонерні товариства мають на меті:

- забезпечити новому підприємству стартовий капітал, необхідний для початку діяльності;
- залучити додаткові грошові ресурси під час функціонування підприємства;
- обміняти старі акції при злитті з іншим товариством.

Класифікація акцій здійснюється за багатьма різноманітними ознаками.

1. За емітентом:

- біржові;
- банківські;
- корпоративні;
- інвестиційних компаній і фондів.

2. За моментом емісії:

- старі;
- нові емісії.

3. За обсягом реалізації прав акціонера:

- звичайні (прості, загальні);
- конвертовані;
- привілейовані;
- безплатні.

4. За кількістю голосів:

- безголосі;
- одноголосі;
- плуральні.

5. За способом відображення руху:

- іменні;
- на пред'явника.

В акції найяскравіше проявляються такі економічні характеристики цінних паперів, як ліквідність, дохідність, надійність, самостійний обіг.

Необхідно відрізняти також ринкову вартість акції або її курс. Класична формула курсу акції має такий вигляд:

$$KA = \frac{\text{Див.}}{\Delta_{\text{б.д.}}} \times 100\% = \frac{\text{ЧП}}{H} \times 100\%, \quad (6.1)$$

де KA — курс акції; Див. — дивіденд; $\Delta_{\text{б.д.}}$ — дохідність банківських депозитів; ЧП — чистий прибуток; H — норма дивідендних виплат.

Сутність формули полягає в порівнянні можливих доходів від розміщення грошей у цінні папери і на банківський депозит. Акція коштуватиме не більше за ту суму, яка, будучи покладеною на депозит, принесе дохід, що дорівнює дивіденду цієї суми.

Звідси курс акцій матиме вигляд:

$$KA = \text{Ном.} + ЗП, \quad (6.2)$$

де ЗП — засновницький прибуток; Ном. — номінал акції.

Курсоутворюючими факторами, крім номіналу, буде рівень засновницького прибутку і коефіцієнт ринкової кон'юнктури ($K_{\text{р.к.}}$), який дорівнює співвідношенню:

$$K_{\text{р.к.}} = \text{ОПП} / \text{ОП}, \quad (6.3)$$

де ОПП — обсяг платоспроможного попиту на дані акції; ОП — обсяг їх пропозицій.

Коефіцієнт $K_{\text{р.к.}}$ демонструє обґрунтованість ринкового котирування. Якщо він дорівнює 1, то це означає, що встановлений емітентом курс акцій правильний. Він дає змогу реалізувати весь випуск і отримати запланований засновницький прибуток. Якщо ж ця величина менша за 1, то можна передбачати завищення курсу, а відповідно, і недорозміщення випуску та недоотримання засновницького прибутку. Якщо коефіцієнт більший за 1, то можна говорити про певну недооцінку акцій емітентом, про наявність потенціалу приросту вартості.

Що стосується курсу акцій у разі їх додаткового випуску чинними акціонерними товариствами, то в основі курсоутворення

лежить уже не номінал, а реальний курс цих акцій. Останній, у свою чергу, коливається навколо «внутрішньої вартості» (В.В.А.), яка є відношенням:

$$\text{В.В.А.} = \text{ЧАК} / \text{КА}, \quad (6.4)$$

де ЧАК — чисті активи корпорації; КА — кількість акцій.

Курсустворюючим фактором тут є коефіцієнт ринкової кон'юнктури ($K_{p.k.}$).

$$\text{КА} = \text{КА}_c \times K_{p.k.}, \quad (6.5)$$

де КА_c — курс акції, що склався.

При $K_{p.k.}$, що дорівнює 1, курс акцій додаткового випуску відповідатиме курсу, який вже склався, і цінових змін на ринку не відбулося. Новий випуск вдало вписується в ринок, покривши незадоволений попит. Якщо ж цей коефіцієнт буде менший за 1, то існує можливість падіння або обвалу курсу. У даному разі акціонерне товариство переоцінило свої емісійні можливості і місткість ринку. Емітент, як мінімум, не добирає запланованих фінансових ресурсів. Якщо ж коефіцієнт ринкової кон'юнктури перевищує 1, то даний випуск (за інших рівних умов) не впливатиме на курс акцій (або на ринкову цінову тенденцію). Емітент знову може проводити емісію.

Акції є найбільш розповсюдженим фінансовим інструментом, що дає можливість підприємствам залучати кошти та може ефективно використовуватися при зміні форми власності. Акції займають досить широку нішу на вітчизняному фондовому ринку.

2. Характеристика видів і типів облігацій та їх роль в економіці

Облігація — цінний папір, що засвідчує внесення її власником коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у ньому термін із виплатою фіксованого відсотка.

Облігація засвідчує:

- факт надання власником папера коштів емітенту;
- зобов'язання емітента повернути борг через визначений час;
- право інвестора отримувати у вигляді винагороди за надані кошти певний відсоток від номінальної вартості облігації.

Для облігацій характерним є такий цикл існування.

1. Емісія.
2. Розміщення.
3. Обіг.
4. Погашення.

Випускаються облігації таких видів:

- a) облігації внутрішніх державних і місцевих позик;
- b) облігації підприємств.

Класифікація облігацій

Рішення про випуск облігацій підприємств приймається емітентом і оформлюється протоколом. Протокол рішення про випуск облігацій підприємств повинен обов'язково містити:

- найменування емітента облігацій та його місцезнаходження;
- відомості про статутний фонд, господарську діяльність службових осіб емітента; найменування контролюючого органу (аудиторської фірми);
- дані про розміщення раніше випущених цінних паперів;
- мету випуску і вид облігацій (іменні чи на пред'явника);
- загальну суму емісії, кількість і номінальну вартість облігацій;
- кількість учасників голосування;
- порядок випуску облігацій та виплати доходів за ними;
- терміни повернення коштів при відмові від випуску облігацій; терміни продажу відповідних товарів або надання відповідних послуг за цільовими облігаціями;
- порядок повідомлення про випуск та розміщення облігацій;
- порядок оплати облігацій.

Акціонерні товариства можуть випускати облігації на суму не більше як 25 відсотків від розміру статутного фонду і лише після повної оплати усіх випущених акцій.

За видами покриття облігації поділяються на:

- облігації під загальне покриття. По суті це — незабезпеченні папери: ніякої застави немає. Зазвичай ці папери випускаються для фінансування проектів, що не приносять доходу;
- облігації під дохід від проекту (наприклад, будівництво промислового підприємства);
- облігації під спеціальний податок (будівництво доріг, наприклад, покривається податками на бензин).

Облігації усіх видів оплачуються в гривнях, а у випадках, передбачених умовами їх випуску, — в іноземній валюті.

Дохід за облігаціями усіх видів виплачується відповідно до умов їх випуску.

У разі невиконання чи несвоєчасного виконання емітентом зобов'язання з виплати доходів за процентними облігаціями надання права придбання відповідних товарів або послуг за безпроцентними (цільовими) облігаціями чи погашення зазначененої в облігації суми у визначений термін стягнення відповідних сум здійснюється примусово цивільним, господарським або арбітражним судом.

З фінансової точки зору випуск облігацій для підприємств є вигіднішою та дешевшою операцією, аніж збільшення статутного капіталу і пов'язані з цим додаткова емісія та розширення кола акціонерів.

Важлива роль державних облігацій (облігацій внутрішньої державної позики — ОВДП) у фінансуванні бюджетного дефіциту. Залучення позикових коштів дає змогу вчасно проводити соціальні виплати, фінансувати державні проекти.

Крім фінансування бюджетних потреб, другою важливою метою випуску державних облігацій є збільшення припливу іноземної валюти.

Отже, облігації внутрішньої державної позики в економіці України виконують такі функції:

- *є найбільшим цивілізованим ринковим способом формування державного боргу;*

- *забезпечують касове виконання державного бюджету шляхом покриття розривів між доходами та видатками, що виникають у результаті нерівномірності в часі податкових надходжень і видатків бюджету;*

- *при проведенні грошово-кредитної політики виступають регулятором не лише грошового обігу, а й розвитку економіки в цілому: сутність грошово-кредитної політики полягає в зміні грошової маси з метою досягнення зростання обсягу виробництва, підвищення зайнятості та попередження інфляції;*

- *мобілізують кошти для фінансування цільових державних та місцевих програм, які мають важливе соціально-економічне значення.*

Облігація також, як і акція, продається і купується на ринку і має ринковий курс.

Ринковий курс облігації можна визначити так:

$$РК = \frac{РЦ}{Ном.} \times 100\%, \quad (6.6)$$

де РК — ринковий курс облігації, %; РЦ — ринкова ціна облігації, грн.

Звідси ринкова ціна облігації дорівнює:

$$РЦ = \frac{\text{Ном.}}{100\%} \bullet РК. \quad (6.7)$$

Як і у випадку з акцією, курс і ціна облігації у першу чергу пов'язані насамперед з рівнем прибутковості будь-якого іншого альтернативного (прийнятного) способу вкладення капіталу (банківського відсотка, державних боргових зобов'язань та ін.).

$$РЦ = \text{Ном.} \times \frac{(1 + \Delta_o)^n}{(1 + \Delta_{oa})^n} \times 100\%, \quad (6.8)$$

де Δ_o — прибутковість облігації — купонний відсоток за облігацією (у сотих частках відсотка); Δ_{oa} — прибутковість альтернативних вкладень капіталу (у сотих частках відсотка); n — кількість років, що залишилася до погашення облігації.

Спрощено ринкову ціну облігації можна подати у такий спосіб:

$$РЦ = \text{Ном.} + С \times n, \quad (6.9)$$

де С — сума річних купонних виплат за облігацією.

Таким чином, облігації є інструментом додаткового залучення фінансових ресурсів підприємством, а також інвестиційним інструментом для розміщення тимчасово вільних грошових коштів суб'єктів господарювання та громадян з відносно низьким ступенем ризику.

3. Вексель. Проблеми вексельного обігу в Україні

Вексель — цінний папір, що підтверджує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити після настання певного терміну визначену суму грошей власнику векселя (векселетримачеві).

В Україні вексельний обіг регламентується такими законодавчими актами:

- Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року.
- Закон України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року», якою запроваджено «Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі» від 6 липня 1999 року.
- Указ Президента України від 14 вересня 1994 року № 530/94 «Про випуск в обіг векселів для покриття взаємної заборгованості суб'єктів підприємницької діяльності України».
- Указ Президента України від 26 липня 1995 року «Про розширення сфери обігу векселів».
- Постанова Правління Національного банку України від 25.09.2001 № 403 «Про затвердження Положення про розрахункові палати для пред'явлення векселів до платежу»
- Постанова Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508 «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України»
- Постанова Правління Національного банку України від 28.05.99 р. № 258 «Про затвердження Положення про операції банків з векселями». «Положення про операції банків з векселями», реєстр. № 653 від 01.06.99 р.

В Україні використовуються два види векселів:

- 1) простий; 2) переказний (тратта).

Простий вексель являє собою борговий цінний папір, який містить просту, нічим не обумовлену обіцянку векселедавця виплатити певну суму грошей при настанні певного терміну.

Переказний вексель — це борговий цінний папір, який містить нічим не обумовлене письмове розпорядження кредитора, адресоване боржнику, про те, щоб останній виплатив за пред'явленням або в день, указаний у векселі, певну суму грошей певній особі, або за наказом останньої, або пред'явників векселя.

Основні проблеми вексельного обігу в Україні:

- 1) під час загальноекономічної кризи векселедавці намагалися погасити вексель не грошима, а товарами;
- 2) часто векселі і зовсім відмовляються приймати, тому потрібно дуже добре знати і дотримуватися процедур пред'явлення векселя до оплати й протесту;

3) арбітражний суд не завжди може захистити права векселедавця, якщо він припустився грубої необережності;

4) ділова порядність знаходиться не на найвищому рівні.

У процесі розвитку ринкових відносин та підвищення динамічності вітчизняної економіки вексель знову опиняється в центрі уваги з цілого ряду причин:

по-перше, він за своєю природою є цінним папером, який дає змогу оперативно розв'язувати багато складних господарських і фінансових проблем;

по-друге, комерційні банки та підприємницькі структури уже накопичили певний досвід проведення господарських операцій з використанням векселів;

по-третє, вексель розглядався урядом України як один із головних засобів проведення взаємозаліків боргів підприємств виходу з платіжної кризи;

по-четверте, якщо взяти до уваги значну кількість нормативних актів, які регулюють порядок випуску та використання векселів, то можна стверджувати, що в Україні вже створена оптимально необхідна правова база для цього. Вона потребує дуже детального доопрацювання та доповнення, у тому числі з точки зору її узгодження з чинним законодавством.

В Україні згідно з чинним законодавством:

використовують векселі, а також виступають векселедавцями, акцептантами, індосантами і авалістами тільки юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, що визнаються такими відповідно до чинного законодавства;

векселі можуть видаватися лише для оплати за поставлену продукцію, виконані роботи та надані послуги, за винятком векселів Міністерства фінансів, Національного банку України та комерційних банків;

вексельний бланк може заповнюватися друкованим та не друкованим способами;

сума платежу за векселем обов'язково вказується цифрами та літерами;

вексель підписують керівник і головний бухгалтер юридичної особи та засвідчують печаткою.

Вексель є зручним фінансовим інструментом, використовуваним переважно для надання коротко- та середньострокового комерційного кредиту, а також для проведення розрахунків. Сама форма векселя потребує обов'язкового чіткого додер-

жання всіх специфічних формальних ознак векселя як цінного паперу.

Нині вексель займає певний достатньо широкий сегмент українського ринку цінних паперів.

4. Банківські цінні папери

Визначення банку як установи, яка акумулює вільні кошти і розміщує їх на основі повернення, дає змогу виділити в його діяльності такі функції, що пов'язані з визначенням цінних паперів. Так купівля банками акцій промислових підприємств пов'язана з прагненням банків до отримання прибутку. Великі банківські монополісти не задовольняють звичайний прибуток від кредитних операцій. В результаті купівлі промислових акцій частина монополістичного надприбутку переходить від промисловості до банків шляхом отримання ними дивідендів за промисловими акціями. У даному разі банки виступають як інвестори. Банківські установи для отримання смісійного прибутку випускають цінні папери.

З розвитком операцій комерційних банків, із необхідністю задоволення вимог НБУ щодо мінімального розміру статутного фонду в комерційних банків виникла потреба збільшити розміри цього фонду. Це відбувається шляхом емісії.

Для реєстрації випуску банк-емітент складає проспект емісії. Банк може випускати акції двох видів — прості й привілейовані.

Функції банку як емітента з обслуговуванням власних цінних паперів виявляються у:

- випуску акцій;
- організації їх розміщення;
- забезпечені ліквідності;
- виплаті дивідендів;
- веденні реєстрів іменних цінних паперів;
- депозитарному обслуговуванні.

До цінних паперів банку належать також ощадний сертифікат, депозитний сертифікат, банківський вексель.

1. Ощадний сертифікат — це вид цінних паперів, який є письмовим свідоцтвом банку про депонування коштів, що засвідчує право власника сертифіката на одержання суми депозиту і процентів за ним після закінчення встановленого терміну.

В Україні ощадні сертифікати існують, як правило, у паперовій формі. Пострадянські країни, наприклад Росія, пішли в цьому напрямі значно далі. У 1992 р. Всеросійський біржовий банк здійснив випуск таких сертифікатів у вигляді металевих монет, що надає їм ще й нумізматичної цінності. Нині цим банком опрацьовуються питання емісії срібних сертифікатів.

Основна особливість ощадних сертифікатів в Україні полягає в тому, що цей вид цінних паперів може випускатися лише банківськими установами (банками).

Банк-емітент здійснює реєстрацію випущених сертифікатів шляхом записів у спеціальних корінцях або реєстраційному журналі. В корінці депозитного та ощадного сертифіката обов'язково вказується номер документа, suma вкладу, дата видачі сертифіката, термін його повернення, найменування та підпис бенефіціара.

Для визначення процентних виплат банками публікується депозитна сітка, що являє собою таблицю, в якій показана залежність розміру процентних виплат від терміну та розміру депозиту.

2. Депозитний сертифікат — це письмовий цінний папір банку-емітента про внесення коштів, який засвідчує право власника або його правонаступника на одержання після закінчення встановленого терміну суми депозиту і відсотків за ним.

В Україні найбільш поширенім серед банківських цінних паперів є депозитний сертифікат НБУ.

У Положенні «Про депозитний сертифікат НБУ» чітко й вичерпно визначено поняття і сутність депозитного сертифіката НБУ. Це один із монетарних інструментів, що є борговим цінним папером Національного банку України у бездокументарній формі, який засвідчує розміщення в НБУ коштів комерційних банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого терміну. Положення визначає порядок проведення операцій із сертифікатами.

Мета випуску таких сертифікатів:

- введення інструменту, що має замінити облігації внутрішньої державної позики, довіру до яких підрівano;
- використання нового способу регулювання кількості грошей в обігу.

Сертифікати НБУ випускаються за рішенням Правління Національного банку України періодично у вигляді окремих випусків, а їхня номінальна вартість встановлюється залежно від потреби регулювання обсягів грошової маси.

Останнім часом в Україні отримали розповсюдження валютні ощадні сертифікати. Вони є письмовим свідоцтвом банку про депонування коштів у доларах США та підтверджують права пред'явників сертифікатів на отримання їх вартості за котируванням на день пред'явлення. Номінальна вартість таких сертифікатів у різних банках різна — від 20 до 500 доларів США. Перший випуск таких сертифікатів, іменних та на пред'явника, був здійснений у лютому 1996 року АКБ «Надра».

Як правило, сертифікати розміщують на аукціонах, термін їх обігу становить 1—180 днів; вони можуть бути предметом купівлі-продажу, застави, а також інших операцій на вторинному ринку.

Можна виділити такі види сертифікатів:

За видами вкладників:

- ощадний (фізична особа);
- депозитний (юридична особа).

За формою розрахунків:

- безготівковий (депозитний);
- готівковий (ощадний).

За терміном позики:

- визначений (терміновий);
- невизначений (до запитання).

За способом реєстрації руху:

- без додаткових записів (на пред'явника);
- з оформленням цесії (іменний).

За способом реєстрації випуску:

- відривний корінець (з корінцями);
- реєстраційний журнал (без корінців).

Серед інших видів банківських цінних паперів слід назвати вексель банку. Банківський вексель призначений для залучення вільних коштів фізичних та юридичних осіб, має депозитну природу. Однак на відміну від сертифікату, він може бути використаний як платіжний засіб в оплату за товари та послуги.

Питання для семінарських та практичних занять

- Дайте характеристику ринку акцій в Україні на сучасному етапі.
- Акції українських емітентів на світовому фінансовому ринку.
- Облігації та їх роль на фінансовому ринку України.

- Вексель та проблеми вексельного обігу в Україні.
- Банківські цінні папери та їх особливості в Україні.

Задачі для вирішення на семінарських та практичних заняттях

1. Поточна ринкова ціна акції 125 гр. од. За останній рік були виплачені дивіденди в розмірі 6 гр. од. на одну акцію. Розрахуйте дивіденду доходність акції.

2. Номінал облігації становить 100 гр. од., фіксована купонна ставка — 18 %, ринкова ціна облігації — 120 гр. од. Визначте поточну доходність облігації.

3. Облігація з терміном погашення три роки, з річними купонними виплатами 80 % річних продається з дисконтом 15 %. Яка її доходність до погашення?

Тестові завдання

1. Чи може акціонерне товариство викуповувати в акціонера акції, що належать йому для їх анулювання:

- так;
- ні?

2. Рішення загальних зборів акціонерів про випуск акцій оформлюється:

- протоколом;
- проспектом емісії;
- оголошенням у засобах масової інформації.

3. Привілейовані акції не можуть бути випущені на суму, що по відношенню до статутного фонду акціонерного товариства перевищує:

- 5 %;
- 10 %;
- 15 %;
- 25 %.

4. Частка облігацій акціонерного товариства по відношенню до розміру статутного фонду не може перевищувати:

- 20 %;
- 25 %;
- 55 %;
- 33 %.

5. Облігації відносяться до групи:

- боргових цінних паперів;
- пайових цінних паперів;

- В) похідних цінних паперів;
Г) міжнародних цінних паперів.

6. Вексельне зобов'язання, здійснюване особою, що приймає на себе відповідальність за виконання зобов'язань іншої особи (акцептанта, векселедавця, індосанта), — це:

- А) аваль;
Б) тратта;
В) авізо;
Г) індосамент.

7. Відповідно до законодавства України, емітентами векселів можуть бути:

- А) фізичні особи;
Б) фізичні та юридичні особи, держава;
В) фізичні та юридичні особи;
Г) юридичні особи та держава.

8. Чи можуть комерційні банки здійснювати емісію валютних оцадних сертифікатів:

- А) так;
Б) ні?

9. Розміщення депозитних сертифікатів Національного банку України здійснюється через:

- А) тендер;
Б) аукціон;
Б) відкриту передплату;
Г) закриту передплату серед уповноважених комерційних банків.

Тематика рефератів

2. Характеристика фінансових інструментів на ринку капіталів України.
3. Акція як інструмент корпоративного управління підприємством.
4. Облігації на ринку капіталів України.
5. Ринки банківських цінних паперів за рубежем.
6. Вексель як найстаріший інструмент комерційного кредитування.
7. Сучасний стан ринку депозитних сертифікатів в Україні та країнах Східної і Західної Європи.
8. Банківські цінні папери як інструмент інтеграції банківського і промислового капіталу.
9. Проблемні аспекти залучення іноземних капіталів в банківський сектор України.

ТЕМА 7. РИНOK ПОХІДНИХ ФІНАСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

1. Сутність та критерії класифікації похідних фінансових активів.
2. Опціон та його специфікація.
3. Ф'ючерс та загальні характеристики ф'ючерсних контрактів.
4. Депозитарна розписка.
5. Варант та інші похідні цінні папери.

1. Сутність та критерії класифікації похідних фінансових активів

Похідні цінні папери — особлива група цінних паперів, які мають встановлені законодавством реквізити і засвідчують зобов'язання, внаслідок виконання яких відбувається перехід права власності на базовий актив або проводяться розрахунки на підставі ціни (величини) базового активу [41].

Структурно до функцій похідних фінансових інструментів належить:

- посвідчення прав, які випливають із володіння основним папером (сертифікат акцій, облігацій);
- надання додаткових пільг власникам основного папера (опціон, варант, ордер);
- забезпечення функціонування основного папера (купон);
- прогнозування динаміки курсів та страхування власників цінних паперів від їх падіння (ф'ючерс, опціон);
- можливість заміни основного папера його сурогатною формою (сертифікати акцій та облігацій, депозитарні розписки);
- забезпечення проникнення основного папера на іноземні фондові ринки (депозитарні розписки).

Критерії віднесення фінансового інструменту до групи похідних:

- ◆ залежність його ціни безпосередньо або опосередковано від ціни або характеристики базового активу;
- ◆ стандартизація умов виконання зобов'язань за фінансовим інструментом;
- ◆ наявність сукупності документів, які мають один базовий актив, одинаковий термін обігу і термін виконання зобов'язань;

◆ відповідність обсягу та якості базового активу встановленим стандартам.

Похідні фінансові інструменти можуть бути: іменні та на пред'явника, коротко-, середньо- та довгострокові, а також без зазначення терміну дії. Вони бувають: ринкові та неринкові, державні та корпоративні, комерційні та фондові, пайові та боргові, інвесторські та спекулятивні, капітало-, товарно- та грошово-розпорядчі.

У практиці фінансового ринку найчастіше використовують такі похідні фінансові інструменти:

1. Опціони.
2. Ф'ючерси.
3. Депозитарні розписки.

2. Опціон та його специфікація

Опціон — похідний цінний папір, що засвідчує право однієї особи придбати в іншої особи чи продати іншій особі базовий актив у визначений термін із фіксацією ціни під час укладення угоди.

В Україні можуть випускатися опціони:

- на купівлю — опціони, що засвідчують право власника на купівлю базового активу у продавця опціону;
- на продаж — опціони, що засвідчують право власника на продаж базового активу продавцю опціону;
- з поставкою базового активу;
- без поставки базового активу.

Фондовий варант — це опціон на купівлю, базовим активом якого є акції або облігації. Фондовий варант надає його власнику право на купівлю базового активу за ціною виконання у будь-який час до закінчення терміну дії варанта.

Опціон може бути:

- а) з виконанням протягом терміну його дії — опціон, який може бути виконаний у будь-який момент до закінчення терміну його обігу;
- б) з виконанням в обумовлену дату — опціон, який виконується в день, визначений у ньому.

Специфікація опціону обов'язково повинна містити такі відомості:

- ◆ тип опціону;
- ◆ базовий актив;
- ◆ кількісні та якісні характеристики базового активу;
- ◆ перший та останній день обігу опціону;
- ◆ порядок визначення ціни для кожного моменту обігу опціону;
- ◆ мінімальна зміна ціни угоди;
- ◆ порядок реалізації сторонами своїх прав та виконання зобов'язань за опціоном;
- ◆ порядок проведення розрахунків за опціонами.

Для власника опціону важливо є не проста наявність внутрішньої вартості, а те, щоб її розмір перевищував розмір премії. Але навряд чи це допустить надписант, який враховує в премії не тільки внутрішню, а й зовнішню вартість. Остання — це різниця між премією і внутрішньою вартістю опціону. Вона залежить від рівня ризику, величини і динаміки ринкових процентних ставок, терміну дії контракту й інших факторів. Зовнішня вартість залежить і від ступеня змін курсу базового активу в період дії опціону. Цей ступінь нерідко визначається простою інтерполяцією передніх курсових змін.

Якщо інвестор, купуючи опціон, страхує себе цим від можливих збитків, то продавець опціону страхує себе від можливих збитків точним розрахунком розміру зовнішньої вартості [41].

3. Ф'ючерс та загальні характеристики ф'ючерсних контрактів

Ф'ючерс — похідний цінний папір, що засвідчує взаємні зобов'язання покупця, продавця та організатора торгівлі щодо купівлі (продажу) базового активу або проведення грошових розрахунків відповідно до специфікації ф'ючерса.

Існують товарні та фінансові ф'ючерси. Товарні ф'ючерси — це ф'ючерсні контракти на сільгосппродукцію, енергоресурси, метали й ін.

Фінансові ф'ючерси — це ф'ючерсні контракти, в основі яких лежать фінансові інструменти — державні й інші цінні папери, біржові індекси, відсотки за банківськими ставками, а також конвертована валюта і золото. Це стандартний біржовий терміновий контракт, відповідно до якого сторони, що його уклали, зобов'язуються поставити й одержати необхідну кількість біржово-

го товару або фінансових інструментів у визначений термін у майбутньому за фіксованою ціною. У деяких ф'ючерсах, наприклад, за банківськими процентними ставками, замість купівлі-одержання товару (фінансового інструмента) або його продажу-постачання може бути передбачена грошова компенсація його вартості.

Ф'ючерсний контракт — це контракт постачання. При цьому його продавець виступає постачальником, а покупець — майбутнім власником товару (фінансового інструмента). Ф'ючерсні контракти суворо типізовані і стандартизовані.

Особливість ф'ючерсних контрактів полягає в тому, що їх звичайно укладають не з метою фізичної купівлі або продажу базового активу, а з метою страхування (хеджування) реальних угод із товаром, а також для одержання спекулятивного прибутку під час перепродажу ф'ючерсів або припинення дії угоди. При страхуванні реальних угод ф'ючерсні угоди здійснюють паралельно на ту саму суму, але з протилежним змістом. При настанні терміну оплати за основною угодою врахування зворотних (офсетних) угод запобігає можливому недоодержанню прибутку, підстраховує його. Використання ф'ючерсів пов'язане зі ступенем розуміння природи фінансових інструментів і активів.

Специфікація кожного нового класу ф'ючерсів обов'язково повинна містити такі відомості:

- вид ф'ючерсу (з поставкою або без поставки базового активу);
- базовий актив;
- кількісні та якісні характеристики базового активу;
- термін виконання зобов'язання за ф'ючерсом;
- перший та останній день обігу ф'ючерса;
- порядок здійснення сторонами своїх прав та виконання обов'язків за ф'ючерсом;
- порядок проведення розрахунків за ф'ючерсом;
- спосіб визначення ціни ф'ючерса;
- мінімальна зміна ціни ф'ючерса.

Зобов'язання за ф'ючерсом виконуються тільки через організатора торгівлі цим ф'ючерсом (крім проведення розрахунків у грошовій формі, які здійснюються через розрахунковий банк). Гарантом виконання зобов'язань за ф'ючерсом є юридична особа, яка веде облік прав власності за ф'ючерсом.

Можливість оперативно закрити ф'ючерсний контракт — його відмітна ознака. Це призводить до того, що менше як 5 %

ф'ючерсних контрактів закінчуються поставкою реального товару.

Ще однією особливістю ф'ючерсної торгівлі є те, що вона виросла з торгових операцій на товарних біржах. Тому торгівля ф'ючерсами в основному проводиться не на фондових, а на товарних біржах.

Але існують певні проблеми на шляху розвитку термінового ринку в Україні.

По-перше, активній роботі на ринку термінових контрактів перешкоджає відсутність обґрунтованої законодавчої бази, яка відповідала б реальній економічній ситуації в Україні та загальноприйнятим у світовій практиці поняттям і регулятивним механізмам, що діють на ринку дериватів, — починаючи від самого тлумачення ф'ючерсного контракту до вирішення проблем мита й оподаткування (нині прибуток, який оподатковується, не зменшується на суму від'ємної варіаційної маржі).

По-друге, досі не вирішено питання бухгалтерського обліку операцій із ф'ючерсними контрактами та іншими похідними фінансовими інструментами [41].

4. Депозитарна розписка

Депозитарна розписка (свідоцтво) — похідний цінний папір, що засвідчує право власності інвестора-резидента на певну кількість цінних паперів іноземного емітента, загальний обсяг емісії яких обліковується в іноземній валюті.

Емітент депозитарної розписки (свідоцтва) забезпечує її власнику реалізацію його прав, що випливають із права власності на іноземні цінні папери, під які були випущені депозитарні розписки (свідоцтва).

Власник депозитарної розписки (свідоцтва) має право опосередкованого голосування, одержання дивідендів та інші права власності щодо іноземних цінних паперів.

Депозитарні розписки — це документовані еквіваленти цінних паперів іноземного емітента для обігу на міжнародних фондових ринках. Основним папером тут звичайно є акція. Тому можна сказати, що депозитарні розписки — це свідоцтва про депонування іноземних акцій. Ці фінансові інструменти можна визначити і як вкладення в активи емітента-нерезидента і посередника-резидентна за допомогою проміжних документованих форм.

Поява депозитарних розписок викликана тим, що на фондових ринках окремих країн існують обмеження на обіг іноземних фондових цінностей. Так, у США заборонений обіг основних фінансових інструментів іноземних емітентів, можуть мати обіг тільки похідні фондові цінності.

Чималий інтерес іноземні цінні папери становлять і для венчурного (пошукового, ризикового) капіталу.

Особливості депозитарних розписок полягають у тому, що вони надають можливість інвесторам брати участь у світовому фондовому ринку, не залишаючи меж вітчизняного. Власник американської депозитарної розписки, яка представляє акції, має права акціонера корпорації-емітента. Власник американської депозитарної розписки (ADR), яка заміняє облігації іноземного емітента, має права облігаціонера і т. ін.

У ролі ж номінального власника основних цінних паперів виступає, як правило, спеціальний американський депозитарний банк. Останній є офіційним посередником між іноземним емітентом і американським інвестором. Банк розміщує АДР, збирає і виплачує дивіденди (конвертуючи їх у долари), проводить інвестиційне консультування й інформаційне забезпечення ринку АДР, працює з акціонерами від імені і за дорученням емітента.

Американські депозитарні розписки, як і акції взагалі, можуть бути голосуючими і неголосуючими. Останнє нерідко пояснюється тим, що випуск АДР можуть ініціювати великі акціонери компанії-емітента, не зацікавлені у випуску значної кількості голосуючих акцій.

Українськими підприємствами випускаються депозитарні розписки з метою додаткового залучення коштів на іноземних ринках капіталу [41].

5. Варант та інші похідні цінні папери

Варант — це похідний цінний папір, що надає власнику право на купівлю цінних паперів за певною ціною і в установлений термін, а також додаткове свідоцтво, що видається разом із цінним папером. Надає його власнику право на додаткові пільги після закінчення визначеного терміну.

Варант випускається емітентом одночасно з акцією або облігацією. У цьому разі цей похідний цінний папір надає право вла-

сникам цінних паперів обміняти їх у встановлений час за визначеним курсом на відповідну кількість інших паперів (найчастіше простих акцій). Варант — це різновид конвертованого цінного папера. Він може бути поєднаний з основним цінним папером, а може бути випущений окремо від нього. В останньому випадку він називається відділеним і може мати обіг на фондовому ринку як самостійний цінний папір (останнє, щоправда, не змінює його характеру як похідного фінансового інструмента), тому він має власний курс та інші інвестиційні характеристики, властиві цінним паперам.

До сурогатних форм цінних паперів також відносять:

- лотерейні білети, страхові поліси;
- обов'язкові замінники грошей (квитанції, контрольні товарні чеки, поштові марки, талони);
- різного роду платіжно-розрахункові зобов'язання, що виникають під час поточної господарської діяльності з будь-яким терміном виконання;
- легітимаційні знаки (жетони, гардеробні номери і т. ін.);
- ректа-папери (заповіт, виконавчий напис нотаріуса, арбітражне або судове рішення й ін.).

Наявність на ринку широкого вибору похідних фінансових інструментів сприяє перерозподілу ризиків, що виникають на фінансовому ринку, а також свідчить про достатню розвиненість фінансового ринку країни, в тому числі ринку цінних паперів як його складової. Функціонування ринку похідних фінансових інструментів підвищує ліквідність основних цінних паперів та створює додаткові напрями для вкладення тимчасово вільних грошових коштів.

Український ринок похідних цінних паперів знаходиться в стадії становлення та потребує розвитку його законодавчого регулювання [41].

Питання для семінарських і практичних занять

1. Роль похідних фінансових інструментів на фондовому ринку країни.
2. Особливості використання похідних цінних паперів в Україні.
3. Місце депозитарних розписок на сучасному фондовому ринку.
4. Проблеми використання похідних цінних паперів в Україні.

Тестові завдання

1. Функції похідних цінних паперів полягають в:

- А) забезпечені поточних потреб фондового ринку;
- Б) забезпечені виконання основними паперами своїх функцій;
- В) встановленні ціни на базовий актив;
- Г) урівноваженні попиту й пропозиції на строковому ринку.

2. Похідні цінні папери, що забезпечують проникнення основного паперу на іноземні фондові ринки, — це:

- А) ф'ючерси;
- Б) опціони;
- В) варанти;
- Г) депозитарні розписки.

3. Похідні цінні папери — це фінансові інструменти, що випускаються у формі:

- А) виключно бездокументарній;
- Б) виключно документарній;
- В) як у документарній, так і в бездокументарній.

4. Внутрішня вартість опціону — це:

А) доход власника опціону, який він отримає в кінці терміну контракту за умови зростання ціни на базовий актив;

Б) доход власника опціону, який він отримає при його перепродажу;

В) доход власника опціону, який він міг би отримати за умови не-гайній реалізації базового активу за поточною ринковою ціною.

5. Чи правильне твердження, що близько 95 % ф'ючерсних контрактів закінчується поставкою реального товару:

- А) так;
- Б) ні?

6. Документований еквівалент цінних паперів іноземного емітента для обігу на міжнародних фондових ринках — це:

- А) варант;
- Б) ордер;
- В) депозитарна розписка;
- Г) сертифікат цінного паперу.

7. Документ, що засвідчує право власності на відповідний цінний папір — це:

- А) опціон;
- Б) ф'ючерс;
- В) варант;
- Г) сертифікат цінного папера.

8. Похідний цінний папір, який може витисуватися при передачі товарів на склад для зберігання, — це:

- А) ордер;
- Б) опціон;
- В) квитанція;
- Г) варант.

Тематика рефератів

1. Ринок похідних цінних паперів за рубежем (на прикладі окремої країни).

2. Розвиток і сучасний стан ринку похідних цінних паперів в Україні.

3. Депозитарні розписки як інструмент залучення підприємством іноземного капіталу.

4. Опціон як засіб перерозподілу фінансового ризику. Види опціонів.

Змістовий модуль 3

ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

ТЕМА 8. ГРОШОВИЙ РИНКОК ТА РІНОК БАНКІВСЬКИХ ПОЗИК

1. Структура і сутність грошового ринку. Об'єкти та суб'єкти ринку
2. Характеристика облікового ринку та його особливості.
3. Характеристика міжбанківського ринку. Операції на міжбанківському ринку.

1. Структура і сутність грошового ринку. Об'єкти та суб'єкти ринку

Грошовий ринок — частина ринку позикових капіталів, де здійснюються переважно короткострокові (від одного дня до одного року) депозитно-позикові операції, що обслуговують головним чином рух оборотного капіталу фірм, короткострокових ресурсів банків, установ і приватних осіб.

З розвитком міжнародних кредитних і валютних відносин сформувався міжнародний грошовий ринок (найбільшими в світі ринками грошей є Нью-Йоркський, а також ринки Лондона, Токіо, Парижа).

Грошовому ринку властиві елементи звичайного ринку — попит, пропозиція, ціна. Особливості грошового ринку визначають особливості кожного з елементів: попит має форму попиту на позики, пропозиція — форму пропозиції позик, а ціна — форму відсотка на позичені кошти.

Розмір відсотка визначається не величиною вартості, а здатністю надавати позичальникам потрібні блага. Тому розмір відсоткового платежу залежить не лише від розміру позики, а й від терміну її дії.

На грошовому ринку розрізняють кілька видів відсотків: облігаційний, банківський, обліковий, міжбанківський тощо.

ФІНАНСОВИЙ РИНКОК

91

Облігаційний відсоток — норма доходу, встановлена за цінними паперами. Він має забезпечити зацікавленість інвесторів у вкладанні грошей у цінні папери. Цей відсоток повинен мати вищу ставку, ніж відсоток за банківськими депозитами, оскільки останні ліквідніші, ніж цінні папери.

Банківський відсоток — узагальнена назва відсотків за операціями банків.

Депозитний відсоток — норма доходу, яку виплачують банки своїм клієнтам за їхніми депозитами.

Позиковий відсоток — норма доходу, яку стягує банк із позичальників за користування позиченими коштами. Ставки позикового відсотка повинні бути вищими за ставки депозитного відсотка, оскільки за рахунок цієї різниці в ставках банки одержують дохід, який називається маржею, і формують свій прибуток.

Облігаційний та депозитний відсотки визначають первинну ціну, яку мають гроші на початковому етапі надходження на грошовий ринок.

Наслідки зміни ставки відсотка можуть бути різні.

Насамперед зміни ставки відсотка впливають на попит на грошовому ринку: при зростанні ставки попит знижується, а при зниженні підвищується. Оскільки пропозиція грошей автоматично не веде до зміни ставки, на ринку порушується рівновага: при підвищенні ставки виникає надлишок грошей, що загрожує інфляцією, а при зниженні ставки — нестача грошей, що загрожує дефляцією.

Дефляція — стан економіки, що характеризується процесами, протилежними тим, які відбуваються в умовах інфляції.

Обліковий відсоток є нормою доходу, яку центральний банк стягує із комерційних банків за позики, видані під заставу комерційних векселів.

Отже, центральний банк має використовувати ставку відсотка як інструмент вирівнювання циклічних коливань — стримувати їх на стадії зростання і стимулювати на стадії спаду. Відсоток — важливий інструмент банківської політики, банківської конкуренції, водночас — важливий фактор консолідації банків у цілісну систему. Без правильного використання цього інструмента неможливо забезпечити ефективного функціонування банківської системи.

Кон'юнктура грошового ринку залежить передусім від таких факторів:

- циклічних змін в економіці;

- темпів інфляції;
- особливостей національної кредитно-грошової політики.

Грошовий ринок відображає попит на гроші та їхню пропозицію.

Під пропозицією грошей (MS) мається на увазі загальна кількість грошей, що перебувають в обігу; вона складається із агрегатів M1, M2, M3.

Попит на гроші — це платоспроможна потреба або сума грошей, яку покупці можуть і мають намір заплатити за необхідні для них товари та послуги.

Попит на гроші (MD) формується з таких складових:

- попит на гроші як засоби обігу (діловий, операційний або попит на гроші для здійснення угод);
- попит на гроші як засоби збереження вартості (попит на гроші як активи, попит на заставну вартість, або спекулятивний попит).

Чим вищий рівень прибутку в суспільстві, тим більше укладається угод; чим вищий рівень цін, тим більше необхідно грошей для укладання угод у межах національної економіки.

Грошовий ринок слід розглядати як механізм відносин між юридичними особами, які потребують коштів для свого розвитку, з одного боку, й організаціями та громадянами (населенням, домашніми господарствами), які можуть надати такі кошти, — з другого.

Цей ринок поєднує три головні складові: обліковий, міжбанківський і валютний ринки. Усі вони виконують декілька основних функцій, в чому полягає їхня схожість:

- об'єднання дрібних заощаджень населення, держави, приватного бізнесу, іноземних інвесторів і створення потужних грошових фондів;
- трансформація цих коштів у позиковий капітал, що забезпечує зовнішні джерела фінансування підприємств (фірм);
- спрямування частини коштів на міжбанківський ринок, що забезпечує стійкість кредитної системи, а також процес розширеного відтворення через видачу опосередкованих позик за схемами: Центральний банк — комерційний банк; комерційний банк — комерційний банк; комерційний банк — підприємство, населення;
- надання позик державним органам для вирішення невідкладних завдань, покриття дефіциту бюджету.

Таким чином, грошовий ринок дає змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу між

сферами національної економіки. Водночас — це синтез ринків різних засобів платежу.

Отже, грошовий ринок може бути представлений ринком готівки і ринком боргових зобов'язань (облікових або боргових інструментів).

2. Характеристика облікового ринку та його особливості

Обліковий ринок — частина грошового ринку, де короткострокові грошові ресурси перерозподіляються між кредитними інститутами шляхом купівлі-продажу векселів і цінних паперів з термінами погашення, як правило, до одного року.

Обліковий ринок виник у XIX ст. в процесі розвитку торгівлі і банківської справи. Його основа — облікові і переоблікові операції банків, тобто купівля-продаж основних першокласних комерційних векселів для мобілізації коштів, отримання прибутку, інвестування, регулювання ліквідності тощо.

Облікові ставки значною мірою визначаються ставкою центрального банку, оскільки останній регулює операції грошового ринку і розмір грошової маси, що знаходиться в обігу. Операції на обліковому ринку мають велике значення для управління державним боргом.

До інституційної структури облікового ринку входять такі елементи:

- центральний банк (в Україні Національний банк України);
- комерційні банки;
- спеціальні кредитні інститути, кошти яких формуються за рахунок залучення онкольних кредитів і 7-денних позик банків (під цінні папери).

Велике значення на обліковому ринку мають онкольний та вексельний кредити.

Онкольний кредит (*on-call credit*) — короткостроковий кредит, який погашається на першу вимогу.

Він видається під забезпечення комерційними, казначейськими й іншими векселями, цінними паперами, товарами; погашається позичальником звичайно з попередженням за 2—7 днів. Онкольний кредит вважається найбільш ліквідною статею активу банку після касової готівки.

Обліковий ринок і його інститути допомагають підприємствам здійснювати фінансування на основі короткострокового залучення капіталу — вексельних кредитів.

Вексельний кредит — це банківська операція з урахування (дисконту) векселів і видачі позик до запитання під забезпечення векселів.

Врахування, або дисконт, векселів полягає в тому, що банк, придбавши вексель за іменним індосаментом, негайно оплачує пред'явників, а платіж отримує тільки з настанням зазначеного у векселі терміну. За достроковий платіж банк отримує з номінальної суми векселя певну винагороду на свою користь, тобто вексель оплачується зі знижкою. Різниця між сумою, яку банк заплатив, придбавши вексель, і сумою, яку він отримує за цим векселем у термін платежу, називається зарахуванням, або дисконтом.

Основними інструментами на обліковому ринку є банківські, казначейські і комерційні векселі, інші види — короткострокових зобов'язань.

Банківський вексель — це вексель, що засвідчує право його власника одержати і безумовне зобов'язання векселедавця сплатити при настанні обумовленого терміну визначену суму грошей особі, яка дала гроші в кредит банку. Допомагає банкам акумулювати гроші, а векселетримачам — одержувати прибуток. Виконує функцію термінового депозиту (від 1 тижня до 1 року), є засобом накопичення. Може використовуватися векселетримачем як застава.

Казначейський вексель — один із видів державних цінних паперів, що засвідчує внесення їхнім власником коштів до бюджету і дає право на одержання фіксованого доходу протягом строку володіння цими паперами. Казначейські векселі випускаються на пред'явника і обертаються на ринку цінних паперів. Випускають їх центральні банки за дорученням Міністерства фінансів (казначейства) за ціною, меншою від номіналу. Казначейські векселі можуть купувати комерційні банки, а також центральний банк.

Комерційний вексель — це вексель, який видається позичальником під заставу товару.

Розрізняють векселі простий і переказний.

Простий вексель містить просте, нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця заплатити власнику векселя після зазначеного терміну певну суму.

Переказний вексель (тратта) містить письмову вказівку векселетримача (трасанта), що адресована платникові (трасату), за платити третьій особі (ремітенту) певну суму грошей у визначений термін. Термін обороту тратти — до 90 днів.

Переказний вексель повинен мати акцепт — зобов'язання платника (трасата) оплатити цей вексель (тратту) при настанні вказаного в ньому терміну. Акцепт оформлюється написом на векселі («Акцептований») і підписом платника. За допомогою акцепту особа, що вказана у векселі як платник, стає акцептантом, тобто головним вексельним боржником. Акцептант відповідає за оплату векселя в зазначений термін, і в разі несплати власник векселя може подати позов проти акцептанта. Акцептовані банками векселі використовуються при наданні банками позик один одному.

Депозитний сертифікат — письмове свідоцтво комерційного банку про депонування грошових ресурсів, яке свідчить про право вкладника на отримання депозиту (внеску).

Депозитні сертифікати бувають *термінові* і до запитання. На ринку обертаються термінові депозитні сертифікати; вони можуть бути продані вкладниками банку або дилерами з втратою відсотків або передані однією особою іншій за допомогою передаточного напису.

Банківський акцепт — згода банку на оплату платіжних документів, форма гарантії їх оплати; оформлюється банком-акцептантом у вигляді відповідного напису. Банківські акцепти — це акцептовані комерційними банками тратти з терміном оплати, як правило, до 180 днів.

Чек — складений за встановленою формою документ, який містить письмовий наказ власника рахунка в комерційному банку заплатити певну суму грошей чекотримачу.

В Україні чеки використовуються для безготікових розрахунків, а також для отримання готівки з рахунка (грошовий чек). Чеки бувають *ордерні* — вписані на певну особу з обов'язковим попередженням про наказ заплатити; чеки на пред'явника — без найменування отримувача; *іменні* — на певну особу. Чекодавець, як правило, пред'являє чек у свій банк на інкасо. Чек замінює гроші в платіжному обігу, виступає в ролі кредитних грошей. Він повинен мати покриття. Обіг чеків у різних країнах регулюється законами про чеки і Женевською конвенцією. При обігу банківського чека не вказується, кому або за чиїм наказом необхідно

платити, тобто ставиться тільки напис індосаменту. Чек може бути просто переданий іншій особі.

Таким чином, на обліковому ринку обертається величезна маса короткострокових цінних паперів, головна характеристика яких — висока ліквідність і мобільність.

3. Характеристика міжбанківського ринку. Операції на міжбанківському ринку

Міжбанківський ринок відіграє важливу роль у забезпеченні нормальних умов функціонування грошового ринку.

Міжбанківський ринок — частина фінансового ринку, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і розміщаються банками між собою переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі терміни.

Міжбанківські депозити, які надаються в межах кореспондентських відносин між банками, відіграють роль інструмента налагодження тісніших і довірливіших відносин між банками.

Найпоширеніші терміни депозитів — один, три і шість місяців, граничні — від одного дня до двох років. Засоби міжбанківського ринку використовуються комерційними банками не тільки для короткострокових, а й для середньо- і довгострокових активних операцій, регулювання балансів, виконання вимог центральних банків.

Міжбанківські депозити пов'язані з активними депозитними операціями банків, тобто вкладенням тимчасово вільних коштів одних банків у інші кредитні установи, в тому числі Центральний банк.

Міжбанківські кредити — одне з основних джерел формування банківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках дає можливість банківським установам поповнювати власні кредитні ресурси.

На практиці використовуються такі основні різновиди міжбанківського кредиту:

овердрафт за кореспондентськими рахунками: на відповідному рахунку обліковуються суми дебетових (кредитових) залишків на кореспондентських рахунках банків на кінець операційного дня;

кредити овернайт, які надані (отримані) іншим банком: вони надаються банкам на термін не більше одного операційного дня.

Цей вид міжбанківського кредиту використовується для завершення розрахунків поточного дня;

кошти, які надані (отримані) іншим банком за операціями РЕПО. Ці операції пов'язані з купівлею цінних паперів на певний період з умовою зворотного їх викупу за заздалегідь обумовленою ціною або з умовою безвідкличної гарантії погашення у разі, якщо термін операції РЕПО збігається із терміном погашення цінних паперів.

Міжбанківські позики — одна з найпоширеніших форм господарської взаємодії кредитних організацій. Поточна ставка з міжбанківських кредитів — найважливіший фактор, що визначає облікову політику конкретного комерційного банку з інших видів кредитів.

Комерційні банки, як економічно незалежні кредитні інститути, самостійно встановлюють рівень відсоткової ставки за міжбанківськими кредитами залежно від попиту і пропозиції на міжбанківському ринку та рівня облікової ставки.

Кредитні відносини між комерційними банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод із визначенням прав і обов'язків сторін і відповідним оформленням прав із міжбанківських кредитів. Надання міжбанківського кредиту супроводжується відкриттям рахунків відповідно до плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Спірні питання вирішуються за законом або через третейський суд.

Проведення операцій на міжбанківському ринку впливає на платоспроможність комерційних банків через можливість рефінансування в НБУ. Ресурси міжбанківського ринку належать до сфери забезпечення ліквідності комерційних банків, якщо розглядати цю ліквідність як потік коштів з урахуванням можливості банку одержати кредит на міжбанківському ринку і забезпечити надходження готівки від операційної діяльності. Нестача ліквідних коштів підштовхує комерційні банки до операцій на міжбанківському ринку і встановлення норми ліквідності на звітну дату.

Питання для семінарських і практичних занять

1. Сутність та інститути грошового ринку.
2. Роль та значення грошового ринку в економіці.
3. Інституціональна та функціональна структура облікового ринку.

4. Місце облікового ринку в ринковій економіці.
5. Міжбанківський ринок як частина ринку позикових капіталів.
6. Характеристика міжбанківських кредитів.

Тестові завдання

1. Норма доходу, встановлена за цінними паперами:

- А) облігаційний відсоток;
- Б) депозитний відсоток;
- В) позиковий відсоток.

2. Ставку облікового відсотка встановлює:

- А) Міністерство фінансів України;
- Б) Національний банк України;
- В) Кабінет Міністрів України.

3. Для забезпечення дохідності банку необхідно:

- А) щоб позиковий відсоток був вищим за депозитний;
- Б) щоб депозитний відсоток був вищим за позиковий.

4. Частина грошового ринку, де короткострокові грошові кошти передозподіляються між кредитними інститутами шляхом купівлі-продажу векселів і цінних паперів з терміном погашення, як правило, до одного року — це:

- А) ринок готівки;
- Б) валютний ринок;
- В) обліковий ринок;
- Г) ринок цінних паперів.

5. Основними інструментами облікового ринку є:

- А) акції, облігації, банківські сертифікати;
- Б) банківські, казначейські, комерційні векселі;
- В) опціони, ф'ючерси;
- Г) земельні бони, житлові сертифікати.

6. Вільні ресурси кредитних інститутів на міжбанківському ринку залишаються і розміщаються у формі:

- А) відкриття кореспондентських рахунків;
- Б) міжбанківських електронних переказів коштів;
- В) міжбанківських депозитів і кредитів.

7. До основних різновидів міжбанківського кредиту відносять:

- А) овердрафт, споживчий, комерційний;
- Б) вексельний, державний, за операціями РЕПО;
- В) овернайт, комерційний, вексельний;
- Г) овердрафт, овернайт, за операціями РЕПО.

8. Рівень відсоткової ставки за міжбанківськими кредитами встановлюється:

- А) центральним банком;
- Б) самостійно комерційними банками;
- В) за результатами кредитних аукціонів;
- Г) на рівні облікової ставки центрального банку.

Тематика рефератів

1. Сутність онкольного і вексельного кредитів. Подібність, розходження, перспективи для України.
2. Загальна характеристика міжнародного грошового ринку.
3. Правове регулювання міжнародних грошових операцій.
4. Вплив інфляційних процесів на національні грошові ринки (на прикладі окремої держави).
5. Особливості міжбанківського ринку в Україні.
6. Сучасний стан та тенденції розвитку світового міжбанківського ринку.
7. Обліковий ринок України.
8. Основні напрями сучасної грошово-кредитної політики НБУ.

ТЕМА 9. ВАЛЮТНИЙ РИНOK

1. Сутність і структура валютного ринку.
2. Валютні операції.
3. Валютне регулювання та курсова політика центрального банку. Особливості валютного регулювання і курсової політики Національного банку України.

1. Сутність і структура валютного ринку

Валютний ринок — це сукупність економічних та організаційних форм, що пов’язані з купівлею або продажем валют різних країн. До валютного ринку як системи входить підсистема валютного механізму і валютних відносин. Під першою маються на увазі правові норми й інститути, що репрезентують ці норми на національному та міжнародному рівнях. До другої входять щоденні зв’язки, в які вступають фізичні та юридичні особи з метою

здійснення міжнародних розрахунків, кредитних та інших грошових операцій.

Функціонування валютного ринку пов'язане з використанням деяких економічних категорій та понять.

Валютний курс — співвідношення між грошовими одиницями двох країн, яке використовується для обміну валют при здійсненні валютних та інших економічних операцій.

З його допомогою долається національна обмеженість грошової одиниці певної країни. Локальна її цінність перетворюється на міжнародну. Відповідно до цього валютний курс виступає засобом інтернаціоналізації грошових відносин, утворення цілісної системи грошей.

Котирування — це встановлення курсів іноземних валют у відповідності з практикою, що склалася, і законодавчими нормами.

У світовій практиці існує два методи котирування:

1. **Пряме котирування**, коли одиниця іноземної валюти прирівнюється до певної кількості національної валюти.

2. **Непряме котирування**, коли одиниця національної валюти прирівнюється до певної кількості іноземної валюти. Така система застосовується в небагатьох країнах.

Конвертованість — це здатність валути обмінюватися на інші валути.

За ступенем конвертованості валути поділяється на такі типи:

- вільно конвертована;
- частково конвертована;
- неконвертована;
- клірингова.

Вільно конвертована валюта (ВКВ) — валюта, що вільно та без обмежень обмінюється на валути інших країн і застосовується у всіх видах міжнародного обігу.

Резервними називають валути, які переважно використовуються для міжнародних розрахунків і зберігаються Центральними банками інших країн. До них відносять долар США, фунт стерлінгів, швейцарський франк, японську ієну, євро.

Частково конвертована валюта обмінюється на обмежену кількість іноземних валют, у міжнародних розрахунках застосовується з обмеженнями.

Неконвертована (замкнена) валюта не обмінюється на інші іноземні валути і застосовується лише на території країни.

Клірингова валюта — розрахункові валютні одиниці, які існують лише як розрахункові гроші у вигляді бухгалтерських записів бан-

ківських операцій за взаємними поставками товарів та наданням послуг між країнами-учасницями клірингових розрахунків. Усі розрахунки в іноземній валюті здійснюються через уповноважені банки, тобто банки, що мають ліцензії центрального банку.

Ліцензії, отримувані комерційними банками, поділяються на генеральні, внутрішні та розширені внутрішні.

Генеральна ліцензія дає комерційному банку право на такі дії:

- здійснення багатьох банківських операцій в іноземній валюті як на території країни, так і за кордоном;
- формування частини свого статутного акціонерного фонду в іноземній валюті за рахунок вітчизняних, іноземних та міжнародних підприємств і організацій;
- створення резервного, страхового та іншого фондів із прибутком в іноземній валюті;

- участь у створенні банківських установ усередині країни та за її межами в ролі засновника або пайовика з використанням для цієї мети іноземної валюти;
- відкриття своїх філій та представництв за кордоном.

Внутрішня ліцензія надає комерційному банку право на здійснення повного або обмеженого переліку банківських операцій в іноземній валюті лише на території країни.

Розширена внутрішня ліцензія надає комерційному банку право здійснювати на території країни ті ж операції, що й за внутрішньою ліцензією, але, крім того, дає право відкривати обмежену кількість кореспондентських рахунків у конкретних іноземних банках.

Головними функціонерами валютного ринку є комерційні банки, які мають відповідну ліцензію. Вони називаються уповноваженими банками і проводять такі операції:

- ◆ купівля і продаж іноземної валюти за рахунок власних коштів банку та за рахунок коштів клієнтів;
- ◆ розрахунки в іноземній валюті, пов'язані з експортом-імпортом товарів і послуг, а також: проведенням різного роду нетоварних операцій;
- ◆ встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками;
- ◆ пасивні й активні операції в іноземній валюті;
- ◆ депозитні та конверсійні операції на міжнародних грошових ринках;
- ◆ обмін для населення іноземної валюти;
- ◆ операції з чеками та іншими цінними паперами в іноземній валюті.

Таким чином, валютний ринок — один з найважливіших сегментів фінансового ринку. Ступінь його розвитку безпосередньо впливає на стан та розвиток економіки. Операції, які проводяться на валютному ринку, тісно пов'язані з комплексом операцій і станом грошового ринку в країні, з ринком капіталів.

2. Валютні операції

Для характеристики прав і обов'язків суб'єктів валutowого ринку важливе значення має поділ учасників ринку на дві групи. До першої входять резиденти, до другої — нерезиденти. До резидентів належать фізичні особи, які постійно проживають в Україні, та ті, що тимчасово перебувають за її межами. До резидентів належать також юридичні особи й організації, створені відповідно до законодавства України, разом із їхніми представництвами за кордоном. До нерезидентів належать фізичні особи, які постійно проживають за кордоном, у тому числі й такі, що тимчасово перебувають в Україні. Сюди ще зараховують юридичних та неюридичних осіб, їхні представництва і фірми, що створені відповідно до законів іноземної держави і функціонують на території України.

Згідно з вітчизняним законодавством поняття резидентів і нерезидентів трактуються так.

Резиденти — громадяни, які мають постійне місце проживання на території України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України, з місцезнаходженням на її території; дипломатичні представництва, консульські установи, торговельні та інції офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також філії і представництва підприємств-резидентів за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Нерезиденти — громадяни, які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України,

які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України; розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи, торговельні та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їх філії, що мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, які не здійснюють підприємницьку діяльність відповідно до законодавства України.

При розгляді прав резидентів і нерезидентів в операціях на валutowому ринку України необхідно мати на увазі, що всі операції, пов'язані з рухом іноземної валюти, поділяються на два види — поточні та пов'язані з рухом капіталу.

До поточних операцій належать:

- перекази в Україну або з України іноземної валюти для здійснення розрахунків без відстрочки платежу за експорт та імпорт товарів, робіт, послуг, а також розрахунків, пов'язаних з кредитуванням експортно-імпортних операцій, на термін, що не перевищує 180 днів;

- отримання і надання фінансових кредитів на термін, що не перевищує 180 днів;

- перекази в Україну та з України відсотків, дивідендів та інших доходів за вкладами, інвестиціями, кредитами та іншими операціями, пов'язаними з рухом капіталу;

- перекази неприватного характеру в Україну та з України, включаючи перекази сум заробітної плати, пенсій, аліментів, спадщини, а також інші аналогічні операції.

До валютних операцій, що пов'язані з рухом капіталу, належать:

- ◆ прямі інвестиції, тобто вкладення в статутний капітал підприємства з метою отримання доходу і прав на участь в управлінні підприємством;

- ◆ портфельні інвестиції, тобто придбання цінних паперів;

- ◆ переведення в оплату споруд та іншого нерухомого майна;

- ◆ надання і отримання відстрочки платежу за експортом та імпортом на термін, що перевищує 180 днів, а також надання і отримання фінансових кредитів на такий самий термін.

Розрахунки за міжнародними операціями між безпосередніми учасниками здійснюються через банки, які розглядають валютні операції як один із способів отримання доходу.

При укладанні угод купівлі-продажу на валютному ринку використовуються такі види курсів:

- *курс покупця — курс, за яким банк купує валюту;*
- *курс продавця — курс, за яким банк продає валюту.*

Крос-курс — це співвідношення між двома валютами, яке встановлюється з їх курсу щодо курсу третьої валюти.

Спот-курс — ціна одиниці іноземної валюти однієї країни, виражена в одиницях валюти іншої країни і встановлена на момент укладання угоди за умови обміну валютами банками-кореспондентами на другий робочий день із моменту укладання угоди.

Форвард (терміновий курс) — ціна, за якою дана валюта продається або купується за умови передачі її на певну дату в майбутньому.

Ф'ючерс — курс у майбутньому, тобто ціна, за якою через деякий час буде укладено угоду. Вона визначається в момент укладання контракту.

3. Валютне регулювання та курсова політика центрального банку. Особливості валютного регулювання і курсової політики Національного банку України

Розвиток економіки будь-якої країни неможливий без створення ефективної фінансово-грошової системи. Невід'ємно складовою цієї системи є валютно-фінансова підсистема, яка охоплює діяльність на території країни резидентів та нерезидентів, пов'язану з рухом валютних цінностей у будь-якій формі.

Валютне регулювання в Україні почало здійснюватися відразу після проголошення незалежності та виходу з рублевої зони у листопаді 1992 р. І саме у листопаді 1992 — березні 1993 рр. почала формуватися власна система валютного регулювання. Основним законодавчим актом у цій сфері став Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. Він регулював операції з валютними цінностями, визначав статус валюти України, встановлював загальні принципи валютного регулювання, функції кредитних установ під час здійснення валютних операцій; порядок використання надходжень в іноземній валюті, а також відповідальність за порушення валютного законодавства резидентами.

Усім вищезнаваним характеризувався *перший етап* розвитку системи валютного регулювання.

Із жовтня 1994 р. розпочався *другий етап* розвитку валютного регулювання в Україні. Суть його полягала в подальшій лібералізації валютного ринку, встановленні єдиного обмінного курсу для готівкових розрахунків, у підготовці передумов для введення нової грошової одиниці — гривні. Основні засади цього етапу засталися Указом Президента України від 22 серпня 1994 р., котрий визначав правові рамки функціонування міжбанківського валютного ринку і передбачав у II півріччі 1994 р. забезпечити поступове зближення й уніфікацію офіційного і ринкового валютних курсів.

На другому етапі розвитку валютного регулювання, що тривав до вересня 1996 р., основним напрямом валютної політики було здійснення заходів щодо поступової лібералізації і децентралізації валютного ринку України, а саме:

- ◆ створення умов, які б щонайбільше наближали курс національної валюти до його реального значення (визначення курсу українського карбованця на підставі торгів на УМВБ);
- ◆ забезпечення пріоритету національної валюти як платіжного засобу через поступове обмеження готівкового та безготівкового обігу іноземної валюти в Україні;
- ◆ здійснення децентралізації внутрішнього валютного ринку (створення незалежних валютних бірж у різних регіонах країни, зняття обмежень на здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку з приводу купівлі-продажу іноземної валюти щодо поточних операцій);
- ◆ здійснення лібералізації внутрішнього валютного ринку (поступове скорочення обмежень щодо використання валюти і форм платежів).

Як свідчить світовий досвід, центральні банки застосовують такі види режимів валютних курсів:

- *фіксований валютний курс;*
- *«вільно плаваючий» курс;*
- *«регульований плаваючий» валютний курс;*
- *систему множинних валютних курсів;*
- *подвійний валютний курс.*

Фіксований валютний курс — це офіційно встановлене Центральним банком фіксоване співвідношення між національною грошовою одиницею та валютою іншої країни. Фіксований

валютний курс є найсприятливішим за умови внутрішніх кризових ситуацій у нестабільній економіці.

Вільно плаваючий курс — це співвідношення між національною грошовою одиницею та валютами інших країн, яке складається залежно від попиту і пропозиції валют на валютному ринку країни.

Регульоване плавання валют. Цей режим характеризується тим, що в процесі встановлення валютного курсу на валютному ринку відчутний вплив центрального банку країни, який вирівнює різкі короткострокові, а іноді й середньострокові коливання курсу, щоб зробити його більш передбачуваним і таким, що стимулює зовнішню торгівлю.

Системи валютних курсів у країнах, що розвиваються, часто характеризуються одночасним розмаїттям валютних курсів, кожний із яких використовується для певних цілей. Ці режими називають *системами множинних валютних курсів*. Множинні валютні курси можуть бути:

- ◆ *валютними курсами, які безпосередньо контролюються або фіксуються урядом;*
- ◆ *вільними ринковими курсами, встановленими під впливом попиту і пропозиції.*

Валютна інтервенція — це операція купівлі або продажу іноземної валюти Центральним банком країни з метою підтримання ринкового курсу національної валюти на рівні, бажаному для влади з точки зору економічної політики уряду.

Отже, валютний ринок є одним із важливих сегментів фінансового ринку, який виконує специфічні завдання щодо обслуговування зовнішньоекономічної діяльності окремих суб'єктів господарювання та держав у цілому, а також сприяє встановленню справедливих обмінних курсів між національними валютами.

Питання для семінарських і практичних занять

1. Сутність економічних категорій «валюта» та «валютний курс».
2. Структура валютного ринку.
3. Валютні операції та механізм їх застосування.
4. Валютне регулювання та діяльність Центрального банку на валютному ринку.
5. Перспективи розвитку валютного ринку України.

Тестові завдання

1. Процес установлення курсів іноземних валют — це:

- А) котирування;
- Б) конвертування;
- В) кліринг;
- Г) валютний арбітраж.

2. Здатність валути обмінюватись на інші валути — це:

- А) котирування;
- Б) конвертованість;
- В) валютний арбітраж;
- Г) кліринг.

3. Національна грошова одиниця України — гривня належить до:

- А) вільно конвертованої валути;
- Б) частково конвертованої валути;
- В) неконвертованої валути;
- Г) клірингової валути.

4. Валютні інтервенції на валютному ринку можуть здійснювати:

- А) комерційні банки;
- Б) промислові підприємства-експортери;
- В) центральний банк;
- Г) валютна біржа.

5. Після відміни доларового стандарту долар США продовжує виконувати роль світових грошей:

- А) частково;
- Б) так;
- В) ні.

6. Головним державним органом валютного регулювання в Україні визначено:

- А) Верховну Раду України;
- Б) Кабінет Міністрів України;
- В) Українську міжбанківську валютну біржу;
- Г) Національний банк України.

7. Здійснення валютних операцій комерційними банками може відбуватися за умови отримання:

- А) генеральної ліцензії Національного банку України;
- Б) внутрішньої ліцензії Національного банку України;
- В) розширеної внутрішньої ліцензії Національного банку України;
- Г) однієї з перерахованих вище ліцензій.

8. Якщо валютний курс національної грошової одиниці підвищується, то:

- А) вітчизняні товари за кордоном коштуватимуть дешевше, а іноземні в нас — дорожче;
- Б) навпаки.

9. Фізичні особи можуть бути суб'єктами валютного ринку:

- А) так;
- Б) ні;
- В) частково.

10. Співвідношення між двома валютами, яке встановлюється з їх курсу по відношенню до третьої валюти — це:

- А) спот-курс;
- Б) форвардний курс;
- В) ф'ючерсний курс;
- Г) крос-курс.

Тематика рефератів

1. Валютне регулювання і діяльність НБУ на валютному ринку.
2. Роль валютних ринків в обслуговуванні внутрішнього і міжнародного платіжних оборотів.
3. Розвиток валютного ринку в Україні.
4. Міжнародний валютний ринок і євроринок.

ТЕМА 10. ФОНДОВА БІРЖА ТА ЇЇ ОПЕРАЦІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА ФОНДОВИХ ІНДЕКСІВ

1. Сутність та характеристика фондоюї біржі.
2. Біржові операції та їх класифікація.
3. Поняття індексів і методи їх визначення.
4. Види індексів та їх місце на фінансовому ринку.
5. Характеристика основних світових фондових індексів.
6. Особливості й роль українських фондових індексів.

1. Сутність та характеристика фондоюї біржі

Операції з цінними паперами можуть здійснюватися на організований біржі цінних паперів та позабіржовому ринку.

Фондова біржа являє собою організаційно оформленний, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами.

Іншими словами, фондова біржа — це, насамперед, місце, де знаходять один одного продавець та покупець цінних паперів, де ціни на останні визначаються попитом та пропозицією на них, а сам процес купівлі-продажу регламентується правилами і нормами, тобто певним чином організований ринок цінних паперів. Фондова біржа, об'єднуючи професійних учасників ринку цінних паперів в одному приміщенні, створює умови для підвищення ліквідності ринку в цілому [61].

Своєю діяльністю фондова біржа забезпечує:

- перерозподіл на комерційній основі фінансових ресурсів між юридичними і фізичними особами шляхом організації купівлі-продажу фондових цінностей;
- сприяння становленню й розвитку фондового ринку та належне розповсюдження інформації про нього;
- підвищення довіри інвесторів до вкладання на довгостроковій основі вільних грошових коштів у фонді цінності;
- контроль за діяльністю учасників біржових торгів, захист інтересів інвесторів.

Відмінною рисою фондової біржі є некомерційний характер її діяльності. Основна мета — створити належні умови для широкомасштабної та ефективної торгівлі цінними паперами.

Таким чином, зацікавленість членів біржі в її діяльності не пов'язана з отриманням прибутку від вкладання в біржу капіталу. Участь у біржі породжена потребою в організації, яка могла б концентрувати в своїх стінах численні заявки, які поступають ззовні на придбання та продаж високоліквідних цінних паперів, і забезпечила б завдяки цьому можливість швидко укладати по них угоди за цінами, що відображають реальну кон'юнктуру досить представницького ринку.

Статус фондоюї біржі можуть одержати юридичні особи, створені на умовах, визначених законодавством як організаційно оформлені централізовані ринки та електронні торговельно-інформаційні мережі, на яких постійно здійснюється торгівля цінними паперами або похідними фінансовими інструментами, якщо вони відповідають вимогам щодо наявності процедури відбору цінних паперів, що відповідає певним вимогам щодо умов їх випуску та обігу.

Фондова біржа одержує в Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) свідоцтво про реєстрацію, яке є підставою для здійснення нею діяльності, визначеної статутом та

правилами. Щомісяця 1-го числа вона повинна подавати в ДКЦПФР список зареєстрованих протягом місяця на біржі нових брокерських контор із зазначення їх найменування та юридичної адреси, перелік брокерських контор, діяльність яких призупинена, а також повідомляти про зміни і доповнення в складі членів біржі та про обсяги укладених угод.

Законодавством України встановлені певні обмеження щодо формування статутного фонду фондової біржі. Зокрема, не допускається формування статутного фонду біржі недержавними цінними паперами. У разі формування статутного фонду довгостроковими (не менше року) державними цінними паперами їх частка не повинна перевищувати 30 %.

Свідоцтво про реєстрацію надається терміном на два роки і діє на всій території України. Діяльність фондової біржі після закінчення терміну дії свідоцтва не допускається.

Міністерство юстиції України 18 січня зареєструвало нове положення ДКЦПФР про функціонування фондових бірж (попереднє положення, датоване 1997 роком, регулювало діяльність фондових бірж і торгівельно-інформаційних систем). Нормативна база оновлена відповідно до Закону «Про цінні папери і фондовий ринок». Документ запровадив поняття лістингових цінних паперів і загальні вимоги для першої і другої категорії лістингу. В даний час кожна біржа і торгівельно-інформаційна система встановлюють кількість рівнів лістингу і вимоги до паперів, що проходять лістинг, на свій розсуд.

Наприклад, Українська фондова біржа (УФБ) має три рівні офіційного і неофіційного лістингу, ПФТС — три рівні офіційного лістингу, а також цінні папери, допущені до торгів без включення в котирувані листи. Новим положенням про біржі вводяться також вимоги до ліквідності (мінімальному обсягу торгів і кількості операцій за кожним видом паперів залежно від рівня лістингу). Приведення лістингу для бірж до єдиного стандарту є позитивним явищем для фондового ринку. Тепер інституційні інвестори (інвестиційні і пенсійні фонди) зможуть забезпечити себе, вкладаючись у біржові цінні папери [61].

Біржі повинні привести свою діяльність у відповідність вимогам ДКЦПФР через дев'ять місяців після набрання чинності положенням (тобто до 29 жовтня 2007 року).

2. Біржові операції та їх класифікація

На фондових біржах здійснюються операції з акціями акціонерних товариств, облігаціями підприємств, облігаціями внутрішніх позик, казначейськими зобов'язаннями України, векселями та документами, що засвідчують право їх власника на придбання або відчуження цінних паперів, зазначених вище, або є похідними від них [56, 57].

Усі операції на фондовому ринку можна розділити на два види:

Операції з реальними цінностями та операції без реальних фондovих цінностей.

До операцій з реальними фондовими цінностями належать:

- **касові** операції, що передбачають передачу фондового активу негайно або не пізніше 2—3 днів після укладання угоди;

- **форвардні** операції (твірді термінові угоди) передбачають передачу права на реальні фондові активи у визначений термін з фіксацією ціни (курсу) указаного фінансового активу на момент укладання угоди.

До операцій без реальних фондових активів слід відносити:

- **опціони** — це договори, у відповідності з якими один із його учасників набуває право купівлі або продажу будь-якого товару за фіксованою ціною протягом певного періоду часу, а інший учасник за грошову премію зобов'язується забезпечити в разі необхідності реалізацію цього права, тобто бути готовим продати або купити цінні папери за обумовлену договором ціною.

Особа, яка отримала право і має прийняти рішення, є покупцем опціону, оскільки вона повинна сплачувати за це право. Особа, яка продала право покупцю і таким чином має прореагувати на рішення покупця, є підписником опціону.

- **Варанти** — це сертифікати, які дають право його власникові купити один цінний папір за фіксованою ціною у визначений термін.

Варанти випускаються в обіг не самостійно, а як складова частина інших цінних паперів для того, щоб зробити їх більш привабливими.

Після випуску цінного папера з варантом останній, як правило, відокремлюється від цього цінного папера і починає обертається самостійно. При цьому вартість цього папера зменшується на величину вартості варанта. Умовами випуску може бути передбачена можливість або негайногого відокремлення варанта від

цього цінного папера одразу після його первинного розміщення, або можливість такої операції через певний час.

Ціна, за якою варант може бути обмінений на новий цінний папір, називається ціною виконання варанта. Як правило, в момент випуску варанта ринкова вартість цінного папера, в який він може бути обернений, є вищою за ціну виконання варанта.

- **Ф'ючерс** — це різновид термінових угод на купівлю або продаж стандартної кількості визначених цінних паперів у зазначений день та за визначеною ціною.

Завдяки тому, що ф'ючерсні угоди стандартизовані (вони передбачають стандартизацію базового активу та строків виконання), продавці та покупці можуть передавати один одному свої зобов'язання щодо поставки чи купівлі певних цінних паперів, на яких базується угода.

Для гарантування виконання ф'ючерсних угод продавці та покупці заздалегідь депонують певну суму грошей третьої нейтральної сторони (розрахункової палати), яка гарантує дотримання кожною стороною своїх зобов'язань за угодою [56, 57].

3. Поняття про індекси та методи їх визначення

Для інтегральної оцінки стану фінансового ринку спеціалісти вже понад сто років використовують індекси. Інвесторів цікавить не лише динаміка цін на акції певної компанії, а й загальна тенденція всього ринку. Саме для цього практично всі біржі мають власні системи агрегатних індексів, які відображають рівень і динаміку цін на певний пакет акцій. Цей пакет складається з акцій компаній, що належать до різних галузей промисловості та фінансової сфери. При цьому акції мають входити до лістингу біржі [55].

Біржовий індекс — середні, або середньозважені показники курсів цінних паперів, як правило, акцій.

- *По-перше*, індекси дають змогу формально описувати складні явища, тобто вирішують завдання зменшення кількості параметрів, за якими оцінюється певна сукупність об'єктів.

- *По-друге*, індекс у локальній системі координат можна інтерпретувати як певну базову точку відліку (наприклад, для визначення мінімально допустимої доходності портфеля).

- *По-третє*, в ряді випадків індекси розв'язують проблему «статистичної неповноти».

Індекси використовують у таких напрямках:

1. *Індекс як індикатор стану економіки* (узагальнюючих характеристик макроекономічної ситуації та інвестиційного клімату). Індекс має відображати довгострокові тенденції розвитку економіки і повинен базуватися на широкій вибірці, щоб із неї можна було вибрати галузеві складові.

2. *Індекс як індикатор та інструмент аналізу і прогнозування кон'юнктури ринку цінних паперів*. Цей підхід полягає в тому, що індекс повинен відображати поточну ситуацію на ринку та прослідувати локальні коливання кон'юнктури.

3. *Індекс як основа для інструментів хеджування на фінансовому ринку ф'ючерсних і опціонних контрактів*. У даному разі використовують індекси як базовий актив із метою страхування від цінових ризиків.

4. *Індекс як індикатор портфеля акцій і орієнтир при оцінюванні ефективності управління портфелями клієнтів*. У даному разі слід говорити про індекс як індикатор стану певного портфеля цінних паперів.

Кожен індекс має такі характеристики:

Список індексу. Головний критерій відбору акцій компаній для складання списку індексів — репрезентативність (коливання цін на дану акцію повинне відображати загальні коливання цін на акції емітентів галузі).

Метод зведення до середнього. Це може бути метод арифметичної або геометричної середньої.

Види ваг. При зважуванні акцій, що входять до списку індексу, можуть бути обрані такі вагові коефіцієнти: курсова вартість акцій компаній; капіталізація компаній емітента.

Базисне значення індексу. Всім індексам, крім індексів із ціновим зважуванням, притаманна така характеристика, як базисне значення індексу. Це його величина за рік, узятий за базу.

Статистична база. За статистичну базу беруться результати торгів на фондовій біржі або на торгах позабіржового інституту ринку цінних паперів, або на їх сукупності.

В основі побудови всіх індексів використовується методика розрахунку трьох величин:

- простого середнього арифметичного або середнього геометричного;

- середньозваженого арифметичного;
- середнього арифметичного цін на акції компаній.

Індекси ділової активності фондового ринку можна поділити на три групи. Розглянемо їх.

*Індекси з ціновим зваженням,
які використовують метод середньої арифметичної*

У цьому разі підсумовуються ціни всіх акцій, які входять до індексу. Отримана сума ділиться на певну постійну величину — дільник, щоб визначити середню ціну.

На практиці використовують таку формулу:

$$I = \frac{\sum_i^n P_i}{D}, \quad (10.1)$$

де P_i — ринкова ціна i -ї акції; n — кількість акцій в індексі; D — поправковий коефіцієнт, який дає можливість порівнювати значення індексу в різні терміни часу у зв'язку зі змінами списку індексу:

$$D = \frac{I_1}{I_2}, \quad (10.2)$$

де I_1 — значення індексу в поточному періоді, яке не порівнюється зі значенням індексу в базисному періоді у зв'язку зі зміною списку індексу:

$$I_1 = P_1 + \dots + P_{i1} + \dots + P_n, \quad (10.3)$$

де P_{i1} — ціна акції, нововведеної до списку; n — кількість акцій у списку; I_2 — умовне (обчислене за старим списком індексу) значення індексу в поточному періоді:

$$I_2 = P_1 + \dots + P_{i0} + \dots + P_n, \quad (10.4)$$

де P_{i0} — ціна акції, яка виводиться зі списку.

Таким чином, індекс у поточному періоді, розрахований на основі нового списку, буде порівнянним з індексом у базисному періоді:

$$I_1 = \frac{I_1}{D}, \quad (10.5)$$

*Індекси з ринковим зваженням,
які використовують метод середньої арифметичної*

За цим методом ціни акцій, які входять до індексу, множаться на відповідну кількість акцій в обігу та підсумовуються для отримання їх сукупної ринкової вартості на цей день. Отриманий результат ділить на перший день розрахунку індексу і цю величину множать на вільно визначене вихідне значення індексу.

У загальному вигляді формула розрахунку подібних індексів має вигляд:

$$I = \frac{\sum_i^n MC_{it}}{\sum_i^n MC_{i0}} \times I_0, \quad (10.6)$$

де MC_{it} — ринкова ціна (капіталізація) корпорації в період t ; MC — ринкова ціна акції (капіталізація) корпорації в період 0 ; I_0 — базисне значення індексу.

Індекси з рівним зваженням

Використовують як метод арифметичної, так і метод геометричної середньої. Індекс обчислюється щоденно шляхом множення значення індексу за попередній день на середнє арифметичне відносних значень акцій індексу, які підраховуються щоденно. Відносне значення ціни — це відношення ціни сьогоднішнього дня до ціни попереднього дня.

З точки зору методики розрахунків усі використовувані індекси можуть бути поділені на дві групи: індекси стану та індекси динаміки [55].

**4. Види індексів та їх місце
на фінансовому ринку**

Роль фондових індексів може бути зведена до трьох основних функцій:

- діагностичної;
- індикативної;
- спекулятивної.

Під діагностичною функцією слід розуміти здатність системи індексів характеризувати стан та динаміку розвитку як національної економіки, так і окремих її складових. Механізм зміни індексу дуже простий — зростання або зниження рентабельності виробництва в галузі миттєво відображається на котируванній ціні відповідних акцій, що, в свою чергу, позначається на рівні біржового індексу галузі. Індекси є засобом демонстрації темпу просування ринку. Вони дають змогу інвесторам і торгівцям бачити тенденції, які складаються на ринку, і простежувати швидкість розвитку цих тенденцій.

Таким чином, будучи доповненими спеціальними економічними параметрами (норма позикового відсотка, стан державного бюджету, співвідношення торговельного і валутного балансів), фондові індекси входять до системи економічного моніторингу стану національної економіки.

Виконання індексами індикативної функції передбачає, що наявність об'єктивної оцінки цінової ситуації на фондому ринку дас точку відліку для оцінки поведінки великих інвестиційних фондів, окремих інвесторів і портфельних менеджерів. Розрахувавши динаміку ринкової вартості свого портфеля акцій за будь-який проміжок часу, інвестор може зробити обґрунтовані висновки, наскільки обрана ним стратегія ефективна (портфельний індекс вищий / нижчий від фондового чи дорівнює йому), та внести корективи у свою поведінку на ринку, якщо це необхідно.

Спекулятивна функція фондових індексів проявляється в їх використанні як базового активу при укладанні ф'ючерсних контрактів та купівлі опціонів. Щоб спекулювати на такому ринку, можна взагалі не володіти цінними паперами, укладаючи термінові угоди при зміні значення індексу протягом дня або іншого короткострокового періоду [55].

5. Характеристика основних світових фондових індексів

Найвідомішим і найдавнішим індексом у світі є «Доу Джонс Індастріал аверідж» (ДЛА — Dow Jones 30 Industrial average), або, як його найчастіше називають, — «Доу-Джонс» — за іменами його авторів.

На відміну від більшості інших відомих фондових індексів, цей є найелементарнішим, це просто середньоарифметичне цін 30 найбільших та найвідоміших компаній, акції яких котируються на Нью-Йоркській біржі. Проте це найпопулярніший із багатьох індексів, що відображають ситуацію на цій біржі. І навіть ситуацію на фондовому ринку США в цілому [55].

Індекс Доу-Джонса для акцій промислових компаній базується на вартості акцій тридцяти промислових компаній і розраховується за формулою:

$$DJ = \frac{\sum_{i=1}^{n=30} A_i}{K}, \quad (10.7)$$

де K — коригувальний коефіцієнт (дільник), який змінюється або в результаті дроблення (спліту) акцій емітентами (яке безупинно відбувається з 1928 р.), або у зв'язку зі зміною списку фірм і компаній, акції яких беруть участь у розрахунку індексу. Цей коефіцієнт залишається незмінним доти, доки акції не дробляться або доки ціни на них не зменшуються за рахунок дивідендів, або доки одні акції не замінюються іншими.

Простота Dow Jones викликає численні нарікання. В основному вони зводяться до трьох пунктів:

- 1) враховується занадто мало акцій;
- 2) враховуються не всі потрібні акції;
- 3) до уваги береться тільки ціна.

Індекс «Стандарт енд Пурз-500» (S&P) демонструє сумарну ціну всіх акцій 500 компаній з 83 індустріальних груп. При цьому до уваги береться вартість усіх акцій, випущених цими компаніями на ринок. Їхня ціна на момент розрахунку порівнюється з базовою вартістю усіх цих акцій у 1941- 1943 рр. У результаті цей індекс дає точнішу картину і є об'єктом для наслідування на деяких біржах.

Цей індекс обчислюється за формулою:

$$I_{s\&p} = \frac{\sum_{i=1}^n P_i \times Q_i}{\sum_{i=1}^n Q_i}, \quad (10.8)$$

де P_i — ціна акції i -ї корпорації; Q_i — кількість акцій; n — кількість корпорацій.

Індекс «ФТ-30» (FT-30). Найперший європейський індекс, що з'явився у Великої Британії. Так само, як і Доу-Джонс, спочатку мав 30 складових.

Британський «індустріальний» індекс «ФТ-30» розвивався всі ці роки. У його структурі відбувалося постійне зрушення акценту від важкої промисловості до компаній, зайнятих у сфері обслуговування. Нині він називається індексом звичайних акцій «Файненшл Таймз» (FT-SE), а кошик акцій компанії, що беруть участь у його розрахунку, розширений до 100. Базовий період — 30 грудня 1984 р.

На відміну від середнього арифметичного індексу Доу-Джонса, «ФТ-30» є, власне кажучи, середнім геометричним.

Формально має такий вигляд:

$$Ift = \left[\prod_{i=1}^n \left(\frac{Pit}{Pio} \right) \right]^{\frac{1}{n}}, \quad (10.9)$$

де P_i — ціна акції i -ї корпорації в t -й період; P_{io} — ціна акції i -ї корпорації в базисний період; n — кількість корпорацій.

Індекс «ФТ-100» (FT — SE 100 — «Футсі 100») — найпопулярніший і найпоширеніший індекс Великої Британії. Як припускає сама назва, він розраховується на базі 100 акцій, що відбираються спеціальною комісією, до складу якої входять представники професійних фінансових організацій, а також газети «Файненшл Таймз» і Лондонської фондої біржі.

Індекс «ФТ-250» (FT-SE Mid 250) характеризує стан ринку акцій середніх компаній з обсягом капіталізації, який становить 20 % ринку Великої Британії. Це наступні 250 компаній після найбільших, що потрапляють в індекс «Футсі». База, що дорівнює 100, береться за грудень 1985 р. Розраховується в режимі реального часу.

Загальний індекс ФТ (FT — Actuaries All Share Index) — найбільш всеохоплюючий із усіх фондових індексів Великої Британії. Обчислюється спільно газетою «Файненшл Таймз», Лондонським інститутом актуаріїв. Число компаній у вибірці становить 750. Розраховується 1 раз на день.

Індекс DAX дає загальну об'єктивну картину стану фондового ринку, на якому усунено вплив рівня виплачуваних дивідендів. До нього входять акції 30 компаній, що забезпечують 80 % обсягу обігу на біржі та 60 % усього заявленого на біржі акціонерного капіталу.

Індекс DAX-100 чіткіше відображає стан фондового ринку, розраховується для 100 великих компаній.

Індекс CDAX (Composite DAX) розраховується на основі акцій усіх німецьких компаній, які котируються на Франкфуртській біржі. При розрахунку CDAX використовується галузева градація, причому кількість компаній, що представляє кожну галузь, змінюється в значному діапазоні.

Канадська *Toronto Stock Exchange Index* містить у собі 100 найліквідніших акцій, за якими досягається максимальний оборот на Торонтській фондовій біржі. У Японії найпопулярніший індекс «Nikkei-225», що розраховується на Токійській фондовій біржі на основі акцій 225 провідних компаній країни.

Індекси Нью-Йоркської фондової біржі (NYSE), Американської фондової біржі (AMEX), Національної асоціації дилерів цінних паперів (NASDAQ) простежують ситуацію на відповідних біржах. Вони обчислюються за методикою, аналогічною тій, яка застосовується в S&P [55].

6. Особливості й роль українських фондових індексів

Розрахунок індексів ділової активності в Україні доцільно проводити, спираючись на досвід інших країн, які мають багаторічну історію розрахунку таких показників [55].

З початком розвитку українського фондового ринку спеціалістами робилися спроби використання наявних світових методик і розробки на їх основі власних українських індексів.

Першовідкривачами в цьому напрямі стали фахівці газети «Фінансова Україна», які прийняли рішення ввести індекс, який відображав би ситуацію на ринку цінних паперів. Таким індикатором став *L-індекс*.

Для розрахунку *L-індексу* і подібного йому індексу пропозиції (продажу) (*S-індексу*) прийнято такі формули:

$$L(t) = L(t-1) \times \begin{pmatrix} 1 + \frac{a}{100} \\ 1 + \frac{a}{100} \end{pmatrix}, \quad (10.10)$$

$$S(t) = S(t-1) \times \left(\frac{1 + \frac{a}{100}}{1 + \frac{a}{100}} \right), \quad (10.11)$$

де $L(t)$ — індекс ліквідності (купівлі); $S(t)$ — індекс пропозиції (продажу); $(t-1)$ — попередній період; t — поточний період; a — середня зміна курсу купівлі (продажу за тиждень).

Агентство «Гроші Донбасу» намагалося розробити власний фондовий індекс, усвідомлюючи, що передумов для введення фондового індексу, котрий відображав би стан фондового ринку Донецького регіону, немає.

На початковому етапі *DD-індекс* був своєрідним індексом динаміки курсів 10 цінних паперів у м. Донецьку станом на вівторок кожного тижня. Обчислювався він як корінь n -го ступеня з добутку індексів зміни курсів купівлі (на початковому етапі 10) цінних паперів. Нові цінні папери планувалося вносити до лістингу із початковим коефіцієнтом, рівним величині *DD-індексу* на момент внесення.

До лістингу вносилися цінні папери, які купувалися та продавалися і стійко котирувалися або уповноваженими представниками емітентів (чи ж самими емітентами), або декількома торговцями цінними паперами.

Ще однією спробою розробки власного індикатора став індекс акціонерного товариства «Комекс-Брок».

Індекс «Комекс-Брок» обчислюється спеціалістами АТ «Комекс-Брок» на основі цін продажу за формулою:

$$Ikb = \frac{\sum_{i=1}^n P_i \times V_n}{n} \times KI, \quad (10.12)$$

де P_i — курс i -ї акції; n — кількість акцій i -ї компанії; V_n — обсяг продажу; KI — коефіцієнт інфляції. База розрахунку — березень 1994 р.

Газета «Бізнес» із 1997 р. почала регулярно публікувати фондовий індекс WOOD-15, наданий компанією WOOD & Company. Індекс WOOD-15 заснований на методології, розробленій Міжнародною Фінансовою корпорацією для ринків, що розвиваються.

Формула розрахунку індексу:

Загальна поточна ринкова капіталізація компаній, що входять до бази

$$I_t = \frac{\text{Первісна капіталізація компаній, що входять до бази}}{\text{Первісна капіталізація компаній, що входять до бази}} \times 1000 \quad (10.13)$$

Первісне значення індексу зафіксоване в момент першої його публікації на рівні 1000 (13.06.97).

Вибірка містить у собі 15 компаній, що є лідерами на українському фондовому ринку за розміром ринкової капіталізації.

Індекс КАС-20 розраховується офіційно з 1 січня 1997 р. Він призначений для портфельних інвесторів, що вкладають свої кошти рівномірно в акції декількох компаній.

Формула розрахунку простого базисного індексу КАС-20 (*sa*) має такий вигляд:

$$KAC-20 (sa) = \frac{\sum_{i=1}^{20} (P_{bid,i,t} + P_{ask,i,t})}{\sum_{i=1}^{20} (P_{bid,i,o} + P_{ask,i,o})}, \quad (10.14)$$

де $P_{bid,i,t}$; $P_{bid,i,o}$ — котирування на купівлю акцій i -го підприємства відповідно в поточному і базисному періодах; $P_{ask,i,t}$; $P_{ask,i,o}$ — котирування на продаж акцій i -го підприємства відповідно в поточному і базисному періодах.

Розрахунок зваженого індексу *KAC-20* (*wa* — weight average) офіційно проводиться з 1 липня 1997 р. Методика його розрахунку відповідає загальносвітовим стандартам розрахунку фондових індексів і базується на зміні ринкової капіталізації компаній, що входять до індексу.

Формула розрахунку індексу *KAC-20 (wa)*:

$$KAC-20 (wa) = \frac{\sum_{i=1}^{20} (M_{cap,i,t})}{\sum_{i=1}^{20} (M_{cap,i,t})}, \quad (10.15)$$

де $M_{cap,i,t}$ — ринкова капіталізація i -го підприємства в поточному періоді; $M_{cap,i,o}$ — ринкова капіталізація i -го підприємства в базисному періоді.

Індекс *Pro U-50* був розроблений спеціалістами інвестиційної компанії «Проспект Інвестментс». Він базується на стандартизованій методиці індексів, які розраховуються на основі капіталізації.

Для розрахунку бази індексу і його підтримки було відібрано 50 великих емітентів, чиї акції стійко котируються на вторинному ринку. Капіталізація індексу становить близько 60 % капіталізації українського вторинного ринку.

В основу розрахунку індексу покладено зміну капіталізації компаній, які входять до вибірки, тобто стандартна методика капіталізованих індексів. Індекс на поточну дату — кожна п'ятниця — розраховується так: індекс на 01.01.97 збільшується на сумарну капіталізацію 50 емітентів на поточну дату і ділиться на сумарну капіталізацію цих емітентів на 01.01.97 р.:

$$I_n = I_b \times (MC_n / MC_b), \quad (10.16)$$

де I_n — індекс на поточну дату; I_b — індекс на 01.01.97; MC_n — сумарна капіталізація 50 емітентів на поточну дату; MC_b — сумарна капіталізація 50 емітентів на 01.01.97.

Капіталізація кожного емітента визначається множенням загальної кількості акцій даного емітента на ціну, розраховану як середньозважена ціна попиту учасників ринку.

В Україні вже існують усі передумови широкого застосування індексного інструментарію.

Крім того, індекси в Україні повинні застосовуватись і для прогнозування кон'юнктури фондового ринку. Для цього потрібен індекс, який зміг би фіксувати суттєві тенденції зміни співвідношення між попитом і пропозицією. Але розробка і використання такого індексу гальмується нерозвиненістю вторинного ринку цінних паперів.

Якщо ж говорити про застосування індексу для оцінювання інвестиційного клімату, то проблемою є саме відсутність сприятливого інвестиційного клімату через високу ризикованість інвестування в українські компанії. Але вже зараз розробка такого індексу можлива на основі 10—15 найбільших компаній, на які орієнтується більшість галузей економіки країни [55].

Поштовхом до зростання обсягів інвестицій, особливо іноземних, повинно стати те, що Україна вже входить до міжнародного фондового індексу.

Питання для семінарських і практичних занять

1. Поняття фонової біржі. Мета й основні напрями діяльності фондових бірж в Україні.
2. Біржові операції та технологія їх здійснення.
3. Поняття і види фондових індексів.
4. Роль фондових індексів у національній і світовій економіці.
5. Загальна характеристика основних світових фондових індексів.
6. Особливості і перспективи розвитку українських фондових індексів.

Тестові завдання

1. Середній показник біржової активності, який узагальнює динаміку цін на цінні папери і свідчить про зміни в рівні цін за певний час, — це:
 - A) курсова ціна;
 - Б) котирувана ціна;
 - В) біржовий індекс;
 - Г) середньозважена ціна.
2. Які фондові індекси характеризують стан певного внутрішнього ринку цінних паперів:
 - A) інтернаціональні;
 - Б) інтегральні;
 - В) секторні;
 - Г) субсекторні?
3. Який з перерахованих фондових індексів є найвагомішим і найстарішим:
 - A) Dow Jones 30 Industrial Average;
 - Б) Standart & Poor's 500;
 - В) FT-SE 100;
 - Г) Value Line Composite Index?
4. Перший фондовий індекс, який було розраховано і використано на основі узагальнення даних українського фондового ринку, — це:
 - A) L-індекс;
 - Б) ПФТС-індекс;
 - В) КАС-20;
 - Г) *Pro U-50*.
5. За методами розрахунку середнього геометричного темпу зростання (зменшення) цін на акції фондовий індекс...

6. До якого фондового індексу, що розраховується Міжнародною Фінансовою Корпорацією, увійшла Україна:

- A) IFS GLOBAL;
- Б) DAX-30;
- В) Value Line Composite Index;
- Г) IFC Frontier?

Тематика рефератів

1. Організаційно-правові форми Фондової біржі у світовій і вітчизняній практиці.
2. Стан первинного ринку цінних паперів в Україні.
3. Функції вторинного ринку цінних паперів і механізм регулювання діяльності учасників в Україні.
4. Фондові індекси в США.
5. Фондові індекси в країнах ЄС.
6. Розвиток фондових індексів в Україні.

ТЕМА 11. ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ СУМНІВНИХ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

1. Світова практика запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.
2. Україна в міжнародному правовому полі щодо протидії сумнівним фінансовим операціям.
3. Порівняльний аналіз міжнародного та українського законодавства з питань боротьби з відмиванням грошей.
4. Суб'єкти та порядок здійснення первинного та державного фінансового моніторингу в Україні.
5. Критерії сумнівних операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.

1. Світова практика запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Однією із сучасних світових фінансових проблем є застосування банків до легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, що завдає відчутних збитків кредитним установам, підриває довіру

вкладників, та шкодить економіці держави. В світі ще із середини 1980 р. ведеться активна боротьба з відмиванням «брудних грошей». До цього спонукало зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків і торгівлею зброями, збільшення кількості терористичних випадків, активне інвестування капіталів сумнівного походження в економіку деяких держав, у тому числі розвинутих. Новим поштовхом до активізації діяльності з протидії легалізації кримінальних доходів стали події 11 вересня 2001 р. в США і, як наслідок, мотивоване ними посилення світової боротьби з тероризмом [45, 2, 3, 6, 18, 28, 29, 30, 31, 32, 33].

Термін «відмивання брудних грошей» вперше використано в 80-х роках ХХ ст. у США стосовно доходів від наркобізнесу. Він означає процес перетворення нелегально отриманих коштів на легальні гроші. У міжнародному праві визначення легалізації (відмивання) доходів від злочинної діяльності дано у Віденській конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 19 грудня 1988 р.

Згідно зі ст. 3 цієї конвенції, під легалізацією (відмиванням) доходів від злочинної діяльності розуміють:

- «конверсію», або переведення власності, якщо відомо, що така власність отримана внаслідок будь-якого правопорушення або правопорушення, пов'язаного з обігом наркотичних засобів, або внаслідок участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях з метою приховування або утаювання незаконного джерела власності, або з метою надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у скoenні такого правопорушення чи правопорушень, із тим, щоб вона могла ухильитися від відповідальності за свої дії;

- приховування або утаювання справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, справжніх прав стосовно власності або її належності, якщо відомо, що така власність одержана внаслідок правопорушення або правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, або внаслідок участі в такому правопорушенні або правопорушеннях;

- придбання, володіння або використання майна, якщо в період його отримання було відомо, що таке майно отримано в результаті правопорушення або в результаті участі в такому правопорушенні або в правопорушеннях;

- участь, співучасть або вступ у злочинну змову з метою вчинення будь-якого правопорушення або правопорушень, наведе-

них вище, замах на здійснення такого правопорушення або правопорушень, а також пособництво, підбурювання, сприяння або консультування при їх скомп'ютеризованій.

Сприятливі умови для відмивання грошей виникають на нових фінансових ринках в країнах із перехідною економікою. За експертними оцінками, щорічно в світі в законний фінансовий обіг вливається 150—500 млрд доларів США, набутих злочинно.

З метою боротьби із відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом, на зустрічі керівників країн Великої сімки у Парижі в 1989 р. було створено Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом (далі — FATF).

FATF — міждержавний орган, що розробляє політику боротьби з легалізацією коштів, набутих злочинним шляхом, та сприяє її виконанню на національному і міжнародному рівнях. До FATF увійшли 31 країна-учасниця — Австралія, Австрія, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Гонконг (Китай), Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Російська Федерація, Сингапур, Південна Африка, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція та Японія — та дві регіональні організації — Європейська комісія та Рада співробітництва країн Перської затоки.

FATF здійснює співробітництво з іншими міжнародними організаціями, які діють у цій сфері:

- Відділом ООН із контролю за наркотиками і запобігання злочинності, Радою Європи,
- Азіатсько-тихоокеанською групою боротьби з відмиванням коштів;
- Цільовою групою фінансових дій країн Карибського басейну.

Секретariat FATF міститься в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Основне завдання FATF — забезпечити прийняття всіма фінансовими центрами міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення і притягнення до відповідальності за відмивання грошей. Для виконання цього завдання FATF було розроблено Сорок рекомендацій, які є міжнародними стандартами і становлять базову структуру спрямованих проти відмивання коштів заходів, що мають застосовуватися на загальносвітовому рівні. Ці рекомендації визначають загальні принципи дій, які мають знай-

ти своє відображення в національних законодавствах країн з питань кримінальної відповідальності, здійснення правосуддя, застосування заходів адміністративного та цивільного примусення, діяльність фінансової системи, питання міжнародного співробітництва тощо.

Виконанню основного завдання FATF мають сприяти такі напрями її діяльності:

- поширення інформації про заходи у сфері боротьби з відмиванням грошей на всіх континентах і у всіх регіонах світу;
- моніторинг реалізації Сорока рекомендацій у країнах — членах FATF;
- аналіз тенденцій у сфері відмивання грошей та розробка відповідних контрзаходів (проведення «типологічних досліджень» з метою виявлення нових схем відмивання коштів) тощо.

Рекомендації формально не є обов'язковою до виконання міжнародною конвенцією, проте багато країн світу взяли зобов'язання боротися з відмиванням грошей реалізуючи Сорок рекомендацій.

FATF здійснює моніторинг та аналіз як стану боротьби країн-членів FATF з відмиванням коштів, так і процесів приведення у відповідність до рекомендацій FATF законодавств певних країн, що приєдналися до загальносвітової боротьби з відмиванням «брудних» коштів. У разі негативних висновків за результатами такого аналізу FATF має право вжити такі заходи впливу:

- ◆ попереодження окремій країні;
- ◆ внесення країни до «чорного списку» (списку країн, що не співпрацюють з FATF з питань боротьби з відмиванням коштів);
- ◆ застосування рекомендацій щодо обмеження співробітництва з країнами-порушниками.

Наслідком застосування таких санкцій можуть бути обмеження та зупинення розрахунків, блокування коштів на кореспондентських рахунках банків у рахунках підприємств, закриття цих рахунків тощо. «Чорний список» започатковано в червні 2000 р. До нього було внесено 15 країн, серед яких Ізраїль, Ліхтенштейн, Росія. У вересні 2001 р. Україну також внесено до «чорного списку» через невідповідність законодавства щодо боротьби з відмиванням коштів вимогам FATF. Згодом до списку було включено ще 8 країн: Гватемалу, Єгипет, Індонезію, острови Кука, М'янму (колишню Бірму), Науру, Нігерію, Філіппіни [45].

2. Україна в міжнародному правовому полі щодо протидії сумнівним фінансовим операціям

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом», від 28 листопада 2002 р. також не відповідав вимогам FATF [45]. Зважаючи на те, що і після внесення до «чорного списку» в Україні не приймали нормативні акти, відповідні рекомендаціям FATF, організацією 20 грудня 2002 р. прийнято рішення про застосування санкцій, спрямованих на посилення нагляду та звітування про фінансові операції з партнерами з України, зокрема:

- впровадження в країнах—членах FATF обов'язкових вимог щодо ідентифікації клієнтів і посилення контролю наглядових органів та спеціальних фінансових наглядових органів цих країн, вимог до фінансових організацій щодо ідентифікації одержувачів коштів перед встановленням ділових зв'язків з фізичними особами чи компаніями з України;
- посилення механізмів відповідного звітування чи систематичного звітування про здійснені з Україною фінансові операції;
- обов'язкове врахування під час прийняття рішень про відкриття в країнах—членах FATF дочірніх підприємств, філій чи представництв банків України того факту, що відповідний банк походить з країни, що не співпрацює з FATF. Таким чином, введення в дію санкцій FATF фактично унеможливило відкриття суб'єктами господарювання України, особливо банками, своїх представництв, філій та відділень за кордоном в країнах—членах цієї організації;
- застереження нефінансовим діловим колам, що проведення операцій з юридичними особами з України, як з країни, що не співпрацює з FATF, може супроводжуватись ризиком відмивання коштів.

Поряд із введенням FATF зазначених санкцій Велика Британія, Канада, Німеччина та США повідомили про застосування власних обмежувальних заходів з метою скорочення співробітництва із суб'єктами господарювання України. Санкції були підтримані 7 країнами.

Зокрема, Міністерство фінансів Великої Британії зобов'язало банки надавати Національній кримінальній розвідувальній службі інформацію про всі операції з Україною, у прозорості яких англійські

банки не впевнені. Асоціація банків Великої Британії рекомендувала англійським банкам не співпрацювати з українськими банками, тобто банки мали право закривати кореспондентські рахунки українських банків. окрім англійські підприємства, здійснюючи експортно-імпортні операції з партнерами з України, з метою перегляду можливості подальшої співпраці висували вимоги щодо обов'язкового надання українськими партнерами детальної інформації про сферу їхньої діяльності, склад акціонерів тощо.

Федеральне відомство Німеччини з контролю за фінансову діяльність прийняло рішення про перевірку щодо відмивання коштів усіх трансакцій німецьких банків з Україною і в разі будь-яких сумнівів німецькі банки мали інформувати правоохоронні органи про операції з Україною на суму, більшу за 15 тис. євро. Банкам також необхідно доводити добропорядність українського партнера, що здійснює платежі. У разі невідповідності діяльності українських банків міжнародним стандартам боротьби з легалізацією доходів Федеральне відомство та відповідні німецькі банки можуть самостійно вводити обмеження на фінансові операції та розрахунки з українськими банками.

У той же час Міністерство фінансів США повідомило, що відносить Україну до країн з найвищим ризиком щодо відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. У зв'язку з цим, згідно з прийнятим у 2001 р. «USA PATRIOT Act» («Акт 2001 року щодо запобігання фінансування тероризму»), до України було вжито чотири з п'яти спеціальних заходів, спрямованих на збір повної інформації щодо учасників та змісту операцій, які проводяться через фінансові установи США українськими партнерами. П'ятий спеціальний захід Міністерства фінансів США передбачає заборону американським банкам відкривати та вести кореспондентські рахунки (його було застосовано тільки до Наури). Отже, американські банки отримали повноваження закривати кореспондентські рахунки банків з України за наявності підозри в їхній причетності до відмивання коштів або здійснення сумнівних операцій.

З цього ж приводу Центр аналізу фінансових операцій Канади повідомив національні фінансові установи, що всі фінансові операції пов'язані з Україною, вважаються потенційно небезпечними і всі організації при розрахунках з українськими партнерами мають терміново перейти на посиленій рівень безпеки та утриматися від необґрутованих фінансових операцій. Згідно з «Зако-

ном про боротьбу з відмиванням прибутків, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму», при здійсненні українськими банками операцій з готіковими коштами або інструментами, що знаходяться в обігу, на суму 10 тис. канадських доларів та більше, перевізники готівки мають повідомляти про зазначені операції. Агентство з декларування прибутків Канади, в свою чергу, надсилає відповідне повідомлення до фінансової розвідки Канади (Центру аналізу фінансових операцій Канади).

За поданням Комітету з фінансового моніторингу Російської Федерації від 21 травня 2003 р., Росія також внесла Україну до «чорного списку» країн, що не протидіють відмиванню брудних грошей. Російські банки та інші уповноважені організації повинні в обов'язковому порядку повідомляти про фінансові операції понад 600 тис. російських рублів з партнерами країн із «чорного списку».

Зраз санкції FATF більшістю країн відмінено, та іноземні фінансові установи продовжують ретельно перевіряти всі операції з українськими контрагентами та повідомляти уповноважені органи своїх країн про підозрілі операції й такі, що перевищують встановлену законодавством межу [45].

3. Порівняльний аналіз міжнародного та українського законодавства з питань боротьби з відмиванням грошей

На сучасному етапі в фінансовій системі всіх країн боротьба з відмиванням грошей, набутих злочинним шляхом, — справа виняткового значення. З цією метою розробляють і приймають відповідні закони та нормативні акти на національному та міжнародному рівні. Провідні світові банки встановлюють спеціальні правила, а органи виконавчої влади запроваджують відповідні системи контролю, надають рекомендацій стосовно конкретних напрямів боротьби із цим явищем та ін. [45].

Один із базових документів для країн та фінансових установ у цій сфері — рекомендації FATF. Зокрема, основні положення рекомендацій передбачають:

- необхідність визначення країнами переліку та ознак операцій, пов'язаних з легалізацією отриманих злочинним шляхом коштів, з урахуванням наведених у рекомендаціях принципів;

- основні правила ідентифікації клієнтів та моніторингу інформації;
- необхідність створення в країнах уповноважених органів, відповідальних за боротьбу з легалізацією «брудних» коштів;
- необхідність тісної співпраці фінансових установ з компетентними органами з питань протидії відмиванню коштів тощо.

З огляду на ці положення, держави розробляють та реалізують власну систему та заходи боротьби з легалізацією брудних грошей. У Греції передбачається ідентифікація клієнтів у разі укладення контрактів, відкриття рахунків, найму сейфів, кредитування під заставу; але не потребують ідентифікації страхові операції на незначні суми і терміни та пов'язані з пенсійним страхуванням. Ірландією прийнято Кримінальний юридичний акт (1994 р.), що зобов'язує фінансові інститути вимагати від нових клієнтів, які здійснюють великі трансакції, документального підтвердження походження грошей. В Італії, згідно з законодавством банки та інші посередницькі структури зобов'язані вести детальну документацію щодо валютних операцій резидентів, щоб виключити можливі спроби відмивання коштів.

На Кіпрі, який є офшорною зоною, основний принцип стратегії банків — «Знай свого клієнта» — спрямований на виявлення осіб, які мають кілька довірчих рахунків, не сумісних із формою їх бізнесу, або рахунків, на які надходять депозити від значної кількості різних приватних адресатів, а також тих клієнтів, які намагаються відкрити рахунок на велику суму навіть на невигідних умовах. Згідно до стратегії банкіри мають знати походження коштів, історію всіх відкритих у банку рахунків, періодичність звернень клієнта до банку.

Рекомендаціями Міністерства фінансів США пропонується ретельно досліджувати усі доступні факти за угодами на суми від 10 тис. доларів США, особливо щодо трансакцій і банківських стосунків, коли відсутня точна ідентифікація клієнтів, трансакцій, що здійснюються за участю третіх країн тощо. Найбільші банки США підвищують витрати на технології аналізу даних про грошові трансферти для виявлення підозрілої діяльності.

Крім того, іноземні банки мають забезпечувати зберігання інформації за результатами ідентифікації клієнтів на строк не менше як 5 років.

Законодавство багатьох країн, зважаючи на обов'язковість ідентифікації клієнтів, забороняє відкривати анонімні рахунки або

рахунки на пред'явника. Австрія — єдина держава в Європейському Союзі, яка дозволяла вести анонімні банківські рахунки, під тиском FATF була змушенна розробити програму їх поетапного скасування. Ще в 1991 р. Федеральна банківська комісія Швейцарії заборонила відкривати анонімні рахунки (за винятком надзвичайних випадків) та позбавила розпорядників майна права приховувати при відкритті рахунків справжні імена своїх клієнтів.

Ці самі тенденції діють і в офшорних країнах. Асоціація банків Ліхтенштейну зобов'язала банки припинити практику ведення анонімних банківських рахунків і вимагати від агентств з довірчого управління коштами та адвокатів, які відкривають такі рахунки і управляють ними, оприлюднення інформації про осіб, від імені яких вони діють.

Європейським Союзом 19 червня 1991 р. прийнято Директиву, якою визначено, що вимоги з ідентифікації клієнтів поширюються на будь-які операції на суми, що перевищують встановлену законодавством певної країни межу. В міжнародній практиці обмеження встановлюється в середньому від суми 10 тис. доларів США. У Бельгії фінансові органи перевіряють усі угоди щодо переміщення грошей на суму понад 10 тис. євро. У Латвії діє Закон «Про запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом», прийнятий у грудні 1997 р., в якому встановлено ознаки коштів, одержаних злочинним шляхом, перелік фінансових операцій, що підлягають особливому контролю, а також мінімальну суму, починаючи з якої необхідна обов'язкова ідентифікація клієнта — 10 тис. латів (17,7 тис. доларів США). Відповідно до Закону Литви «Про запобігання відмиванню грошей» (січень 1998 р.), банки та інші кредитні установи, страхові компанії, митниця, пошта, нотаріуси, ломбарди, спецслужби країни надають податковій поліції відомості про осіб, що підозрюються у відмиванні коштів, про всі операції на суму понад 50 тис. літів (16,9 тис. доларів США), а також про обмін валюти на суму понад 10 тис. літів (3,4 тис. доларів США).

Згідно з Федеральним законом Російської Федерації від 7 серпня 2001 р. № 115-ФЗ «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем» операції, сума яких дорівнює або перевищує 600 тис. російських рублів (19,5 тис. доларів США) та мають визначені цим законом ознаки сумінності, підлягають обов'язковому контролю з метою протидії легалізації отриманих злочинним шляхом коштів.

В Україні існує процедура обов'язкового фінансового моніторингу, якому підлягають фінансові операції, сума яких дорівнює чи перевищує 80 тис. гривень, та мають одну або більше ознак, визначених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом». Крім того, згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» українські банки зобов'язані ідентифікувати клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 50 тис. гривень.

У Польщі обов'язково контролюють операції з величими сумами готівки, особливо якщо раніше подібні суми за рахунком не проходили. Перевіряють також надходження значних переказів із країн, відомих як виробники наркотиків або підозрюються у причетності до тероризму тощо. Підвищено увагу приділяють клієнтам, що мають значні суми на рахунках у кількох банках і передають їх у треті країни.

Законодавством Франції відмивання коштів трактується ще ширше. Згідно із законом, прийнятим у Франції у 1996 р., кошти, отримані в результаті злочинних дій, вважаються незаконними, а всі операції з ними — відмиванням «брудних» грошей, що є кримінальним злочином. Так уряд країни підтверджив бажання сприяти на фінансовому рівні боротьбі з тероризмом, наркобізнесом, організованою злочиністю, шахрайством із податками, порушеннями митних правил. Крім того, Франція також розглядає питання поширення поняття «брудних» грошей на кошти від діяльності міжнародних злочинних організацій.

Майже в усіх країнах створено спеціальні організації, що займаються питаннями боротьби з відмиванням грошей. У США — це Департамент з посилення боротьби з фінансовими злочинами, створений при Міністерстві фінансів США; у Канаді — Центр аналізу фінансових операцій; у Японії — Японський офіс фінансової розвідки; в Бельгії — створений при Міністерстві фінансів і юстиції Сектор обробки фінансової інформації; у Греції — Спеціальний комітет з боротьби з відмиванням грошей; в Аргентині — Комітет з фінансової інформації; у Бразилії — Рада з контролю за фінансовою діяльністю. У Мексиці існують навіть дві спеціальні організації — Генеральний директорат для розслідування трансакцій та Агентство з боротьби з відмиванням грошей.

11 листопада 2002 р. Росію було виключено з «чорного списку» FATF, зважаючи на численність у Росії державних осіб різ-

них рівнів, які мають боротися з легалізацією коштів, та майже відсутність банківської таємниці. Зараз Росія є країною — «спостерігачем» при FATF (аналогічно Південно-Африканській Республіці). До системи відповідних органів та організацій Російської Федерації входять: Комітет Російської Федерації з фінансового моніторингу, Генеральна прокуратура Росії, Міністерство юстиції Росії, Федеральна прикордонна служба, Федеральна служба безпеки, Федеральна служба зовнішньої розвідки, Міжвідомчий центр при Міністерстві внутрішніх справ Росії з протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, кредитні організації, Банк Росії тощо.

В Україні суб'єктами державного моніторингу виступають Департамент фінансового моніторингу — спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу — урядовий орган державного управління в складі Міністерства фінансів України, Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Спеціально створені організації, уповноважені займатися питаннями боротьби з відмиванням грошей, часто називають «фінансовими розвідками» і їм належить дуже важлива роль у боротьбі з відмиванням грошей. До завдань таких організацій входять збір та аналіз інформації, що надходить від фінансових органів, її розслідування, передача справ правоохоронним органам про угоди, що можуть бути пов’язані з відмиванням грошей. Міжнародне співробітництво національних органів по боротьбі з відмиванням грошей здійснюється шляхом участі у Егмонтській групі, що була створена у 1995 р., до складу якої входять фінансові розвідки понад 60 країн світу. Завданням Групи є організація співпраці між фінансовими розвідками країн-членів з метою вдосконалення їх національних програм щодо боротьби з відмиванням коштів, яка, зокрема, передбачає:

- розширення та систематизацію інформації, якою обмінюються фінансові розвідки;
- вдосконалення процесів розслідування;
- підвищення кваліфікації співробітників та обмін досвідом;
- розвиток каналів зв’язку фінансових розвідок шляхом впровадження нових технологій тощо.

Міжнародне співробітництво України з іншими країнами світу з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму здійснюється відповідно до Конвенції

про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 р.), міжнародних договорів України, Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» тощо.

Чинним законодавством країн передбачається відповідальність за належне інформування установами, що здійснюють ідентифікацію клієнтів, уповноважених органів. Установи, надаючи органам інформацію (навіть якщо підозри не підтвердилися), мають право не дотримуватися банківської таємниці, але нестимуть відповідальність за розголошення фактів повідомлення третім особам. В Італії особам, які відмовилися повідомити про операції з відмивання «брудних» грошей або надали недостовірну інформацію, загрожує позбавлення волі строком від 6 місяців і штраф.

У Великої Британії особам, які знали про зазначені операції, але не повідомили про них відповідні органи, загрожує ув’язнення до 5 років, а за розголошення інформації злочинцю або третій особі — до 5 років. Одночасно бездіяльність фінансових установ, що не перешкодили легалізації незаконно отриманих коштів, вважається кримінальним злочином.

В Україні відповідальність суб’єктів первинного фінансового моніторингу за неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу про операції, що підлягають первинному фінансовому моніторингу, передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним Кодексом України у вигляді накладення штрафу від 50 до 2 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ) або обмеження волі на строк до 2 років, або позбавлення волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

Розголошення інформації, що надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, або факту надання такої інформації, згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним Кодексом України, карається накладенням штрафу від 100 до 3 тис. НМДГ або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

У більшості країн відмивання грошей визнане злочином, що тягне за собою кримінальну відповідальність. Цей момент чітко

зафіксований в американських законах і законах багатьох інших країн, а у законах ряду країн прямо вказується, що розгляду такого роду справ повинний віддаватися пріоритет порівняно з іншими питаннями.

В Україні відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена Кримінальним Кодексом України та карається позбавленням волі на строк від 3 до 15 років з конфіскацією майна, застосуванням додаткових санкцій тощо. Це свідчить, що Україна є однією з країн із найжорстокішою відповідальністю за легалізацію злочинних коштів та неповідомлення або незаконне розголошення інформації про осіб, які здійснюють сумнівні фінансові операції.

Майже всі країни світу мають закони з питань протидії легалізації коштів та спеціальні уповноважені органи контролю за такими операціями, впроваджено систему моніторингу та інформування цих органів про суб'єктів, що здійснюють сумнівні фінансові операції та встановлено відповідальність за легалізацію коштів та неінформування про зазначені операції.

Про серйозність намірів України у боротьбі з «відмиванням» грошей, одержаних злочинним шляхом, свідчить процес адаптації національного законодавства у цій сфері до міжнародних стандартів. Підписано та ратифіковано Конвенцію ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. (Віденська конвенція), яка набула чинності 27 листопада 1991 р., та Конвенцію про «відмивання», пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 р., Страсбурзька конвенція), яка набула чинності 1 травня 1998 р. Це дало змогу поглибити міжнародну співпрацю з цих питань. Ратифікувавши Віденську конвенцію, Україна прийняла Закон «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними».

Україна прагне створити відкриту та прозору економіку, для чого використовуючи міжнародний досвід, запроваджує механізми, які унеможливлюють використання банківської системи для «відмивання» коштів, одержаних злочинним шляхом. Так, до прийняття Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», питання щодо запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом, регулювалися положеннями Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону

України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Ці закони встановлювали загальний обов'язок банків щодо запобігання використанню банківської системи з метою легалізації грошей, набутих злочинним шляхом, передбачали зобов'язання банків щодо ідентифікації клієнтів і повідомлення відповідних уповноважених державних органів про сумнівні, незвичні та значні операції, але при цьому не визначали порядок повідомлення банками відповідних органів про такі операції.

Постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України «Про Сорок рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28 серпня 2001 р. № 1124 були закріплени базові принципи щодо ідентифікації банківськими та небанківськими установами своїх клієнтів та заходи по боротьбі з відмиванням грошей, одержаних злочинним шляхом. До того ж Указом Президента від 10 грудня 2001 р. «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» до прийняття відповідного законодавчого акту, був встановлений обов'язковий фінансовий контроль за всіма фінансовими операціями, що визначенні законом як значні або сумнівні та здійснюються на території України фізичними і юридичними особами. Цей Указ також встановлював, що обов'язковий фінансовий контроль здійснюється банками та іншими фінансовими установами (первинний фінансовий контроль) та державними органами (державний фінансовий контроль).

До названих підзаконних актів слід додати і Постанову Кабінету Міністрів України «Про визначення критеріїв віднесення фінансових операцій до сумнівних та незвичніх» від 29 травня 2002 р. № 700, яка визначала перелік ознак фінансових операцій, які можуть бути віднесені банком до сумнівних і незвичніх. Проте, Постанова носила рекомендаційний характер і чітко не окреслювала всі ознаки сумнівності операцій клієнтів.

Отже, законодавство України з цих питань потребувало удосконалення з метою відповідності міжнародним стандартам. На виконання вимог та рекомендацій FATF щодо удосконалення законодавства з питань протидії «відмиванню» брудних грошей 28 листопада 2002 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», яким визначено заходи обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу, систем-

му, завдання, обов'язки та відповідальність суб'єктів фінансового моніторингу, критерії визначення операцій, що підлягають обов'язковому контролю та повідомленню спеціально уповноваженому органу виконавчої влади тощо.

Даним Законом визначено поняття легалізації (відмивання) доходів, як вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскування незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, з метою надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню доходами, або дій, спрямованих на приховування джерел походження таких доходів. Закон передбачив створення Департаменту фінансового моніторингу — спеціального уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, який діє у складі Міністерства фінансів України (далі — Уповноважений орган), окреслив його завдання, функції та права. Закон визначив суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу, їх права та обов'язки з питань фінансового моніторингу та надання інформації Уповноваженому органу. При цьому надання інформації суб'єктами первинного фінансового моніторингу Уповноваженому органу в установленах порядку не є порушенням банківської або комерційної таємниці.

У Законі у Розділі III визначено ознаки та критерії фінансових операцій, що підлягають обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу, та передбачено, що особи, винні у порушенні вимог цього Закону, несуть кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність згідно із законодавством. У разі невиконання або неналежного виконання суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону до нього може застосовуватися в порядку, встановленому законодавством, штраф у розмірі до 1000 НМДГ.

Неодноразове порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог Закону тягне за собою за рішенням суду обмеження, тимчасове припинення дії та позбавлення ліцензії чи іншого спеціального дозволу на право провадження певних видів діяльності в порядку, встановленому законодавством.

Закон доповнив Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею, що передбачає накладення адміністративних штрафів на посадових осіб — суб'єктів первинного фінансового моніторингу за порушення вимог щодо ідентифікації особи, яка

здійснюює фінансову операцію, порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу тощо (ст. 166-9 «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»). Порушення вимог щодо ідентифікації осіб, порядку реєстрації фінансових операцій, неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації Уповноваженому органу, невиконання вимог щодо зберігання відповідної документації тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб — суб'єктів первинного фінансового моніторингу від 50 до 100 НМДГ.

6 лютого 2003 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом». Зазначений Закон узгоджує між собою та приводить у відповідність до рекомендацій FATF положення деяких законів України з питань легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Зазначеним Законом внесено змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Нова редакція зазначеного Закону передбачає, що фінансовим установам під час здійснення (надання) фінансових послуг забороняється вступати в договірні відносини з анонімними особами, відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки. Фінансовим установам забороняється також вступати в договірні відносини з клієнтами — юридичними чи фізичними особами у разі, якщо виникає сумнів чи від власного імені діє особа. Визначено, яку саме інформацію має отримати від клієнта фінансова установа з метою ідентифікації її відповідно до умов чинного законодавства.

Законом від 6 лютого 2003 р. також внесено зміни до Кримінального кодексу України. Передбачено, що розміщення коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів караються позбавленням волі на строк від 5 до 12 років з позбавленням права

обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна. Ці самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, караються позбавленням волі на строк від 8 до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років та з конфіскацією майна (стаття 306).

Таким чином, законодавчими актами України з питань запобігання легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, встановлено жорстку кримінальну, адміністративну та цивільноправову відповідальність як до суб'єктів, що здійснюють легалізацію коштів, одержаних злочинним шляхом, через банківську систему України, так і для суб'єктів фінансового контролю та моніторингу таких операцій у вигляді накладення штрафів або позбавлення волі.

14 травня 2003 р. Національний банк України прийняв постанову № 189 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу». Вказане Положення встановлює загальні вимоги Національного банку України щодо виявлення та реєстрації банками операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, ідентифікації клієнтів, надання банками Уповноваженому органу інформації з питань запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Положення визначає вимоги до програм навчання та підвищення кваліфікації працівників банку з питань запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [32].

Згідно з цим Положенням, відповідальним за організацію виконання вимог законодавства України з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та організацію внутрішньобанківської системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є керівник виконавчого органу банку (керівник банку). Внутрішньобанківську систему запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, очолює відповідальний працівник банку, незалежний у своїй діяльності й підзвітний лише керівнику банку.

Отже, законодавство України на сучасному етапі здебільшого відповідає основним вимогам міжнародного законодавства, але потребує регулярного перегляду з метою удосконалення та відповідності мінливим умовам здійснення фінансових операцій [45].

4. Суб'єкти та порядок здійснення первинного та державного фінансового моніторингу в Україні

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [6] (далі — Закон), передбачено два рівні фінансового моніторингу — первинний та державний. Суб'єктами державного фінансового моніторингу є:

- центральні органи виконавчої влади та Національний банк України, що виконують функції регулювання та нагляду за діяльністю юридичних осіб, які забезпечують здійснення фінансових операцій;

- спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу — урядовий орган державного управління, який діє у складі Міністерства фінансів України — Державний департамент фінансового моніторингу (далі — Уповноважений орган);

- Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу:

- ◆ банки, страхові та інші фінансові установи;
- ◆ платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи;

- ◆ товарні, фондові та інші біржі;

- ◆ професійні учасники ринку цінних паперів;

- ◆ гральні заклади, ломбарди, юридичні особи, які проводять, будь-які лотереї;

- ◆ установи та особи, що здійснюють управління інвестиційними фондами чи недержавними пенсійними фондами;

- ◆ інші некредитні установи;

- ◆ підприємства і об'єднання зв'язку, організації, які здійснюють переказ грошових коштів;

- ◆ інші юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції.

Згідно із Законом суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний:

- 1) встановлювати процедуру проведення фінансового моніторингу та призначати працівника, відповідального за його проведення;

- 2) проводити ідентифікацію особи, яка здійснює фінансову операцію, що підлягає фінансовому моніторингу відповідно до

цього Закону, або відкриває рахунок (у тому числі депозитний) на підставі наданих у встановленому порядку документів або за наявності підстав вважати, що інформація щодо ідентифікації особи потребує уточнення;

3) забезпечувати виявлення і реєстрацію фінансових операцій, що відповідно до цього Закону підлягають фінансовому моніторингу;

4) надавати Уповноваженому органу інформацію про фінансову операцію, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з моменту її реєстрації;

5) сприяти працівникам Уповноваженого органу у проведенні аналізу фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу;

6) надавати відповідно до законодавства додаткову інформацію на запит Уповноваженого органу, пов'язану з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу, в тому числі таку, що становить банківську та комерційну таємницю, не пізніше, ніж протягом трьох робочих днів з моменту отримання запиту;

7) сприяти суб'єктам державного фінансового моніторингу з питань проведення аналізу фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

8) вживати заходів щодо запобігання розголошенню (у тому числі особам, стосовно фінансових операцій яких проводиться перевірка) інформації, яка надається Уповноваженому органу, та іншої інформації з питань фінансового моніторингу (в тому числі про факт надання такої інформації);

9) зберігати документи, що стосуються ідентифікації осіб, які здійснили фінансову операцію, що згідно з цим Законом підлягає фінансовому моніторингу, та всю документацію про здійснення фінансової операції протягом п'яти років після проведення такої фінансової операції [6].

Одночасно вимоги щодо розробки, впровадження та постійного оновлення правил внутрішнього фінансового моніторингу визначає ст. 63 Закону України «Про банки і банківську діяльність». А стаття 64 Закону «Про банки і банківську діяльність» [1] встановлює обов'язок банку щодо ідентифікації клієнтів, які:

- відкривають рахунки в банку;
- здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу;

- здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 50 тис. грн;

- осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів.

З метою ідентифікації та вивчення клієнта банк на підставі наданих оригіналів або нотаріально засвідчених копій документів з'ясовує таку інформацію про нерезидентів:

для фізичних осіб:

- ◆ прізвище, ім'я, по батькові (у разі його наявності);
- ◆ дату народження;
- ◆ серію та номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дату видачі та орган, що його видав;
- ◆ громадянство;
- ◆ місце проживання або тимчасового перебування;

для юридичних осіб:

- найменування;
- реквізити банків, у яких відкриті поточні рахунки, та номери цих рахунків;

• дані про реєстрацію цієї юридичної особи на підставі копії легалізованого витягу торгівельного, банківського чи судового реєстру або засвідченого нотаріально реєстраційного посвідчення уповноваженого органу іноземної держави про таку реєстрацію.

Ідентифікацію клієнта здійснюють на підставі оригіналів документів, представлених ним, або нотаріально засвідчених їх копій, а також у разі потреби на підставі інформації, одержаної від органів державної влади, банків, інших юридичних осіб та за результатами проведених заходів щодо збору інформації про клієнта з інших джерел. Надані клієнтом нотаріально засвідчені копії документів, копії представлених ним оригіналів документів та інші документи, що є підставою для ідентифікації юридичної або фізичної особи, мають міститися у справі клієнта і зберігатися протягом термінів, визначених законодавством України.

Ідентифікація фізичних та юридичних осіб не є обов'язковою у разі здійснення фінансової операції особами, які раніше були ідентифіковані, та у випадку укладення угод між банками, зареєстрованими в Україні.

Рахунок клієнту відкривають та зазначені операції здійснюють лише після проведення ідентифікації особи клієнтів і вжиття заходів відповідно до законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Коли виникає сумнів стосовно того, чи діє

особа самостійно, чи як представник іншої особи, вона зобов'язана на вимогу суб'єкта первинного фінансового моніторингу надати відповідне документальне підтвердження та документи, необхідні для ідентифікації особи, яку вона представляє.

Перед або після здійснення фінансової операції суб'єкт первинного фінансового моніторингу з'ясовує можливість віднесення її до фінансової операції, що відповідно до цього Закону підлягає фінансовому моніторингу. У разі виявлення такої фінансової операції вона підлягає реєстрації суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Для цього в реєстрі фіксуються особа, яка здійснює фінансову операцію, вид фінансової операції та підстави для її здійснення, дата і сума.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу має право відмовитися від забезпечення здійснення фінансової операції у разі встановлення, що вона містить ознаки такої, що підлягає фінансовому моніторингу, та зобов'язаний ідентифікувати і повідомити Уповноважений орган про осіб, які здійснюють зазначену фінансову операцію, та її характер.

Під час встановлення кореспондентських відносин банк з'ясовує, чи вживає кореспондент належних заходів для запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Банку не рекомендується встановлювати кореспондентські відносини з фінансовими установами-нерезидентами, які не вживають належних заходів для запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Банк розробляє критерії оцінки ризику проведення клієнтом операцій з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Банк має право вимагати, а клієнт зобов'язаний надати документи і відомості, необхідні для з'ясування його особи, суті діяльності, фінансового стану. У разі ненадання клієнтом необхідних документів чи відомостей або умисного надання неправдивих відомостей про себе банк відмовляє клієнту у його обслуговуванні. За наявності під час здійснення ідентифікації мотивованої підозри щодо надання клієнтом недостовірної інформації або навмисного надання інформації з метою введення в оману банк має надавати інформацію про фінансові операції клієнта Уповноваженому органу.

У випадку, коли суб'єкти первинного фінансового моніторингу, які здійснюють фінансові операції, підозрюють або повинні були б підозрювати, що такі фінансові операції пов'язані, мають

відношення або призначенні для фінансування терористичної діяльності, терористичних актів чи терористичних організацій, вони зобов'язані негайно повідомити про ці операції Уповноважений орган та правоохоронні органи, визначені законодавством.

Для забезпечення належного рівня підготовки персоналу з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, банк зобов'язаний щорічно проводити відповідне навчання. Програми навчання мають містити такі заходи:

- ознайомлення працівників з міжнародними документами та законодавством України, рекомендаціями Базельського комітету банківського нагляду з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- ознайомлення працівників із внутрішньобанківськими документами з питань фінансового моніторингу;
- практичні заняття щодо реалізації Правил внутрішнього фінансового моніторингу;
- ознайомлення із засобами і прийомами вивчення клієнтів та перевіряння інформації щодо їх ідентифікації.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу, їх посадові особи та інші працівники не несуть дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за надання Уповноваженому органу¹ інформації про фінансову операцію, якщо вони діяли в межах цього Закону, навіть якщо такими діями заподіяно шкоду юридичним або фізичним особам, та за інші дії, пов'язані з виконанням цього Закону.

Фінансовий моніторинг поділяється на обов'язковий та внутрішній.

Обов'язковий фінансовий моніторинг — це сукупність заходів Уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу для аналізу інформації щодо фінансових операцій, яка надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів з перевірки такої інформації відповідно до законодавства України.

Внутрішній фінансовий моніторинг — діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу з виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів [45].

5. Критерії сумнівних операцій, що підлягають фінансовому моніторингу

Фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу

Фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 80 тис. грн. або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 80 тис. грн., та має одну або більше ознак, зазначених нижче:

- переказ грошових коштів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження грошових коштів з анонімного (номерного) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, що віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон;
- купівля (продаж) чеків, дорожніх чеків або інших подібних платіжних засобів за готівку;
- зарахування або переказ грошових коштів, надання або отримання кредиту (позики), проведення фінансових операцій з цінними паперами у випадку, коли хоча б одна із сторін є фізичною або юридичною особою, що має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місце знаходження в країні (на території), яка не бере участь у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, або однією із сторін є особа, яка має рахунок в банку, зареєстрованому у вищезазначеній країні (на вищезазначеній території). Перелік таких країн (територій) визначається відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України на основі переліків, затверджених міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, і підлягає опублікуванню;
- переказ коштів у готівковій формі за кордон з вимогою видати одержувачу кошти готівкою;
- зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі;
- зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи, період діяльності якої

не перевищує 3 місяців з дня її реєстрації, або зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи у випадку, якщо операції на зазначеному рахунку не проводилися з моменту його відкриття;

- відкриття рахунку з внесенням на нього коштів на користь третьої особи;
- переказ особою коштів за кордон за відсутності зовнішньоекономічного контракту;
- обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти іншого номіналу;
- проведення фінансових операцій з цінними паперами на пред'явника, не розміщеними в депозитаріях;
- придбання особою цінних паперів за готівку;
- виплата фізичній особі страхового відшкодування або отримання страхової премії;
- виплата особі виграшу в лотерею, казино або в іншому гральному закладі;
- розміщення дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та інших цінностей в ломбард.

Фінансові операції, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу

Внутрішньому моніторингу підлягають фінансові операції з такими ознаками:

- 1) заплутаний або незвичний характер фінансової операції, що не має очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети:

◆ прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів від особи, яка пропонує або погоджується на отримання відсотків за депозитом, нижчих за процентну ставку, встановлену в банку на поточний момент, або сплату комісій (плати за здійснення окремих операцій з його коштами) у розмірах, більших ніж визначені суб'єктом первинного моніторингу за тодіжними вкладами або операціями на поточний момент (такими операціями можуть бути розміщення іноземними особами — юридичними чи фізичними — грошових коштів у депозит на невигідних для них умовах або вимога клієнта терміново здійснити операцію з пропозицією сплатити комісійні, що значно перевищують встановлені банком тощо);

◆ наполягання особи провести операцію за правилами, відмінними від встановлених законодавством і внутрішніми документами суб'єкта первинного моніторингу щодо таких операцій за змістом або за строками її проведення (ознакою таких операцій може бути вимога клієнта провести платежі за наявності неповного пакету документів);

◆ внесення особою у раніше узгоджену схему проведення операції (операцій) безпосередньо перед початком її реалізації значних змін, що особливо стосуються напряму руху грошових коштів або іншого майна, в тому числі неодноразова зміна банківських реквізитів бенефіціара після надання першого доручення на переведення коштів або індосацію платіжних документів, надання доручення на перерахування коштів бенефіціару через два та більше рахунків інших осіб (до цих операцій можуть бути віднесені перерахування коштів на користь нерезидентів через рахунки декількох посередників; зазначення в платіжних дорученнях складних реквізитів із декількома банками-посередниками тощо);

◆ надання особою інформації, яку неможливо перевірити, наприклад, зазначення в платіжному дорученні неповних, незмістовних (лише назва і податковий код нерезидента) або зайвих реквізитів одержувача коштів;

◆ неможливість встановлення контрагентів особи, прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка надсилає кошти на адресу іншої сторони цивільно-правової угоди, внаслідок чого такі кошти повертаються без виконання фінансової операції через незнайдення такої іншої сторони або через її відмову щодо їх прийняття (такою операцією може бути перерахування коштів на користь нерезидента, коли зарахування коштів іноземним банком на рахунок одержувача неможливе через відсутність такого клієнта);

◆ відмова у наданні особою (клієнтом) відомостей, передбачених законодавством і відповідними внутрішніми документами суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

◆ регулярне укладання особою строкових угод або використання інших похідних фінансових інструментів, особливо таких, що не передбачають поставки базового активу, за фінансовими операціями з одним або кількома контрагентами, результатом чого є постійний прибуток або постійні збитки особи;

◆ прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка здійс-

нює неодноразовий обмін цінних паперів на інші цінні папери протягом поточного року без отримання або надання грошових компенсацій, пов'язаних з таким обміном;

◆ настання страхового випадку протягом короткого терміну, який визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, після укладання страхової угоди;

2) невідповідність фінансової операції діяльності юридичної особи, що встановлена статутними документами цієї особи:

- не пов'язане з діяльністю особи істотне збільшення залишку на рахунку, який згодом перераховується іншому суб'єкту первинного фінансового моніторингу або використовується для цілей купівлі іноземної валюти (з переказом на користь нерезидента), цінних паперів на пред'явника;

- відсутність зв'язку між характером і родом діяльності особи з послугами, по які особа звертається до суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

- регулярне представлення чеків, смітіваних банком-нерезидентом та індосованих нерезидентом, на інкасо, якщо така діяльність не відповідає діяльності особи, відомій суб'єкту первинного фінансового моніторингу;

- зарахування на рахунок особи значної кількості платежів від фізичних осіб на суму, що не перевищує суму, визначену ст. II цього Закону (80 тис. грн), у тому числі через касу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, якщо діяльність особи не пов'язана з наданням послуг населенню, збором обов'язкових або добровільних платежів;

- істотне збільшення частки готівки, що надходить на рахунок особи, якщо звичайними для основної діяльності особи є розрахунки в безготівковій формі;

- розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів особою, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на таку суму;

- разовий продаж (купівля) особою великого пакета цінних паперів, що вільно не обертаються на організованому ринку, за умови, що особа не є професійним учасником ринку цінних паперів і цінні папери не передаються їй в погашення простроченої заборгованості контрагента перед особою;

3) виявлення неодноразового здійснення фінансових операцій, характер яких дає підстави вважати, що метою їх здійснення є

уникнення процедур обов'язкового фінансового моніторингу, передбачених цим Законом:

- ◆ регулярне зарахування на рахунок особи (у випадку юридичної особи, якщо це не пов'язано з її основною діяльністю) коштів у готівковій формі з подальшим переказом усієї або більшої частини суми протягом одного операційного дня або наступного за ним дня на рахунок клієнта, відкритий в іншого суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або на користь третьої особи, у тому числі нерезидента;

- ◆ передавання особою доручення на здійснення фінансової операції через представника (посередника), якщо представник (посередник) виконує доручення особи без встановлення прямого (особистого) контракту з суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Прикладом таких операцій може бути відвідання банку конкретною фізичною особою як представника різних (особливо за специфікою діяльності) юридичних осіб з метою отримання банківських послуг на їх користь.

Внутрішній фінансовий моніторинг може здійснюватися й щодо інших фінансових операцій, коли у банку виникають підстави вважати, що фінансова операція проводиться з метою легалізації (відмивання) доходів.

У ході аналізу фінансових операцій виникають окремі питання та суперечності, пов'язані із застосуванням тих чи інших критеріїв. Наприклад, не завжди чітко можна визначити сферу діяльності суб'єкта господарювання, оскільки в більшості статутів підприємств перелічені всі можливі види діяльності, включаючи «та інші». Неоднозначне тлумачення зазначених критеріїв може привести до звинувачення банківського працівника в невиконанні вимог закону щодо конкретного суб'єкта чи операції.

Банками України вживаються заходи щодо запобігання проведенню операцій з легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. З цією метою впроваджують процедуру «Знай свого клієнта», здійснюють ідентифікацію клієнтів при відкритті та веденні їх рахунків, особливої уваги приділяють перевірці складу засновників, установчих документів і документів, що характеризують фінансово-господарську діяльність клієнта — юридичної особи. Перевіряються документи та підстави для здійснення клієнтами операцій, контролюється рух коштів на їхніх рахунках, впроваджують процедуру інформування уповноважених і компетентних органів у разі виявлення операцій з ознаками сумнівних [45].

Питання для семінарських i практичних занять

1. Коли й чому в світовій економіці з'явилися поняття «брудні гроші», «відмивання брудних грошей»?
2. Охарактеризуйте загальний стан протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у світі. Які світові організації є провідними в організації боротьби з відмиванням брудних грошей?
3. Що ви знаєте про «чорний список» FATF? Які країни включаються до нього й чому? Які наслідки має включення країни до «чорного списку»?
4. Як формувалося в Україні законодавство щодо боротьби з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом? Назвіть основні законодавчі та нормативні акти цієї сфери.
5. З якою метою в законодавствах більшості країн установлено суму угоди, починаючи з якої операція підлягає більш ретельному контролю? Який розмір цієї суми прийняті у більшості держав?
6. Чи необхідна, на ваш погляд, ідентифікація клієнта в процесі здійснення банківських чи інших фінансових операцій? Поясніть відповідь.
7. Що являє собою процедура фінансового моніторингу? У яких випадках і для чого вона застосовується?
8. У чому полягає різниця між обов'язковим і внутрішнім фінансовим моніторингом?
9. Назвіть основні встановлені в українському законодавстві критерії сумнівних операцій?
10. Які основні заходи прийнято в банківській системі України, щоб протидіяти фінансовим операціям, що сприяють легалізації «брудних грошей»?

Тестові завдання

1. Міждержавний орган, що розробляє політику боротьби з легалізацією коштів, набутих злочинним шляхом, та сприяє її виконанню на національному і міжнародному рівнях, — це:
 - А) Протидія легалізації доходів, одержаних кримінальним шляхом;
 - Б) Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом;
 - В) Паризький клуб;
 - Г) Цільова група фінансових дій країн;
 - Д) Організація економічного співробітництва та розвитку).
2. Міжнародні стандарти заходів, спрямованих проти відмивання коштів, що мають застосовуватися на загальносвітовому рівні викладено в документі:

- А) Міжнародні методичні Рекомендації FATF;
 Б) Рекомендації ОЕСР;
 В) Сорок рекомендацій FATF;
 Г) Вимоги Великої сімки щодо протидії легалізації «брудних грошей».

3. Які з названих країн було включено до «чорного списку» FATF:

- А) Гватемала, Єгипет, Індонезія, М'янма, Нігерія, Філіппіни;
 Б) Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія;
 В) Аргентина, Бразилія, Мозамбік, Монако, Північна Корея;
 Г) Литва, Латвія, Естонія, Норвегія, Ефіопія.

4. В Україні обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, сума яких дорівнює чи перевищує:

- А) 80 тис. грн;
 Б) 100 тис. грн;
 В) 5 тис. дол. США;
 Г) 10 тис. грн.

5. Суб'єкти державного фінансового моніторингу:

А) центральні органи виконавчої влади та Національний банк України; Державний департамент фінансового моніторингу; Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

Б) Державне казначейство України; Державна податкова адміністрація України; Податкова міліція; Фінансова розвідка; Служба безпеки України;

В) банки, страхові та інші фінансові установи; платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи; товарні, фондові та інші біржі; професійні учасники ринку цінних паперів; гральні заклади, ломбарди, юридичні особи, які проводять, будь-які лотереї; інші юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції.

6. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу:

А) усі суб'єкти господарювання будь-якої форми власності, а також міністерства, відомства, організації, установи та громадян — суб'єкти підприємницької діяльності;

Б) банки, страхові та інші фінансові установи; платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи; товарні, фондові та інші біржі; професійні учасники ринку цінних паперів; гральні заклади, ломбарди, юридичні особи, які проводять, будь-які лотереї; інші юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції;

В) Державне казначейство України; Державна податкова адміністрація України; Податкова міліція; Фінансова розвідка; Служба безпеки України;

Г) центральні органи виконавчої влади та Національний банк України; Державний департамент фінансового моніторингу; Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

7. Внутрішній фінансовий моніторинг — це:

А) діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу з виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів;

Б) контрольна діяльність суб'єктів господарювання щодо з'ясування правильності ведення їхнім персоналом документів бухгалтерського та фінансового обліку, а також усіх форм фінансової звітності, що мають запобігти викривленню поданої інформації;

В) сукупність заходів Уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу для аналізу інформації щодо фінансових операцій, яка надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів з перевірки такої інформації відповідно до законодавства України.

Тематика рефератів

1. Історія організації протидії легалізації «брудних грошей» у світі.

2. Організація протидії фінансовим операціям, пов'язаним із легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом в банках України.

3. Становлення і розвиток в Україні законодавства з питань протидії здійсненню фінансових операцій, що сприяють легалізації кримінальних доходів.

4. Європейські країни в боротьбі з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

5. Державний та первинний фінансовий моніторинг як важливі напрями боротьби з відмиванням «брудних грошей» в Україні й світі.

6. Взаємодія «фінансових розвідок» різних країн в процесі організації протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

СЛОВНИК

ЗАКОНОДАВЧИХ ВІЗНАЧЕНЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ¹

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

155

Аваліст — юридична або фізична особа, яка гарантує оплату векселя. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Авалювання — оформлення юридичною або фізичною особою авалю за векселем, тобто прийняття зобов'язання оплатити вексель повністю або частково за одну із зобов'язаних за векселем осіб у разі неоплати векселя платником у строк або, якщо немає змоги одержати платіж за векселем, у строк.

Правління Національного банку України Постанова «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Авал — вексельне поручительство, за яким особа (аваліст), яка його здійснює, бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векселедавцем, акцептантом або індосантом зобов'язань щодо оплати цього векселя. Авал виражається словами «вважати заaval» або будь-яким іншим рівнозначним формулюванням, оформляється на векселі або на алонжі, підписується авалістом.

Правління Національного Банку України Постанова «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Автоматизована карткова система — програмно-технічний комплекс, за допомогою якого забезпечується виконання функцій членом(ами) чи учасником(ами) НСМЕП щодо емісії карток, оброблення інформації за операціями з їх застосуванням, управління терміналами і банкоматами тощо.

Правління Національного Банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Автоматизоване робоче місце трейдера (АРМ трейдера) — програмне забезпечення робочого місця трейдера (ЕРТ або ВЕРТ), використовуючи яке, трейдер безпосередньо сам подає заявки в електронну систему торгів, укладає угоди, отримує звіти за укладеними угодами і інформацію про поточний стан ринку по місцю розташування АРМу.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Агент з розміщення депозитарних розписок — юридична особа, яка відповідно до договору з Фондом державного майна України, бере на себе зобов'язання щодо продажу депозитарних розписок на державні акції ВАТ на міжнародних фондових ринках.

Фонд державного майна України Наказ «Про затвердження Положення про порядок здійснення конкурсного відбору агентів з розміщення депозитарних розписок на державні акції на міжнародних фондових ринках (Положення, п.1)» № 1378 від 31.07.2001.

Агент з розміщення та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування — торговець цінними паперами, який отримав у встановленому порядку ліцензію на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів — діяльності з випуску та обігу цінних паперів, та діє в інтересах емітента на підставі договору з компанією з управління активами про надання послуг з розміщення та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення «Про затвердження Положення про порядок розрахунків з учасниками пайового інвестиційного фонду при розміщенні інвестиційних сертифікатів шляхом прилюдної пропозиції» (Положення, п.1.2) 16.03.2005 № 111.

Акредитив — це умовне грошове зобов'язання, що надається банком-емітентом за дорученням та з інструкціями клієнта — Наказодавця акредитива (та від його імені) або від власного імені, здійснити платіж на користь одержувача коштів чи визначеної ним особи бенефіціара або акцептувати і сплатити виставлені бенефіціаром переказні векселі (тратти), або уповноважити інший банк провести такий платіж, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або надати повноваження іншому банку здійснити негочізацію (купити або врахувати переказні векселі) проти передбачених документів з урахуванням дотримання умов акредитива.

Правління Національного банку України Постанова «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Акредитив імпортний — акредитив, який відкривається уповноваженим банком-емітентом за дорученням Наказодавця акредитива

¹ Словник складено з використанням інформації офіційного сайту в Інтернеті «Нормативні акти України».

або від власного імені на користь бенефіціара, розташованого за межами України або в межах України за умови відкриття трансферального (переказного) акредитива.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Активні депозитні операції — це вкладання тимчасово вільних ресурсів одних банків в інших кредитних установах, в тому числі і в центральному банку.

Національний банк України Порядок обліку власної валюти банків і роз'яснення по деяких рахунках (п.10) від 23.05.95 р. № 17003/409.

Активні операції банку — операції банку, спрямовані на розміщення ресурсів банку. Обліковуються за активом балансу або на активних рахунках позабалансового обліку.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Активні рахунки у цінних паперах — рахунки в цінних паперах, що відкриваються депозитарною установою згідно з її Регламентом та/або її Внутрішнім положенням про депозитарну діяльність та чинним законодавством з метою забезпечення депозитарного обліку депозитарних активів, зокрема, для відображення місця їх знаходження (зберігання) та стану випуску цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98 м. Київ.

Актуарна вартість потоку платежів (страхових внесків, страхових виплат) на визначену дату — математичне очікування вартості потоку на цю дату.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя (Методика, п.1.2) 27.01.2004 № 24.

Актуарні прибутки (збитки) — прибутки (збитки), які є різницею між попередніми актуарними припущеннями і тим, що фактично відбулося, з урахуванням зміни актуарних припущенень.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» (Положення (стандарт), п.3) 28.10.2003 № 601.

Актуарні припущення — демографічні та фінансові припущення, що використовуються для обчислення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» (Положення (стандарт), п.3) 28.10.2003 № 601.

Актуарні розрахунки — фінансовий аналіз коротко- і довгострокових наслідків функціонування системи загальнообов'язкового держа-

вного пенсійного страхування, що містить прогноз фінансових потоків, оцінку фінансових зобов'язань, довгостроковий прогноз стану та стабільності системи, докладний аналіз коротко- і довгострокових фінансових наслідків будь-яких змін у цій системі.

Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст.1) м. Київ, 9 липня 2003 р. № 1058-IV.

Акцепт — це згода на оплату або гарантування оплати платіжних документів.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22.

Акцепт векселя — напис платника на переказному векселі (тратті) про згоду на оплату.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Акціонерне товариство — господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Господарський кодекс України (ст.80) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Акціонерний капітал — капітал відділень, усіх акцій дочірніх і асоційованих підприємств, крім привileйованих акцій без права голосу, а також інші капіталовкладення (capital contributions) прямого інвестора, що збільшують статутний фонд підприємства прямого інвестування.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форм № 1-ПБ, Розд. Прямі інвестиції) № 433 від 01.09.99 р.

Акція — іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства в разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 6), м. Київ, 23 лютого 2006, № 3480-IV.

Амортизаційна вартість облігацій — залишкова номінальна вартість облігацій на поточну дату, яка утворилася у результаті по-

ступового зменшення (амортизації) номінальної вартості облігацій відповідно до умов їх випуску.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення про порядок здійснення іноземних інвестицій шляхом набуття у власність нерезидентами облігацій внутрішніх державних позик (Положення, п.1.8) 19.01.2004 № 17.

Андеррайтер — юридична особа, яка, відповідно до укладеного з емітентом договору андеррайтингу, здійснює розміщення облігацій емітента. Андеррайтером може бути виключно особа, яка у встановленому порядку одержала ліцензію на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів — діяльності по випуску та обігу цінних паперів (торговець цінними паперами).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Андеррайтинг — купівля на первинному ринку цінних паперів з наступним їх перепродажем інвесторам; укладання договору про гарантування повного або часткового продажу цінних паперів емітента інвесторам, про повний чи частковий їх викуп за фіксованою ціною з наступним перепродажем або про накладання на покупця обов'язку робити все можливе, щоб продати якомога більше цінних паперів, не беручи зобов'язання придбати будь-які цінні папери, що не були продані.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Антирозбавляюча потенційна проста акція — фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції приведе до збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію» (Положення (стандарт), п.3) № 344 від 16.07.2001.

Асоційований член фондою біржі — юридична особа, яка користується, але не володіє біржовим брокерським місцем терміном не менше одного разу способом, визначенім статутом та/або правилами біржі, має право укладати угоди від свого імені та виконує вимоги всіх законодавчих та нормативних актів щодо ринку цінних паперів та вимоги статуту і правил біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Аукціон — конкурсний спосіб організації торгівлі, згідно з яким укладання угод з фінансовими інструментами здійснюється у заздалегідь вказаному часі.

тільки визначений час методом накопичення та одночасного виконання замовлень на купівлю і продаж цінних паперів або безперервного виконання замовлень, поданих в усній, письмовій або електронній формі.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.п.1.26,8.1) № 4 від 15.05.96 м. Київ (Доповнено згідно з Рішенням Асоціації «ПФТС» № 7 від 01.06.2001).

Аутсорсинг — виконання певних функцій і робіт, які традиційно вважаються «внутрішніми» і виконуються штатними працівниками, шляхом залучення зовнішніх незалежних сторін на договірній основі. Використовується для оптимізації витрат і процесів у банку.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Голосарій) 15.03.2004 № 104.

Афілійована особа банку — будь-яка юридична особа, в якій банк має істотну участь або яка має істотну участь у банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Афілійована особа інвестиційного фонду чи інвестиційної компанії — інвестиційний керуючий, засновники, а також учасники, кожен з яких володіє не менше як 25 відсотками інвестиційних сертифікатів.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Розд. I, п.2) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Багатоемітентна платіжна система — платіжна система, яка включає двох і більше емітентів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

База даних про вкладників — фізичних осіб — програмно-апаратний комплекс банку-учасника (тимчасового учасника) Фонду, що забезпечує накопичення, збереження, належне використання інформації про вкладників — фізичних осіб, достатньої необхідної для здійснення Фондом гарантованих відшкодувань за вкладами з дня настання недоступності вкладів.

Адміністративна рада Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Інструкції про порядок формування бази даних про вкладників — фізичних осіб у банках-учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Інструкція, п.1.3) № 13 від 14.11.2002.

Базис розрахунку резервів (страхових премій) — сукупність значень параметрів, що впливають на розміри резервів (страхових премій). За договором базис розрахунку резервів може відрізнятися від базису розрахунку страхових премій.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя (Методика, п.1.2) 27.01.2004 № 24.

Базисний ризик (щодо процентної ставки) — ризик того, що під час переоцінки змінної процентної ставки амплітуда зміни ставки не буде повністю збігатися з амплітудою коливання базової ставки. Наприклад, у разі зміни ставки LIBOR (ринкової ставки) на три процентних пункти ставка дохідності за активами банку може змінитися лише на один процентний пункт. У цьому разі зв'язок між корегуванням ставок не буде достатньо щільним, тому оцінка ризику методом стрес-тестування не буде повністю достовірною. Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Базова ставка — ставка, від величини якої вираховується значення змінної процентної ставки під час її переоцінки. Як правило, використовують як базові, так звані, «безрискові» ставки (на зразок LIBOR) або прайм-ставки, або «специфічні» ставки (на зразок соцівартості залучених коштів банку).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Базовий актив — товари, цінні папери, кошти та їх характеристики, що є предметом виконання зобов'язань за деривативом.

Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (положення, п.1) від 19 квітня 1999р. № 632.

Баланс — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», п.3) № 87 від 31.03.99 м. Київ.

Баланс випуску цінних паперів у системі реєстру — стан обліку цінних паперів одного випуску (категорії), при якому кількість іменних цінних паперів, що обліковуються на емісійному рахунку емітента, дорівнює сумарній кількості іменних цінних паперів даного випуску (категорії), що обліковуються на всіх осових рахунках, відкритих у системі реєстру цього емітента.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Положення, п.1.1) № 60 від 26.05.98 м. Київ (Доповнено згідно з Наказом Держкомісії цінних паперів № 190 від 19.06.2001).

Баланс фінансових ресурсів — комплексний прогнозний розрахунок, у якому відображається обсяг утворюваних фінансових ресурсів та їх використання в усіх секторах економіки держави. Наказ Міністерства економіки, Міністерства фінансів, Міністерства статистики Про затвердження Методологічних вказівок щодо складання балансу фінансових ресурсів (методологічні вказівки, Розд.1) від 18.04.96 р. № 49/76/117.

Балансова вартість [цинних паперів] — вартість, за якою цінний папір обліковується в балансі. Для боргових цінних паперів — це вартість з урахуванням амортизації дисконту або премії та суми нарахованих процентів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355.

Балансова вартість іноземної валюти — вартість іноземної валюти в грошовій одиниці України, за якою вона відображенна в балансі (гривневий еквівалент за офіційним (обліковим) курсом (далі — офіційний курс) гривні до іноземних валют).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюто та банківських металах у банках України (Інструкція, п.1.3) 17.11.2004 № 555.

Банк — юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банк даних про сумнівні фінансові операції — це сукупність відомостей інформаційних баз даних щодо фінансових операцій, які проводяться суб'єктами підприємницької діяльності та фізичними особами і відповідають критеріям сумнівних. Метою формування банку даних про сумнівні фінансові операції є створення інформаційних масивів для здійснення комплексного аналізу відомостей щодо знаходження доходів у нелегальному обігу, виявлення тенденцій і механізмів, які використовуються у процесах легалізації злочинних доходів, та розробки заходів протидії таким проявам.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції (Положення, розд. Визначення термінів) 21.05.2003 № 233.

Банк з іноземним капіталом — банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 відсотків.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківська діяльність — залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківська корпорація — це юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки. Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків — учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та пла-тоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.10) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківська ліцензія — документ, який видається Національним банком України в порядку і на умовах, визначених у цьому Законі, на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяль-ність.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківська персоналізація картки — операція, під час здійснення якої на смарт-карту записуються відповідні банківські ключі, ідентифікатори платіжних додатків платіжної картки, лімітипла-тіжних додатків платіжної картки, дати закінчення дії платіжних додатків платіжної картки (у межах дати закінчення дії платіжної картки), а також визначається можливість виконання операцій з відповідним рахунком завантаження та її використання як корпо-ративної.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Банківська платіжна картка — пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого отримувачеві банківської платіжної картки надається змога здійснювати операції сплати за товари, послуги та отримувати готівкові кошти.

Державна митна служба України Про роз'яснення Національним банком України окремих термінів, що застосовуються в Інструкції про перемі-щення валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіж-них документів, інших банківських документів і платіжних карток через митний кордон України № 4/09-5894-ЕП від 18.12.2001.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних і недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону.

Господарський кодекс України (ст.334) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Банківська тасмниця — банк гарантує тасмницю банківського рахун-ка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам, такі відо-мості можуть бути надані виключно у випадках та в порядку, встановлених законом про банки і банківську діяльність. У разі розголошення банком відомостей, що становлять банківську тас-мницю, клієнт має право вимагати від банку відшкодування за-вданих збитків та моральної шкоди.

Цивільний кодекс України (ст.1076) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Банківська холдингова група — це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки. Материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше 50 відсотків акціонер-ного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками. Дочірній банк не має права володіти акціями материнського банку. У разі якщо дочірній банк набув право власності на акції материнського банку, він зобов'язаний відчукути їх у місячний термін. Банківські холдингові групи дозволяється створювати лише за умови, що утода про їх створення передбачає покладання на головний банк групи додат-кових організаційних функцій стосовно банків — членів групи, а також створення системи управління спільною діяльністю.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.11) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківське регулювання — одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють ді-яльність банків, визначають загальні принципи банківської діяль-ності, порядок здійснення банківського нагляду, відповіальність за порушення банківського законодавства.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Банківський день — кожен робочий день, коли українські банки від-чинені і приймають до виконання платіжні доручення.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асо-ціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.2) № 4 від 15.05.96 м. Київ.

Банківський день у системі електронних міжбанківських переказів Національного банку (далі — банківський день) — позначений календарною датою проміжок часу, протягом якого виконуються технологічні операції, пов'язані з проведенням міжбанківських

електронних розрахункових документів через систему електронних міжбанківських переказів Національного банку, за умови, що підсумки розрахунків за цими документами відображаються на кореспондентських рахунках банків (філій) у територіальному управлінні на ту саму дату.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Банківський платіжний інструмент — засіб, що містить реквізити, які ідентифікують його емітента, платіжну систему, в якій він використовується, та, як правило, держателя цього банківського платіжного інструмента. За допомогою банківських платіжних інструментів формуються відповідні документи за операціями, що здійснені з використанням банківських платіжних інструментів, на підставі яких проводиться переказ грошей або надаються інші послуги держателям банківських платіжних інструментів. Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківський продукт — це стандартизовані процедури, що забезпечують виконання банками операцій, згрупованих за відповідними типами та ознаками.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) 18.06.2003 № 254.

Банківські консорціуми — це тимчасові об'єднання банків, які створюються для координації дій при проведенні різного роду банківських операцій, або для кредитування однієї, але великої угоди і засновані банками на паритетних засадах.

Національний банк України Емісійно-кредитний департамент Положення про порядок здійснення консорціумного кредитування (п.2) № 37 від 21.02.96 м. Київ.

Банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Митний Кодекс України (ст.1) м. Київ, 11 липня 2002 р. № 92-IV.

Банки мають право створювати **банківські об'єднання** таких типів: банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група. Банки можуть бути учасниками промислово-фінансових груп з дотриманням вимог антимонопольного законодавства України. Банк може бути учасником лише одного банківського об'єднання. Учасники банківського об'єднання перед своєю власною назвою вказують називу банківського об'єднання. Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.9) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківські рахунки — рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Банківські реквізити — номер банківського рахунка, назва установи банку, її код (МФО).

Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (положення, Розд. I, п.1.1) від 26.05.98 № 60.

Безвідклична гарантія — гарантія, умови якої не можуть бути змінені і вона не може бути припинена банком-гарантом згідно із заявою принципала без згоди та погодження з бенефіціаром.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) 15.12.2004 № 639.

Безготівкові розрахунки — перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді. Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 132 від 15.04.2005).

Бездокументарна форма цінного паперу — здійснений зберігачем обліковий запис, який є підтвердженням права власності на цінний папір.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Безкупонний щадний (депозитний) сертифікат — це сертифікат, який не має окремих відривних купонів, проценти сплачуються разом з поверненням суми вкладу (депозиту).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516.

Безнадійна фінансова операція — операція, імовірність виконання зобов'язань за якою з боку клієнта фінансової установи (з урахуванням фінансового стану клієнта та рівня забезпечення) практично відсутня; ризик за такою операцією дорівнює сумі заборгованості за нею.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Безнадійний кредит — прострочений або неповернений кредит, за яким є документальне підтвердження про неможливість стягнення; неповернений кредит, за яким минув строк позовної давності; прострочений кредит, за яким кредитним комітетом прийнято обґрунтоване рішення про визнання кредиту безнадійним; неповернений кредит, крім випадків, коли кредитним комітетом прийнято обґрунтоване рішення про відсточення визнання кредиту безнадійним.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок (Положення, п.1.2) 16.01.2004 № 7.

«Безнадійні» кредитні операції — це операції, імовірність виконання зобов'язань за якими з боку позичальника/контрагента банку (з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення) практично відсутня, ризик за такими операціями дорівнює сумі заборгованості за ними.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (п.2.) № 279 від 06.07.2000 м. Київ.

Безумовна операція з управлінням рахунком у цінних паперах — списання, зарахування або переказ цінних паперів на рахунку у цінних паперах власника без його розпорядження під час проведення емітентом операцій з цінними паперами, а також у зв'язку із зміною дісздатності, закінчення терміну прав користування внаслідок передачі цінних паперів у спадщину та в інших випадках, які передбачені чинним законодавством.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2) № 61 від 26.05.98 м. Київ.

Бенефіціар — 1) особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив;

2) особа, на користь якої надається гарантія;

3) це юридична особа-резидент, яка отримує кошти міжнародних фінансових організацій в рамках інвестиційного проекту.

1) Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготікові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22;

2) Правління Національного Банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) 15.12.2004 № 639;

3) Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку підтвердження належності товарів до інвестиційних проектів міжнародних фінансових організацій, для реалізації яких при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України може видаватися податковий вексель із строком погашення до кінця поточного бюджетного р. (Порядок, п.1.1) 02.06.2004 № 367.

Білети державних лотерей — це розрахункові документи, бланки яких є документами суворого обліку та виготовлені друкарським способом відповідно до п.2.7 Положення (або ввезені на підставі ліцензії на випуск та проведення державної лотереї) за затвердженими зразками, що додаються до відповідних Умов випуску та проведення лотерей згідно з Положенням про порядок реєстрації випуску та проведення державних грошових лотерей в Україні, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27.04.98 № 574 «Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску та проведення державних грошових лотерей в Україні», та які видаються при реєстрації розрахункових операцій при розповсюдженні державних лотерей.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження нормативно-правових актів до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (Положення, п.10.1) № 614 від 01.12.2000 м. Київ.

Біржа — цілком інтегрований механізм та розрахунковий центр, який гарантує виконання договірних зобов'язань у разі невиконання стороною договору платіжником зобов'язань, та здійснює управління розрахунком платежів у момент виконання укладених на біржі договорів.

Кабінет міністрів України Постанова Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України (Концепція, п.5.1.3) від 16 листопада 2002 р. № 1789 м. Київ.

Біржова операція — дії, які здійснюють брокери/ділери та/або фахівці біржі в процесі укладення біржової угоди (збір замовлень, їх узагальнення та класифікація, котирування та оголошення курсу на біржовий товар, звірення параметрів угоди тощо).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржова послуга — послуга, яка надається клієнтам біржою або членами біржі з метою задоволення їх потреб, пов'язаних з біржовою торгівлею (інформування, консультування, арбітражне та технічне обслуговування тощо).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржова рада — орган управління біржею, який обирається загальними зборами біржі на визначений строк і здійснює свої функції в межах компетенції, визначеної статутом біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржова торгівля — організоване укладення цивільно-правових угод, які ведуть до зміни права власності на цінні папери з обов'язковою наявністю у організатора торгівлі єдиного торговельного залу і правил торгівлі для осіб, що мають виключне право на укладення цих угод за свій рахунок для іншої особи.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржова угода — одночасне прийняття учасниками біржового ринку (що називаються сторонами/контрагентами угоди) прав та зобов'язань по придбанню (для покупця) та продажу (для продавця) певної кількості біржового товару; утважається укладеною після її реєстрації біржею.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Біржове брокерське місце — засвідчене відповідним договором право на здійснення біржової торгівлі в установленому порядку.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржове замовлення — визначений правилами біржі письмовий (на спеціальному бланку) або усний спосіб оголошення брокером/ділером відкритої пропозиції на купівлю чи продаж цінних паперів, який є достатньою підставою для котирування та/або прийняття біржової угоди до виконання.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржовий бюллетень — офіційне видання біржі, в якому публікуються курси цінних паперів та супровідна інформація, яка не може бути віднесенна до конфіденційної або до такої, що згідно з чинним законодавством не підлягає розголошенню.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржовий день (торговельна сесія) — визначений правилами біржі робочий день або період часу, протягом якого відбувається біржовий аукціон і фіксуються біржові курси, на рівні яких розпочинається укладення біржових угод на наступному аукціоні.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржовий індекс — середній показник біржової активності, який узагальнює динаміку цін на цінні папери і свідчить про зміни в рівні цін за певний час.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржовий комітет — орган управління Біржі в період між Загальними Зборами Засновників, який працює згідно зі Статутом Біржі.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Валютній Секції Української міжбанківської валютної біржі (Глосарій) № 30 від 16.07.97 м. Київ.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Глосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998 р. м. Київ.

Біржовий контракт — договір про виконання угоди щодо поставки біржового товару проти оплати коштів, укладення якого є можливим лише між членами біржі за формулою, встановленою правилами біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржовий рахунок — пасивно-активний рахунок, відкритий у розрахунково-кліринговій системі біржі.

Закон України Про державну підтримку сільського господарства України (ст.2) м. Київ, 24 червня 2004 р. № 1877-IV.

Біржовий ринок — оптовий ринок цінних паперів з обмеженим колом відомих учасників, для яких установлені правила допуску до торгівлі цінними паперами, правила здійснення біржових угод та процедури вирішення спірних питань.

Правління Національного Банку України Постанова Про затвердження Положення про механізми рефінансування банків України (Положення, глава 1) № 82 від 28.02.2002 м. Київ.

Біржовий товар — іноземна валюта, цінні папери, будь-які інші фінансові інструменти та товари, які є предметом торгів на біржі згідно з її правилами та положеннями та чинним законодавством і до здійснення операцій з якими біржею висловуються вимоги щодо

порядку укладання угод, здійснення розрахунків і застосовуються заходи по регулюванню ринку.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Біржова операція — дії, які здійснюють брокери/ділери та/або фахівці біржі в процесі укладення біржової угоди (збір замовлень, їх узагальнення та класифікація, котирування та оголошення курсу на біржовий товар, звірення параметрів угоди тощо).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Біржові торги — торги, що публічно і гласно проводяться в торговельних залах біржі за участі членів біржі по товарах, допущених до реалізації на біржі в порядку, встановленому правилами біржової торгівлі.

Господарський кодекс України (ст.281) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV

Блокування акцій — дії реєстратора щодо повного припинення обігу акцій на визначений термін або до виконання певних умов.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Тимчасового положення про реєстри акціонерів відкритих акціонерних товариств, що створюються на базі приватизованих підприємств (п.1.5) № 823 від 04.07.95 м. Київ.

Блокування іменних цінних паперів — операція реєстроутримувача щодо припинення реєстрації переходу права власності на іменні цінні папери, обтяжені зобов'язаннями, що обмежують обіг на визначений строк та/або до настання певної події.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розділ I, п.1.1) № 60 від 26.05.98 м. Київ.

Блокування платіжної картки — переведення картки в стан, у якому неможливо виконувати будь-які фінансові операції за допомогою її платіжних додатків.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Борговий цінний папір — цінний папір, за яким емітент несе зобов'язання повернути у визначений термін кошти, інвестовані в його діяльність, та сплатити дохід чи надати інші майнові права, за винятком прав на участь в управлінні справами емітента.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (п.2) № 466 від 30.12.97 р.

Брокери — фізичні особи, зареєстровані на біржі відповідно до її статуту. Обов'язки їхні полягають у виконанні доручень членів бір-

жі, яких вони представляють, щодо здійснення біржових операцій шляхом підшукування контрактів і поданні здійснюваних ними операцій для реєстрації на біржі.

Закон України Про товарну біржу (ст.16) м. Київ, 10 грудня 1991 р. № 1956-XII.

Брокерська контора — окремий підрозділ члена біржі, що зареєстрований на біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Брокерське місце — засвідчене відповідним договором право учасника на здійснення біржової торгівлі на біржі.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Бюро кредитних історій — юридична особа, виключною діяльністю якої є збір, зберігання, використання інформації, яка складає кредитну історію.

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3) м. Київ, 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

Валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу.

Митний Кодекс України (ст.1) м. Київ, 11 липня 2002 р. № 92-IV.

Валюта ціни — будь-яка валюта, в якій встановлюється, згідно з умовами договору, ціна товару.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпортними та лізинговими операціями (Інструкція, п.1.1) № 136 від 24.03.99 р.

Валютна операція на умовах «спот» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Валютна операція на умовах «тод» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Валютна операція на умовах «том» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Валютна операція на умовах «форвард» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валути за договором) пізніше, ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

Правління Національного Банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Валютна позиція — співвідношення вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності — відкритою. Відкрита позиція є короткою в разі, якщо обсяг зобов'язань по проданій валуті перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог по купленій валуті перевищує обсяг зобов'язань.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-ХIV.

Валютна Секція (ВС) — сегмент біржового ринку, де укладаються угоди з купівлі та продажу іноземної валути.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила членства у Валютній Секції Української міжбанківської валютної біржі (Глосарій) № 30 від 16 липня 1997 р. м. Київ.

Валютний дериватив — стандартний документ, який засвідчує право продати та/або купити валютну цінність на обумовлених умовах у майбутньому.

Правила випуску та обігу валютних деривативів установлюються Національним банком України; Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Валютний курс — співвідношення грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни, встановлене Національним банком України.

Державне казначейство України Наказ Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюті (Порядок, п.1.2) № 126 від 24.07.2001 (В редакції Наказу Державного казначейства № 96 від 27.05.2005).

Валютний ризик — це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Валютний ризик можна поділити на:

ризик трансакції;

ризик перерахунку з однієї валути в іншу (трансляційний ризик);

економічний валютний ризик.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) 15.03.2004 № 104.

Валютний спот — одночасне укладання спот та протилежної форвардної угоди. Іноземна валюта, придбана згідно з угодою спот, знову продається після закінчення певного проміжку часу, і, відповідно, валюта, що продається згідно з угодою спот, після закінчення певного проміжку часу купується знову. Обидві угоди укладаються з одним і тим самим партнером, при цьому курси, дати валютування та способи платежу встановлюються в момент укладання угоди.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Валютні кошти — валютні цінності: — іноземна валюта готівкою, — платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та інші) в іноземній валюті, — цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі та інші) в іноземній валюті, — золото та інші дорогоцінні метали у вигляді зливків, пластин та монет, а також сертифікати, облігації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, дорогоцінні камені.

Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність (ст. 1) м. Київ, 16 квітня 1991 р. № 959-ХII.

Валютні операції:

операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валуті України;

операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Декрет Кабінету міністрів України Про систему валютного регулювання і валютного контролю (ст. 1) м. Київ, 19 лютого 1993 р. № 15-93.

Валютними операціями, пов'язаними з рухом капіталу, є такі:

надання та отримання резидентами фінансових кредитів і позик;

операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за гарантіями, поруками та заставою;

операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за лізингом;

операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за факторингом; здійснення прямих інвестицій в Україну; здійснення резидентами прямих інвестицій за межі України; здійснення портфельних інвестицій в Україну; здійснення резидентами портфельних інвестицій за межі України; виплата прибутків, доходів та інших коштів, отриманих іноземними інвесторами від прямих інвестицій та розміщених серед нерезидентів цінних паперів українських емітентів; операції з цінними паперами; розміщення коштів на вкладних (депозитних) рахунках; перекази для здійснення розрахунків, пов'язаних з експортом та імпортом продукції, робіт, послуг, які передбачають відстрочення платежу на строк понад 90 днів (комерційні кредити); міжнародні перекази за угодами, пов'язаними з накопиченням пенсійних активів; інші валютні операції, які не є поточними.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.12) 10.08.2005 № 281.

Валютні цінності:

валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські Накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України, в іноземній валюти або банківських металах;

банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Митний кодекс України (ст.1) м. Київ, 11 липня 2002 р. № 92-IV.

Валютно-обмінні операції:

купівля у фізичних осіб — резидентів і нерезидентів готівкою іноземної валюти за готівкові гривні;

продаж фізичним особам-резидентам готівкою іноземної валюти за готівкові гривні;

зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;

купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;

конвертація (обмін) готівкою іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;

прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.13) 10.08.2005 № 281.

Варіаційна маржа — грошова сума, яка має бути нарахована на кліринговий рахунок участника біржової торгівлі терміновими контрактами або списана з цього рахунка за підсумками клірингу щодо кожного біржового дня (торговельної сесії).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Вартість застави — вартість, визначена за звичайними цінами на момент оцінки ризику даного кредиту в порядку, установленому законодавством України.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами, заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Вартість чистих активів інституту спільного інвестування — величина, що визначається як різниця між сумою активів інституту спільного інвестування з урахуванням їх ринкової вартості і розміром зобов'язань інституту спільного інвестування.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Векселедавець — юридична або фізична особа, яка видала простий або переказний вексель.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Векселедержатель — особа, яка володіє векселем, що виданий або індосований цієї особі чи її Наказу, або індосований на пред'явника, або ж шляхом бланкового індосаменту, чи на підставі інших законних прав.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про операції банків з векселями. Положення про операції банків з векселями. (Розд. I, Глава 2, п. 2) № 258 від 28.05.99 р., реєстр. № 653 від 01.06.99р.

Векселедержатель перший — особа, на ім'я якої вписано переказаний вексель і за Наказом якої слід сплатити певну суму грошей за цим векселем.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п. 1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексель — цінний папір, який засвічує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Закон України Про цінні папери і фондову біржу (ст.21) м. Київ, 18 червня 1991 р. № 1201-XII.

Вексель доміцильзований — вексель, у якому зазначене місце оплати не збігається з місцем проживання векселедержателя.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексель місцевий — вексель, який підлягає оплаті в місцезнаходженні векселедержателя.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексель ораторствований — вексель, щодо якого векселедержатель нотаріально засвідчив відмову боржника від оплати або акцепту цього векселя.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексель переказний — вексель, який містить письмовий Наказ однієї особи (юридичної або фізичної) іншій особі сплатити у зазначений строк визначену суму грошей третій особі.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексель простий — вексель, який містить зобов'язання векселедавця сплатити у зазначений строк визначену суму грошей власникам векселя (векселедержателю).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Вексельне досьє — інформація, яка містить відомості про платоспроможність, характер діяльності всіх зобов'язаних за векселем осіб, а також своєчасність здійснення ними розрахунків.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Вексельні реквізити — обов'язкові елементи тексту векселя, що в сучасності становлять вексельне зобов'язання та перетворюють його з простого цивільного боргового зобов'язання в зобов'язання, що регулюється нормами законодавства про вексельний обіг.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про операції банків з векселями Положення Про операції банків з векселями (Розд.I, Глава 2, п.2) № 258 від 28.05.99 р., реєстр. № 653 від 01.06.99 р.

Венчурний фонд — недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розмежування цінних паперів власного випуску та активи якого більш ніж на 50 відсотків складаються з корпоративних прав та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі або у торговельно-інформаційній системі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок визначення вартості чистих активів інституту спільного інвестування (пайових та корпоративних інвестиційних фондів) (Положення, п.1.2) № 201 від 02.07.2002 м. Київ.

Взаємний фонд інвестиційної компанії — філіал, який від імені інвестиційної компанії здійснює спільне інвестування.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (п.2) м. Київ, від 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Визначення кредитного рейтингу (рейтингування) — це діяльність з надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямована на визначення кредитоспроможності об'єкта рейтингування, яка може бути проведена рейтинговим агентством.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР (Введено згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Викуп цінних паперів інституту спільного інвестування — сплата емітентом інвестору вартості частини чистих активів інституту спільного інвестування пропорційно кількості цінних паперів інституту спільного інвестування, що належать інвесторові, з припиненням права власності інвестора на ці цінні папери.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Виписка з реєстру [власників іменних цінних паперів] — письмовий документ встановленого зразка, що підтверджує запис у реєстрі власників іменних цінних паперів щодо власника та належних

йому іменних цінних паперів або щодо номінального утримувача та переданих йому для знерухомлення іменних цінних паперів власників. Виписка видається реєстроутримувачем.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (п. 1.1) № 60 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Випуск облігацій — зареєстрована у встановленому порядку сукупність облігацій одного емітента з одним державним реєстраційним номером, що можуть мати різні умови емісії, але надають їх власникам однакові права.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд. I) 17.07.2003 № 322.

Випуск та проведення лотерей — господарська діяльність операторів, що включає в себе прийняття сплати участі у лотереї, проведення розіграшів лотерей, виплату призів (виграшів) та інші господарські операції, що прямо або опосередковано забезпечують проведення лотерей, та здійснюються на підставі виданої Міністерством фінансів України ліцензії (крім розіграшів, зазначених у абзаці 2 пункту 1.1 цих Ліцензійних умов).

Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей і Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей (Ліцензійні умови, п.1.2) № 128/1037 від 12.12.2002.

Випуск цінних паперів — сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер, забезпечують їх власникам однакові права незалежно від часу придбання і розміщення на фондовому ринку.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Відклична гарантія — гарантія, умови якої можуть бути в будь-який час змінені і вона може бути відкликана банком-гарантом за заяву принципала без попереднього повідомлення бенефіціара.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) 15.12.2004 № 639.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення одержувача грошових коштів. Відкликання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед одержувачем грошових коштів. Виконуючий банк повинен здійснити платіж або інші операції за

відкличним акредитивом, якщо до моменту їх здійснення ним не одержано повідомлення про зміну умов або анулювання акредитива. Цивільний кодекс України (ст.1094) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Відкрита валютна позиція — валютна позиція у відповідній валюті, коли активи та пасиви (з урахуванням позабалансових вимог та зобов'язань за незавершеними операціями) не рівні між собою, внаслідок чого з'являється можливість отримання додаткових прибутків або ризик додаткових збитків у результаті зміни обмінних курсів валют.

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98 р. м. Київ.

Відкрита підписка — розміщення цінних паперів шляхом відкритого продажу.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Відкриті позиції — договори купівлі-продажу цінних паперів, що укладені торговцем цінними паперами з іншими торговцями цінними паперами, але не виконані на дату розрахунку вимог ліквідності.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок складання адміністративних даних щодо діяльності торговців цінними паперами та подання відповідних документів до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (Положення, п.1.7) 08.06.2004 № 279.

Відкритий інвестиційний фонд — фонд, який випускає інвестиційні сертифікати з зобов'язанням перед учасниками щодо їх викупу.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Розд.1, п.2) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Відкритий пенсійний фонд — недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення (ст.1) м. Київ, 9 липня 2003 р. № 1057-IV.

Відкритий продаж [цинних паперів] — відчуження цінних паперів особам, коло яких заздалегідь не визначене. Будь-яке відчуження цінних паперів з використанням прилюдної пропозиції вважається відкритим продажем.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Відкритий ринок — ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, що не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента. Використовується центральними банками для купівлі-продажу, як правило, короткострокових дер-

жавних цінних паперів з метою регулювання грошової маси. Внаслідок купівлі збільшується вкладення коштів в економіку, внаслідок продажу — зменшується.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-ХIV.

Відкриті фонди — недержавні пенсійні фонди, учасниками яких можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їхньої роботи.

Державний комітет статистики України Департамент макроекономічної статистики Департамент планування та організації статистичних спостережень Класифікація інституційних секторів економіки України (п.С.125) 18.04.2005 № 96.

«Відмиванням грошей» іменується таке вчинення злочинних дій у міжнародному масштабі, як: — перетворення та передача майна з відома, що це майно одержано в результаті кримінальної діяльності або у співучасті у такій діяльності з метою укриття чи маскування незаконного походження або надання допомоги будь-якій особі, що втягнена у таку діяльність, з метою уникнення юридичних наслідків цієї діяльності; — покриття або маскування справжніх джерел, місцезнаходження, розміщення, переміщення, належність прав або власність майна з відома, що таке майно одержано в результаті кримінальної діяльності або співучасті у такій діяльності; — придбання, володіння або користування майном з відома, що таке майно одержано в результаті кримінальної діяльності або співучасті у такій діяльності; — співучасть, надання допомоги, спроби щодо вчинення або надання допомоги у вчиненні, підбурюванні, сприянні або наданні порад щодо вчинення дій, зазначених у попередньому пункті. Обізнатість та намір як елемент вищезазначених дій можуть бути визначені з урахуванням об'єктивних обставин. Відмиванням грошей будуть вважатись також дії, в результаті яких було одержано майно з метою відмивання коштів, що були вчинені на території третьої держави-учасниці або третьої країни.

Рада європейських співтовариств Директива про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей (91/308/ЄСЕС) (ст.1) 19 червня 1991 р.

Відсотковий ризик — імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін відсоткових ставок. Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Вільні резерви — це частка власних коштів страховика, яка резервується з метою забезпечення платоспроможності страховика відповідно до прийнятої методики здійснення страхової діяльності. Закон України Про страхування (ст. 30) м. Київ, 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (В редакції Закону № 2745-ІІІ від 04.10.2001).

Віртуальний банківський регіон — сукупність банківських установ, які обслуговуються одним програмно-технічним комплексом АРМ-2 системи електронних платежів Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Вклад (депозит) — це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ.

Вклади (депозити) на вимогу — це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516 (В редакції Постанови НБУ № 437 від 15.09.2004).

Вклади (депозити) строкові — це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516 (В редакції Постанови НБУ № 437 від 15.09.2004).

Вкладник — юридична чи фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516 (В редакції Постанови НБУ № 437 від 15.09.2004).

Власний капітал — різниця між сукупною вартістю активів юридичної особи та вартістю її зобов'язань перед третіми особами.

Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення (ст.1) м. Київ, 9 липня 2003 р. № 1057-ІV.

Власник акцій — фізична або юридична особа, що володіє, користується та розпоряджається акціями на підставі права власності.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Тимчасового положення про реєстри акціонерів відкритих акціонерних товариств, що створюються на базі приватизованих підприємств (п.1.5 Положення) № 823 від 04 липня 1995 р. м. Київ.

Власник депозиту (вкладник або депонент) — фізична особа, якою або на користь якої з банком укладено договір про здійснення операцій за депозитними (вкладними) та поточними рахунками. Адміністративна рада Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Інструкції про порядок формування бази даних про вкладників — фізичних осіб у банках-учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Інструкція, п.1.3) № 13 від 14.11.2002.

Власник облігацій — фізична або юридична особа, якій облігації належать на праві власності.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Власник пакета акцій — юридична або фізична особа (резидент або нерезидент), на особовому рахунку в цінних паперах якого в Реєстратора (Емітента) обліковуються акції певного емітента в кількості, що становить 10 і більше відсотків статутного капіталу емітента, або номінальний утримувач цих акцій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про складання адміністративних даних щодо здійснення діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів та подання відповідних документів до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (Положення, п.1.3) 24.06.2003 № 290.

Власник рахунка в банку (далі — власник рахунка) — особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 132 від 15.04.2005).

Власник цінних паперів — особа, яка має право власності на цінні папери відповідно до закону та/або договору управління майном.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР (Введено згідно із Законом № 980-IV від 19.06.2003).

Власні операції банку з купівлі (продажу, обміну) іноземної валюти — це операції, проведенні на підставі банківської ліцензії та письмового дозволу на здійснення операцій з валютними цінностями з власної ініціативи банку в межах лімітів відкритої валютної позиції банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Внутрішні перевірки кредитної діяльності — перевірка кредитної діяльності банку, яка здійснюється банком самостійно або на ос-

нові послуги аутсорсингу та основною ідеєю якої є забезпечення незалежної оцінки якості та надійності процесу кредитного адміністрування банку.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Внутрішні рейтинги — стандартизована оцінка індивідуального кредитного ризику, яка виражається як узагальнений показник, що має літерну або цифрову семантику. Банк визначає рейтинг контрагента самостійно, на підставі внутрішньої методології, не використовуючи рейтинги сторонніх, зовнішніх організацій. Згідно з підходом внутрішніх рейтингів у кредитному процесі кожний позичальник банку оцінюється за відповідними параметрами і належить до однієї з категорій (рейтингу), які заздалегідь визначені банком. Таким чином банк визначає портфель своїх позичальників за рівнем ризикованості операцій з ними.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Внутрішній аудит банку — це незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту банку для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України (п.1.3 Положення) № 114 від 20 березня 1998 р. м. Київ (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 494 від 03.12.2001).

Внутрішній контроль в банку — це сукупність процедур, які забезпечують достовірність та повноту інформації, яка передається керівництву банку, дотримання внутрішніх та зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, забезпечення чіткого виконання розпорядень органів управління банку в досягненні мети, яка поставлена в стратегічних та інших планах банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України (Розд. 2) № 114 від 20 березня 1998 р. м. Київ.

Внутрішньобанківська нормативна база — сукупність регламентних документів, що розроблені банком — юридичною особою та поширяються на його діяльність.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Внутрішньодержавна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу грошей виключно в межах України.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.29) м. Київ, 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Врахування векселя — придбання банком векселя до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Врахування векселя безоборотне — різновид врахування, за якого пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником у тексті індосаменту безоборотного застереження (здійснення безоборотного індосаменту) або шляхом передавання банку векселя пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п. 1.2) 16.12.2002 № 508.

Вторинний ринок цінних паперів — сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Гарант — за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Цивільний кодекс України (ст. 560) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Гарантійний випадок — факт порушення принципалом перед бенефіціаром зобов'язання, забезпеченого гарантією, у зв'язку із настанням якого банк-гарант одержує вимогу бенефіціара на сплату коштів відповідно до виданої гарантії з урахуванням умов наданої гарантії та протягом строку дії гарантії.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) 15.12.2004 № 639.

Гарантійний внесок — 1) застава, внесена коштами участника біржової торгівлі чи торгівлі на організаційно оформленому позабіржовому ринку (як участника торговельно-інформаційної системи), яка необхідна для відкриття позиції;

2) грошовий внесок у розмірі, що встановлюється організатором торгів, конкурсу в документації про торги або умовах конкурсу (але не більше ніж 5 % початкової ціни майна, що виставляється на продаж) і вноситься учасником торгів, конкурсу як засіб забезпечення добросовісності дотримання ним своїх пропозицій на період, установлений умовами торгів, конкурсу.

1) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ;

2) Міністерство економіки України Наказ Про затвердження Порядку продажу активів у рахунок погашення податкового боргу боржника в процедурах банкрутства (Порядок, п.1.2) № 123 від 07.06.2001.

Гарантія — специфічний засіб забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управленої сторони в розмірі повної грошової суми, зазначеної в письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане в ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні.

Господарський кодекс України (ст.200) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Гарантоване розміщення акцій — спосіб продажу акцій ВАТ, згідно з яким радник здійснює розміщення акцій за умови оплати мінімально встановленої договором про надання послуг ціни пакета акцій або за умови попереднього фінансування частини очікуваної ринкової вартості пакета акцій, при цьому акції придбає покупець, який запропонував найвищу ціну.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок підготовки та проведення відкритих торгів (Положення, Розділ І) № 1303 від 02.07.98 м. Київ (редакції Наказу Фонду державного майна № 2081 від 05.10.2000).

Глобальний сертифікат — документ, оформленій на весь випуск цінних паперів у бездокументарній формі, крім приватизаційних паперів, які засвідчують право власника на безоплатне одержання в процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду, який підтвер-

джує право на здійснення операцій з цінними паперами цього випуску в Національній депозитарній системі.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Гранична фінансова операція — фінансова операція, за якою ризик є незначним, але може збільшитися внаслідок виникнення не сприятливої для клієнта ситуації та становить не більше 5 (п'яти) процентів суми заборгованості.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, порукаами, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Граничне значення котируваної ціни — максимальне та мінімальне значення, в межах якого може змінюватися ціна лоту протягом торгової сесії.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Голосарій) № 30 від 16.07.97.

Граничний рівень дохідності облігацій — дохідність облігацій, що визначається Міністерством фінансів України, вище якої конкурентні заявки, подані учасниками розміщення облігацій, не задовольняються.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик (Положення, розд.І, п.2) 18.06.2003 № 248.

Грошовий сурогат — будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей. Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1919-III від 13.07.2000).

Грошово-кредитна політика — комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стимулювання інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Групи цінних паперів:

1) пайові цінні папери, які засвідчують участь у статутному капіталі, надають їх власникам право на участь в управлінні емі-

тентом і одержання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна при ліквідації емітента;

2) боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання;

3) похідні цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів;

4) товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Законом можуть визначатися також інші групи цінних паперів. Цивільний кодекс України (ст.195) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Гудвіл — 1) нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю, як цілісного майнового комплексу, що виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо. Вартість гудвілу не підлягає амортизації і не враховується у визначені валових витрат платника податку;

2) комплекс заходів, спрямований на збільшення прибутку підприємства, без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських здібностей, домінуючу позицію на ринку продукції (робіт, послуг), нові технології тощо. Вартість гудвілу визначається як різниця між ціною придбання і звичайною ціною відповідних активів;

3) перевага, яку отримує банк-покупець при купівлі уже діючого банку (підприємства) порівняно зі створенням нового. Ця перевага може бути пов'язана з наявністю постійних клієнтів, вигідним географічним розташуванням, наявністю висококваліфікованого персоналу тощо. Гудвіл відображається в обліку покупця і не може бути переданий, проданий тощо. Гудвіл — перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання.

1) Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР;

2) Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд. II, п.24) м. Київ, 27 червня 1995 р. № 247/95-ВР;

3) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України (Інструкція, розд. VII, пп.1.1,1.2) № 475 від 11.12.2000 м. Київ.

Дамно — комісія банку за інкасування іногородніх векселів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п. 1.2) 16.12.2002 № 508.

Дата валютування — зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої кошти, передані платником отримувачу, переходятять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі — члені платіжної системи.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 132 від 15.04.2005).

Дата закриття реєстру [власників іменних цінних паперів] — дата, що призначається у зв'язку з передачею системи реєстру від одного реєстроутримувача до іншого. Починаючи з цієї дати і до закінчення процедури передачі, в системі реєстру зупиняється виконання будь-яких операцій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Положення, п.1.1) № 60 від 26.05.98 м. Київ (Доповнено згідно з Наказом Держкомісіїнхпаперів № 190 від 19.06.2001).

Дата зворотної купівлі [за операцієюrepo] — дата здійснення розрахунків між банком і Національним банком за другою частиною операції repo відповідно до визначеного договором на початку операції ціною зворотної купівлі та розблокування рахунку в цінних паперах продавця.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Дата купівлі [за операцієюrepo] — дата здійснення розрахунків між Національним банком та банком за операцієюrepo відповідно до визначеній договором ціни купівлі та блокування на рахунку в цінних паперах продавця державних цінних паперів, що є предметом цієї угоди.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Дата погашення депозитного сертифіката — дата повернення банкам коштів депозиту і процентів, що визначається згідно з умовами проведення аукціону з розміщення депозитних сертифікатів. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності

банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Дата припинення ведення реєстру власників іменних цінних паперів — дата, визначена емітентом згідно з вимогами цього Положення, після якої проведення будь-яких операцій у системі реєстру власників іменних цінних паперів не здійснюється.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок переведення випуску іменних акцій, випущених у документарній формі, у бездокументарну форму (Положення, п.1.4.) (Назва Рішення в редакції Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 398 від 14.09.2004) № 98 від 30.06.2000 м. Київ.

Дебітори — юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (Положення, п.4) № 237 від 08.10.99 м. Київ.

Дебіторська заборгованість — suma боргів, що належить підприємству, організації, установі від юридичних або фізичних осіб.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Девізна валютна політика — політика регулювання валютного курсу шляхом купівлі і продажу іноземної валюти.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Делістинг — процедура виключення цінних паперів з реєстру організатора торгівлі, якщо вони не відповідають правилам організатора торгівлі, з наступним припиненням їх обігу на організаторі торгівлі або переведенням в категорію цінних паперів, допущених до обігу без включення до реєстру організатора торгівлі.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Дематеріалізація випуску акцій — комплекс дій з переведення випуску акцій у бездокументарну форму.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок переведення випуску іменних акцій, випущених у документарній формі, у бездокументарну форму (Положення, п.1.4.) (Назва Рішення в редакції Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 398 від 14.09.2004) № 98 від 30.06.2000 м. Київ (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 398 від 14.09.2004).

Деномінація акцій — зміна номінальної вартості всіх випущених одним емітентом акцій, що супроводжується дробленням або консолідацією акцій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску акцій акціонерного товариства при зміні номінальної вартості та кількості акцій без зміни розміру статутного фонду (п.3.) № 125 від 14.09.2000 м. Київ.

День «Т» — день укладання угоди та введення торгового звіту в торгово-інформаційну систему ПФТС.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Рада Асоціації «ПФТС» Рішення Про затвердження в новій Редакції Правил проведення розрахунків через депозитарій за угодами купівлі/продажу цінних паперів, укладеними згідно з Торговими правилами ПФТС, затверджених рішенням Ради Асоціації ПФТС від 26.05.2000 № 2 (Додаток № 1, Правила, п.2.3) № 7 від 01.12.2000.

День $T + 1$ — це наступний після грошових розрахунків день, у який продавець здійснює поставку покупцю державних цінних паперів. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про механізми рефінансування комерційних банків України (Положення, гл.2) № 484 від 15.12.2000 м. Київ.

Депозит (див. Вклад.)

Депозитарій — 1) юридична особа, яка створюється у формі відкритого акціонерного товариства, учасниками якого є не менше ніж десять зберігачів, і яка здійснює виключно депозитарну діяльність. При цьому частка одного учасника в статутному фонду депозитарію не може перевищувати двадцять п'яти відсотків цього фонду;

2) держава, міжнародна організація або її головна виконавча посадова особа, якій здається на зберігання оригінал міжнародного договору і яка виконує стосовно цього договору функції, передбачені міжнародним правом.

1) Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.10) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР;

2) Закон України Про міжнародні договори України (ст.2) м. Київ, 29 червня 2004 р. № 1906-IV.

Депозитарій інвестиційного фонду — юридична особа, яка здійснює відповідальне зберігання активів, обслуговування операцій з активами інвестиційного фонду та облік руху активів на підставі депозитного договору.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Розд.1, п.2) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Депозитарій Національного банку — це структурні підрозділи Національного банку, які проводять депозитарну діяльність і можуть здійснювати кліринг і розрахунки за договорами щодо операцій з цінними паперами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операцій репо (Положення, розд.1) № 204 від 29.05.2001 м. Київ.

Депозитарій цінних паперів — юридична особа, яка проводить виключно депозитарну діяльність та може здійснювати кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Депозитарна діяльність — надання послуг щодо зберігання цінних паперів незалежно від форми їх випуску, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках (включаючи кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів) та обслуговування операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Депозитарна операція — сукупність дій депозитарної установи щодо здійснення нею депозитарної діяльності згідно з чинним законодавством.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Депозитарна розписка — документ, який випускається іноземною депозитарною установою згідно із законодавством відповідної держави на акції товариства.

Кабінет міністрів України Постанова Про забезпечення продажу пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, створених у процесі приватизації, що належать державі, у вигляді депозитарних розписок на міжнародних фондових ринках (Загальні положення, п.2.) від 21 липня 1999 р. № 1320 м. Київ.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку встановлення кореспондентських відносин між Національним депозитарієм України та іноземними депозитарними установами для забезпечення продажу пакетів акцій, що належать державі, у вигляді депозитарних розписок на міжнародних фондових ринках (Порядок, п.1.1.) № 237 від 10.11.99 м. Київ.

Депозитарна установа — зберігач або депозитарій цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Депозитарний договір — договір між зберігачем та обраним ним депозитарієм, за яким депозитарій веде для зберігача рахунки у цінних паперах, на яких відображаються операції з цінними паперами, переданими зберігачем.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Депозитарний облік — облік цінних паперів на рахунках власників цінних паперів у зберігачів або облік на рахунках у цінних паперах, який здійснює депозитарій для зберігачів та емітентів.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Депозитарні активи — знерухомлені цінні папери, випущені в документарній формі, глобальні сертифікати цінних паперів, що підтверджують випуск цінних паперів у бездокументарній формі, які передані на зберігання до депозитарію, записи депозитаріїв на кореспондентських рахунках у цінних паперах в інших депозитаріях, крім власних, а також записи зберігачів стосовно депонованих до депозитарію на зберігання знерухомлених цінних паперів та/або бездокументарних цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Депозит довгостроковий (зобов'язання, якщо кошти зараховані на відкритий у банку рахунок, чи вимога, якщо кошти розміщені в іншому банку) — кошти інших банків, суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, які внесені на депозитний рахунок у банк, строк погашення якого більше ніж один рік.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (розд. Визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р. (Доповнено згідно з Постановою Національного банку № 370 від 29.08.2001).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Депозитний сертифікат Національного банку — це один з монетарних інструментів, що з борговим цінним папером Національного банку в бездокументарній формі, який засвідчує розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Депозитні операції банків полягають у залученні коштів у вклади та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів.

Господарський кодекс України (ст.340) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Депонент — юридична або фізична особа, яка користується послугами зберігача на підставі договору про відкриття рахунку в цінних паперах.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Депонування цінних паперів — передача власником належних йому цінних паперів зберігачеві або передача цінних паперів зберігачем до депозитарію, або передача емітентом глобального сертифіката власного випуску цінних паперів до депозитарію для здійснення депозитарної діяльності.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Державна гарантія — зобов'язання України повністю або частково виконати платежі на користь кредитора у разі невиконання позичальниками, іншими ніж Україна, що отримали кредит під державні гарантії, зобов'язань щодо повернення грошових коштів на умовах строковості та платності.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.1) 28.01.2004 № 42.

Державна грошова лотерея — лотерея, умови якої передбачають призовий фонд у розмірі не менше як 50 відсотків від суми отриманих доходів, а також відрахування до Державного бюджету України в розмірі не менш як 30 відсотків від доходів, що залишаються в розпорядженні агента після виплат призового фонду. Державна грошова лотерея підлягає обов'язковій реєстрації в Міністерстві фінансів України.

Державний комітет України з фізичної культури і спорту Наказ Про затвердження Правил розповсюдження державних лотерей (п.2 Правил) № 2120 від 28 жовтня 1998 р. м. Київ.

Державне регулювання ринків фінансових послуг — здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1) м. Київ, 12 липня 2001 р. № 2664-III.

Державне регулювання ринку цінних паперів — здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР.

Державний банк — це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі. Держава здійснює та реалізує повноваження власника щодо акцій (пайів), які їй належать у статутному капіталі державного банку, через органи управління державного банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.7) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Державний реєстр банків — реєстр, що ведеться Національним банком України і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Державний реєстр іпотек — єдина комп'ютерна база даних про обтяження і зміну умов обтяження нерухомого майна іпотекою, відступлення прав за іпотечним договором, передачу, анулювання, видачу дубліката заставної та видачу нової заставної.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Тимчасового порядку державної реєстрації іпотек (Тимчасовий порядок, п.2) від 31 березня 2004 р. № 410 м. Київ.

Державний реєстр фінансових установ — система одержання, накопичення, зберігання, захисту, використання та поширення адміністративної інформації (даних) про фінансову установу.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ (Положення, п.1.1) 28.08.2003 № 41.

Державний реєстр фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів — це перелік адміністративної інформації про фінансові установи, що формується та узагальнюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі — Комісія) згідно з вимогами цього Порядку як система збору, накопичення та обліку відомостей про ці установи.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку формування та ведення державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів (Порядок, п.1.2) 14.07.2004 № 296.

Державні боргові зобов'язання розподіляються на: прямі боргові зобов'язання — це зобов'язання, що беруться державою як безпосереднім позичальником шляхом випуску державних цінних паперів, укладення угод про позику або іншими шляхами, передбаченими законодавством України; умовні (гарантовані) боргові зобов'язання — зобов'язання, що беруться безпосередньо юридичними особами та гарантується державою, в тому числі зобов'язання за кредитами МВФ, крім випадків їх безпосереднього спрямування до державного бюджету. До вступу в силу державних гарантій операції за значеними зобов'язаннями не відображаються в показниках державного бюджету. У свою чергу, позики, за якими виникають прямі боргові зобов'язання, поділяються на: позики на фінансування бюджету — позики, що залучаються державою з метою фінансування державного бюджету і не мають цільового призначення; позики на фінансування проектів розвитку — позики, що залучаються державою на фінансування цільових програм розвитку, в тому числі позики, що залучаються державою для інституційних проектів під-

тримки та розвитку органів державного управління та які не є са-моокупними; позики, що залучаються державою для фінансування інвестиційних проектів розвитку окремих галузей, секторів економіки, виробництв та регіонів на умовах повернення; позики, пов'язані з реструктуризацією чи визнанням боргу — позики, що виникають у результаті реструктуризації боргових зобов'язань чи визнання боргу.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.1) 28.01.2004 № 42.

Державні цінні папери — це визначені законодавством боргові зобов'язання, що емітуються державою в особі її уповноважених органів та в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операцій репо (Положення, розд.1) № 204 від 29.05.2001 м. Київ.

Держатель платіжної картки — фізична особа — клієнт або довіре-на особа клієнта, яка на законних підставах використовує платіж-ну картку (її реквізити) для ініціювання переказу коштів з відпо-відного рахунку в банку або здійснює інші операції з її застосуванням.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Дериватив — стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому. Стандартна (типова) форма деривативів та порядок їх випуску та обігу встановлюються законодавством. До деривативів належать: — Форвардний контракт — Ф'ючерсний контракт — Опціон. Відповідно до виду цінностей деривативи розподіляються на: а) фондовий дериватив; б) валютний дериватив в) товарний дериватив.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Диверсифікація — метод пом'якшення ризику шляхом розосередження вкладень та обмеження впливу фактора ризику за рахунок уникнення надмірної концентрації за одним портфелем. Передбачає пошук та поєднання портфелів, які за однакових умов призводять до різних, не обов'язково протилежних результатів. Це метод пом'якшення ризику, який застосовується як до активних, так і до пасивних операцій.

Правління Національного банку України Постанова Про сквалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Дивіденд — платіж, який здійснюється юридичною особою — емітентом корпоративних прав чи інвестиційних сертифікатів на користь власника таких корпоративних прав (інвестиційних сертифікатів) у зв'язку з розподілом частини прибутку такого емітента, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку. До дивідендів прирівнюється також платіж, який здійснюється державним некорпоратизованим, казенним чи комунальним підприємством на користь відповідно держави або органу місцевого самоврядування у зв'язку з розподілом частини прибутку такого підприємства, платіж, який виплачується власнику сертифіката фонду операцій з нерухомістю в результаті розподілу доходу фонду операцій з нерухомістю. При цьому наявність чи відсутність прибутку, розрахованого згідно з правилами податкового обліку, не може впливати на прийняття чи неприйняття рішення щодо нарахування дивідендів.

Закон України Про додаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2831-III від 29.11.2001, № 349-IV від 24.12.2002 та № 1957-IV від 01.07.2004).

Дилер — 1) працівник банку, якому доручається здійснення операцій на грошовому ринку, операцій з цінними паперами, валютою тощо від імені банку та його клієнтів;

2) фізична особа, яка є уповноваженою особою брокерської котори або учасником торговельно-інформаційної системи, що здійснює цивільно-правові угоди щодо цінних паперів, які передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу третім особам.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) 18.06.2003 № 254;

2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.I, п.1) № 9 від 15.01.97 м. Київ.

Дилінг — операції з купівлі-продажу, які банк здійснює від власного імені, але за дорученням та за кошти клієнтів. Таким чином формально ці операції відображаються в балансі банку, хоча реально вся вигода та ризик від таких операцій належать клієнтам банку. Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Дирекція Біржі — виконавчий орган Біржі; організує виконання рішень Біржового комітету, керує поточною діяльністю Біржі і має право

виришувати всі питання, крім тих, що входять виключно до компетенції Біржового комітету та Зборів засновників Біржі.

Українська міжбанківська валютна біржа ПРАВИЛА проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Глосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998 р. м. Київ.

Дисконт — 1) це різниця між вартістю погашення цінних паперів та їх собівартістю без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо собівартість нижча вартості погашення;

2) винагорода, що беруть банки під час врахування векселів та купівлі векселів у векселедержателів до закінчення терміну їх сплати;

3)різниця між номіналом векселя та сумою, фактично одержаною за вексель, якщо ця сума менша від номіналу.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п. 1.2) 16.12.2002 № 508;

3) Кабінет міністрів України Постанова Про додаткові заходи щодо забезпечення надходження збору на обов'язкове державне пенсійне страхування (п.2.) від 24 січня 1998 р. № 75 м. Київ.

Дисконтна валютна політика — зниження або підвищення Національним банком України процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозицій на позичковий капітал.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Дисконтування — визначення поточної вартості грошового потоку з урахуванням його вартості, яка прогнозується на майбутнє.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (Національний стандарт, п.3) від 10 вересня 2003 р. № 1440 м. Київ.

Дистанційне розпорядження [банку] — розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22.

Діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів — збір, фіксація, оброблення, зберігання та надання даних, що складають систему реєстру власників іменних цінних паперів, щодо іменних цінних паперів, їх емітентів та власників.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.4) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР.

Діяльність з управління цінними паперами — діяльність, що здійснюється від свого імені за винагороду протягом визначеного тер-

міну на підставі відповідного договору щодо управління переданими у володіння цінними паперами, які належать на правах власності іншій особі, в інтересах цієї особи або визначених цією особою третіх осіб.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.4) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР.

Діяльність по організації торгівлі на ринку цінних паперів — надання послуг, що безпосередньо сприяють укладанню цивільно-правових угод щодо цінних паперів та їх похідних на біржовому та організаційно оформленому позабірковому ринку цінних паперів.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.4) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2804-IV від 06.09.2005).

Добровільне страхування — це страхування, яке здійснюється на основі договору між страховальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог цього Закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства. Видами добровільного страхування можуть бути:

- 1) страхування життя;
- 2) страхування від нещасних випадків;
- 3) медичне страхування (безперервне страхування здоров'я);
- 4) страхування здоров'я на випадок хвороби;
- 5) страхування залізничного транспорту;
- 6) страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- 7) страхування повітряного транспорту;
- 8) страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
- 9) страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
- 10) страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
- 11) страхування майна (іншого, ніж передбачено пунктами 5-9 цієї статті);
- 12) страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 13) страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 14) страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 15) страхування відповідальності перед третіми особами (іншої, ніж передбачена пунктами 12—14 цієї статті);

- 16) страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
- 17) страхування інвестицій;
- 18) страхування фінансових ризиків;
- 19) страхування судових витрат;
- 20) страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;
- 21) страхування медичних витрат;
- 22) інші види добровільного страхування.

Закон України Про страхування (ст.6) м. Київ, 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (Доповнено Законом № 2745-III від 04.10.2001).

Довга відкрита валютна позиція — відкрита валютна позиція у відповідній валюті, коли активи та позабалансові вимоги перевищують пасиви та позабалансові зобов'язання.

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98 р. м. Київ.

Довга позиція — купівля контракту на поставку біржового товару в майбутньому.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютої біржі (Біржі золота) № 1(35) від 20 лютого 1998 р. м. Київ.

Довірче товариство — товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірителями майна щодо реалізації їх прав власників. Майном довірителя є кошти, цінні папери та документи, які засвідчують право власності довірителя.

Декрет Кабінету міністрів України Про довірчі товариства (ст.1) м. Київ, 17 березня 1993 р. № 23-93.

Довірче управління — операції банків з управління власністю та виконання інших послуг в інтересах та за дорученням клієнтів на правах довіреної особи.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Довірчі операції — послуги, які довірче товариство надає довірителям майна...

Довірче товариство здійснює такі довірчі операції:

- для громадян — збереження та представницькі послуги для обслуговування майна довірителів;

- для юридичних осіб — розпорядження майном, агентські послуги, ведення рахунків для власників їх цінних паперів та управління голосуючими акціями, переданими довірчому товариству шляхом участі в загальних зборах акціонерного товариства.

Декрет Кабінету міністрів України Про довірчі товариства (ст.1) м. Київ, 17 березня 1993 р. № 23-93.

У договорі застави визначаються суть, розмір і строк виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, подається опис предмета застави, а також визначаються інші умови, погоджені сторонами договору. Опис предмета застави в договорі застави може бути поданий у загальній формі (вказівка на вид заставленого майна тощо).

Цивільний кодекс України (ст.584) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

За **договором комерційної концесії** одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцю, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцю обумовлену договором винагороду. Договір комерційної концесії передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації і комерційного досвіду правоволодільця в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності.

Господарський кодекс України (ст.366) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

У випадках, передбачених договором комерційної концесії, користувач може укласти **договір комерційної субконцесії**, за яким він надає іншій особі (субкористувачу) право користування наданим йому правоволодільцем комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії. До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір комерційної концесії, встановлені цим Кодексом або іншим законом, якщо інше не виливає з особливостей субконцесії. Користувач та субкористувач відповідають перед правоволодільцем за завдану йому шкоду солідарно. Визнання недійсним договору комерційної концесії має наслідком недійсність договору комерційної субконцесії.

Цивільний кодекс України (ст.1119) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Договір концесії (концесійний договір) — договір, відповідно до якого уповноважений орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування (концесідавець) надає на платній та строковій основі суб'єкту підприємницької діяльності (концесіонеру) право створити (побудувати) об'єкт концесії чи суттєво його поліпшити та (або) здійснювати його управління (експлуатацію) відповідно до цього Закону з метою задоволення громадських потреб.

Закон України Про концесії (ст.1) м. Київ, 16 липня 1999 р. № 997-XIV.

Договір про відкриття рахунку в цінних паперах — договір між власником цінних паперів та обраним ним зберігачем про передачу власником належних йому цінних паперів зберігачу для здійснення депозитарної діяльності.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Договір про обслуговування емісії цінних паперів — договір між емітентом та обраним ним депозитарієм про обслуговування операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Договір страхування — це письмова угода між страховальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страховальнику або іншій особі, визначений у договірі страхування страховальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страховальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Закон України Про страхування (ст.16) м. Київ, 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

За **договором фактoringу** (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором. Зобов'язання фактора за договором фактoringу може передбачати надання клієнтові послуг, пов'язаних із грошовою вимогою, право якої він відступає.

Цивільний кодекс України (ст.1077) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Додатковий пайовий внесок — необов'язковий зворотний внесок члена кредитної спілки, режим залучення якого визначається положенням про фінансове управління кредитною спілкою.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок (Положення, п.1.2) 16.01.2004 № 7.

Документарна форма цінного паперу — сертифікат цінних паперів (далі — сертифікат), що містить реквізити відповідного виду цінних паперів певної емісії, дані про кількість цінних паперів та за свідчує сукупність прав, наданих цими цінними паперами.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Доміциліант — платник за векселем, який уповноважує доміциліата здійснити платіж за векселем у місці доміциляції — місцезнаходженії доміциліата. Місцезнаходження платника і доміциліата різні. Право доміцилювати вексель, тобто визначати особливе місце платежу (населений пункт, відмінний від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем), належить виключно векселедавцю як у простих, так і в переказних векселях.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про операції банків з векселями Положення Про операції банків з векселями (Розд.І, Глава 2, п.2) № 258 від 28.05.99 р., реєстр. № 653 від 01.06.99 р.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Доміциліат — особа, яка є особливим платником за векселем за дорученням і за рахунок доміциліанта. Місцезнаходження такої особи і доміциліанта різні.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Доміциляційна формула — напис на векселі, що обумовлює особливе місце платежу, яке відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем. Учинається векселедавцем.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508

Доміциляція векселя — призначення за векселем особливого місця платежу, що відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем, шляхом проставлення доміциляційної формули. Під час складання векселя векселедавець може зазначити не лише особливе місце платежу, а й особу, яка оплатить вексель у місці доміциляції. Якщо така особа не зазначена, то її може зазначити трасат під час акцепту. Якщо він цього не зробить, то вважається, що акцептант сам виконав платіж у місці доміциляції.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Допоміжна діяльність у сфері фінансів та страхування є недержавне управління фінансовими ринками, біржові операції з фондами

вими цінностями, інші види діяльності (посередництво у кредитуванні, фінансові консультації, діяльність, пов'язана з іноземною валютою, страхуванням вантажів, оцінюванням страхового ризику та збитків, інші види допоміжної діяльності).

Господарський кодекс України (ст.333) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Дорозміщення державних цінних паперів — додаткове розміщення емітентом державних цінних паперів певного випуску, за яким відбулося первинне розміщення. Дорозміщення проводиться, коли для продажу пропонуються державні цінні папери, які за обсягом прав, наданих власникам, термінами погашення та розмірами купонних виплат (якщо вони є) збігаються з умовами випуску державних цінних паперів під час первинного розміщення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) 19.03.2003 № 114.

Дорозміщення облігацій — додаткове розміщення емітентом облігацій певного випуску, за яким відбулося первинне розміщення. Дорозміщення проводиться, коли розповсюджуються облігації, які за обсягом прав, наданих власникам, термінами погашення та розмірами купонних виплат (якщо вони є) збігаються з умовами випуску облігацій під час первинного розміщення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх держав'їх позик (Положення, розд.І, п.2) 18.06.2003 № 248.

Дохід від портфельних інвестицій — це рух коштів між резидентами і нерезидентами в результаті володіння акціями, облігаціями, довгостроковими цінними паперами, інструментами грошового ринку. До нього належать:

- 1) дохід від пайової участі в капіталі компаній (дивіденди);
- 2) дохід за борговими зобов'язаннями (відсотки).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Дохід) № 433 від 01.09.99 р.

Доходи від прямих інвестицій:

а) дохід від пайової участі в капіталі компаній (дивіденди), розподілений та нерозподілений прибуток закордонних відділень, реінвестований прибуток;

б) дохід за борговими зобов'язаннями (відсотки), які сплачують один одному прямий інвестор та підприємство прямого інвестування.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звіт-

ності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Дохід № 433 від 01.09.99 р.

Дочірній банк — це установа банку, яку контролює материнський банк шляхом володіння акціями (паями, частками) дочірнього банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок створення дочірнього банку, філії і представництва українського банку на території інших держав, особливості їх закриття та здійснення нагляду (Положення, п.2.1) № 45 від 30.01.2002 м. Київ

Дочірня компанія (підприємство) — компанія, що контролюється іншою компанією. Контроль передбачає, що материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє 50 % або більшою часткою капіталу компанії. Контроль також має місце, якщо материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє часткою капіталу компанії менше 50 %, але має:

- 1) частку управлінських голосів у компанії, що перевищує 50 % завдяки угодам з іншими інвесторами;
- 2) право керувати фінансовою та виробничою політикою підприємства згідно із статутом або угодою;
- 3) право призначати або звільняти більшість членів ради директорів або аналогічного керівного органу компанії; або
- 4) право визначального голосу в раді директорів або аналогічному керівному органі компанії.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Дроблення акцій — зменшення номінальної вартості акцій шляхом ділення на визначений уповноваженим органом акціонерного товариства коефіцієнт деномінації (повинен бути більше одиниці). При цьому кількість акцій збільшується пропорційно коефіцієнту деномінації, а сумарна номінальна вартість акцій не змінюється.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску акцій акціонерного товариства при зміні номінальної вартості та кількості акцій без зміни розміру статутного фонду (п.3.) № 125 від 14.09.2000 м. Київ (В редакції Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 33 від 02.02.2005).

Еквайрингова установа (еквайр) — юридична особа, яка здійснює еквайринг.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.8) м. Київ, 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Еквайринг — діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням спеціальних платіжних засобів.

Закон України Про платіжні системи та переказ грошей в Україні (ст.1, п.1.9) м. Київ, 5 квітня 2001 р. № 2346-III.

Еквіваленти грошових коштів — короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються в певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України (Інструкція, розд.I, п.2) № 475 від 11.12.2000 м. Київ.

Економічні нормативи — показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2) м. Київ, 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Електронний гаманець — смарт-картка або платіжний додаток пластічної картки, кошти за операціями з якою(им) обліковуються на консолідованому картковому рахунку емітента. Електронний гаманець дає змогу його держателю в межах установленого ліміту виконувати платіж за товари (послуги) без уvedення персонального ідентифікаційного номера. Призначений в основному для здійснення розрахунків і зняття ютівки на невеликі суми. Електронний гаманець є одним із типів наперед оплачених платіжних карток.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п. 1.5) 19.04.2005 № 137.

Електронний міжбанківський переказ — міжбанківський переказ, що виконаний з використанням міжбанківських електронних розрахункових документів із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації про рух грошей.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Емісійний дохід — сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від продажу власних акцій або інших корпоративних прав та інвестиційних сертифікатів, над номінальною вартістю таких акцій або інших корпоративних прав та інвестиційних сертифікатів (при їх первинному розміщенні), або над ціною зворотного викупу при повторному розміщенні інвестиційних сертифікатів та акцій інвестиційних фондів.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (В редакції Закону № 2831-ІІІ від 29.11.2001).

Емісійні цінні папери — цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент).

До емісійних цінних паперів належать:

- акції;
- облігації підприємств;
- облігації місцевих позик;
- державні облігації України;
- іпотечні сертифікати;
- іпотечні облігації;
- сертифікати фондів операцій з нерухомістю (далі — сертифікати ФОН);
- інвестиційні сертифікати;
- казначейські зобов'язання України.

Цінні папери, що не належать згідно із цим Законом до емісійних цінних паперів, можуть бути визнані такими Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, якщо це не суперечить спеціальним законам про ці групи та/або види цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондний ринок (ст. 3) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Емісія — установлена законодавством послідовність дій емітента щодо випуску та розміщення емісійних цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондний ринок (ст.1) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Емісія акцій — сукупність дій емітента з обміну акцій або часток у статутному фонду товариства, що реорганізується, на письмові зобов'язання про видачу відповідної кількості акцій акціонерного товариства, що створюється в процесі реорганізації, а після реєстрації випуску останнього з обміну письмових зобов'язань на акції. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску акцій та інформації про їх емісію під час реорганізації товариств (п.1.3. Визначення термінів і понять) № 221 від 30 грудня 1998 р. м. Київ.

Емісія іпотечних облігацій — дії емітента щодо випуску та розміщення іпотечних облігацій, послідовність яких встановлюється законодавством.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2) м. Київ, 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Емісія іпотечних сертифікатів — сукупність дій емітента іпотечних сертифікатів щодо забезпечення випуску іпотечних сертифікатів, їх розміщення, обігу, виплати процентів за ними та їх номінальної вартості.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про провадження діяльності небанківських фінансових установ, які здійснюють емісію іпотечних сертифікатів (Положення, п.1.3) 09.06.2005 № 4132.

Емісія облігацій (серія) — сукупність облігацій одного емітента, що надають їх власникам однакові права та мають однакові умови розміщення, обігу, виплати доходу та погашення.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Емісія спеціальних платіжних засобів — проведення операцій з випуску спеціальних платіжних засобів певної платіжної системи.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.12) м. Київ, 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ (Назва Закону в редакції Закону № 2056-ІV від 06.10.2004).

Емітент — юридична особа, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками.

Закон України Про цінні папери та фондний ринок (ст. 2) м. Київ, 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Емітент звичайних іпотечних облігацій — це іпотечний кредитор, що несе відповідальність за виконання зобов'язань за такими іпотечними облігаціями іпотечним покриттям та всім іншим своїм майном, на яке, відповідно до законодавства, може бути звернено стягнення.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.3) м. Київ, 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Емітентом іпотечних сертифікатів може бути фінансова установа, яка від свого імені випускає такі сертифікати відповідно до вимог цього Закону та зобов'язується виконувати обов'язки, що випливають з інформації про їх випуск. Емітентом може бути фінансова установа, якій відповідним державним органом видано дозвіл на право здійснення емісії сертифікатів. Емітент, якщо він є банком та відповідає вимогам статей 33 і 34 цього Закону, може виконувати функції керуючого іпотекою. Емітент сертифікатів з фіксованою дохідністю здійснює випуск таких сертифікатів, забезпечений іпотечними активами, та приймає на себе ризик щодо порушення термінів виконання основних зобов'язань, реформованих в іпотечні активи. Емітент сертифікатів участі здійснює випуск таких сертифікатів, платежі за якими забезпечені надходженнями платежів від боржників за договорами про іпотечний кредит, реформованими в іпотечний актив. Ризик порушення термінів виконання основних зобов'язань приймає на себе власник сертифікатів участі. Емітент може придбавати випущені ним сер-

тифікати. Кошти, що надходять у рахунок оплати за іпотечними активами до емітента протягом строку обігу сертифікатів від керуючого іпотекою, якщо функції розпорядника платежів виконує емітент, акумулюються на окремому рахунку емітента в банку, в разі, якщо емітентом є банк, — на окремому рахунку в його балансі.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.40) м. Київ, 19 червня 2003 р. № 979-IV (В редакції Закону № 3201-IV від 15.12.2005).

Емітент облігацій внутрішніх місцевих позик — Верховна Рада Автономної Республіки Крим або міська рада, яка прийняла рішення про здійснення запозичення до місцевого бюджету у формі випуску облігацій, випустила їх від свого імені та несе зобов'язання, які виникають згідно з умовами випуску облігацій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик (Положення, розд.1) 07.10.2003 № 414.

Емітент облігацій підприємств — підприємства усіх передбачених законом форм власності, об'єднання підприємств, створені відповідно до чинного законодавства, акціонерні та інші товариства, що від свого імені випускають облігації і зобов'язуються виконувати обов'язки, що випливають з умов емісії цих облігацій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Емітент сертифікатів фонду операцій з нерухомістю — управитель, який від свого імені випускає і розміщує сертифікати фонду операцій з нерухомістю.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про видачу небанківській фінансовій установі — управителю дозволу на право прийняття на себе комерційних ризиків при створенні фонду фінансування будівництва виду Б та/або дозволу на право здійснення емісії сертифікатів фонду операцій з нерухомістю (Положення, п.1.3) 29.07.2004 № 1866.

Емітент спеціальних платіжних засобів — юридична особа, що є членом платіжної системи та здійснює емісію спеціальних платіжних засобів.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.13) м. Київ, 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Емітентом структурованих іпотечних облігацій є спеціалізована іпотечна установа, яка несе відповідальність за виконання зобов'язань за такими іпотечними облігаціями лише іпотечним покриттям.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.3) м. Київ, 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Етика професійної діяльності на фондовому ринку — стандарти поведінки та доброчесності професійного учасника ринку цінних паперів, які ґрунтуються на Конституції України і визначених чинним законодавством нормах та принципах обслуговування клієнтів, чесне, неупереджене виконання своїх професійних обов'язків.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Щодо затвердження Концепції запобігання маніпулюванню ринком цінних паперів, нечесній торгові практиці і порушенню етики професійної діяльності на фондовому ринку (Концепція, розд. Визначення термінів) 14.01.2003 № 21.

Ефективна ставка відсотка — ставка відсотка, що визначається діленням суми річного відсотка та дисконту (або різниці річного відсотка та премії) на середню величину собівартості цінних паперів та вартості їх погашення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355.

Єврооблігації — державні цінні папери, що надають їхньому власнику право на одержання основної суми боргу (номінальної вартості), а також доходу у вигляді купонних платежів.

Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про умови резервних поставок і оплати російського природного газу в Україну в 2001 році (Додаток, п.4) м. Москва, 22 грудня 2000 р.

Єдина інформаційна система «Реєстр позичальників» — єдиний адміністративно-програмний комплекс, що забезпечує отримання від банківських установ вхідної інформації, її накопичення, зберігання, належне використання, захист на всіх технологічних ланках від несанкціонованого доступу, формування вихідної інформації, взаємодію з користувачами.

Правління Національного банку України Постанова Про створення єдиної інформаційної системи обліку позичальників (боржників) (Положення, п.1.5) № 245 від 27.06.2001 м. Київ.

Єдиний державний реєстр інститутів спільногоЯ інвестування — це інформаційний банк даних про пайові та корпоративні інвестиційні фонди, економічні показники їх діяльності та звітності, який забезпечує зберігання інформації про інститути спільногоЙ інвестування та її надання.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про реєстрацію регламенту інститутів спільногоЙ інвестування та ведення Єдиного державного реєстру інститутів спільногоЙ інвестування (Положення, розд.2) № 197 від 06.07.2002 м. Київ.

Забезпечена заборгованість — заборгованість, яка має забезпечення у вигляді ліквідної застави, вартість якої визначена за звичайними цінами та перевищує заборгованість клієнта не менш як на 25 (двадцять п'ять) процентів, або банківську гарантію.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Заблоковані залишки активів участника торгів — активи учасників торгів, які заблоковані на рахунках у розрахунковій установі, в межах яких учасник торгів може виставляти заявки на купівлю/продаж цінних паперів та укладати угоди на ринку заявок. Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.10.1) № 4 від 15.05.96 м. Київ (Доповнено згідно з Рішенням Асоціації «ПФТС» № 7 від 05.09.01).

Задовільні кредити — це кредити, надані позичальнику з надійним забезпеченням і з задовільним фінансовим становищем, окрім аспекті якого викликають деякі сумніви (наприклад, чи буде своєчасно забезпечено надходження платежів за відвантажену продукцію, намітилось погіршення окремих показників діяльності тощо); строк погашення самого кредиту не настав, однак проценти за ним сплачуються несвоєчасно; позичальником порушено цільове використання кредиту, особливо якщо це впливає на забезпечення кредиту. Прострочена заборгованість за кредитом або відсотками за ним не повинна перевищувати 30 календарних днів. Для задовільних кредитів розмір резервування має становити 5 відсотків їх загальної суми.

Національний банк України Лист Положення «Про порядок формування і розміри резервних і страхових фондів комерційних банків», затверджене постановою Правління Національного банку України № 9 від 16 січня 1995 р.. (п.3.1 Положення) № 12015/145 від 23 лютого 1995 р. м. Київ.

Зainteresovana osoba — юридична чи фізична особа, яка бажає отримати інформацію та має на це право. До зainteresovanych осіб відносяться:

- акціонери;
- потенційні інвестори;
- кредитори;
- контрагенти з правочинну;
- інші особи, що виявили зainteresovanost в отриманні відповідної інформації.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення Методичних рекомендацій щодо доступу акціонерів та інших

зainteresovanych осіб до інформації про акціонерне товариство (Методичні рекомендації, п.1.5) 26.01.2005 № 27.

Закладом є застава рухомого майна, що передається у володіння застачодержателя або за його Наказом — у володіння третьої особи.

Цивільний кодекс України (ст.575) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Закрита валютна позиція — валутна позиція у відповідній валюті, коли активи та пасиви (з урахуванням позабалансових вимог та зобов'язань за незавершеними операціями) рівні між собою.

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98 р. м. Київ.

Закритого акціонерного товариства акції розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства.

Господарський кодекс України (ст.81) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Закритий інвестиційний фонд — фонд, який здійснює випуск інвестиційних сертифікатів без взяття зобов'язань про їх викуп.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Положення, Розд.1, п.2) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Закритий продаж — розміщення та обіг облігацій між юридичними та фізичними особами, коло (перелік) яких заздалегідь визначається емітентом у рішенні про випуск облігацій та не перевищує 50 осіб.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322 (В редакції Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 155 від 30.03.2005).

Зал торгів — приміщення біржі, де безпосередньо проходять торги, з особливим порядком доступу, який регламентується правилами та положеннями біржі.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Залишкова балансова вартість цінного папера — це його балансова вартість з врахуванням створеного резерву за цим папером.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97 р.

Замкнений ринок — введення ціні купівлі, рівної найкращій (найнижчій) ціні продажу, виставленій іншим торговцем у тому ж цінному папері, або введення ціні продажу, рівної найкращій (найвищій) ціні купівлі, виставленій іншим торговцем у тому ж цінному папері.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.5) № 4 від 15.05.96 м. Київ.

Застава — це спосіб забезпечення зобов'язань. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставодавцем) забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами.

Закон України Про заставу (ст.1) м. Київ, 2 жовтня 1992 р. № 2654 — XII.

Заставна — це борговий цінний папір, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання — право звернути стягнення на предмет іпотеки. Заставна оформлюється, якщо її видача передбачена іпотечним договором. Після державної реєстрації іпотеки оригінал заставної передається іпотекодержателю, якщо інший порядок передачі заставної не встановлено іпотечним договором. Заставна не є емісійним цінним папером. Першим власником заставної є особа, яка на момент видачі заставної відповідно до умов іпотечного договору має статус іпотекодержателя. Якщо інше не передбачено іпотечним договором, оригінал заставної передається такому іпотекодержателю. Заставна може передаватися її власником будь-якій особі шляхом вчинення індосаменту. Наступний власник заставної набуває всі права іпотекодержателя (нового кредитора) за договором, яким обумовлене основне зобов'язання, та за іпотечним договором, на підставі якого була видана заставна, а права попереднього власника заставної як іпотекодержателя (первісного кредитора) припиняються. Попередній власник заставної на вимогу нового власника зобов'язаний передати новому власнику документи та інформацію, які є важливими для здійснення прав, що випливають із заставної. Після видачі заставної виконання основного зобов'язання та звернення стягнення на предмет іпотеки може бути здійснено лише на підставі вимоги власника заставної. Звернення стягнення на предмет іпотеки власником заставної здійснюється в порядку, встановленому розділом V цього Закону.

Анулювання заставної і видача нової заставної здійснюються за згодою між іпотекодавцем, боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця, та власником заставної. Відомості про анулювання заставної і видачу нової заставної підлягають державній реєстрації у встановленому законом порядку.

Заставна не може видаватися, якщо іпотекою забезпечене грошове зобов'язання, суму боргу за яким на момент укладення іпотечного договору не визначено і яке не містить критеріїв, що дозволяють визначити цю суму на конкретний момент.

Облік заставних у банках здійснюється в порядку, встановленому Національним банком України, за правилами, що застосовуються для обліку забезпечених іпотекою кредитів.

Закон України Про іпотеку (ст.20) м. Київ, 5 червня 2003 р. № 898-IV (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Заставні кошти — попередньо депоновані кошти участника біржового ринку, які він має забезпечити в якості покриття наданих ним заявок; розмір заставних коштів визначає біржа.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Заява на участь у конкурсі — документ, який містить пропозицію претендента на участь у конкурсі, а також відомості про претендента та інші відомості, які зазначені в інформаційному повідомленні.

Кабінет міністрів України Постанова Про управління корпоративними правами держави (Положення, п.1) від 15 травня 2000 р. № 791 (791-2000-п) м. Київ (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 81 від 28.01.2004).

Заява про участь у відкритих торгах — лист претендента, до якого додаються кваліфікаційні документи та відомості про відносини контролю та який містить чітко сформульовану зацікавленість претендента взяти участь у відкритих торгах та свідчить про визнання ним усіх умов та процедур відкритих торгів.

Фонд державного майна Україні Наказ Про затвердження Положення про порядок підготовки та проведення відкритих торгів з продажу пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Укртелеком» (Положення, п.1.3) 29.06.2004 № 1256.

Заявка-пропозиція (оферта) на купівлю або продаж цінних паперів за умовами щодо виду цінного паперу, кількості, ціни, та інших умов, визначених цим Порядком. Заявка також є згодою участника, що її надав, на укладання та виконання угоди з цінними паперами в порядку, встановленому в цьому розділі.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.10.1) № 4 від 15.05.96 м. Київ (Доповнено згідно з Рішенням Асоціації «ПФТС» № 7 від 05.09.01).

Зберігання векселів — здійснення банком за дорученням, від імені та за рахунок векселодержателя операцій з векселями на підставі одержаних від векселодержателя інструкцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Зберігання векселів відкрите — зберігання векселів шляхом подання в банк супровідного векселя доручення на зберігання з точними і повними інструкціями щодо дій банку з векселями.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Зберігання векселів закрите — зберігання векселів шляхом надання векселедержателю депозитного вічка у сейфі банку без будь-яких інструкцій щодо дій банку з векселями.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Зберігачами цінних паперів визнаються торговці цінними паперами та комерційні банки, які мають Дозвіл на здійснення професійної діяльності по випуску і обігу цінних паперів та Дозвіл на здійснення професійної депозитарної діяльності.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.3 Положення) № 61 від 26 травня 1998 р. м. Київ.

Збір інформації про сумнівні фінансові операції — це процес відбору даних про фінансові операції, перевірки їх на відповідність критеріям сумнівних операцій, документування та накопичення в автоматизованих інформаційних системах з метою:

виявлення фінансових операцій, які використовуються для легалізації доходів, одержаних злочинним» шляхом;

запобігання використання суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб для легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом;

проведення аналітичної роботи та обміну інформацією.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції (Положення, розд. Визначення термінів) 21.05.2003 № 233.

Зв'язані сторони — сторони вважаються зв'язаними, якщо одна сторона має можливість контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових та операційних рішень іншою стороною.

Правління Національного банку України Постанова Про внесення змін до Інструкції до складання річного фінансового звіту комерційного банку, ч.5 (Положення, Примітка 31.) від 23.11.99 р. № 569 м. Київ.

Зведеній обліковий реєстр в електронному вигляді — зведений обліковий реєстр рахунків власників іменних цінних паперів, що відповідає зведеному обліковому реєстру в паперовій формі та записаний на електронних носіях інформації у форматі, узгоджено-му з Національним депозитарієм.

Правління національного депозитарію України Рішення Про затвердження Порядку приймання Національним депозитарієм України зведеного облікового реєстру рахунків власників акцій та копій документів,

що є підставами для обтяження акцій зобов'язаннями (Порядок, п.1.4) 04.05.2005 № 1/7.

Звичайна процентна ставка за депозит — процентна ставка, що встановлюється залежно від строків та розміру депозиту за рішенням платника податку, яке має бути оприлюдненим та встановлювати однакові правила щодо укладення депозитного договору з будь-якими категоріями осіб з урахуванням обмежень, установлених законом. Порядок оприлюднення інформації щодо умов укладення депозитного договору визначається для банківських установ Національним банком України, для небанківських фінансових установ — державним органом, визначенім законом. До депозитів не належать суми завдатку, внесеної як забезпечення договірних зобов'язань однією стороною договору перед іншою. Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (В редакції Закону № 349-IV від 24.12.2002).

Звітний період резервування — визначений строк (кількість днів), протягом якого резервуються та зберігаються на кореспондентському рахунку банку в Національному банку або на окремому рахунку в Національному банку кошти відповідно до встановлених нормативів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України (Положення, п.1.2) 21.04.2004 № 172.

Зворотне котирування — котирування, за якого курс іноземної валюти подано як кількість одиниці іноземної валюти, яка припадає на одиницю національної валюти, наприклад 1 UAH = 0,2 USD.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Зворотне репо — це депозитна операція, що ґрунтується на двосторонній угоді між Національним банком та банком про продаж Національним банком зі свого портфеля державних цінних паперів з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу в банків за обумовленою в договорі ціною та на обумовлену дату.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Зворотний лізинг (оренда) — господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає продаж основних фондів фінансової організації з одночасним зворотним отриманням таких основних фондів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Зворотна вимога (регрес) — гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторові, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником. Гарант не має права на зворотну вимогу (регрес) до боржника в разі, якщо сума, сплачена гарантом кредиторові, не відповідає умовам гарантії, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником.

Цивільний кодекс України (ст.569) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Зменшення корисності цінних паперів — втрата економічної вигоди в сумі перевищення балансової вартості цінних паперів над сумою очікуваного відшкодування, яка спричинена погіршенням фінансового стану емітента цінних паперів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355.

Змінна процентна ставка — процентна ставка, рівень якої підлягає періодичній переоцінці залежно від зміни тієї чи іншої базової ставки. Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Знерухомлення цінних паперів — переведення цінних паперів, випущених у документарній формі, у бездокументарну форму шляхом депонування сертифікатів у сховищах зберігача цінних паперів та/або депозитарію з метою забезпечення подальшого їх обігу у вигляді облікових записів на рахунках зберігача цінних паперів та/або депозитарію.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Зобов'язання — це правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Цивільний кодекс України (ст.509) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 435-IV.

«Золота» ліцензія — ліцензія НБУ, яка дає право: 1) на здійснення операцій із банківськими металами на внутрішньому ринку з правом відкритої позиції; 2) на здійснення операцій з банківськими металами на міжнародних ринках.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Глосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998 р. м. Київ.

Золотовалютний резерв — резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, ви-

знані світовим співтовариством як міжнародні і призначенні для міжнародних розрахунків.

Закон України Про Національний банк України (ст.1) м. Київ, 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Зупинення (обмеження) дії ліцензії — це рішення директора департаменту Держфінпослуг, відповідно до його компетенції, про заборону укладати договори з відповідними категоріями учасників ринків фінансових послуг щодо зазначеного в рішенні виду (видів) фінансових послуг з можливістю подальшого зняття такої заборони. Ця заборона не розповсюджується на виконання вже укладених договорів.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про заходи впливу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Положення, п.7.1) 28.08.2003 № 42 (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Держфінпослуг № 54 від 13.02.2004).

Зустрічні заяви — заяви, що мають протилежну направленість, тобто для заявок на продаж зустрічними є заяви на купівлю і навпаки.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на Українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Ідентичний цінний папір — цінні папери, випущені одним емітентом за тотожними умовами емісії, виплати доходу, викупу чи погашення.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.9) м. Київ, 22 травня 2003 р. № 889-IV.

Іменний чек — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті, тобто є письмовим розпорядженням юридичної особи-нерезидента або фізичної особи-нерезидента, яка виписала чек (чекодавець), платнику про виплату певної суми коштів чекодержателю, зазначеному в чеку, або іншій особі за нотаріально посвідченою довіреністю за рахунок наданого платнику грошово-го покриття.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України (Положення, п.1.4) № 520 від 29.12.2000 м. Київ (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 417 від 01.10.2001).

Інвестиції — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, ці-

льові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформленіх у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованіх («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

Закон України Про інвестиційну діяльність (ст.1) м. Київ, 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ (В редакції Закону № 1407-IV від 03.02.2004).

Інвестиційна декларація — 1) документ, що є складовою частиною регламенту інституту спільного інвестування та додатком до договору з компанією з управління активами, в якому визначаються основні напрями та обмеження інвестиційної діяльності інституту спільного інвестування;

2) документ, який визначає інвестиційну політику недержавного пенсійного фонду, основні напрями та обмеження інвестування активів недержавних пенсійних фондів відповідно до цього Закону.

1) Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III;
2) Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення (ст.1) м. Київ, 9 липня 2003 р. № 1057-IV.

Інвестиційна діяльність — це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

«Інвестиційний клас» (investment grade) — група міжнародних довгострокових кредитних рейтингів, які свідчать про низьку ймовірність невиконання зобов'язань (дефолту) особи (боржника) або емітента цінних паперів, що їх мають.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валютах на території України (Положення, п.1.3) № 520 від 29.12.2000 м. Київ.

Інвестиційною компанією визнається торговець цінними паперами, який, окрім провадження інших видів діяльності, може заливати кошти для здійснення спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів та їх розміщення.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Положення, п.18) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Інвестиційна політика фонду — система аналізу, планування та реалізації програм, спрямованих на формування та здійснення управ-

ління інвестиційним портфелем фонду, відповідно до основних напрямів інвестиційної діяльності фонду, визначених його інвестиційною декларацією.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про здійснення компанією з управління активами професійної діяльності з управління активами ICI (Положення, розд.1) № 13 від 11.01.2002 (В редакції згідно з Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 567 від 25.12.2003).

Інвестиційний актив — пакет цінних паперів чи корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах, випущені одним емітентом, а також банківські метали, придбані у банку, незалежно від місяця їх подальшого продажу.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.9) м. Київ, 22 травня 2003 р. № 889-IV.

Інвестиційний вклад — кошти, які іноземний інвестор з метою отримання відсотків розміщує на вкладному (депозитному) рахунку в уповноваженому банку на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу на строк не менше ніж на один рік без права дострокового розірвання цього договору.

Правління Національного банку України Постанова Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україні (Положення, п.1.1) 10.08.2005 № 280.

Інвестиційний керуючий — 1) торговець цінними паперами, з яким укладено угоду про управління інвестиційним фондом;

2) підпорядкована Держкофонду юридична особа, яка за дочаренням Інвестора приймає у свою власність цінні папери та/або частку статутного фонду підприємства в рахунок покриття заборгованості за інноваційним договором.

1) Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Положення, Розд.1, п.2) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94;
2) Міністерство України у справах науки і технологій Порядок використання цінних паперів для розрахунків по інноваційних договорах (Розд.2) № 59 від 3 березня 1998 р. м. Київ.

Інвестиційний клас — кредитний рейтинг, підтверджений у бюллетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (IBCA, Standard & Poor's, Moody's), який свідчить про низьку ймовірність невиконання зобов'язань.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (Інструкція, розд.6, п.2.5) № 368 від 28.08.2001 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 39 від 28.01.2002).

Інвестиційний портфель фонду — сукупність цінних паперів, які визначені Законом України «Про цінні папери і фондову біржу», що перебувають у власності фонду, крім цінних паперів, емітентом яких є сам інвестиційний фонд, корпоративні права, а також інші активи відповідно до вимог Закону України «Про інститути

спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» або Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про здійснення компанією з управління активами професійної діяльності з управління активами ICI (Положення, розд.І) № 13 від 11.01.2002 (В редакції згідно з Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 567 від 25.12.2003).

Інвестиційний сертифікат — цінний папір, який випускається компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та засвідчує право власності інвестора на частку в пайовому інвестиційному фонду.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3) м. Київ, 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Інвестиційний фонд — це юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених цим Положенням, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування.

Указ Президента України Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії (Положення, Розд.І, п.1) м. Київ, 19 лютого 1994 р. № 55/94.

Інвестиційні монети — монети, виготовлені з дорогоцінних металів (золота, срібла, платини) найвищих проб, які випускаються незалежно від пам'ятної (ювілейної) тематики і призначені для вкладання коштів споживачами в дорогоцінні метали як засобу накопичення. Тиражі інвестиційних монет не обмежуються, а номінал є значно нижчим (умовним) від вартості дорогоцінного металу, який міститься в цих монетах, що виключає можливість їх використання для розрахунків як засобу платежу. Операції з інвестиційними монетами проводяться відповідно до чинних нормативно-правових актів Національного банку з питань здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних монет України та сувенірної продукції (Інструкція, п.1.2) 14.01.2005 № 8.

Інвестиційні (взаємні) фонди — інвестиційні фонди та взаємні фонди інвестиційних компаній, що здійснюють спільне інвестування та створені до набрання чинності Законом України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)».

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98 м. Київ (В редакції Рішення Держкомісіїнхпаперів № 339 від 20.11.2001).

Інвестиція портфельна — господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за

кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із скупівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50 відсотків загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій).

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законом № 639/97-ВР від 18.11.97).

Інвестиція пряма — господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Інвестиція фінансова — господарська операція, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1) м. Київ, 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Інвестори — суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування.

Закон України Про інвестиційну діяльність (ст.5), 18 вересня 1991 р. № 1560-XII.

Інвестори в цінні папери — фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, що надаються власникам цінних паперів відповідно до законодавства. Інституційними інвесторами є інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні фонди інвестиційних компаній, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, інші фінансові установи, які здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2), 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Індивідуальна ліцензія Національного банку на здійснення переказу іноземної валюти за межі України — це належно оформленний письмовий дозвіл Національного банку на здійснення конкретною фізичною особою — резидентом переказу іноземної валюти за межі України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил здійснення переказів іноземної валюти за межі України за дору-

ченням фізичних осіб та одержання фізичними особами в Україні переданої їм із-за кордону іноземної валюти та про внесення змін до нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, гл.4, п.1) № 18 від 17.01.2001.

Індикативна процентна ставка — рекомендований орієнтовний розмір процентних ставок для банків щодо проведення ними операцій із застосуванням та розміщенням коштів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) 18.08.2004 № 389.

Індосамент — 1) передавальний напис на ордерному цінному папері, що посвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи;

2) (передача векселя) — особливий передавальний напис, що здійснюється, як правило, на зворотному боці векселя або на додатковому аркуші — алонжі.

1) Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV;

2) Міністерство фінансів України Наказ Про впровадження обігу казначейських векселів (Інструкція, Розд. I) № 269 від 9 грудня 1997 р..

Індосамент банківський (передавальний) — напис банку (установи) на зворотному боці чека про передачу платнику права за цим чеком.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюти на території України (Положення, п.1.4) № 520 від 29.12.2000.

Індосамент векселя безоборотний — форма індосаменту, за якої індосант перед своїм підписом робить напис: «Без обороту на мене» або інше рівнозначне застереження. Це дає індосанту змогу уникнути пред'явлення до нього претензій у разі неоплати векселя зобов'язаною за ним особою.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Індосамент векселя бланковий — форма передавання векселя, за якої юридична або фізична особа, яка передає вексель, ставить підпис без зазначення особи, яка стає власником векселя. У цьому разі вексель стає цінним папером на пред'явника. Бланковий індосамент стає передатним індосаментом, виконаним на ім'я визначеній особи завдяки такому запису над індосаментом: «зплатити за Наказом такого-то особи» або здійсненню іншого рівнозначного напису.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Індосамент векселя, виконаний на ім'я визначеній особи (іменний індосамент), — форма індосаменту, за якої індосант, який передає вексель, зазначає перед своїм підписом юридичну або фізичну особу, якій належатимуть усі права за векселем та застереження «не Наказу».

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Індосамент векселя заставний — форма індосаменту, за якої забороняється подальше передавання векселя, що видається під заставу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Індосант — 1) фізична або юридична особа, яка є власником ордерного цінного паперу і вчиняє індосамент;

2) юридична або фізична особа, яка володіє векселем і здійснює передатний напис (індосамент).

1) Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Індосація векселя — переуступлення (дія передачі) векселя за допомогою передавальних написів.

Міністерство фінансів України Наказ Про впровадження обігу казначейських векселів (Інструкція, Розд. I) № 269 від 9 грудня 1997 р..

Інжиніринг — надання послуг (виконання робіт) зі складання технічних завдань, проведення наукових досліджень, складання проектних пропозицій, проведення техніко-економічних обстежень та інженерно-розбудівальних робіт з будівництва об'єктів, розробка технічної документації, проектування та конструкторське опрацювання об'єктів техніки і технологій, консультації та авторський нагляд під час монтажних та пусконалагоджувальних робіт, а також консультації економічного, фінансового або іншого характеру, пов'язані з такими послугами (роботами).

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст. 1), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (Доповнено згідно із Законом № 349-IV від 24.12.2002).

Ініціатор депозитарної операції — особа, що підписала розпорядження на виконання депозитарної операції, або іншим чином, передбаченим Регламентом та/або Внутрішнім положенням про депозитарну діяльність депозитарної установи та чинним законодавством, надала вимогу щодо виконання такої операції.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Інкасація — збирання та доставка коштів до каси установи банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України (Інструкція, розд.1, п.1.7) 03.12.2003 № 520 (В редакції Постанови Національного банку № 644 від 15.12.2004).

Інкасація боргових вимог — банківська послуга з отримання за дорученням клієнта коштів від боржника такого клієнта у рахунок погашення його боргу або акцепту по векселях, чеках, інших розрахункових і товарних документах.

Закон України Про податок на додану вартість (ст.1), 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР.

Інкасо — 1) банківська операція, за допомогою якої банк (установа) одержує кошти від платника, що призначенні для виплати за чеком чекодержателю;

2) (інкасування) здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України (Положення, п.1.4) № 520 від 29.12.2000;

2) Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 № 22.

Інкасо документарне — інкасування векселів із супровідними документами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Інкасо чисте — інкасування векселів без супровідних документів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Інкасування (інкасо) векселя — здійснення банком за дорученням векселодержателя операції з векселем з метою одержання платежу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та с законним

платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу.

Митний кодекс України (ст.1), 11 липня 2002 р. № 92-IV.

Іноземна депозитарна установа — іноземна фінансова установа, яка здійснює випуск депозитарних розписок на акції українських емітентів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку встановлення кореспондентських відносин між Національним депозитарієм України та іноземними депозитарними установами для забезпечення продажу пакетів акцій, що належать державі, у вигляді депозитарних розписок на міжнародних фондових ринках (Порядок, п.1.1.) № 237 від 10.11.99.

Іноземна інвестиція — цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Господарський кодекс України (ст.116), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Іноземні інвестори — такі суб'єкти, що здійснюють інвестиційну діяльність на території України: юридичні особи, утворені за законодавством іншим, ніж законодавство України; іноземці та особи без громадянства, які не мають постійного місця проживання на території України; міжнародні урядові та неурядові організації; інші держави; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, визначені законом.

Господарський кодекс України (ст.390), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Інсайдер — особа, яка має доступ до інсайдерської інформації завдяки тому, що вона є: власником понад 10 % голосуючих акцій емітента або часток (пайїв) у статутному фонді, які мають контроль над емітентом; посадовою особою емітента; особою, яка мала доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від наявності прямих відносин з емітентом, зокрема: юридичною особою, які перебувають з емітентом у договірних відносинах або прямо чи опосередковано у відносинах контролю; фізичною особою, яка перебуває з емітентом або юридичною чи фізичною особою, пов'язаними з емітентом договірними відносинами або відносинами контролю, у трудових чи договірних відносинах, або прямо чи опосередковано у відносинах контролю; державним службовцем; фізичною або юридичною особою, яка перебуває у трудових чи договірних відносинах, або прямо чи опосередковано у відносинах контролю, з особами, що мають намір придбати цінні папери емітента.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Щодо затвердження Концепції запобігання маніпулюванню ринком цінних па-

перів, нечесній торгові практиці і порушенням етики професійної діяльності на фондовому ринку (Концепція, розд. Визначення термінів) 14.01.2003 № 21.

Інсайдерська інформація — інформація про цінні папери та угоди з ними, а також про емітента цих цінних паперів, яка одночасно є істотною і не є оприлюдненою та розкриття якої вплине на ринкову ціну цих цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Щодо затвердження Концепції запобігання маніпулюванню ринком цінних паперів, нечесній торгові практиці і порушенням етики професійної діяльності на фондовому ринку (Концепція, розд. Визначення термінів) 14.01.2003 № 21.

Інститут спільногоЯ інвестування — корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд, який провадить діяльність, пов'язану з об'єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість.

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Інститут спільногоЙ інвестування належить до **відкритого типу**, якщо він (або компанія з управління його активами) бере на себе зобов'язання здійснювати в будь-який час на вимогу інвесторів викуп цінних паперів, емітованих цим інститутом спільногоЙ інвестування (або компанією з управління його активами).

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.4), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Інститут спільногоЙ інвестування належить до **закритого типу**, якщо він (або компанія з управління його активами) не бере на себе зобов'язань щодо викупу цінних паперів, емітованих цим інститутом спільногоЙ інвестування (або компанією з управління його активами) до моменту його реорганізації або ліквідації.

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.4), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Інститут спільногоЙ інвестування належить до **інтервальногоного типу**, якщо він (або компанія з управління його активами) бере на себе зобов'язання здійснювати на вимогу інвесторів викуп цінних паперів, емітованих цим інститутом спільногоЙ інвестування (або компанією з управління його активами) протягом обумовленого у проспекті емісії строку, але не рідше одного разу на рік.

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.4), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Інструмент власного капіталу — контракт, який підтверджує право на частину в активах підприємства, що залишається після вирахування сум за всіма його зобов'язаннями. До інструментів власного капіталу належать прості акції, частки та інші види власного капіталу.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.п.4,8) № 559 від 30.11.2001.

Інструмент хеджування — похідний фінансовий інструмент, фінансовий актив або фінансове зобов'язання, справедлива вартість яких і грошові потоки від яких, як очікується, компенсуватимуть зміни справедливої вартості або потоку грошових коштів об'єкта хеджування.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Інтегральний індекс — це показник діяльності ринку цінних паперів у межах національних кордонів, який характеризує стан внутрішніх ринків, що існують в даній державі або на долю яких приходиться значна частина ринку цінних паперів даної країни.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Методики розрахунку інтегрального індексу фондового ринку (Методика, п.1) № 237 від 20.12.2000.

Інфляційним застереженням є обумовлений сторонами договору про іпотечний кредит способ збереження реальної вартості грошових вимог та доходів кредитодавця. Таке застереження має забезпечувати індексацію платежів за договором про іпотечний кредит при сплаті основного зобов'язання. В інфляційному застереженні та для обліку зобов'язань боржників за договорами про іпотечний кредит можуть використовуватися індексуючі умовні розрахункові одиниці або інші механізми, застосування яких не заборонено цим Законом.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.4), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Інформаційна мережа Національного банку — комплекс апаратно-програмних засобів, що призначений для забезпечення функціонування власних задач автоматизації банківських і господарсько-фінансових операцій Національного банку на центральному та територіальних рівнях, а також взаємодії з телекомунікаційними мережами та інформаційними системами банків, фінансових і державних інституцій України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валютах (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Інформаційні системи банків — комплекси програмно-апаратних засобів, призначенні для вирішення банками та їх філіями власних завдань у сфері автоматизації та взаємодії з інформаційними системами Національного банку. До цих систем належать система автоматизації банку (далі — САБ), внутрішньобанківська платіжна система (далі — ВПС) тощо.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та банків України (Положення, п.3) 17.06.2004 № 265.

Інформаційні системи Національного банку — комплекси програмно-апаратних засобів, що призначені для автоматизації діяльності банківської системи України (система електронної пошти Національного банку, система електронних міжбанківських переказів тощо).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та банків України (Положення, п.3) 17.06.2004 № 265.

Інформація про акціонерні товариства — документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в акціонерних товариствах. Інформація про акціонерні товариства розкриває відомості про:

- а) товариство;
- б) фінансово-господарську діяльність;
- в) цінні папери товариства.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення Методичних рекомендацій щодо доступу акціонерів та інших заинтересованих осіб до інформації про акціонерне товариство (Методичні рекомендації, п.1.5) 26.01.2005 № 27.

Інформація про систему гарантування вкладів фізичних осіб — документи та публічно оголошені відомості про події та явища в сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Адміністративна рада Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Положення про порядок інформування вкладників про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні (Положення, розд.2) № 14 від 14.11.2002.

Інформація про сумнівні фінансові операції — це систематизований виклад узагальнених результатів аналізу певного масиву відомостей з банку даних про сумнівні фінансові операції, який дозволяє робити висновки про можливе відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та доцільність перевірки обставин здійснення зазначених операцій.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції (Положення, розд. Визначення термінів) 21.05.2003 № 233.

Іпотека — 1) застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи;

2) вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення

своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом.

- 1) Цивільний кодекс України (ст.575), 16 січня 2003 р. № 435-IV;
- 2) Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Іпотекодавець — особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем. Іпотекодавцем може бути боржник або майновий поручитель.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Іпотекодержатель — кредитор за основним зобов'язанням.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Іпотечне покриття — іпотечні активи, а також інші активи, які відповідно до цього Закону, проспекту емісії та реєстру іпотечного покриття, забезпечують виконання зобов'язань емітента за іпотечними облігаціями.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Іпотечний актив — право вимоги за забезпеченім іпотекою грошовим зобов'язанням боржника.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Іпотечний договір укладається між одним або декількома іпотекодавцями та іпотекодержателем у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Іпотечний договір повинен містити такі істотні умови:

- 1) для іпотекодавця та іпотекодержателя — юридичних осіб відомості про:
 - для резидентів — найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб — підприємців;
 - для нерезидентів — найменування, місцезнаходження та державу, де зареєстровано особу;
 - для іпотекодавця та іпотекодержателя — фізичних осіб відомості про:
 - для громадян України — прізвище, ім'я, по батькові, адресу постійного місця проживання та індивідуальний ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів;
 - для іноземців, осіб без громадянства — прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), адресу постійного місця проживання за межами України;
 - 2) зміст та розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання та/або посилання на правочин, у якому встановлено основне зобов'язання;

3) опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані. При іпотеці земельної ділянки має зазначатися її цільове призначення;

4) посилання на видачу заставної або її відсутність.

У разі відсутності в іпотечному договорі однієї з указаних вище істотних умов він може бути визнаний недійсним на підставі рішення суду. Іпотечний договір може містити інші положення, зокрема, визначення вартості предмета іпотеки, посилання на документ, що підтверджує право власності іпотекодавця на предмет іпотеки, відомості про обмеження та обтяжження прав іпотекодавця на предмет іпотеки, визначення способу звернення стягнення на предмет іпотеки.

Іпотечний договір та договір, що обумовлює основне зобов'язання, можуть бути оформлені у вигляді одного документа. Цей документ за формулою і змістом повинен відповісти вимогам, встановленим у цій статті, та вимогам, встановленим законом, для договору, який визначає основне зобов'язання. У разі якщо іпотекою забезпечується повернення позики, кредиту для придбання нерухомого майна, яке передається в іпотеку, договір купівлі-продажу цього нерухомого майна та іпотечний договір можуть укладатися одночасно.

Закон України Про іпотеку (ст.18), 5 червня 2003 р. № 898-IV (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Іпотечний житловий кредит — фінансовий кредит, що надається фізичній особі, товариству співвласників квартир або житловому кооперативу строком не менше п'яти повних календарних років для фінансування витрат, пов'язаних з будівництвом або придбанням квартири (кімнати) або житлового будинку (його частини) (з урахуванням землі, що знаходиться під таким житловим будинком, чи присадибної ділянки), які надаються у власність по-зичальника з прийняттям кредитором такого житла (землі, що знаходиться під ним, чи присадибної ділянки) у заставу.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.1), 22 травня 2003 р. № 889-IV (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Іпотечний кредитор — фінансова установа, крім спеціалізованої іпотечної установи, яка, відповідно до законодавства, має право надавати кредити (позики), виконання зобов'язань боржників за якими забезпечено іпотекою, та/або яка набула право вимоги за забезпеченими іпотекою кредитами (позиками) від інших осіб.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV

Іпотечний пул — об'єднання іпотек за іпотечними договорами, що забезпечує виконання основних зобов'язань, реформованих у консолідований іпотечний борг. Реформування іпотечних активів є

об'єднання зобов'язань за договорами про іпотечний кредит у неподільну цілісність зобов'язань — консолідований іпотечний борг, та одночасне об'єднання відповідних іпотек за іпотечними договорами в іпотечний пул. Кредитодавець має право реформувати в один або декілька консолідованих іпотечних боргів зобов'язання певної кількості боржників здійснювати платежі протягом певного строку в рахунок погашення основного зобов'язання за договором про іпотечний кредит. Основне зобов'язання за договором про іпотечний кредит одночасно може бути реформоване тільки в один консолідований іпотечний борг. Одночасно з таким реформуванням кредитодавець створює відповідні іпотечні пули. До таких іпотечних пулів включаються іпотеки, що забезпечують виконання основних зобов'язань за договорами про іпотечний кредит, реформованими у відповідний консолідований іпотечний борг. Розмір іпотечного пулу має бути більшим, ніж забезпечений ним консолідований іпотечний борг. До іпотечного пулу мають входити іпотеки, які відповідають таким вимогам:

предметом іпотеки є нерухомість, яку збудовано та належним чином зареєстровано у відповідному Державному реєстрі;

предмет іпотеки на повну вартість застрахований на користь іпотекодержателя від ризиків загибелі або пошкодження;

основне зобов'язання за договором про іпотечний кредит застраховане від визначених у цьому Законі фінансових ризиків на користь кредитодавця.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.ст.1,11), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Іпотечний сертифікат — особливий вид цінного папера, забезпечений іпотечними активами або іпотеками.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Іпотечні облігації — це облігації, виконання зобов'язань емітента за якими забезпечено іпотечним покриттям у порядку, встановленому цим Законом. Іпотечні облігації є іменними цінними паперами. Іпотечна облігація засвідчує внесення грошових коштів її власником і підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати йому нормальну вартість цієї облігації та грошового доходу в порядку, встановленому цим Законом та проспектом емісії, а в разі невиконання емітентом зобов'язань за іпотечною облігацією надає її власнику право задовільнити свою вимогу за рахунок іпотечного покриття.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.3), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Істотна участь — пряме або опосередковане, самостійне або спільно з іншими особами володіння певною частиною статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1), 12 липня 2001 р. № 2664-III.

Казначейські зобов'язання — боргові цінні папери, що емітуються державою в особі її уповноважених органів, розміщаються виключно на добровільних засадах серед фізичних та юридичних осіб і засвідчують внесення їх власниками грошових коштів до бюджету та дають право на отримання фінансового доходу або інші майнові права, відповідно до умов їх випуску.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Казначейські операції — це операції, пов'язані з інструментами, які використовуються банком для розміщення надлишків своїх грошових коштів та власного рефінансування. До казначейських інструментів належать: готівкові кошти, монетарні дорогоцінні метали, цінні папери, які рефінансуються Національним банком України, кошти банків у Національному банку України, кошти Національного банку України у банку.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Капітал банку — залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Капітал під ризиком — метод кількісної оцінки ризику, який полягає віднайденні величини (економічного капіталу), що постійно перебуває під ризиком і відтак може бути втрачена навіть під час звичайної діяльності. Математично капітал під ризиком визначається як добуток величини позиції, що наражає банк на ризик; волатильності об'єкта, який утворює позицію; фактора довірчого інтервалу; тривалості позиції.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Капітал підписний — величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Капітал регулятивний (власні кошти) — складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Капітал статутний — сплачений та зареєстрований підписний капітал.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Капітал у формі прямих інвестицій це: 1) капітал, укладений прямим інвестором у зарубіжне підприємство прямого інвестування; 2) капітал, отриманий прямим інвестором від зарубіжного підприємства.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ІІБ, Розд. Прямі інвестиції) № 433 від 01.09.99 р.

Капіталізація — 1) похідний показник від поточної ринкової вартості цінних паперів емітента, випущених в обіг. Він розраховується як поточна ринкова вартість цінних паперів помножена на кількість цінних паперів, випущених у публічний обіг;

2) визначення вартості об'єкта оцінки на підставі очікуваного доходу від його використання. Капіталізація може здійснюватися із застосуванням ставки капіталізації (пряма капіталізація) або ставки дисконту (непряма капіталізація чи дисконтування).

1) Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 30 від 16.07.97;

2) Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (Національний стандарт, п.3) від 10 вересня 2003 р. № 1440.

Картка Visa Travel Money — захищена персональним ідентифікованим кодом наперед оплачена пластикова картка, емітована компанією Interpayment Services Limited, яка дозволяє фізичним особам отримувати готівкові кошти в національній валюті будь-якої країни в банкоматах VISA в сумі, що не перевищує розмір наперед оплаченого внеску.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіжних документів, інших банківських документів і платіжних карток через митний кордон України (Інструкція, Загальні по-

ложення) № 283 від 12.07.2000 (Доповнено згідно з Постановою Національного банку № 92 від 11.03.2002).

Квітування — операція депозитарної установи щодо встановлення ідентичності реквізитів розпорядження на переказ (поставку) цінних паперів клієнта (депонента) — постачальника з розпорядженням на одержання цінних паперів клієнта (депонента) одержувача, яка здійснюється методом порівняння реквізитів зустрічних розпоряджень.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про розрахунково-клірингову діяльність (п.1.2 Положення) № 11-а від 27 січня 1998 р..

Керуючий іпотекою — банк, який здійснює обслуговування іпотечних активів.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Керуючий рахунком у цінних паперах — власник рахунка в цінних паперах або від імені власника, уповноважена ним згідно з чинним законодавством, особа або юридична особа, яка має дозвіл на здійснення професійної діяльності з торгівлі цінними паперами та здійснює у відповідності до чинного законодавства певні дії щодо цінних паперів власника згідно з умовами договору про відкриття рахунку у цінних паперах та/або на підставах, визначених чинним законодавством, від імені власника та в інтересах і за дорученням власника.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Кількісний тендер — тендер, на якому Національний банк наперед установлює ціну (процентну ставку), за якою банки можуть одержати кредити рефінансування. Сума коштів, що пропонується для рефінансування, може оголошуватися або не оголошуватися.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п. 1.1) 24.12.2003 № 584.

Класифікація кредитних операцій — це оцінка рівня ризику за кожною кредитною операцією з урахуванням фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та рівня забезпечення кредитної операції.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (п. 2.) № 279 від 06.07.2000.

Класифікація ощадних (депозитних) сертифікатів за: характером розпорядження: ощадні сертифікати, іменні та на пред'явника. Залежно від категорії власника коштів ощадні (депозитні) серти-

фікати виписують на користь юридичної або фізичної особи; встановленим строком суми депозитів і процентів за ними — до запитання або строкові; видом валюти залучених коштів: випущені в національній та в іноземній валютах; строками погашення: строкові, випущені на визначений строк і до запитання.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Змін до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (Доповнення 24) (Зміни до Правил, Інструкція до форм № 363) № 4 від 09.01.2001.

Клієнт банку — будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст. 2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Клієнт біржі — особа, яка не є членом біржі і яка не зареєстрована на ній як брокер / дилер, але опосередковано виступає стороною (контрагентом) біржової угоди, або особа, що користується торговельними послугами біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п. 1) № 9 від 15.01.97.

Клієнт депозитарію — зберігач, який користується послугами депозитарія на підставі депозитарного договору, або емітент, який користується послугами депозитарію на підставі договору про обслуговування емісії цінних паперів, або інший депозитарій, з яким укладено договір про кореспондентські відносини щодо цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Клієнти Національного банку України — депозитарії, зберігачі та емітент, які користуються послугами Національного банку України як депозитарію державних цінних паперів на підставі договорів, визначених законодавством України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) 19.03.2003 № 114.

Клієнtskyi рахунки — це особові рахунки, за якими обліковуються кошти клієнтів банку. До клієнtskyiх рахунків належать кореспондентські, поточні (у тому числі рахунки за спеціальним режимом їх використання) та вкладні (депозитні) рахунки.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) 18.06.2003 № 254.

Кліринг — механізм, що включає збирання, сортування, реконсиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо

за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.16), 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Клірингова вимога — документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого шляхом списання/зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.17), 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Клірингова установа — юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.18), 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004) (Пункт 1.18 статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2056-IV від 06.10.2004).

Кліринговий депозитарій — депозитарій, який одержав дозвіл Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення клірингу щодо операцій з цінними паперами.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Кліринговий період — проміжок часу між початком і закінченням проведення клірингу між його учасниками, що визначений регламентом НСМЕП.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Кліринговий рахунок — рахунок, за яким обліковуються безготівкові розрахунки, що ґрунтуються на зарахуванні банками за певний період взаємних платіжних вимог сторін, які беруть участь у розрахунках.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97 р.

Книжкова (бухгалтерська) вартість корпоративних прав — частка вартості власного капіталу, пропорціональна частці корпоративних прав у статутному фонду господарського товариства.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Методики оцінки державних корпоративних прав (п.5.) від 2 серпня 1999 р. № 1406.

Код валюти — параметр, який відповідає кожній грошовій одиниці вимірю фінансових операцій у НСМЕП. Може бути основним і додатковим. Національні валюти (гривні) відповідає основний код валюти, іноземним валютам і гривні з цільовим призначенням відповідають відповідні додаткові коди валют.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Код випуску цінних паперів — реєстраційний літерно-знаковий код, за допомогою якого ідентифікується зареєстрований Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуск цінних паперів певного емітента.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності — відношення загальної суми грошових коштів, їх еквівалентів та поточних інвестицій управителя до його поточних зобов'язань.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності із залучення коштів фізичних осіб — установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (Ліцензійні умови, п.1.1) 24.06.2004 № 1225.

Коефіцієнт деномінації — показник, який характеризує співвідношення кількості акцій з номінальною вартістю акцій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску акцій акціонерного товариства при зміні номінальної вартості та кількості акцій без зміни розміру статутного фонду (розд.1, п.3) № 125 від 14.09.2000 (Доповнено згідно з Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 33 від 02.02.2005).

Коефіцієнт ефективності хеджування — частка від ділення відповідно справедливої вартості чи грошових потоків об'єкта хеджування на справедливу вартість або грошовий потік від інструмента хеджування.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Коефіцієнт іпотечного покриття — величина співвідношення між несплаченою емітентом основною сумою боргу за відповідним випуском звичайних іпотечних облігацій і розміром їх іпотечного покриття.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Коефіцієнт кратності — число, якому має бути кратна кількість облігацій, що міститься в заявці. За своїм значенням це число дорівнює мінімальній кількості облігацій, що може зазначатися в заявці.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик (Положення, розд.І, п.2) 18.06.2003 № 248.

Коефіцієнт платоспроможності — відношення суми власного капіталу управителя до суми його активів.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності із залучення коштів фізичних осіб — установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (Ліцензійні умови, п.1.1) 24.06.2004 № 1225.

Коефіцієнт фінансового ризику — співвідношення залучених коштів до власного капіталу управителя.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про видачу небанківській фінансовій установі — управителю дозволу на право прийняття на себе комерційних ризиків при створенні фонду фінансування будівництва виду Б та/або дозволу на право здійснення емісії сертифікатів фонду операцій з нерухомістю (Положення, п.1.3) 29.07.2004 № 1866.

Колективний спосіб зберігання цінних паперів — спосіб, згідно з яким депозитарій чи зберігач веде депозитарний облік цінних паперів без зазначення їх номерів чи інших індивідуальних ознак. Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Комерційна таємниця — це інформація, секретна в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Цивільний кодекс України (ст.505), 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Комерційна таємниця підприємства — відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам.

Національна служба посередництва і примирення Наказ Про затвердження Положення про трудовий арбітраж (Положення, п.1.4) 23.06.2004 № 91.

Комерційне посередництво (агентська діяльність) — це підприємницька діяльність, що полягає в наданні комерційним агентом

послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Господарський кодекс України (ст.295), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Комісійні доходи і витрати — операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, suma яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою; в окремих випадках суми їх можуть обчислюватися пропорційно часу і сумі зобов'язання. До комісійних доходів (витрат) належить така плата: за розрахунково-касове обслуговування; за операціями на валютному ринку з купівлі-продажу іноземної валюти для власних потреб та клієнтів (контрагентів); за операціями із цінними паперами від імені третіх осіб; за зберігання та управління цінними паперами; за відкриття рахунків; здійснення переказів; за позабалансовими операціями (надання гарантій, зобов'язань з кредитуванням) тощо. Комісії, що визнаються в складі первісної вартості фінансового активу (зобов'язання), впливають на визначення сум дисконту та премії за цими фінансовими інструментами та є незвід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Правила, розд.2, п.2.4) 18.06.2003 № 255.

Комісія з продажу акцій — комісія для організації та проведення продажу акцій, яка створюється за Наказом органу приватизації з метою виконання плану розміщення акцій (плану приватизації) ВАТ.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Порядку проведення пільгового продажу акцій відкритих акціонерних товариств (Порядок, п.1.3.) № 1368 від 03.07.2000.

Компенсаційний лізинг — форма лізингу, яка передбачає як лізингові платежі поставку лізингодержувачем лізингодавцю товарів, вироблених з використанням об'єкта лізингу.

Державна митна служба України Наказ Про затвердження Порядку митного оформлення об'єктів лізингу (оренди), що переміщаються через митний кордон України (п.1) від 16.02.2000, № 83.

Комплексна інформаційна система фінансових послуг — система, що здійснює зберігання, передачу та оброблення даних, що стосуються надання фінансових послуг, до складу якої входять технічне та програмне забезпечення для надання кредитними спілками фінансових послуг (або послуги).

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Вимог до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання кредитних спілок, пов'язаного з наданням фінансових послуг (Вимоги, п.1.2) 03.06.2005 № 4122.

Комплексне інспектування (перевірка) [банку] — інспекційна перевірка банку — юридичної особи, в процесі якої перевірці підля-

гають усі напрями діяльності банку в розрізі компонентів рейтингової системи CAMELS та за результатами якої виставляється комплексна рейтингова оцінка.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок (Положення, п.1.2) № 276 від 17.07.2001 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 490 від 12.11.2003).

Конвертація цінних паперів інституту спільного інвестування

— вилучення емітентом з обігу та анулювання цінних паперів одного виду шляхом їх обміну на цінні папери іншого виду цього ж емітента або на цінні папери іншого емітента (в разі реорганізації цього емітента).

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Конвертована валюта — іноземна валюта, що віднесена до цієї категорії Національним банком України.

Декрет Кабінету міністрів України Про систему валютного регулювання і валютного контролю (ст.1), 19 лютого 1993 р. № 15-93.

Конкурс з використанням відкритості пропонування ціни за принципом аукціону — конкурентний спосіб продажу акцій акціонерного товариства, за яким переможцем визнається учасник, який у процесі відкритого пропонування ціни запропонував найвищу ціну за пакет акцій і взяв зобов'язання виконати всі фіксовані умови конкурсу.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств (Положення, п.1.3) 31.08.2004 № 1800 (Введено згідно з Наказом Фонду державного майна № 2029 від 11.07.2005).

Конкурсна гарантія учасника — визначений, згідно з умовами відповідного конкурсу внесок у вигляді грошових коштів у розмірі 10 відсотків початкової вартості пакета акцій.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств (Положення, п.1.3) 31.08.2004 № 1800.

Консолідація акцій — зменшення загальної кількості акцій відповідно до заданого коефіцієнта деномінації (повинен бути менше одиниці) водночас із пропорційним збільшенням номінальної вартості всіх випущених акціонерним товариством акцій. Операція консолідації не призводить до зміни сумарної номінальної вартості акцій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску акцій акціонерного товариства при зміні номінальної вартості та кількості акцій без зміни розміру статутного фонду (п.3.) № 125 від 14.09.2000 (В редакції Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 33 від 02.02.2005).

Консолідована банківська група — це група суб'єктів господарювання, що складається з материнської (холдингової) компанії та її дочірніх підприємств, пов'язаних між собою відносинами контролю, причому серед них щонайменше один банк.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Консолідована група — це окрема економічна одиниця, неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, уключаючи головну банківську установу (материнський банк з урахуванням філій, представництв, відділень на території України і за кордоном) та учасників групи (асоційовані й дочірні компанії).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Консолідований баланс [депозитарної установи] — це баланс депозитарної установи в межах балансових рахунків, сумарний за всіма випусками цінних паперів.

Національний депозитарій України Рішення Про затвердження Стандарту депозитарного обліку № 1 «Загальні засади здійснення депозитарного обліку. Балансові рахунки депозитарного обліку» (Стандарт, п.4.9) № 25/1 від 25.10.2000.

Консолідований іпотечний борг — зобов'язання за договорами про іпотечний кредит, реформовані кредитодавцем. Реформування іпотечних активів є об'єднання зобов'язань за договорами про іпотечний кредит у неподільну цілісність зобов'язань — консолідований іпотечний борг, та одночасне об'єднання відповідних іпотек за іпотечними договорами в іпотечний пул. Кредитодавець має право реформувати в один або декілька консолідованих іпотечних боргів зобов'язання певної кількості боржників здійснювати платежі протягом певного строку в рахунок погашення основного зобов'язання за договорами про іпотечний кредит. Основне зобов'язання за договором про іпотечний кредит одночасно може бути реформоване тільки в один консолідований іпотечний борг. Сума реформованих у консолідований іпотечний борг зобов'язань боржників щодо здійснення платежів у рахунок погашення основного зобов'язання протягом строку існування іпотечних активів є вартістю іпотечних активів. Строк, на який зобов'язання за договорами про іпотечний кредит реформовані у консолідований іпотечний борг, є строком існування іпотечних активів.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.ст.1,11), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Консолідований кореспондентський рахунок — кореспондентський рахунок, що відкритий у територіальному управлінні і на якому об'єднані гроші банку та його філій (або певної кількості філій) у разі роботи банку (філій) і системі електронних міжбанківських переказів Національного банку за відповідною моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Контргарантія — гарантія, яку надає банк-контргарант на користь банку-гаранта або іншого банку-контргаранта.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) 15.12.2004 № 639.

Контрольний пакет акцій — пакет акцій, який дозволяє здійснювати контроль за діяльністю відповідного суб'єкта господарювання.

Антимонопольний комітет України Фонд державного майна України Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Державна податкова адміністрація Служба безпеки України Наказ Про затвердження Порядку аналізу відомостей про відносини контролю (Положення, п.1) від 11.01.2000 № 1/24/6/10/5.

Кооперативний банк — це банк, створений суб'єктами господарювання, а також іншими особами за принципом територіальності на засадах добровільного членства та об'єднання пайових внесків для спільної грошово-кредитної діяльності. Відповідно до закону можуть створюватися місцеві та центральний кооперативні банки. Господарський кодекс України (ст.338), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Кореспондентські відносини з відкриттям кореспондентського рахунку — договірні відносини між банками, метою яких є здійснення платежів, розрахунків та надання інших банківських послуг за взаємними дорученнями.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківські розрахунки в Україні ч.2 (Положення, п.6.) від 27 грудня 1999 р. № 621.

Кореспондентські відносини щодо цінних паперів — оформлені договором відносини між депозитаріями, згідно з яким один депозитарій веде облік цінних паперів, що зберігаються в іншому депозитарії.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Коротка відкрита валютна позиція — відкрита валютна позиція у відповідній валюті, коли пасиви та позабалансові зобов'язання перевищують активи та позабалансові вимоги.

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в

іноземній валюті та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98 р..

Коротка позиція [на товарній біржі]- продаж контракту на поставку біржового товару в майбутньому.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютою біржі (Біржі золота) (Гласарій) № 1(35) від 20 лютого 1998.

Короткосрочковий депозит (поточне зобов'язання, якщо кошти зараховані на відкритий у банку рахунок, чи вимога, якщо кошти розміщені в іншому банку) — кошти інших банків, суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, які внесені чи отримані ними на депозитний рахунок у банк строком, що не перевищує один рік.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (розд. Визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р. (Доповнено згідно з Постановою Національного банку № 370 від 29.08.2001).

Корпоративний інвестиційний фонд — це інститут спільного інвестування, який створюється у формі відкритого акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування. Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.7), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Корпоративні операції — операції, пов'язані з анулюванням, змінами номінальної вартості іменних цінних паперів, а також інші операції емітента, які пов'язані зі зміною умов випуску іменних цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розд.1) № 60 від 26 травня 1998.

Корпоративні права — це права особи, частка якої визначається в статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Господарський кодекс України (ст.167), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Котирувальна ціна — середньоважена ціна, яка розраховується протягом біржового дня (торговельної сесії) до моменту часу, визначеного правилами біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97.

Котирувальний лист — документ фондою біржі, який містить інформацію щодо ринкових характеристик цінних паперів, які внесені до біржового реєстру.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Котирування — 1) ціна, за якою укладаються цивільно-правові договори щодо купівлі-продажу цінних паперів на організаційно оформленому ринку цінних паперів;

2) механізм визначення ринкової ціни цінних паперів, які допущені до торгівлі на фондової біржі, шляхом зіставлення заявок учасників торгов в порядку, визначеному правилами фондової біржі.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів (Положення, розд.2) 17.12.2003 № 561;

2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Котирування офіційне — котирування цінних паперів, що внесені до Біржового реєстру.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Голосарій) № 30 від 16.07.97.

Кошти спільногоЯ інвестування — кошти, залучені від інвесторів інституту спільногоЙ інвестування, доходи від здійснення операцій з активами інституту спільногоЙ інвестування та доходи, нараховані за активами інституту спільногоЙ інвестування.

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Кредит — позичковий капітал банку в грошовій формі, що передається в тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Національний банк України Положення Про кредитування (Розд. I. Визначення термінів) № 246 від 28.09.95 р.

Кредит банківський — будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Кредит іпотечний — правовідносини, які виникають на підставі договору про іпотечний кредит між кредитодавцем і боржником з приводу надання коштів у користування з встановленням іпотеки.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Кредити довгострокові — кредити МВФ та інших міжнародних організацій, гарантовані або негарантовані державні кредити, довгострокові кредити, що надходять за прямими кредитними лініями, інші позики, початковий термін погашення яких становить більше одного року.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Інші інвестиції) № 433 від 01.09.99 р.

Кредити короткосрочкові — банківські кредити, в тому числі на фінансування зовнішньоторговельних операцій, платежі за угодами РЕПО, інші види позик та авансів (включаючи іпотечні кредити), що передбачають початковий термін погашення менше одного р. або виплачуються на першу вимогу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Інші інвестиції) № 433 від 01.09.99 р.

Кредит овернайт — кредит, який наданий банку Національним банком за оголошеною процентною ставкою через постійно діючу лінію рефінансування строком на один робочий день за умови укладення генерального кредитного договору між банком і Національним банком.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Кредит під цінні папери, що засвідчують відносини позики — кошти, які залучаються юридичною особою-боржником (дебітором) від інших юридичних або фізичних осіб як компенсація вартості випущених (емітованих) таким дебітором облігацій або депозитних сертифікатів.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Кредити в інвестиційну діяльність — кредити, надані позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах при здійсненні ними інвестиційних вкладень.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.4) № 388 від 21.11.97 р., реєстр. № 495 від 28.11.97 р.

Кредитна історія — це сукупність інформації про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зо-

бов'язань за кредитними правочинами, іншої відкритої інформації відповідно до Закону.

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

Кредитна лінія — згода банку-кредитора надати кредит у майбутньому в розмірах, які не перевищують задалегідь обумовлені розміри за певний відрізок часу без проведення додаткових спеціальних переговорів.

Національний банк України Положення Про кредитування (Розд.І. Визначення термінів) № 246 від 28.09.95 р.

Кредитна спілка є неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг. Кредитна спілка є юридичною особою. Статусу юридичної особи вона набуває з дня її державної реєстрації. Кредитна спілка діє на основі статуту, який затверджується загальними зборами членів кредитної спілки. Майно кредитної спілки є її власністю і складається з фондів кредитної спілки, коштів доходу та іншого майна. Кредитна спілка не може бути засновником або учасником суб'єктів підприємницької діяльності. Статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності кредитної спілки визначаються цим Кодексом, законом про кредитні спілки та іншими законами.

Господарський кодекс України (ст.130), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Кредитна угода — угода на отримання кредиту, що укладається в установленому законодавством порядку між регіональним відділенням Фонду і кандидатом, відповідно до якої здійснюється кредитування будівництва (реконструкції) і придбання житла на умовах, що визначаються згідно з цим Положенням.

Кабінет міністрів України Постанова Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла (Положення, п.2) від 29 травня 2001 р. № 584 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 246 від 24.02.2003).

Кредитна установа — фінансова установа, яка, відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1), 12 липня 2001 р. № 2664-III.

Кредитне адміністрування — процес здійснення кредитної діяльності та надання позик, який включає такі етапи: прийняття та перевідгляд документації щодо надання позики; аналіз фінансової інформації та застави; прийняття кредитного рішення; операційні процедури; стягнення боргу; робота з проблемними позиками (в тому числі забезпечення належного обліку кредитів).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян. Кредитними визнаються банківські операції, визначені як такі законом про банки і банківську діяльність.

Господарський кодекс України (ст.345), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Кредитування довгострокове — надання банками на строк більше ніж один рік кредитів юридичним та фізичним особам на цілі, передбачені кредитними угодами.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Нацбанку № 370 від 29.08.2001).

Кредитне покриття — фінансова гарантія забезпечення виконання договірних зобов'язань з оплати купленої на ОРЕ електричної енергії (авансові платежі, депозити, акредитиви, банківська гарантія тощо).

Кабінет міністрів України Постанова Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України (Концепція, розд.2) від 16 листопада 2002 р. № 1789.

Кредитний бал — особлива форма кредитного звіту, який відображається у цифровому значенні.*

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

За **кредитним договором** банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальників у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Цивільний кодекс України (ст.1054), 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Кредитний звіт — сукупність інформації про суб'єкта кредитної історії, яка є повним або частковим відображенням його кредитної історії.

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

Кредитний правочин — правочин, за яким виникає, змінюється або припиняється зобов'язання фізичної або юридичної особи щодо сплати грошових коштів Користувачеві протягом певного часу в майбутньому (в тому числі договір страхування).

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

Кредитний рейтинг — це умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за національною шкалою кредитних рейтингів.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1), 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР (Введено згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Кредитний ризик — це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція — на балансі чи поза балансом.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) 15.03.2004 № 104.

Кредитні (позичкові) рахунки — внутрішньобанківські рахунки, за якими іноземний банк здійснює аналітичний облік за наданими та поверненими кредитами і відображає їх на внутрібанківських рахунках за встановленими ним правилами.

Правління Національного банку України Постанова Про виконання Закону України «Про внесення до деяких законів України змін щодо відкриття банківських рахунків» (Положення, п.1) № 431 від 02.11.2000.

Кредитор останньої інстанції — це, як правило, Національний банк України, до якого може звернутися банк або інша кредитна установа для отримання рефінансування у разі вичерпання інших можливостей рефінансування. Національний банк України має право, але не зобов'язаний, надавати кредити для рефінансування банку, якщо це не тягне за собою ризиків для банківської системи.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-ХIV.

Кредитоспроможність — наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені догово-ром строки.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (Положення, гл.2) № 279 від 06.07.2000 (Доповнено згідно з Постановою Національного банку № 119 від 19.03.2003).

Крива дохідності — графічне зображення співвідношення між рівнем процентної ставки та строком дії банківського інструменту. Нахил кривої дохідності на окремому проміжку (часовому інтервалі) ві-

дображає наміри та прогнози інвесторів щодо майбутнього рівня процентних ставок.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Крок аукціону — мінімальна знижка або надбавка, на яку в ході торгів знижується або підвищується стартова ціна лота та кожна наступна ціна, оголошена ліцітатором. Розмір кроку встановлює організатор аукціону на кожний лот, але не менше як на 10 відсотків нижче або вище за попередню ціну.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Порядку проведення аукціону за методом зниження ціни лота (п.1.) № 1695 від 15.08.2000.

Крос-курс — співвідношення між двома валютами, яке визначається на підставі їх курсу щодо третьої валюти.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Інструкція, п.1.1) 12.12.2002 № 502.

Купонний ощадний (депозитний) сертифікат — це ощадний (депозитний) сертифікат, що має окремі купони, на кожному з яких за-значено строк здійснення виплати процентної плати. У разі на-стання цього строку банк відриває купон і виплачує власникам сертифіката дохід згідно з визначенім процентом.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516.

Купонний цінний папір (цінний папір з визначенім прибутком) — а) цінні папери з фіксованою річною ставкою процента (купона);

б) цінні папери із змінною ставкою, якщо за умовами випуску цінного папера ставка визначається в залежності від процентної ставки на визначену дату або протягом певного періоду на визначеному ринку (міжбанківському, державних цінних паперів, іно-земному та іншому). Всі інші цінні папери вважаються цінними паперами з невизначеним прибутком.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97 р.

Курсова різниця — різниця, яка є наслідком перерахунку однакової кількості одиниць іноземної валюти в національну валюту України при різних валютних курсах.

Державне казначейство України Наказ Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюті (Порядок, п.1.2) № 126 від 24.07.2001 (В редакції Наказу Державного казначейства № 96 від 27.05.2005).

Легалізація [документів] — надання юридичної сили документам, які були видані на території іноземної держави. Ці документи, якщо міжнародними договорами, в яких бере участь Україна, не передбачено інше, мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі, перекладені українською мовою та легалізовані в консульській установі України, яка має право легалізації документів, виданих на території цієї держави. Зазначені документи можуть бути також засвідчені в посольстві відповідної держави в Україні та легалізовані в Міністерстві закордонних справ України. Відповідність перекладу документів з іноземної українською мовою засвідчується нотаріально. Перелік країн, де не потрібна легалізація документів, визначається Міністерством закордонних справ України.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розд. I) № 60 від 26 травня 1998 р..

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом — вчинення фінансової операції чи укладення угоди з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів.

Кримінальний кодекс України (ст.209), 5 квітня 2001 р. № 2341-III (В редакції Закону № 430-IV від 16.01.2003).

Лізинг — це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другої стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Господарський кодекс України (ст. 292), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Лізингова компанія — юридична особа, яка передає право володіння і користування неспоживною річчю (предметом лізингу), визначену індивідуальними ознаками та віднесену згідно з законодавством до основних фондів, фізичній або юридичній особі (лізингоодержувачу) відповідно до договору лізингу (23, ст. 3, 4).

Державний комітет статистики України Департамент макроекономічної статистики Департамент планування та організації статистичних спостережень Класифікація інституційних секторів економіки України (п.С.123) 18.04.2005 № 96.

Лізингова (орендна) операція — господарська операція (крім операцій з фрахтування — чarterу — морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів або землі в користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за орендну плату та на визначений строк. Операції з лізингу (оренди) цілеспрямованих майнових комплексів державних підприємств регулюються відповідним законодавством.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 977-XIV від 15.07.99, № 349-IV від 24.12.2002).

Лізингова (орендна) ставка процента — ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України (Інструкція, розд.I, п.2) № 475 від 11.12.2000.

Лізинговий кредит — це відносини між суб'єктами лізингу, які виникають у разі оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди. Лізинг є формою майнового кредиту.

Національний банк України Положення Про кредитування (п.37.) № 246 від 28.09.95 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 79 від 05.03.2003).

Ліквідність банку — це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (Інструкція, розд.5, п.1.1) № 368 від 28.08.2001.

Ліміт загальної відкритої валютної позиції банку (Л13) визначається як співвідношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валутами та банківськими металами в гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Правління Національного банку України Постанова Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України та встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку (Положення про

порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції в безготіковій та готіковій формах та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками, п.3) 12.08.2005 № 290.

Ліміт загальної довготривалої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) визначається як співвідношення величини перевищення обсягу вимог за купленою іноземною валутою та банківськими металами над обсягом зобов'язань у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Правління Національного банку України Постанова Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України та встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку (Положення про порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції в безготіковій та готіковій формах та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками, п.4) 12.08.2005 № 290.

Ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) — визначається як співвідношення величини перевищення обсягу зобов'язань за проданою іноземною валутою та банківськими металами над обсягом вимог у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Правління Національного банку України Постанова Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України та встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку (Положення про порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції в безготіковій та готіковій формах та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками, п.5) 12.08.2005 № 290.

Ліміт максимальної зміни ціни — максимально допустиме коливання ціни протягом торгової сесії.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Ліміт мінімальної зміни ціни (крок, тік) — мінімально допустима зміна ціни.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Ліміти відкритої валютної позиції (далі — ліміти) — це встановлене Національним банком України кількісне обмеження у відсотках щоденної величини відкритих банком валютних позицій, а саме: загальної (довготривалої) в іноземних валютах і банківських металах та окремо за групами відповідних іноземних валют та банківськими металами, а також за відповідною валутою чи банківським металом, окремими активними операціями з валютними цінностями до регулятивного капіталу банку.

Правління Національного банку України Постанова Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку

України та встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку (Положення про порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції в безготіковій та готіковій формах та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками, п.2) 12.08.2005 № 290.

Лістинг — сукупність процедур з включення цінних паперів до реєстру організатора торгівлі та здійснення контролю за відповідністю цінних паперів і емітента умовам та вимогам, установленим у правилах організатора торгівлі.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Лістингові цінні папери — цінні папери, які пройшли процедуру лістингу на фондовій біржі, внесені до біржового реєстру як такі, що відповідають лістинговим умовам та вимогам, установленим фондовою біржею.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Ліцензія — документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання-ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Господарський кодекс України (ст. 14), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Ліцензування — видача, переоформлення та аннулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Закон України Про ліцензування певних видів господарської діяльності (стаття 1) № 1775-III 1 червня 2000 р..

Ломбард — фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений строк і під процент та надання супутніх послуг ломбарду.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами (Положення, п.1.2) 26.04.2005 № 3981.

Ломбардна відсоткова ставка — ставка, за якою Національний банк України стягує відсотки за користування ломбардним кредитом.

Правління Національного банку України Постанова Тимчасове положення про порядок рефінансування Національним банком України комерційних банків під забезпечення державних цінних паперів (п.2 Тимчасового положення) № 246 від 28 вересня 1995 р.

Ломбардний кредит — це кредит Національного банку України, який надається комерційному банку під забезпечення державних цінних паперів.

Правління Національного банку України Постанова Тимчасове положення про порядок рефінансування Національним банком України комерційних банків під забезпечення державних цінних паперів (п.2 Тимчасового положення) № 246 від 28 вересня 1995.

Ломбардний список Національного банку України — затверджений Правлінням Національного банку України та оголошений список державних цінних паперів, що приймаються як забезпечення ломбардного кредиту.

Правління Національного банку України Постанова Тимчасове положення про порядок рефінансування Національним банком України комерційних банків під забезпечення державних цінних паперів (п.2 Тимчасового положення) № 246 від 28 вересня 1995 р.

Лот — мінімальний стандартний обсяг біржового товару, що пропонується до продажу/купівлі на біржі.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Лот цінних паперів — установлена фондовою біржею мінімальна кількість цінних паперів, яка може міститися в заявці.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Лотерейний білет (білет лотереї) — бланк документа суворого обліку, який дає право на участь у розіграші призового фонду лотереї, а в разі перемоги є підставою для одержання призу. Лотерея може проводитись як із застосуванням лотерейних білетів, так і через електронну систему, використання якої дає змогу замінити лотерейні білети іншими документами або в інший спосіб засвідчувати участь у грі та надавати право на одержання виграшу.

Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей і Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей (Ліцензійні умови, п.1.2) № 128/1037 від 12.12.2002.

Лотерея — господарська операція, яка передбачає продаж гравцю права на участь у розігруванні призу за випадковою вірогідністю за кошти або в обмін на інші цінності, а також безоплатне отримання такого призу у власність, у разі визнання такого гравця переможцем.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (доповнено згідно із Законом № 1969-III від 21.09.2000).

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Цивільний кодекс України (ст.190), 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Майновий поручитель — особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання зобов'язання іншої особи-боржника.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

«Малий» банк — банк, у якого обсяг операцій за міжнародними та внутрішніми платіжними картками за останні 12 календарних місяців менше ніж 100 млн. гривень.

Правління Національного банку України Зміни до Переліку і тарифів на банківські операції (послуги) щодо використання платіжних карток та здійснення розрахункових операцій за ними, що надаються банкам-членам міжнародних платіжних систем Центральним міжбанківським процесинговим центром Центральної розрахункової палати Національного банку України № 280 від 17.07.2001.

Маркет-мейкер — член біржі, який, згідно з правилами фондової біржі, бере на себе зобов'язання щодо підтримання ліквідності ринку цінних паперів, які допущені до торгівлі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Маркетмейкерство — діяльність професійного учасника ринку (валютного чи фондового), яка полягає в забезпеченні постійних котирувань цін продавця та покупця на фінансові інструменти від свого імені або від імені клієнта. Маркетмейкер зобов'язаний виставляти котирування навіть у тих випадках, коли інші учасники ринку цього не роблять, тобто він бере на себе зобов'язання постійно підтримувати ліквідність фінансового інструменту навіть у збиток собі.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Материнський банк — банк, що здійснює контроль за учасниками консолідованої групи, щодо яких виконуються певні умови, зазначені в додатку 1 до цієї Інструкції «Периметр консолідації».

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Матеріальний актив — основні фонди та оборотні активи в будь-якому вигляді, що відрізняються від коштів, цінних паперів, державтивів та нематеріальних активів.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР.

Металеві рахунки — рахунки, які відкриваються уповноваженими банками України для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Метод ефективної ставки відсотка — метод нарахування амортизації дисконту або премії, за яким сума амортизації визначається як різниця між доходом за фіксованою ставкою відсотка і добутком ефективної ставки та амортизованої вартості на початок періоду, за який нараховується відсоток.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355.

Міжбанківський валютний ринок України — це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою в Україні між суб'єктами ринку, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (у тому числі банками-нерезидентами), а також між суб'єктами ринку і Національним банком.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Міжбанківський переказ — переказ грошей між банківськими установами в безготіковій формі, що обумовлений потребою виконання платежів клієнтів або власних зобов'язань банківських установ.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Міжбанківські операції (розрахунки) — система здійснення і регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між банківськими установами в процесі їх діяльності. До міжбанківських інструментів належать операції між банками: кореспондентські рахунки, депозити до запитання та строкові депозити, кредити, операціїrepo, фінансовий лізинг тощо.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Міждепозитарне повідомлення — повідомлення однієї депозитарної установи, направлене іншій стосовно цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Міжнародна карткова платіжна система — міжнародна платіжна система, в якій ініціювання переказу коштів та інші операції здійснюються клієнтом за допомогою платіжної картки.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок реєстрації договорів про членство або про участь у міжнародних платіжних системах (Положення, п.1.6) 15.04.2005 № 131.

Міжнародна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.29), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004) (Пункт 1.29 статті 1 в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Міжнародна система переказу коштів — міжнародна платіжна система, в якій ініціювання переказу здійснюється клієнтом шляхом унесення до банку або небанківської фінансової установи документа на переказ готівки разом із відповідною сумою коштів. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок реєстрації договорів про членство або про участь у міжнародних платіжних системах (Положення, п.1.6) 15.04.2005 № 131.

Міжнародний валютний ринок — це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою за межами України між суб'єктами ринку та іноземними контрагентами, які за дорученням і за рахунок суб'єктів ринку здійснюють торгівлю іноземною валютою за межами України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів — номер (код), який дозволяє однозначно ідентифікувати цінні папери або інший фінансовий інструмент та присвоєння якого передбачено законами України.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Міжнародні фінансові організації (далі — МФО) — створені кількома державами організації суб'єкти міжнародного публічного права, які надають фінансові ресурси державам — членам МФО на умовах, визначених їх установчими документами, і членом яких є Україна.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку підтвердження належності товарів до інвестиційних проектів міжнародних фінансових організацій, для реалізації яких при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України може видаватися податковий вскель зі строком погашення до кінця поточного бюджетного р. (Порядок, п.1.1) 02.06.2004 № 367.

Місія банку — декларація, що роз'яснює, з якою метою банк існує та чого прагне досягти. Має вигляд документа, який формулює роль банку на фінансовому ринку, містить визначення існуючих та перспективних банківських продуктів і операцій, ринків, регіонів, а також тих сфер діяльності, де банк досяг переваг над конкурентами, і тих, де розраховує досягти стійких конкурентних переваг. Місія також визначає послідовність реалізації довгострокових стратегічних цілей.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектуванням банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Місцевий борг — загальна сума заборгованості Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста, що складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста, включаючи боргові зобов'язання, що вступають у дію в результаті наданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, які виникають на підставі законодавства або договору.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів (Порядок, п.2) від 24 лютого 2003 р. № 207.

Монетарні метали — золото і метали ірідієво-платинової групи в будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів з цих металів і брухту цих металів.

Національний банк України Митний комітет України Порядок переміщення валути через митний кордон України (п.1.2) № 19029/381 03.03.93 р.

Монети — металеві грошові знаки різного номіналу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про касові операції в банках України (Інструкція, п.2) 14.08.2003 № 337.

Монети, вироблені з дорогоцінних металів, — це вітчизняні монети з пробами не нижче ніж: для золота — 995, для срібла — 999, для платини і паладію — 999,5, які не є законним засобом платежу на території України, та іноземні монети з пробами не нижче ніж: для золота — 900, для срібла — 925, для платини і паладію — 999.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Положення, п.2) 06.08.2003 № 325.

Моніторинг фінансових операцій — це процес відстеження послідовності фінансових операцій, відбору тих, що відповідають заздалегідь визначенім критеріям сумнівності (операцій, аномальних для масиву даних, які обробляються), та їх аналізу з метою встановлення тенденцій, прогнозування процесів, виявлення схем і

механізмів відмивання, універсальних для різних сфер і галузей діяльності.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції (Положення, розд. Визначення термінів) 21.05.2003 № 233.

Монополізація — досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Закон України Про захист економічної конкуренції (ст.1), 11 січня 2001 р. № 2210-III.

Монополізований ринок — ринок у визначених територіальних (від регіонального до загальнодержавного) і товарних межах, на якому діє хоча б одне монопольне утворення або існують бар'єри вступу господарюючих суб'єктів на нього.

Постанова Верховної ради України Про Державну програму демонополізації економіки і розвитку конкуренції (Розд. Загальні положення, п.2), 21 грудня 1993 р. № 3757-XII.

Монополістична діяльність — дії (бездіяльність) суб'єктів господарювання, органів влади та управління, що суперечать національному антимонопольному законодавству та спрямовані на недопущення, обмеження або усунення конкуренції і/або на ті, що зачіпають законні інтереси споживачів.

Договір про проведення узгодженої антимонопальної політики (ст.1) м. Москва, 25 січня 2000 р.

Мультивалютний режим функціонування СЕП — відокремлене передавання та зберігання в СЕП інформації про платежі в кожній конкретній валюті при однаковому функціональному призначенні цієї інформації та технології її оброблення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківські розрахунки в Україні ч.2 (Положення, п.6.) від 27 грудня 1999 р. № 621.

Мультивалютність — принцип роботи рахунків, за яким операції в іноземній валюті відображаються за тими самими рахунками, що операції в гривні.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Надзвичайний період роботи інформаційних систем Національного банку (далі — надзвичайний період) — період часу, в який унаслідок впливу надзвичайних ситуацій інформаційні системи Національного банку функціонують з певними обмеженнями або в нештатному режимі.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформа-

ційних систем Національного банку України та банків України (Положення, п.3) 17.06.2004 № 265.

Надзвичайні ситуації, що впливають на роботу інформаційних систем Національного банку та банків, — ті чинники та обставини, внаслідок яких функціонування інформаційних систем Національного банку та банків у штатному режимі неможливе.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та банків України (Положення, п.3) 17.06.2004 № 265.

Надходження під ризиком — метод кількісного оцінювання ризику, який полягає у віднайденні величини доходів банку, які постійно перебувають під ризиком їх неотримання або необхідності негайного використання для покриття витрат (див. Капітал під ризиком).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Найвищі проби банківських металів у зливках і порошках — це проби не нижче ніж: для золота — 995,0; для срібла — 999,0; для платини і паладію — 999,5.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів аціонального банку України (Положення, п.2) 06.08.2003 № 325.

Накопичений дохід за цінним папером — це частина вартості цінного папера, що відображає суму нарахованого доходу на час купівлі цінного папера.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р.

Наперед оплачена платіжна картка — платіжна картка, яка надає право держателю виконувати операції в межах попередньо внесених коштів, що обліковуються на консолідованому картрахунку банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Наступна іпотека — передання в іпотеку нерухомого майна, яке вже є предметом іпотеки за попереднім іпотечним договором.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Наступний векселедержатель (індосант) — особа, яка володіє векселем і яка здійснює передавальний напис на векселі (індосамент).

Міністерство фінансів України Наказ Про впровадження обігу казначейських векселів (Розд.І) № 269 від 9 грудня 1997.

Національна рейтингова шкала — шкала, яка поділена на визначені групи рівнів та рівні, кожен з яких характеризує здатність позичальника своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за своїми борговими зобов'язаннями, а також його платоспроможність. Національна шкала використовується для оцінки кредитного ризику позичальника — органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання та окремих боргових інструментів — облігацій, іпотечних цінних паперів, позик.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1) м. Київ, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР (Введено згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Національний банк України — центральний банк держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності грошової одиниці України — гривні.

Господарський кодекс України (ст.335) м. Київ, 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Небанківська фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» надає одну чи кілька фінансових послуг та яка внесена до Державного реєстру фінансових установ в установленому законодавством України порядку. До небанківських фінансових установ належать кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні (Положення, п.1.2) 15.12.2004 № 637 (Введено згідно з Постановою Національного банку № 277 від 10.08.2005).

Небезпечна, або неправильна, банківська практика — це будь-яка дія або бездіяльність комерційного банку, що суперечить чинному законодавству України та нормативним актам Національного банку України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до комерційних банків за порушення банківського законодавства (Глава II, Розділ 2, п.2.2.) № 38 від 04.02.98.

Негативний гудвіл — перевищення вартості частки покупця в справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання на дату придбання.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 (п.4) № 163 від 07.07.99.

Негативний гудвіл при консолідації — перевищення вартості частки материнського банку в справедливій вартості придбаних іденти-

фікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання на дату придбання.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Негативно класифіковані активи — частина активів банку, які не відповідають критеріям стандартної заборгованості. До різних видів активів можуть висуватися різні вимоги (фактори) класифікації, наприклад: стан контрагента та стан обслуговування заборгованості для кредитних операцій; хронологічний фактор для дебіторської заборгованості тощо.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Негрошові операції — операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Недержавний пенсійний фонд — недержавний пенсійний фонд, який створений та діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст.1), 9 липня 2003 р. № 1058-IV.

Недержавні цінні папери — облігації та акції підприємств, які мають активний ринок, ощадні сертифікати на пред'явника, що випущені банком-кредитором, ощадні сертифікати інших банків, інвестиційні сертифікати.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (Положення, п.7.1.2) № 279 від 06.07.2000 (Доповнено згідно з Постановою Національного банку № 119 від 19.03.2003).

Недостатньо забезпечена заборгованість — заборгованість, яка має забезпечення у вигляді ліквідної застави, вартість якої визначена за звичайними цінами та становить не менше як 60 (шістдесят) процентів від суми заборгованості клієнта, застрахована в установленому порядку або гарантована іншими фінансовими установами чи поруками юридичних осіб.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Недоступність вкладів — неможливість одержання вкладником відповідно до умов договору, яка настає з дня призначення ліквідатора банку—учасника (тимчасового участника) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Закон України Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ст.1), 20 вересня 2001 р. № 2740-III.

Незабезпечена заборгованість — заборгованість, яка не має забезпечення або має забезпечення у вигляді ліквідної застави, вартість якої визначена за звичайними цінами та становить менше як 60 (шістдесят) процентів суми заборгованості клієнта.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Немонетарне золото — золото як засіб накопичення та золото промислового призначення, яке не входить у резервні активи органів грошово-кредитного регулювання.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Товари) № 433 від 01.09.99 р.

Неофіційне котирування — котирування цінних паперів, що не внесені до Біржового реєстру.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 30 від 16.07.97.

Неплатіжні банкноти (монети) — це справжні банкноти (монети), що не можуть використовуватися як засіб платежу (для взаєморозрахунків за готівковими платежами і переказами, для заражування на рахунки, вклади, акредитиви тощо) у зв'язку з набуттям у процесі обігу ознак зношення та пошкодження, які перевищують установлені Національним банком критерії, а також підроблені банкноти (монети) і такі, що виведені Національним банком з обігу, та зразки банкнот.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил визначення платіжності та обміну банкнот і монет Національного банку України (Правила, п.1.2) 17.11.2004 № 547.

Неплатоспроможність банку — неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Непокритий акредитив — акредитив, що не забезпечений власними грошовими коштами Наказодавця акредитива.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п. 1.4) 03.12.2003 № 514.

Неправомірне використання комерційної таємниці — це впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю.

Господарський кодекс України (ст.36), 16 січня 2003 р. № 436-IV

Неправомірне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, — це добування протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Господарський кодекс України (ст.36), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Нереєстровий торговець — член ПФТС, який може тільки переглядати котирування реєстрових торговців. Нереєстровий торговець не може виставляти котирування в ПФТС, але може відгукнутися на виставлене котирування реєстрових торговців.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.12) № 4 від 15.05.96.

Нерезиденти — громадяни, які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іноземної держави, в тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України; розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи, торговельні та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їх філій, що мають дипломатичні привileї та імунітет, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності відповідно до законодавства України.

Митний кодекс України (ст.1), 11 липня 2002 р. № 92-IV.

Нерезиденти-інвестори — суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства інших країн; фізичні особи — іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені в діездатності; іноземні державні органи,

міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, що визнаються такими відповідно до законодавства України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах (Інструкція, п.1.2) 12.11.2003 № 492.

Нерухоме майно (нерухомість) — земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни їх призначення. Застава повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів, майнових прав на нерухомість, будівництво якої не завершено, регулюється за правилами, визначеними цим Законом.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Нетто-ставка страхового тарифу — частина страхового тарифу, призначена для забезпечення поточних виплат страхових відшкодувань за договорами страхування.

Постанова Кабінету Міністрів України Про вдосконалення Порядку надання медичної допомоги іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України (п.1 Додатка) від 17 вересня 1997 р. № 1021.

Нечесна торгова практика [на фондовому ринку] — умисне використання учасником фондового ринку в своїй діяльності практики та схем, направлених на отримання переваг або прибутку, шляхом обману чи зловживанням довірою (шахрайство).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Щодо затвердження Концепції запобігання маніпулюванню ринком цінних паперів, нечесній торгові практиці і порушенню етики професійної діяльності на фондовому ринку (Концепція, розд. Визначення термінів) 14.01.2003 № 21.

Номінальна вартість депозитного сертифіката — вартість одного депозитного сертифіката, визначена умовами його випуску та оголошена в повідомленні.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Номінальний утримувач — депозитарій або зберігач цінних паперів, зареєстрований у реєстрі власників іменних цінних паперів як юридична особа, якій ці цінні папери передано за дорученням та в інтересах власників цінних паперів для здійснення операцій у Національному депозитарій системі.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Норматив обов'язкового резервування — установлений Національним банком розмір до зобов'язань щодо залучених банком коштів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України (Положення, п.1.2) 21.04.2004 № 172.

Норматив резервування — установлене Правлінням Національного банку України процентне співвідношення між сумою обов'язкових резервів та загальною сумою банківських пасивів, до яких застосовуються резервні вимоги.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України (Положення, п.1.2) № 244 від 27.06.2001.

Нормативно-правові акти Національного банку України — нормативно-правові акти, що видаються Національним банком України в межах його повноважень на виконання цього та інших законів України.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), 7 грудня 2000 р. № 2121-III.

Нумерація (кодифікація) цінних паперів — присвоєння Національним депозитарієм України реєстраційного міжнародного ідентифікаційного номера державному цінному паперу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) 19.03.2003 № 114.

Об'єднана кредитна спілка — це неприбуткова організація, заснована кредитними спілками на кооперативних засадах з метою сприяння фінансовій стабільності кредитних спілок та об'єднання тимчасово вільних коштів своїх членів для їх взаємокредитування. Об'єднана кредитна спілка створюється на базі членства асоціації кредитних спілок, створеної відповідно до статті 24 цього Закону. Мінімальна кількість учасників об'єднаної кредитної спілки має бути не менше десяти кредитних спілок. Кредитна спілка може бути учасником лише однієї об'єднаної кредитної спілки. Термін «Об'єднана кредитна спілка» може використовуватися лише у назвах організацій, створених відповідно до цієї статті.

Закон України Про кредитні спілки (ст.25), 20 грудня 2001 р. № 2908-III.

Об'єкт хеджування — 1) актив, зобов'язання або майбутня операція, що створюють для підприємства ризик зміни справедливої вартості цих активів і зобов'язань або зміни грошових потоків, пов'язаних з майбутньою операцією;

2) будь-який об'єкт, який несе в собі ризик для банку. Найчастіше — це банківський продукт, вартість якого може зменшитися в разі настання певних умов чи подій.

1) Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001;

2) Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Обіг іменних цінних паперів — укладання цивільно-правових угод, які ведуть до зміни прав власності на іменні цінні папери.

Указ Президента України Про облік прав власності на іменні цінні папери та депозитарну діяльність (Положення, Розд.1, п.1), 25 травня 1994 р. № 247/94.

Обіг облігацій — перехід права власності на облігації, пов'язаний з укладанням та виконанням цивільно-правових угод (за винятком тих угод, що укладаються під час розміщення облігацій), та/або в інших випадках, передбачених чинним законодавством (спадкування, правонаступництво, на підставі рішення суду тощо).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Обіг цінних паперів — вчинення правочинів, пов'язаних з переходом прав власності на цінні папери і прав за цінними паперами, за винятком договорів, що укладаються під час розміщення цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондний ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Облігації внутрішньої місцевої іозики — цінні папери, що випущені Верховною Радою Автономної Республіки Крим або міською радою, та засвідчують внесення їх власниками грошових коштів і підтверджують зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у них строк із виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик (Положення, розд.1) 07.10.2003 № 414.

Облігації з додатковим забезпеченням — облігації, зобов'язання емітента за якими повністю або частково забезпечуються страховою компанією або поручителем.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Облігації з обмеженим колом обігу — облігації, первинними та наступними власниками яких можуть бути лише особи, коло яких заздалегідь визначено емітентом у рішенні про випуск облігацій. Розміщення таких облігацій здійснюється шляхом закритого продажу.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Облігації зовнішніх позик України — цінні папери, що розміщаються на міжнародних та іноземних фондовах ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов випуску облігацій.

Закон України Про цінні папери і фондову біржу (ст.14-1), 18 червня 1991 р. № 1201-ХІІ.

Облігації підприємств — цінні папери, що засвідчують внесення їх власниками грошових коштів і підтверджують зобов'язання відшкодувати їм номінальну вартість цих облігацій у передбачений строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Облігації, що вільно обертаються — облігації, первинними та наступними власниками яких можуть бути будь-які юридичні та фізичні особи. Розміщення таких облігацій здійснюються шляхом відкритого продажу.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Облігація — цінний папір, що засвідчує знесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації усіх видів розповсюджуються серед підприємств і громадян на добровільних засадах.

Закон України Про цінні папери і фондову біржу (ст.10), 18 червня 1991 р. № 1201-ХІІ.

Облік векселів — це форма кредитування банком векселедержателя, тобто особи, що є одержувачем за векселем, шляхом досрочної виплати йому позначеного у векселі суми за вирахуванням процентів з моменту обліку до строку платежу по векселю. За облікованим векселем векселедержатель свої права передає банку шляхом передаточного надпису (індосаменту).

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд. II, п.12), 27 червня 1995 р. № 247/95-ВР.

Облікова система ломбарду — автоматизований реєстр даних про споживачів послуг ломбарду.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами (Положення, п.1.2) 26.04.2005 № 3981.

Облікова ставка Національного банку України — виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу по них і утримується з номінальної суми векселя. Облікова ставка с найвищою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Обмін (конвертація) іноземної валюти — це операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Обмінні операції — операції, які передбачають обмін однієї валюти на іншу.

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Положення, п. 1.1.) № 520 від 16.12.98 р.

Обов'язковий фінансовий моніторинг — це сукупність заходів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу з аналізу інформації щодо фінансових операцій, що надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів з перевірки такої інформації відповідно до законодавства України.

Закон України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст.1), 28 листопада 2002 р. № 249-IV.

Обов'язкові резерви — це один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України здійснює регулювання грошової маси в обігу, якою є тільки національна валюта. Тому потребу та регулювання грошової маси в обігу (національної валюти) не можна визначати за допомогою іноземних валют, а отже, і обов'язкові резерви повинні формуватися тільки в національній валюті незалежно від джерел та строків засточення вкладів і депозитів.

Національний банк України Емісійно-кредитний департамент Про формування комерційними банками обов'язкових резервів (п.4) № 14-011/4184-9795 від 30 грудня 1998 р.

Обтяження державних цінних паперів зобов'язаннями — будь-які обмеження щодо володіння, користування чи розпорядження державними цінними паперами, що пов'язані з умовами договорів щодо державних цінних паперів, правонаступництва, рішеннями або ухвалами суду та в інших випадках, які передбачені законодавством України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) 19.03.2003 № 114.

Обтяження іменних цінних паперів зобов'язаннями — будь-які обмеження щодо володіння, користування чи розпорядження іменними цінними паперами, пов'язані з умовами успадкування, застави, рішеннями суду тощо.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розд.1) № 60 від 26.05.1998.

Обтяження цінних паперів зобов'язаннями — будь-які обмеження щодо володіння, користування чи розпорядження цінними паперами, пов'язані з умовами успадкування, застави, рішеннями або ухвалою суду та в інших випадках, які передбачені чинним законодавством.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Овердрафт — короткостроковий кредит, який надається банком клієнту в разі перевищення суми операції за платіжною карткою залишку коштів на його картрахунку або встановленого ліміту кредитування.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) № 137 від 19.04.2005.

Овернейт — надані та отримані кредити і депозити строком не більше одного операцийного дня без урахування неробочих днів банку.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів). № 388 від 21.11.97.

Одностороннє котирування — котирування на продаж або купівлю, виставлене одним реєстратором торговцем, але не одночасно.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.13) № 4 від 15.05.96.

Операції в іноземній валюти — операції, за якими відображаються надходження та розрахунки в іноземній валюті.

Державне казначейство України Наказ Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюти (Порядок, п.1.2) № 126 від 24.07.2001 (Введено згідно з Наказом Державного казначейства № 96 від 27.05.2005).

Операції емітента щодо випущених ним цінних паперів — розміщення, викуп, дроблення, консолідація, конвертація, погашення, анулювання, виплата доходу по цінних паперах, операції, пов'язані з реорганізацією та/або зі зміною розміру статутного фонду та інші операції у відповідності до чинного законодавства.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Операції з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням, дорогоцінним камінням органогенного утворення та напівдорогоцінним камінням — дії, пов'язані з:

а) виникненням та припиненням права власності та інших прав на дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення та напівдорогоцінне каміння;

б) надходженням дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння до місць зберігання фондів і запасів, а також їх зберіганням і відпуском у встановленому порядку;

в) зміною вмісту або фізичного стану дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння у будь-яких речовинах і матеріалах під час їх видобутку, виробництва та використання;

г) ввезенням дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, виробів і матеріалів, що їх містять, в Україну з-за кордону та вивезенням з України.

Закон України Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними (ст.1), № 637/97-ВР від 18.11.1997.

Операції з купівлі-продажу іноземної валюти — валютно-обмінні операції, крім прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Вимог щодо реалізації фіiscalьних функцій реєстраторами розрахункових операцій з купівлі-продажу іноземної валюти (Вимоги, п.3) № 434 від 16.09.2003.

Операції купівлі-продажу валюти на умовах спот — це операції з купівлі-продажу однієї валюти за іншу за обумовленим курсом. Поставка валюти за спотовим договором відбувається на другий робочий день із дня укладення договору.

Постанова Правління Національного банку України Про внесення Змін до Правил бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюти та банківських металах (Правила, п.1.3) № 471 від 07.12.2000.

Операції купівлі-продажу валюти на умовах форвард — це операції з купівлі-продажу однієї валюти за іншу на вказану дату в майбутньому та за обумовленим курсом. Розрахунок за ними повинен відбуватися на дату, зазначену в форвардному контракті (у період, більший ніж два робочих дні після дати укладання угоди).

Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в

іноземній валюти та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98.

Операційна діяльність банку — це сукупність технологічних процесів, пов'язаних з документуванням інформації за операціями банку, проведенням їх реєстрації у відповідних реєстрах, перевірянням, вивірянням та здійсненням контролю за операційними ризиками.

Постанова Правління Національного банку України Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) № 254 від 18.06.2003.

Операційний день — частина робочого дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і документи на відкликання та можна, за наявності технічної можливості, здійснити їх оброблення, передачу та виконання. Тривалість операційного дня встановлюється банком або іншою установовою — членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах. Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.21), № 2346-III від 5.04.2001. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Операційний ризик — це ризик, який пов'язаний з порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведеннем операцій, документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх причин, так і через помилки працівників банку.

Постанова Правління Національного банку України Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) № 254 від 18.06.2003.

Операційний час — частина операційного дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього ж робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установовою — членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.22), № 2346-III від 5.04.2001. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Операційні правила — система логічних та операційних обмежень у відповідній моделі, що встановлюються банком для філій на переказ грошей через систему електронних міжбанківських переказів Національного банку, а також на переказ грошей та інші банківські операції філій у системі автоматизації банку.

Постанова Правління Національного банку України Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) 17.03.2004 № 110.

Операційно-технологічний ризик — це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контролюваності і безперервності роботи.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) 15.03.2004 № 104.

Операція банку — дія або подія, внаслідок якої відбуваються зміни у фінансовому стані банку та яка відображається за балансовими або позабалансовими рахунками банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) 18.06.2003 № 254.

Операція з опціоном — господарча операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає продаж (купівлю) опціону, тобто права придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у будь-який момент протягом визначеного часу, з фіксацією ціни реалізації на дату укладення (придання) опціону.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд. ІІ, п.17), 27 червня 1995 р. № 247/95-ВР.

Операція пов'язаних сторін — передавання активів або зобов'язань однією пов'язаною стороною іншим пов'язаним сторонам.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Операція репо — це операція з цінними паперами, що складається з двох частин і для здійснення якої укладається договір між учасниками ринку (Національним банком та банками) про продаж/купівлю державних цінних паперів на певний строк із зобов'язанням зворотного їх продажу/купівлі у визначений строк за обумовлену договором ціну.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операцій репо (Положення, розд.1) № 204 від 29.05.2001.

Операція сторно — видача клієнту відповідної суми національної або іноземної валюти в разі його відмови від проведеної валютної операції.

Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Порядку реєстрації, опломбування та застосування реєстраторів розрахункових операцій з купівлі-продажу іноземної валюти (Порядок, розд.1) 12.02.2004 № 87.

Опосередковане залучення фінансових активів — цілеспрямована діяльність фінансової установи щодо отримання фінансових активів від фізичних та/або юридичних осіб через посередників, а також отримання залишків фінансових активів, які виникли в результаті здійснення звичайної господарської діяльності в інтересах цих осіб.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг (Положення, розд.І) 08.07.2004 № 1515.

Оприлюднення звітності — це офіційне подання бухгалтерської звітності до органів Головної державної податкової інспекції України, Національного банку України, Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, Комітету в справах по нагляду за страховою діяльністю та інших установ і організацій, які, відповідно до законодавчих актів України, уповноважені на отримання бухгалтерської звітності (балансів) від господарюючих суб'єктів, а також офіційна публікація звітів (балансів) про фінансовий стан підприємств у засобах масової інформації, якщо це передбачено законодавством.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.25), 27 червня 1995 р. № 247/95-ВР.

Опціон — строкова угода, за якою одній стороні — покупцеві опціону надається виключне та безумовне право вибору здійснювати операцію купівлі-продажу. Друга сторона — продавець опціону зобов'язана виконувати рішення покупця опціону і не має права відмовитися від своїх зобов'язань. Розрізняють опціон кол — опціон, який надає право купувати базовий актив, та опціон пут, який надає право продавати базовий актив. Також розрізняють американський опціон — угоду, яка може бути виконана в будь-який час протягом усього строку її дії, та європейський опціон — угоду, яка може бути виконана тільки в кінці строку дії (див. Поясні інструменти).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.І.8) 02.08.2004 № 361.

Органи нагляду — служба банківського нагляду Національного банку. Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.І.8) 02.08.2004 № 361.

Організатор випуску — юридична особа, яка за дорученням емітента відповідно до укладеного договору, від імені і за рахунок емітента виконує обов'язки з організації розміщення облігацій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик (Положення, розд.І) 07.10.2003 № 414.

Організатор торгівлі цінними паперами — юридична особа, виключним видом діяльності якої є надання послуг, що безпосередньо сприяють укладенню цивільно-правових угод з цінними паперами на біржовому та організаційно оформленому позабіржовому ринку цінних паперів. До організаторів торгівлі відносяться фондів біржі та торговельно-інформаційні системи, які одержали відповідні свідоцтва про реєстрацію в Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Організаційно оформленний позабіржовий ринок — організація, що об'єднує торговців цінними паперами для надання послуг в укладанні угод щодо цінних паперів і при цьому не має на меті отримання прибутку.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 710/97-ВР.

Організаційно-правові форми банків — банки створюються у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативного банку.

Господарський кодекс України (ст.336), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Під терміном «**основна сума**» слід розуміти суму наданого кредиту або депозиту (строкових, довірчих рахунків) без урахування процентів (фіксованих виплат, премій, вигранів), суму консолідованого іпотечного боргу в частині, яка відповідає ціні зобов'язань. Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.7.9.2), 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР (В редакції Закону № 1957-IV від 01.07.2004).

Основна сума боргу — сума позики, кредиту, яка підлягає поверненню кредитору, номінальна вартість купонних державних цінних паперів та номінальна вартість дисконтних цінних паперів за вирахуванням суми дисконту.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.І) 28.01.2004 № 42

Основне зобов'язання — зобов'язання боржника за договорами позики, кредиту, купівлі-продажу, лізингу, а також зобов'язання, яке виникає з інших підстав, виконання якого забезпечено іпотекою.

Закон України Про іпотеку (ст.1), 5 червня 2003 р. № 898-IV.

Основні засади грошово-кредитної політики — комплекс змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість Національ-

ному банку України з допомогою інструментів (засобів та методів) грошово-кредитної політики здійснювати регулювання грошового обігу та кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови для економічного зростання і підтримки високого рівня зайнятості населення.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Особиста картка — платіжна картка, емітована на ім'я клієнта — фізичної особи, що не є суб'єктом господарювання.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Особовий рахунок — 1) об'єднана єдиним в системі реєстраційним номером сукупність даних про особу власника рахунка, кількість та номінальну вартість зареєстрованих на її ім'я іменних цінних паперів по випусках та категоріях, відомості про всі зміни кількості вказаних цінних паперів та про факти їх обтяження зобов'язаннями та блокування. Особовий рахунок в системі реєстру може бути відкритий на ім'я емітента, власника, номінального утримувача іменних цінних паперів або заставодержателя;

2) відкривається в органах Державного казначейства головним розпорядникам бюджетних коштів та розпорядникам бюджетних коштів нижчого рівня, які мають підвідомчі установи, для подальшого їх розподілу та перерахування на реєстраційні рахунки;

3) рахунок аналітичного обліку операцій з клієнтами банку, що здійснюються відповідно до укладених між банком і клієнтами договорів.

1) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розд.1) № 60 від 26 травня 1998;

2) Державне казначейство України Наказ Про затвердження Інструкції з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ (Інструкція, п.1.2) 26.12.2003 № 242;

3) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Положення, п.1.10) 18.06.2003 № 254.

Останній векселедержатель (індосат) — особа, яка отримує вексель за індосаментом і яка має усі права, що випливають з векселя.

Міністерство фінансів України Наказ Про впровадження обігу казначейських векселів (Розд.I) № 269 від 9 грудня 1997.

Офіційне видання Національного банку України — спеціальне друковане видання, визначене Національним банком України як офіційне і зареєстроване в установленому порядку, в якому публікуються нормативно-правові акти Національного банку України, а

також інформаційно-аналітичні, статистичні та інші матеріали, огляди стану банківської системи України, валютного і фінансового ринків тощо.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Офіційне котирування — котирування цінних паперів, що внесені до Біржового реєстру.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 30 від 16.07.97.

Офіційний валютний курс — курс валюти, офіційно встановлений Національним банком України як уповноваженим органом держави.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), 20 травня 1999 р. № 679-XIV.

Офіційні валютні резерви створюються, утримуються і використовуються Національним банком України для підтримання валютного (обмінного) курсу валюти України.

Декрет Кабінету міністрів України Про систему валютного регулювання і валютного контролю (ст.15), 19 лютого 1993 р. № 15-93.

Ощадний (депозитний) сертифікат — підтверджує суму вкладу, внесеної в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав. У разі досрочового пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката до оплати банком виплачується suma вкладу та проценти, які виплачуються за вкладами на вимогу, якщо умовами сертифіката не встановлений інший розмір процентів.

Цивільний кодекс України (ст.1065), 16 січня 2003 р. № 435-IV.

Пай — майновий поворотний внесок члена (асоційованого члена) кооперативу у створення та розвиток кооперативу, який здійснюється шляхом передачі кооперативу майна, в тому числі грошей, майнових прав, а також земельної ділянки.

Закон України Про кооперацію (ст.2), 10 липня 2003 р. № 1087-IV.

Пайовий інвестиційний фонд — це активи, що належать інвесторам на праві спільнної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами та обліковуються останньою окремо від результатів її господарської діяльності. Мінімальний обсяг активів пайового інвестиційного фонду не може бути меншим розміру початкового статутного фонду (капіталу) корпоративного інвестиційного фонду. Пайовий інвестиційний фонд не є юридичною особою.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.22), 15 березня 2001. № 2299-III.

Пайовий фонд — фонд, що формується із пайових внесків членів кооперації при створенні кооперації і є одним із джерел формування майна кооперації. Пайовий фонд — майно кооперації, що формується за рахунок пайїв (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперації.

Закон України Про кооперацію (ст.ст.2,20), 10 липня 2003 р. № 1087-IV.

Пакет цінних паперів — окремий цінний папір чи сукупність ідентичних цінних паперів.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.9), 22 травня 2003. № 889-IV.

Пасивний дохід — дохід, отриманий у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхових виплат і відшкодувань, а також орендних (лізингових) платежів за договорами оперативної оренди.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.1), 22 травня 2003. № 889-IV.

Пасивні депозитні операції — це заłożення коштів підприємств, установ, банків і населення у внески на строк і до запитання.

Національний банк України Порядок обліку власної валюти банків і роз'яснення по деяких рахунках (п.10) від 23.05.95 р. № 17003/409.

Пасивні операції — операції банку, спрямовані на формування ресурсів банку. Обліковуються в пасиві балансу. Розрізняють пасивні операції з формуванням капіталу та пасивні операції з формуванням залучених коштів

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Пасивні рахунки у цінних паперах — рахунки в цінних паперах, які відкриває депозитарна установа для депонентів (клієнтів) з метою забезпечення депозитарного обліку та відображення операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів, обмеженнями щодо обігу цінних паперів. Для виконання депозитарної та/або розрахунково-клірингової діяльності депозитарна установа може, відповідно до чинного законодавства, відкривати пасивні рахунки в цінних паперах згідно з її Регламентом та/або її Внутрішнім положенням про депозитарну діяльність, узгодженими з Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Пенсійний вклад — кошти, внесені на вкладний (депозитний) рахунок, відкритий у банку за договором пенсійного вкладу відповідно до закону.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.1), № 889-IV від 22 травня 2003 (Доповнено згідно із Законом № 1958-IV від 01.07.2004; в редакції Закону № 3201-IV від 15.12.2005).

Пенсійний внесок — кошти, внесені до недержавного пенсійного фонду, страхової організації або на пенсійний депозитний рахунок до банківської установи у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Для цілей оподаткування пенсійний внесок не є збором на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Закон України Про податок з доходів фізичних осіб (ст.1), № 889-IV від 22 травня 2003 (Доповнено згідно із Законом № 1958-IV від 01.07.2004).

Пенсійний контракт — договір між пенсійним фондом та його вкладником, згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначену пенсійною схемою. Пенсійний контракт є договором між пенсійним фондом та його вкладником, який укладається від імені пенсійного фонду його адміністратором та згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника.

Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення (ст.ст.1,55), № 1057-IV від 9 липня 2003 р.

Пеня — це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвосчансно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Цивільний кодекс України (ст.549), № 435-IV від 16 січня 2003.

Первинна ліквідність — здатність активів перетворюватися в грошові кошти. Характеризується двома основними параметрами: строком, за який актив може здійснити таке перетворення, тобто протягом якого його можна продати; відносною втратою вартості, тобто різницею між обліковою вартістю активу та сумою коштів, яку банк може отримати від його продажу. Чим коротший строк і чим менша втрата вартості, тим ліквідній актив. У разі реалізації первинної ліквідності банк втрачає актив.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Первинне розміщення — первинний продаж щойно випущених цінних паперів.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Голосарій) № 30 від 16.07.97.

Первинне розміщення державних цінних паперів — розповсюдження емітентом державних цінних паперів, які за умовами випуску та обсягом прав ще не перебували в обігу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) 19.03.2003 № 114.

Первинне розміщення облігацій — розповсюдження емітентом облігацій, які за умовами випуску та обсягом прав ще не перебували в обігу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик (Положення, розд. I, п.2) 18.06.2003 № 248.

Первинний власник — особа, яка отримала безпосередньо в емітента або андеррайтера облігації у власність.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

Первинний ринок цінних паперів — сукупність правовідносин, пов'язаних з розміщенням цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2), № 3480-IV від 23 лютого 2006..

Первісна вартість (вартість придбання) цінного папера — ціна придбання цінного папера, включаючи комісії за брокерські, юридичні, консультаційні послуги, біржовий збір, держмито тощо. Якщо цінний папір придбаний банком за рахунок випущених власних цінних паперів, первісна вартість визначається, виходячи з ринкової ціни цих паперів, а не з їх номінальної вартості.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97.

Передавальне розпорядження — письмове розпорядження власника, номінального утримувача, який дає розпорядження реєстроутримувачу внести зміни до реєстру власників іменних цінних паперів у зв'язку з передачею іменних цінних паперів іншій особі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про впорядкування діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (Розд.1) № 60 від 26 травня 1998.

Переказ валютних коштів за межі України — переказ грошових (валютних) коштів на користь (на рахунок) іноземного суб'єкта господарської діяльності або у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України.

Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність (ст.1), № 959-XII від 16 квітня 1991.

Переказ грошей — рух певної суми грошей з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.24), 5 квітня 2001. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Переказ у межах України — рух коштів в іноземній валюті або банківських металів, який проводиться за ініціативою клієнта уповно-

важеним банком, що його обслуговує, з метою зарахування коштів в іноземній валюті або банківських металів на рахунок бенефіціара, розташованого в Україні. Клієнт, ініціатор цієї операції та бенефіціар можуть бути однією і тією самою особою.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків і інших фінансових установ та порядок їх виконання (Положення, п.1.2) 05.03.2003 № 82 (з змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 493 від 12.11.2003).

Переказування грошових коштів за межі України — перерахування грошових коштів у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України, незалежно від того, на користь якої особи перераховуються ці кошти.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про валютний контроль (Положення, п.1.) від 08.02.2000 № 49.

Перелік банків — учасників (тимчасових учасників) [Фонду гарантування вкладів фізичних осіб] — витяг з Реєстру банків — учасників (тимчасових учасників) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (реєстраційний номер банку — учасника (тимчасового учасника) Фонду та повна назва банку).

Адміністративна рада Аонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Положення про порядок інформування вкладників про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні (Положення, розд.2) № 14 від 14.11.2002.

Перелік власників акцій — документ, складений емітентом, що включає усіх покупців, які придбали акції за результатами їх пільгового продажу, із зазначенням у цьому документі відомостей, які повинні відповідати відомостям про заявників, зазначенім у книзі реєстрації заяв.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Порядку проведення пільгового продажу акцій відкритих акціонерних товариств (Порядок, п.1.3.) № 1368 від 03.07.2000.

Переоцінка процентної ставки — періодична зміна раніше встановленого значення процентної ставки для інструментів із змінною процентною ставкою

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Перестрахові брокери — юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахуванні як перестрахувальник.

Закон України Про страхування (ст.15), 7 березня 1996. № 85/96-ВР (Доповнено Законом № 2745-III від 04.10.2001).

Перестрахування — страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страховальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований.

Закон України Про страхування (ст.15), 7 березня 1996. № 85/96-ВР (Доповнено Законом № 2745-III від 04.10.2001).

Перехресний ринок — введення ціни купівлі, вищої від найкращої (найнижчої) ціни продажу, виставленої іншим торговцем у тому самому цінному папері; або введення ціни продажу, нижчої від найкращої (найвищої) ціни купівлі, виставленої іншим торговцем у тому самому цінному папері.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.15) № 4 від 15.05.96.

Період актуальності трансакцій — проміжок часу, що відраховується з дати формування документа в електронному вигляді за фінансовою операцією із застосуванням платіжної картки (трансакції), запису журналу операцій картки, запису журналу SAM тощо), протягом якого документи за цією трансакцією мають бути розглянуті системою (емітентом) щодо включення її в кліринг за виконанням певних додаткових умов.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Персоніфікація картки — операція, під час якої інформація про картку відповідає у відповідній базі даних емітента інформації про клієнта або довірену особу клієнта. Персоніфікація платіжних карток проводиться емітентами, а службових карток — емітентами, еквайрами та процесинговими центрами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Персоніфікована платіжна картка — платіжна картка, яка містить дані в електронній формі і за потребою додаткові реквізити в графічному вигляді (прізвище та ім'я, фотокартку, що нанесені на картку), які дають змогу з використанням електронних засобів чи візуально ідентифікувати її держателя.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Перша фондова торговельна система — електронна торговельно-інформаційна мережа, що є сукупністю обчислювальних засобів, баз даних, власних телекомунікаційних засобів та іншого обладнання,

що забезпечує можливість підтримання, зберігання і обробки інформації про котування допущених до системи цінних паперів.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Положення про порядок одержання доступу до ПФТС (п.1.1.1) № 6 від 24.04.97.

Перший власник [цінних паперів]- особа, яка отримала цінні папери у власність безпосередньо в емітента (або в особи, що видала цінний папір) чи андеррайтера під час розміщення цінних паперів. Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Підтверджуючий банк — банк, який додає своє власне платіжне зобов'язання до зобов'язання банку-емітента здійснити платіж або акцептувати чи оплатити переказний вексель (тратту), або неготіювати проти документів за безвідкладним акредитивом з урахуванням того, що документи за акредитивом представлена з дотриманням строків та умов акредитива.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Підтримка лістингу — сукупність систематичних заходів, направлених на визначення біржового курсу цінних паперів.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Голосарій) № 30 від 16.07.97.

План приватизації пакета акцій — зобов'язання потенційного покупця щодо виконання фіксованих умов конкурсу та оплати ціни придбання пакета акцій, наданий ним у складі конкурсної пропозиції відповідно до додатка I до цього Положення.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсу з продажу пакетів акцій акціонерних товариств (Положення, п.1.3) 31.08.2004 № 1800.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України (далі — План рахунків) — це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності.

Правління Національного банку України Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (п.1) 17.06.2004 № 280.

Плата за надання позик та/або гарантій — здійснення платежів до державного бюджету позичальниками за надання державних гарантій та позик, що були надані з державного бюджету за рахунок залучених коштів або в результаті реструктуризації заборгованості перед державою.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.2) № 42 від 28.01.2004.

Платежі з виконання гарантійних зобов'язань — здійснення платежів з державного бюджету на виконання державою гарантійних зобов'язань у разі вступу в силу державних гарантій за кредитами, наданими під державні гарантії.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.2) № 42 від 28.01.2004.

Платіж за векселем — операція, за якої оплату векселя здійснює платник або інша уповноважена особа або в порядку регресу, або в порядку посередництва, або в порядку поручительства.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) № 508 від 16.12.2002.

Платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначені суми грошей з рахунку платника на рахунок отримувача.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.25), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Платіжна вимога-доручення — розрахунковий документ, що містить вимогу отримувача безпосередньо до платника сплатити суму грошей та доручення платника банку, що його обслуговує, здійснити переказ визначені платником суми грошей зі свого рахунка на рахунок отримувача.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.26), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Платіжна картка — спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.27), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004) (Пункт 1.27 статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2056-IV від 06.10.2004).

Платіжна картка НСМЕП — спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової смарт-картки, що є носієм платіжних додатків НСМЕП.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Платіжна організація НСМЕП (далі — Платіжна організація) — юридична особа, яка є власником або одержала право на використання знака для товарів і послуг НСМЕП (далі — знак НСМЕП) та інших знаків, що ідентифікують належність платіжних карток до НСМЕП, і яка визначає правила роботи НСМЕП, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності НСМЕП і несе відповідальність згідно із законодавством України та укладеними нею договорами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Платіжна система — платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу грошей. Проведення переказу грошей є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.29), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004)

Платіжна схема — умови, за якими виконується облік операцій за платіжними картками клієнта та здійснюються розрахунки за ці операції.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Платіжне доручення — розрахунковий документ, який містить доручення платника банку або іншій установі — члену платіжної системи, що його обслуговує, здійснити переказ визначені в ньому суми грошей зі свого рахунка на рахунок отримувача.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.30), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Платіжне доручення в іноземній валюті або банківських металах — розрахунковий документ, який містить доручення клієнта уповноважену банку, що його обслуговує, виконати переказ коштів в іноземній валюті або банківських металів на користь бенефіціара. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків і інших фінансових установ та порядок їх виконання (Положення, п.1.2) 05.03.2003 № 82 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 493 від 12.11.2003).

Платіжне повідомлення — сукупність даних в електронній формі, на підставі яких здійснюються розрахунки за операцію з платіжною

карткою, що визначає вид операції та суму коштів, на яку вона виконана, ідентифікаційні дані емітента, еквайра та інші дані, визначені правилами платіжної системи.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Платіжний інструмент — засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів відносяться документи на переказ та спеціальні платіжні засоби.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.31), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Платник за векселем — векселедавець простого векселя, трасат (акцептант) за переказним векселем.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про розрахункові палати для пред'явлення векселів до платежу (Положення, п.2) № 403 від 25.09.2001.

Платник (trasat) — юридична або фізична особа (боржник, платник), яка зобов'язана(ий) сплатити за переказним векселем (трастую).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Платоспроможність — здатність клієнта своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) 04.06.2004 № 912.

Повний фіксинг — закінчення торгової сесії у випадку, коли попит дорівнює пропозиції на банківський метал. Ціна, за якою усі заявки задовольняються, є ціною фіксингу.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Голосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998.

Пов'язана особа: а) юридична особа, яка здійснює контроль за відповідною юридичною особою, або контролюється відповідною юридичною особою, або перебуває під спільним контролем з такою юридичною особою; б) фізична особа або члени її сім'ї, які здійснюють контроль за відповідною юридичною особою. Членами сім'ї фізичної особи вважаються її чоловік або дружина, прямі

родичі (діти або батьки) фізичної особи, її чоловіка або дружини, а також чоловік або дружина будь-якого прямого родича фізичної особи; в) посадова особа відповідної юридичної особи, уповноважена провадити від її імені юридичні дії, спрямовані на встановлення, зміну або зупинення правових відносин, а також члени сім'ї такої особи.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001. № 2299-III.

Пов'язані сторони — сторони вважаються пов'язаними, якщо одна сторона прямо або опосередковано здійснює контроль над іншою або має суттєвий вплив на прийняття фінансових та операційних рішень іншою стороною.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Погашення векселя — здійснення платежу за векселем векселедавцем (платником).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Погашення облігацій — виплата номінальної вартості облігацій у терміні, передбачені умовами емісії облігацій.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322.

«Позабіржова підприємницька діяльність з цінними паперами»: будь-яка діяльність з цінними паперами, яка здійснюється поза системами фондovих бірж, визнаних українським законодавством по цінних паперах або правилами та положеннями ДКЦПФР. Асоціація «Перша фондова торговельна система» Кодекс професійної відповідальності членів Асоціації Позабіржова Фондова Торговельна Система (п.1.9) від 25.04.97 № 6.

Позабіржова торгівля — усі операції з купівлі-продажу цінних паперів, здійснені через торговців цінними паперами не на фондовій біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.І, п.1) № 9 від 15.01.97.

Позабіржовий ринок — ринок з необмеженою кількістю учасників, на якому правила здійснення угод з купівлі (продажу) цінних паперів та вирішення спірних питань регулюються законодавством України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності

банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Позалістингові цінні папери — цінні папери, що допущені до торгівлі на фондовій біржі, але не відповідають вимогам фонової біржі для лістингових цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проспекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Позиції — 1) у загальному розумінні — різниця між активами та зобов'язаннями банку; 2) валютні позиції — різниця між активами та зобов'язанням, які номіновані в одній валюті; 3) позиції ліквідності — різниця між активами та зобов'язаннями з одним строком дії.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Позиції ліквідності — різниця між активами та зобов'язаннями із одним строком дії.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Позички — це пряме надання кредитором боржникovi певної суми коштів; крім того, до цієї категорії входять кредити овердрафт за коррахунками в банках-кореспондентах, платежі за угодами РЕ-ПО (Repurchase agreement), виплата суми основного боргу за фінансовим лізингом. Залежно від початкового терміну погашення позики поділяються на довгострокові та короткострокові.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Інші інвестиції) № 433 від 01.09.99.

«Позолочена» ліцензія — ліцензія НБУ, яка дає право на здійснення операцій із банківськими металами на внутрішньому ринку без права відкритої позиції.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Глосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998.

Покритий акредитив — акредитив, що забезпечений власними грошовими коштами Наказодавця акредитива.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Положення Бюро кредитних історій — правила формування і ведення кредитних історій, які затверджуються виконавчим органом Бюро та погоджуються Уповноваженим органом.

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), 23 червня 2005 р. № 2704-IV.

Портто — сума для відшкодування поштово-телеграфних видатків банку за пересилання векселя, яка стягується з векселедавця за векселем з платежем не за місцем його врахування.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Портфель — група об'єктів, які є однорідними за певними характеристиками, а саме: типом контрагента, видом інструменту тощо. Найчастіше використовуються такі терміни «кредитний портфель», «портфель цінних паперів», «інвестиційний портфель». Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Портфель державних цінних паперів — усі види державних цінних паперів, що на правах власності належать Національному банку або банкам і обліковуються на їх депо-рахунках у депозитарії.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операційrepo (Положення, розд.1) № 204 від 29.05.2001.

Портфель цінних паперів — згрупована інформація з обліку інвестицій у цінні папери за їх видами і призначенням з метою складання фінансової звітності.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355.

Портфельна інвестиція — операція, яка передбачає придбання цінних паперів, їх похідних та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку.

Правління Національного банку України Постанова Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну (Положення, п.1.1) 10.08.2005 № 280.

Порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів

1) випуск (емісія) громадянином або службовою особою суб'єкта господарської діяльності цінних паперів у формі їх відкритого розміщення без реєстрації емісії у встановленому законом порядку; 2) внесення громадянином або службовою особою суб'єкта господарської діяльності в документи, які подаються для реєстрації емісії цінних паперів, завідомо недостовірної інформації, а також затвердження таких документів, якщо ці дії заподіяли велику матеріальну шкоду інвесторові.

Кримінальний кодекс України (ст.223), 5 квітня 2001 р. № 2341-III.

Посередницькою діяльністю у сфері випуску та обігу цінних паперів є підприємницька діяльність суб'єктів господарювання (далі — торговці цінними паперами), для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності або яким така діяльність дозволена законом. Торговці цінними паперами мають право здійснювати такі види посередницької діяльності: виконання за дорученням, від імені та за рахунок емітента обов'язків по організації передплати на цінні папери або їх реалізації іншим способом; купівлю-продаж цінних паперів, що здійснюється торговцем цінними паперами від свого імені, за дорученням і за рахунок іншої особи; купівлю-продаж цінних паперів, що здійснюється торговцем цінними паперами від свого імені та за свій рахунок.

Господарський кодекс України (ст.356), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Постійне котирування — метод визначення біржового курсу на цінні папери, що передбачає постійне співставлення біржових замовлень на купівлю та продаж певного цінного паперу (цінних паперів).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондovих бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд. I, п.1) № 9 від 15.01.97.

Постійно діюча лінія рефінансування — оперативне надання Національним банком банкам-позичальникам кредитів у разі виникнення в них потреби підтримання ліквідності за умови виконання зазначених у цьому Положенні вимог Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584

Потенційна проста акція — фінансовий інструмент або інший договір, які дають право на отримання простих акцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) 07.12.2004 № 598.

Потенційний ризик — ризик, який не виявив себе, але умови для його виникнення існують.

Державна митна служба України Наказ Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю (Положення, розд.1) 27.05.2005 № 435.

Поточний валютний курс — курс іноземної валюти, який застосовується під час проведення валютних операцій типу спот. Згідно з практикою бухгалтерського обліку всі незахеджовані монетарні

статті балансу банку, які номіновані в іноземній валюті, мають під час складання звітності переводитися у валюту звітності за поточним валютним курсом.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Поточний рахунок — рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.7, п.7.1.2), 5 квітня 2001. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004) (В редакції Закону № 906-IV від 05.06.2003).

Похідні інструменти (деривативи) — фінансові інструменти, які походять із (базуються на) інших фінансових інструментів(ах), відомих як базові інструменти. До похідних інструментів належать свопи, форварди, ф'ючерси, опціони та інші фінансові інструменти.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Похідні цінні папери — цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом терміну, визначеного договором (контрактом), цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів;

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1), 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР.

Початкова вартість пакета акцій — вартість пакета акцій, за якої розпочинається його продаж на конкурсі.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств (Положення, п.1.3) 31.08.2004 № 1800.

Початковий статутний фонд (капітал) корпоративного інвестиційного фонду — статутний фонд (капітал), сплачений засновниками до його реєстрації в реєстрі інституту спільного інвестування.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001. № 2299-III.

Право вибору (опціон) (щодо процентної ставки) — право одного або обох контрагентів відмовлятися від переоцінки змінної процентної ставки в разі зміни базової ставки. Наприклад, у разі зростання прайм-ставки банк може відмовитися від збільшення ставки за залученими депозитами і тим самим захистити свою чисту процентну маржу та спред від зменшення. Таким чином, для цілей

стрестестування такі об'єкти поводитимуться як об'єкти з фіксованою процентною ставкою.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) 02.08.2004 № 361.

Предмет договору лізингу — може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом договору лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, а також інші речі, встановлені законом.

Цивільний кодекс України (ст.807), № 435-IV від 16 січня 2003.

Предмет договору страхування — можуть бути майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з: 1) життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування); 2) володінням, користуванням і розпоряджанням майном (майнове страхування); 3) відшкодуванням шкоди, завданої страхувальником (страхування відповідальності).

Цивільний кодекс України (ст.980), № 435-IV від 16 січня 2003.

Предмет договору управління майном — можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права та інше майно. Не можуть бути предметом договору управління майном грошові кошти, крім випадків, коли право здійснювати управління грошовими коштами прямо встановлено законом. Майно, передане в управління, має бути відокремлене від іншого майна установника управління та від майна управителя. Майно, передане в управління, має обліковуватися в управителя на окремому балансі, і щодо нього ведеться окремий облік. Розрахунки, пов'язані з управлінням майном, здійснюються на окремому банківському рахунку.

Цивільний кодекс України (ст.1030), № 435-IV від 16 січня 2003.

Предмет договору фактoringу — може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога). Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події. У цих випадках додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається.

Цивільний кодекс України (ст.1078), № 435-IV від 16 січня 2003.

Предмет застави — будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення. Предметом застави може бути майно, яке заставодавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, приплід худоби тощо). Права заставодержателя (право

застави) на річ, яка є предметом застави, поширюються на її принадлежності, якщо інше не встановлено договором. Право застави поширяється на плоди, продукцію та доходи, одержані від використання заставленого майна, у випадках, встановлених договором. Предметом застави не можуть бути національні, культурні та історичні цінності, які є об'єктами права державної власності і занесені або підлягають занесенню до Державного реєстру національної культурної спадщини. Предметом застави не можуть бути вимоги, які мають особистий характер, а також інші вимоги, застава яких заборонена законом. Предмет застави залишається в заставодавця, якщо інше не встановлено договором або законом. Застава окремих видів майна може бути заборонена або обмежена законом.

Цивільний кодекс України (ст.576), № 435-IV від 16 січня 2003.

Представництво банку — територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що не здійснює банківську діяльність.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Пред'явлення векселя для платежу — дія, під час якої векселедержатель (особа з вексельними повноваженнями) пред'являє векселедавцю (акцептанту) вексель до платежу (оплати).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Премія — 1) ціна, що сплачується покупцем опціону його продавцю за набуте право скористатися опціоном;

2) це перевищення собівартості цінних паперів над вартістю їх погашення без урахування нарахованих (накопичених) на час придбання процентів;

3) основний, найбільш ефективний стимулюючий виробничу, підприємницьку, торговельну або комерційну діяльність вид додаткової, понад основну, заробітної плати, яка виплачується за поліпшення основних показників колективної та індивідуальної праці працівників, а також кінцевих загальних результатів виробничої, підприємницької, торговельної або комерційної діяльності.

1) Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (п.1) від 19 квітня 1999 р. № 632;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) 20.08.2003 № 355;

3) Міністерство праці та соціальної політики України методичні рекомендації щодо оплати праці працівників малих підприємств (розд. Основні терміни та поняття сфери оплати праці, які використовуються в рекомендаціях) 13.08.2004 № 186.

Премія (за операціями з цінними паперами) — це перевищення вартості придбання цінних паперів над вартістю їх погашення без врахування нарахованих на час придбання процентів.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97.

Прибуток від володіння (управління) борговими вимогами — це сума процентів, отримана підприємством за оподатковуваний період, зменшена на суму витрат, пов'язаних з цією операцією.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд. ІІ, п.16), 27 червня 1995. № 247/95-ВР.

Прибуток від володіння (управління) корпоративними правами — це сума дивідендів, отримана підприємством за оподатковуваний період.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.12), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Прибуток від операцій по реалізації майнових цінностей, немайнових активів, включаючи цінні папери, передані в заставу (іпотеку), — сума, одержана від їх реалізації, зменшена на суму непогашених боргових зобов'язань заставодавця та інших витрат, пов'язаних з цією операцією.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.19), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

До **прибутку від позареалізаційних операцій** належить прибуток: одержаний від ліквідації основних засобів; минулих років, виявлений у поточному році; від володіння корпоративними правами; від надання матеріальних цінностей в оренду (лізинг); у вигляді простроченої кредиторської заборгованості під час розрахунків між підприємствами недержавної форми власності (включаючи кредиторську заборгованість, яка виникає за результатами взаємозаліків, що проводяться відповідно до чинних законодавчих актів, якими встановлюються інші ніж діючі терміни позовної давності); від розміщення на депозитних рахунках банків тимчасово вільних коштів; у вигляді надходження боргів, раніше списаних як безнадійних за рахунок прибутку підприємства до оподаткування; у вигляді санкцій за порушення умов господарських договорів, які визнані боржником або щодо яких є рішення суду, арбітражного суду тощо; від продажу іноземної валюти; від здійснення форвардних, ф'ючерсних операцій, а також операцій з опціонами; від операцій з борговими вимогами і зобов'язаннями тощо.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.8), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті — різниця між залишком коштів на кінець року до коригування та скоригованим за Положенням (стандартом) 22 залишком коштів на кінець р. у звіті про рух грошових коштів.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції» (Положення (стандарт), п.3) № 147 від 28.02.2002.

Прибуток (збиток) від здійснення форвардних, ф'ючерсних операцій та операцій з опціонами — це різниця між звичайною ціною продукції сезонного виробництва, цінних паперів або валютних цінностей на дату закінчення форвардної угоди та сумою, що була сплачена покупцем такої продукції, збільшеної на ставку рефінансування Національного банку України, що діяла на дату закінчення форвардної угоди, сумою форвардної премії та інших витрат, пов'язаних з цією операцією.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.17), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Прибутком (збитком) від торгівлі цінними паперами, включаючи торгівлю борговими вимогами та зобов'язаннями, є різниця між вартістю їх придбання і продажною ціною, включаючи норму дисонту (облікову ставку) від вексельних операцій, зменшеною на суму витрат, пов'язаних з цими операціями.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.14), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Приватизаційні папери — це особливий вид державних цінних паперів, які засвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду.

Закон України Про приватизаційні папери (ст.1), № 2173-XII від 6 березня 1992.

Приватне розміщення — розміщення цінних паперів без відкритого продажу шляхом безпосередньої пропозиції цінних паперів заздалегідь визначеному колу осіб.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративно інвестиційні фонди) (ст.3), № 2299-III від 15 березня 2001.

Придбані цінні папери — цінні папери, придбані фінансовою установою на підставі відповідного договору.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) № 912 від 04.06.2004.

Призупинення торгівлі цінним папером — процедура виключення цінного папера із біржового реєстру.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) 23.11.2005 № 683.

Прилюдна пропозиція — повідомлення про відкритий продаж цінних паперів, зроблене у засобах масової інформації або іншим чином та звернене до невизначеної кількості осіб.

Закон України Про інститути спільногоЯ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Примірник векселя — один з векселів, які в сукупності становлять комплект переказного векселя. Усі примірники мають ідентичний зміст і самостійний обіг, разом з тим усі примірники становлять одне вексельне зобов'язання. У тексті примірника векселя зазначається його порядковий номер: перший (прима), другий (секунда), третій (терція) тощо; в іншому разі кожний примірник є самостійним векселем. Примірники виготовляються трасантом.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) 16.12.2002 № 508.

Прогнозний рівень інфляції — прогнозна зміна індексу споживчих цін.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) 18.08.2004 № 389.

Проголошенні цінні папери інституту спільногоЙ інвестування — цінні папери інституту спільногоЙ інвестування, на які пропонується відкрита підписка.

Закон України Про інститути спільногоЙ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Продавець за деривативом — особа, яка, згідно з форвардним та/або ф'ючерсним контрактами, має продати базовий актив контракту, а згідно з опціоном зобов'язується продати (купити) базовий актив опціону.

Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (п.1) № 632 від 19 квітня 1999.

Продаж акцій відкритих акціонерних товариств — спосіб приватизації, за яким власниками акцій перетворених у відкриті акціонерні товариства державних підприємств на конкурсних засадах стають покупці, які запропонували найвищу ціну за найбільшу кількість акцій після реалізації акцій на пільгових умовах.

Постанова Верховної Ради України Про Державну програму приватизації майна державних підприємств (Розд.2, п.2.9), 7 липня 1992 р. № 2545-XII.

Продаж іноземної валюти — це операція з продажу іноземної валюти за гривні.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) 10.08.2005 № 281.

Продукти банківські — окрема банківська послуга або набір з кількох пов'язаних банківських послуг, який пропонується клієнтам на типових умовах. Наприклад: цільовий вклад, депозитний сертифікат, пластикові картки тощо.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Пролонгація — продовження строку чинності договору, угоди, векселя тощо.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97.

Проспект емісії звичайних іпотечних облігацій повинен містити:

- 1) найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код (згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) емітента, управителя, особи, що здійснює депозитарне обслуговування, аудитора та обслуговуючої установи (за наявності);
- 2) початковий розмір іпотечного покриття;
- 3) вимоги, яким відповідають іпотечні активи у складі іпотечного покриття, та опис іпотечних активів (середній розмір відсотків за іпотечними активами, строки та порядок виконання забезпечених іпотекою зобов'язань боржників, співвідношення суми кредиту (позики) і вартості предмета іпотеки за іпотечними активами), цільове призначення предметів іпотеки;
- 4) опис іпотечних облігацій (кількість, номінальна вартість, дохідність, строки та порядок погашення);
- 5) строки та умови розміщення іпотечних облігацій;
- 6) значення коефіцієнта іпотечного покриття;
- 7) умови і строки заміни іпотечних активів у складі іпотечного покриття та включення нових іпотечних активів до складу іпотечного покриття;
- 8) обов'язки емітента за іпотечними облігаціями;
- 9) умови сплати витрат та винагород управителя, а також максимальний розмір цих витрат і винагород;
- 10) порядок ведення реєстру іпотечного покриття;
- 11) умови досрочового виконання грошових зобов'язань за іпотечними облігаціями (за наявності);
- 12) умови проведення аудиторських перевірок іпотечного покриття;

13) порядок внесення змін до проспекту емісії;

14) у разі якщо власникам іпотечних облігацій надаються додаткові гарантії виконання зобов'язань емітента за облігаціями або щодо іпотечного покриття застосовуються договори про збереження реальної вартості, проспект емісії має містити інформацію про зміст таких гарантій або договорів, відомості про особу гаранта або сторону договору про збереження реальної вартості іпотечного покриття, а також про спосіб відшкодування премії гаранта або сторони договору про збереження реальної вартості;

15) іншу інформацію відповідно до законодавства.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.5), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.
Проспект емісії інвестиційних сертифікатів — це прилюдна або приватна пропозиція (оферта) з умовами договору про приєднання до пайового інвестиційного фонду.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.25), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Проспект емісії іпотечних облігацій — документ, який містить інформацію про відкрите (публічне) або закрите (приватне) розміщення іпотечних облігацій.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Проспект емісії структурованих іпотечних облігацій повинен містити:

1) відомості, зазначені у пунктах 1—5, 8—15 частини першої цієї статті;

2) умови розміщення управителем грошових доходів від іпотечного покриття, строк сплати яких власникам іпотечних облігацій ще не настав;

3) порядок скликання і проведення, а також повноваження загальних зборів власників іпотечних облігацій;

4) посилання на те, що іпотечне покриття забезпечує один або декілька випусків структурованих іпотечних облігацій.

Закон України Про іпотечні облігації (ст. 5), 22 грудня 2005 р. № 3273-IV.

Проспект емісії цінних паперів — документ, який містить інформацію про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

Проспект емісії цінних паперів інституту спільного інвестування — документ, який містить інформацію про відкриту підписку на цінні папери інституту спільного інвестування.

Проспект емісії цінних паперів інституту спільного інвестування — це документ, який подається Комісії компанією з управління активами під час реєстрації емісії інвестиційних сертифікатів пайового інвестиційного фонду або емісії акцій корпоративного інвестиційного фонду.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.ст.3,39), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Професійна діяльність з управління активами — діяльність, що здійснюється за винагороду компанією з управління активами на підставі відповідного договору про управління активами, які належать інвесторам інвестиційних та учасникам пенсійних фондів на праві власності.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про здійснення компанією з управління активами професійної діяльності з управління активами ICI (Положення, розд.1) № 13 від 11.01.2002 (В редакції згідно з Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 567 від 25.12.2003).

Професійна діяльність на ринку цінних паперів — діяльність суб'єктів господарювання, для яких ця діяльність є виключною, та банків по перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою цінних паперів та організаційному, інформаційному, технічному, консультаційному та іншому обслуговуванню випуску та обігу цінних паперів та їх похідних.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1;4), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996. (В редакції Закону № 2804-IV від 06.09.2005).

Професійні учасники фондового ринку — юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять із фондовою ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Проценти — дохід, який сплачується (нараховується) позичальником на користь кредитора у вигляді плати за використання залучених на визначений строк коштів або майна. До процентів включаються:

платіж за використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит;

платіж за використання коштів, залучених у депозит;

платіж за придбання товарів у розстрочку.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 639/97-ВР від 18.11.97 та Законом № 977-XIV від 15.07.99).

Процентна політика Національного банку — регулювання Національним банком попиту та пропозицій на грошові кошти як через зміну процентних ставок за своїми операціями, так і шляхом рекомендацій щодо встановлення процентних ставок за активними та пасивними операціями банків з метою впливу на процентні ставки суб'єктів грошово-кредитного ринку та дохідність фінансових операцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

Процентна ставка — установлений розмір плати за розміщені чи за-лучені кошти, що встановлюється Національним банком як важливий вплив на економічні процеси, застосовується у сферах еконо-міки, банківської та зовнішньоекономічної діяльності, а також як інструмент в антиінфляційних заходах.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) 18.08.2004 № 389.

Процентна ставка (процентна плата) за депозитний сертифи-кат — це фіксована процентна ставка річних, яку оголошує На-ціональний банк для залучення коштів від банків.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584 (В редакції Постанови НБУ № 222 від 19.05.2004).

Процентний дохід за операціями репо — це дохід, який отримує покупець державних цінних паперів або іноземної валюти [долари США, євро, англійські фунти стерлінгів, швейцарські франки, японські єни (далі — іноземна валюта)] (той, хто надає кошти в національній валюті), у разі здійснення операції репо, що визначається як різниця між ціною зворотного продажу (викупу) державних цінних паперів або іноземної валюти та ціною їх купівлі.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Процентний ощадний (депозитний) сертифікат — це ощадний (депозитний) сертифікат, який випущений банком з визначеною процентною ставкою.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депози-тних) операцій з юридичними і фізичними особами (Положення, п.1.1) 03.12.2003 № 516.

Процентний пункт — різниця між процентними ставками.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) 18.08.2004 № 389.

Процентний тендер — тендер, під час оголошення якого банки у своїх заявках до Національного банку, крім суми очікуваного кредиту, пропонують ціну (процентну ставку), за якою вони погоджуються одержати кредит.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Процентні доходи і витрати — операційні доходи і витрати, отри-мані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх екві-валентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу і сумі активу або зо-бов'язання. До них належать:

доходи (витрати) за операціями з коштами, розміщеними в ін-ших банках (залученими від інших банків);

доходи (витрати) за кредитами та депозитами, наданими (отриманими) юридичним та фізичним особам, та за іншими фі-нансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами;

доходи у вигляді амортизації дисконту (премії) за цінними паперами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Прави-ла, розд.2, п.2.3) 18.06.2003 № 255.

Процесинг: 1) діяльність, яка включає в себе виконання авторизації, моніторинг, зби́р, оброблення, зберігання й надання членам системи та розрахунковому банку платіжних повідомлень за операція-ми з платіжними картками;

2) діяльність, що включає в себе формування, оброблення, пе-редавання та зберігання даних щодо відповідних членів та участ-ників НСМЕП і виконання вимог регламенту НСМЕП щодо їх ін-формаційного та технологічного обслуговування.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Процесинговий центр — юридична особа — учасник платіжної сис-теми, яка здійснює процесинг.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) 19.04.2005 № 137.

Пруденційний нагляд — це система банківського нагляду, при якій голо-вна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведен-ні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва. Методика пруденційного нагляду вивчає дотри-мання банком вимог чинного законодавства, нормативних актів На-ціонального банку України, економічних нормативів тощо.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України (Положення, Розд.2) № 114 від 20 березня 1998.

Пряма інвестиція — операція, яка передбачає придбання об'єктів нерухомого та рухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав, а також внесення коштів і майна до статутного фонду (статутного капіталу) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані цією юридичною особою.

Правління Національного банку України Постанова Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну (Положення, п.1.1) 10.08.2005 № 280.

Пряме залучення фінансових активів — цілеспрямована дія фінансової установи щодо отримання фінансових активів від фізичних та/або юридичних осіб.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг (Положення, розд.1) 08.07.2004 № 1515.

Пряме котирування — котирування, за якого курс іноземної валюти подано як кількість одиниць національної валюти за одиницю іноземної валюти, наприклад 1 USD = 5 UAH

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) 15.03.2004 № 104.

Прямеrepo — це кредитна операція, що ґрунтується на двосторонній угоді між Національним банком та банком про купівлю Національним банком державних цінних паперів із портфеля банку або іноземної валюти (далі — перша частина угоди repo) з подальшим зобов'язанням банку викупити державні цінні папери або іноземну валюту (далі — друга частина угоди repo) за обумовленою ціною на обумовлену дату.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003 № 584.

Прямі боргові зобов'язання — зобов'язання, що беруться державою як безпосереднім позичальником шляхом випуску державних цінних паперів, укладення угод про позику або іншими шляхами, передбаченими законодавством України.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.1) 28.01.2004 № 42.

Пункт обміну іноземної валюти банку (фінансової установи) — це складова частина власного операційного залу банку (фінансової установи), де здійснюються валютно-обмінні операції з іноземною валуютою і дорожніми чеками для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів з дотриманням вимог цієї Інструкції та інших нормативно-правових актів Національного банку України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Інструкція, п.1.1) 12.12.2002 № 502.

Пункт обміну іноземної валюти, що працює на підставі агентського договору, — це складова частина власного операційного залу банку (фінансової установи) або приміщення, що на правах власності або оренди належить агенту, у якому юридична особа-резидент, що уклала агентський договір з банком (фінансовою установою) згідно з законодавством України, здійснює валютно-обмінні операції з іноземною валуютою для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів. Якщо вимоги цієї Інструкції стосуються як пунктів обміну валюти банку (фінансової установи), так і пунктів обміну валюти агента, то в тексті застосовується таке поняття, як пункт обміну валюти.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Інструкція, п.1.1) 12.12.2002 № 502 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою НБУ № 552 від 17.11.2004).

ПФТС — індекс є офіційним показником Позабіржової фондової торговельної системи. Індекс розраховується на основі простих акцій підприємств, що пройшли лістинг в ПФТС.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Положення про ПФТС-індекс № 6 від 06.11.99. •

Рамбурсна вимога — повідомлення до рамбурсуючого банку з вимогою здійснити платіж виконуючому (підтверджаючому) або іншому банку згідно з наданими платіжними інструкціями.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Рамбурсне повноваження — інструкції та/або повноваження, відокремлені від акредитива, що надані банком-емітентом рамбурсуючому банку здійснити відшкодування за акредитивом банку, який надав рамбурсну вимогу, або на вимогу банку-емітента акцептувати та оплатити тратту, виставлену на рамбурсуючий банк. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Рамбурсуючий банк — банк, якому банк-емітент надав повноваження забезпечити відшкодування за акредитивом підтверджуючому

(виконуючому) банку або іншому банку відповідно до наданих платіжних інструкцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями (Положення, п.1.4) 03.12.2003 № 514.

Рахунки депо-обліку — рахунки, які використовуються для обліку державних цінних паперів конкретних утримувачів у депозитарії. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операцій репо (Положення, розд.1) № 204 від 29.05.2001.

Рахунки в цінних паперах — рахунки, що ведуться зберігачами для власників цінних паперів та депозитаріями для зберігачів щодо обслуговування операцій з цінними паперами.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), 10 грудня 1997 р. № 110/97-ВР.

Рахунок завантаження — поточний рахунок клієнта, відкритий емітентом, який використовується для здійснення з нього завантаження платіжних додатків картки, платежів за товари та послуги, одержання готівки, перерахування коштів на рахунки інших осіб. Як рахунок завантаження можуть бути використані вже відкриті клієнтом у емітента поточні рахунки.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Регламент інституту спільного інвестування — документ, який визначає особливості діяльності інституту спільного інвестування.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), 15 березня 2001 р. № 2299-III.

Регламент НСМЕП — визначений Платіжною організацією режим роботи, обсяг, термін і послідовність дій членів та учасників НСМЕП щодо виконання ними важливих процедур із забезпечення керування НСМЕП, проведення збору та передавання документів за операціями із застосуванням платіжних карток, їх оброблення, формування документів на переказ, проведення взаєморозрахунків та реконсиляції. Регламент НСМЕП використовує єдиний обліково-звітний час, що діє в Україні.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620.

Реєстр акціонерів — перелік власників акцій, складений за станом на будь-яку дату, що дає можливість ідентифікувати цих власників, кількість належних їм акцій та обтяження акцій обов'язками.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Тимчасового положення про реєстри акціонерів відкритих акціонерних товариств, що створюються на базі приватизованих підприємств (п.1.5 Тимчасового положення) № 823 від 04.07.95.

Реєстр аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ, — перелік аудиторів, сертифікованих Аудиторською палатою України відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність», які можуть надавати аудиторські послуги фінансовим установам, що надають фінансові послуги на ринках, державне регулювання яких здійснює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Порядку ведення реєстру аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ (Порядок, п.1.1) 19.02.2004 № 86 (В редакції Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг № 4239 від 24.06.2005).

Реєстр аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ, що надають послуги на ринку цінних паперів, — перелік аудиторів, сертифікованих Аудиторською палатою України відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність», які можуть надавати аудиторські послуги учасникам ринку цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку ведення реєстру аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ, що надають послуги на ринку цінних паперів (Порядок, п.1.1) 28.07.2004 № 331.

Реєстр в електронному вигляді [власників іменних цінних паперів] — реєстр власників іменних цінних паперів, що відповідає реєстру в паперовій формі та записаний на електронних носіях інформації у форматі, узгодженному з Національним депозитарієм.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Порядок приймання Національним депозитарієм України реєстру власників іменних цінних паперів (п.1.5) № 27 від 11.01.2002.

Реєстр виданих векселів — це сукупність даних на паперових носіях та/або в електронному вигляді про видані векселедавцем (трасантом) переказні векселі та прості векселі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку ведення реєстру виданих векселів (Порядок, п.2) 03.07.2003 № 296.

Реєстром забезпечення сертифікатів є систематизований перелік зобов'язань, реформованих у консолідований іпотечний борг, та перелік іпотек, що становлять іпотечний пул. Реєстр має вестися на паперовому та електронному носіях.

Ведення реєстру забезпечення сертифікатів за кожним консолідованим іпотечним боргом може здійснювати емітент чи його

дорученням управитель або за дорученням останнього — керуючий іпотекою.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.39), 19 червня 2003 р. № 979-IV.

Реєстр іпотечного покриття — відомості про склад кожного окремого іпотечного покриття. Реєстр іпотечного покриття повинен містити інформацію про початковий та поточний розмір іпотечно-го покриття, його склад, а також такі відомості стосовно кожного іпотечного активу: 1) посилання на реквізити іпотечного і кредитного договору та найменування боржника; 2) початковий розмір основної суми боргу та процентів; 3) непогашена сума основного боргу за забезпеченням іпотекою зобов'язанням; 4) строки та порядок виконання забезпеченого іпотекою зобов'язання; 5) опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, відомості про державну реєстрацію іпотеки (дата і номер); 6) оціночна вартість предмета іпотеки; 7) співвідношення суми кредиту (позики) і оціночної вартості предмета іпотеки на момент укладення іпотечного договору; 8) інші відомості відповідно до проспекту емісії. В реєстрі іпотечного покриття відображається інформація про інші активи, що входять до складу іпотечного покриття, та про договори про збереження реальної вартості іпотечного покриття. Обсяг цієї інформації має бути достатнім для ідентифікації відповідних активів і договорів.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.10), № 3273-IV від 22 грудня 2005.

Реєстр корпоративних прав держави — автоматизована інформаційно-довідкова система збирання та обліку відомостей про акції, частки, пай, що належать державі в статутних фондах господарських товариств та інших суб'єктів господарювання, і утворюється для оперативного обліку зазначених акцій, часток, пайл, забезпечення ефективного здійснення корпоративних прав держави, а також забезпечення гласності та відкритості інформації про державну власність, у межах, установлених законодавством.

Кабінет міністрів України Постанова Про формування і ведення Реєстру корпоративних прав держави (Положення, п.1) № 1679 від 29 жовтня 2003.

Реєстратор [іменних цінних паперів] — юридична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, який одержав у встановленому порядку дозвіл на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), № 710/97-ВР від 10 грудня 1997.

Реєстрація випуску облігацій: 1) присвоєння випуску облігацій реєстраційного номера у порядку, визначеному реєструвальним ор-

ганом. У разі випуску облігацій, що пропонуються для відкритого продажу, реєстрація випуску облігацій супроводжується реєстрацією інформації про випуск цих облігацій;

2) присвоєння випуску облігацій реєстраційного номера в порядку, визначеному реєструвальним органом. Реєстрація випуску облігацій супроводжується реєстрацією інформації про випуск цих облігацій.

1) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) 17.07.2003 № 322;

2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик (Положення, розд.1) 07.10.2003 № 414.

Реєструюча система ломбарду — автоматизований реєстр даних про операції споживачів послуг ломбарду.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами (Положення, п.1.2) № 3981 від 26.04.2005.

Режим «реального часу» — режим, при якому укладання угоди в організатора торгівлі та інформування Комісії про суттєві умови укладеної угоди виконуються одночасно.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про подання звітності фондовими біржами та торговельно-інформаційними системами (Положення, п.1.4) № 212 від 11.06.2002.

Резерви під втрати за активними операціями — частина вартості негативно класифікованих активів банку, яку банк з певною мірою достовірності, на основі попереднього досвіду, може вважати втраченою і відтак відносить на витрати своєї діяльності. Резерви під втрати за активними операціями не включаються до капіталу банку. Ці резерви складаються з резервів під кредитні збитки, резервів під нараховані доходи, резервів під дебіторську заборгованість та резервів під кореспондентські рахунки.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Резервні активи — це активи, що фактично належать органам грошово-кредитного регулювання, перебувають у розпорядженні цих органів і можуть бути реально використані, якщо в цьому буде потреба.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.4, Інструкція до форм № 1-ПБ, Розд. Резервні активи) № 433 від 01.09.99.

Резиденти — громадяни, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі й ті, що тимчасово перебувають за

кордоном; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України, з місцезнаходженням на її території; дипломатичні представництва, консульські установи, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також філії і представництва підприємств-резидентів за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Митний кодекс України (ст.1), № 92-IV від 11 липня 2002.

Реінвестиція — господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Рейтингова оцінка емітента — характеризує рівень спроможності емітента цінних паперів своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов'язаннями відносно боргових зобов'язань інших позичальників.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996 (Введено згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Рейтингова оцінка цінних паперів емітента — характеризує рівень спроможності позичальника (емітента) своєчасно та у повному обсязі обслуговувати зобов'язання за цінними паперами.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996 р. (Введено згідно із Законом № 3201-IV від 15.12.2005).

Реквізиція — означає відчуження владою однієї Договірної Сторони частини або всіх інвестицій інвестора іншої Договірної Сторони в державних чи суспільних інтересах для здійснення рятувальних робіт у випадку стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії. Реквізиція може бути здійснена відповідно до законодавства Договірних Сторін на основі рішень уповноважених органів Договірної Сторони.

Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Таджикистан про заохочення і взаємний захист інвестицій (ст.1), 6 липня 2001.

Реконсиляція — процедура контролю, яка полягає в ідентифікації та перевірці виконання кожного переказу за допомогою щонайменше трьох показників, визначених платіжною системою.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.33), 5 квітня 2001 р. № 2346-III (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Ремітент — перший векселедержатель переказного векселя; особа, на користь якої виданий переказний вексель.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) № 508 від 16.12.2002.

Реорганізація банку — злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків пра-вонаступникам.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Репо — скорочення від англ. *repurchase agreement* — угода про продаж із подальшим викупом. На практиці — вид банківської операції, за яким об'єкт (як правило, цінні папери) передається контрагенту в обмін на інший об'єкт (як правило, грошові кошти), а через визначений проміжок часу проводиться обов'язковий зворотний обмін. Таким чином сторона, яка передає об'єкт, отримує від нього вторинну ліквідність і не втрачає права власності над об'єктом. З іншого боку, сторона, яка отримує об'єкт у тимчасове користування, набуває права отримувати доходи за об'єктом плюс заробляє на різниці між ціною первісного та зворотного обміну.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризик» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Рефінансування банків — операції з надання кредитів Національним банком банкам у встановленому ним порядку з метою підтримання ліквідності банків.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 58 від 4 24.12.2003.

Рефінансування банків шляхом операцій на відкритому ринку — це надання Національним банком кредитів банкам під забезпечення державних цінних паперів та врахованих банками векселів, що передувають в обігу на відкритому ринку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про механізми рефінансування комерційних банків України (Положення, гл.2) № 484 від 15.12.2000.

Ризик банківської діяльності — можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин, неправомірних або навмисних дій його працівників.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України (Положення, Розд.2) № 114 від 20 березня 1998.

Ризик грошового потоку — імовірність зміни величини майбутнього грошового потоку, пов'язаного з монетарним фінансовим інструментом.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001

Ризик (з точки зору банку) — це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Такі збитки можуть бути прямими (втрата доходів або капіталу) чи непрямими (накладення обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей). Зазначені обмеження стримують здатність банку здійснювати свою поточну діяльність або використовувати можливості для розширення бізнесу.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Ризик (з точки зору Національного банку) — це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Ризик зміни процентної ставки — це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. Основні типи ризику зміни процентної ставки, на які зазвичай наражається банк: 1) ризик зміни вартості ресурсів, який виникає через різницю в строках погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та переоцінки величини ставки (для інструментів із змінною процентною ставкою) банківських активів, зобов'язань та позабалансових позицій; 2) ризик зміни кривої дохідності, який виникає через зміни в нахилі та формі кривої дохідності; 3) базисний ризик, який виникає через відсутність достатньо тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими; 4) ризик права вибору, який постає із наявності правил відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямо чи опосередковано наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) № 104 від 15.03.2004.

Ризик країни — імовірність отримання збитків, які можуть бути викликані суттєвими змінами економічних та (або) правових умов у державах, у яких розміщені філії банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок створення дочірнього банку, філії і представни-

цтва українського банку на території інших держав, особливості їх застосування та здійснення нагляду (Положення, п.7.10) № 45 від 30.01.2002.

Ризик кредитної спілки — можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих обставин та/або ймовірність одержання доходів, менших від очікуваних, а також зниження вартості активів. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок (Положення, п.1.2) № 7 від 16.01.2004

Ризик ліквідності — імовірність втрат внаслідок неспроможності виконати свої зобов'язання у зв'язку з неможливістю реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Ризик-менеджмент — це система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає:

- систему управління;
- систему ідентифікації і вимірювання;
- систему супроводження (моніторингу та контролю).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Ризик репутації — це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Це впливає на спроможність банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати існуючу відносини. Цей ризик може призвести банк (або його керівників) до фінансових втрат або зменшення клієнтської бази, у тому числі до притягнення до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності. Ризик репутації має місце на всіх рівнях організації, і тому банки мають відповідально ставитися до своїх взаємовідносин із клієнтами та суспільством.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) № 104 від 15.03.2004.

Ринки фінансових послуг — сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних

послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1), № 2664-ІІІ від 12 липня 2001.

Ринкова вартість портфелю цінних паперів — ціна портфелю, яка розрахована виходячи із ринкових цін, наданих у забезпечення цінних паперів.

Правління Національного банку України Постанова Тимчасове положення про порядок рефінансування Національним банком України комерційних банків під забезпечення державних цінних паперів (п.2 Тимчасового положення) № 246 від 28 вересня 1995.

Ринкова вартість фінансових інвестицій — сума, яку можна отримати від продажу фінансової інвестиції на активному ринку (пункт 3 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17.05.2000 за № 284/4505).

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного) (Положення, п.1.3) № 339 від 11.08.2004.

Ринкова вартість цінних паперів — сума коштів, яку можна отримати від продажу цінних паперів на активному ринку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) № 355 від 20.08.2003.

Ринкова капіталізація — вартість компанії (компаній), що визначається фондовою біржею на підставі курсу акцій компанії (компаній) на момент обчислення, що знаходяться в лістингу фондової біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) № 683 від 23.11.2005.

Ринковий ризик — це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі. Цей ризик виліплюється з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів).

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) № 104 від 15.03.2004.

Ринок банківських металів — сегмент ринку, де укладаються угоди з купівлі та продажу банківських металів.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила проведення торгів на Секції банківських металів Української міжбанківської валютної біржі (Біржі золота) (Голосарій) № 1(35) від 20 лютого 1998.

Ринок заявок — спосіб організації торгівлі на ринку цінних паперів, за яким учасник торгов може виставляти необмежену кількість заявок, відповідно до цих правил, а укладання угод здійснюється ПФТС на підставі заявок автоматично, залежно від умов заявок.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Рішення Про затвердження Правил торгівлі облігаціями внутрішньої державної позики за принципом «ринку заявок» (Правила, п.1) № 1 від 23.06.2001.

Ринок котирувань — спосіб організації торгівлі, згідно з яким купівля/продаж цінних паперів здійснюється шляхом акцепту оферти — купівля або продаж цінних паперів, виставленої котируючим торговцем.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.27) № 4 від 15.05.96 (Доповнено згідно з Рішенням Асоціації «ПФТС» № 7 від 01.06.2001).

Розбаюлюча потенційна проста акція — фінансовий інструмент або інший договір, конвертація якого (якої) у прості акції призведе до зменшення чистого прибутку (збільшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Розголошення комерційної або банківської таємниці — умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності.

Кримінальний кодекс України (ст.232), 5 квітня 2001 р. № 2341-III (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2252-IV від 16.12.2004).

Розголошення комерційної таємниці — ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що, відповідно до закону, становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Господарський кодекс України (ст.36), 16 січня 2003 р. № 436-IV.

Розмір іпотечного покриття — сума несплаченого боржниками основного боргу за всіма іпотечними та іншими активами у складі іпотечного покриття, сформованими з урахуванням особливостей, передбачених частиною четвертою статті 13 цього Закону.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.2), № 3273-IV від 22 грудня 2005.

Розміщення державних цінних паперів — укладання цивільно-правових угод щодо продажу цінних паперів шляхом їх первинного розміщення та/або дорозміщення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) № 114 від 19.03.2003.

Розміщення облігацій — відчуження облігацій емітентом або андеррайтером первинним власникам облігацій шляхом укладання цивільно-правових угод протягом терміну, визначеного в умовах випуску облігацій як термін розміщення. Розміщення облігацій здійснюється шляхом відкритого або закритого продажу.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій підприємств (Положення, розд.1) № 322 від 17.07.2003.

Розміщення цінних паперів — відчуження цінних паперів емітентом або андеррайтером шляхом укладення цивільно-правового договору з першим власником.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.1), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Розпорядник рахунку у цінних паперах — фізична особа, уповноважена власником рахунку у цінних паперах або керуючим рахунком у цінних паперах підписувати розпорядження щодо цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Розрахунковий документ — документ на переказ грошей, що використовується для ініціювання переказу з рахунка платника на рахунок отримувача.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.35), № 2346-III від 5 квітня 2001 (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Розрахунковий документ в електронному вигляді — документ визначеного формату, що містить установлені реквізити і несе інформацію про рух коштів, має форму електронних записів, обов'язково захищений криптографічними методами захисту інформації, передається засобами телекомунікаційного зв'язку та зберігається на зовнішніх засобах збереження інформації у вигляді файла.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківські розрахунки в Україні ч.2 (Положення, п.6.) № 621 від 27 грудня 1999.

Розрахунковий період — період, за який здійснюється розрахунок вартості активів пенсійного фонду, що зазначається в договорі про надання послуг пенсійному фонду, та не може бути менше одного місяця.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про здійснення діяльності зберігача недержавно-

го пенсійного фонду щодо операцій з активами недержавного пенсійного фонду, порядок обчислення тарифів за послуги зберігача та їх граничний розмір (Положення, п.1.1.2) № 336 від 11.08.2004.

Розрахунковий чек — паперовий розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене розпорядження платника банку, що його обслуговує, провести переказ суми грошей на користь визначеного в ньому отримувача.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.36) № 2346-III від 5 квітня 2001 р. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Розрахункові банківські операції — рух грошей на банківських рахунках, здійснюваний згідно з розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2). № 2121-III від 7 грудня 2000.

Розрахунково-клірингова діяльність — діяльність з визначення взаємних зобов'язань щодо угод з цінними паперами та розрахунків за ними.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.4), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996.

Роялті — платежі за використання нематеріальних активів банку (патентів, авторського права, програмних продуктів).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Правила, розд.1, гл.2) № 255 від 18.06.2003.

Саморегулювана організація професійних учасників фондового ринку — неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв та вимог, установлених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2). № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Свідоцтво про знецуплення іменних цінних паперів — документ депозитарного обліку, який видається реєстроутримувачем депозитарній установі та є підтвердженням перереєстрації іменних цінних паперів, випущених в документарній формі, з власника цінних паперів на депозитарну установу як номінального утримувача або перереєстрації цінних паперів з одного номінального

утримувача на іншого номінального утримувача в системі реєстру власників іменних цінних паперів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про депозитарну діяльність (п.1.2 Положення) № 61 від 26.05.98.

Свідоцтво про реєстрацію фінансової установи — документ установленого зразка, який засвідчує факт набуття юридичною особою статусу фінансової установи та внесення Комісією інформації про фінансову установу до Реєстру.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ (Положення, п.1.1) № 41 від 28.08.2003.

Своп: 1) своп процентної ставки — контрактна угода між двома сторонами, відомими як учасники свопу, про обмін потоками грошових коштів, які розраховані за різними ставками, але виходячи з однієї суми, відомої як умовна сума. Як правило, один потік коштів розраховується за фіксованою ставкою, а інший — за плаваючою ставкою;

2) валютний своп — одночасне укладання спот та протилежної форвардної угоди. іноземна валюта, придбана згідно з угодою спот, знову продається після закінчення певного проміжку часу, і, відповідно, валюта, що продається згідно з угодою спот, після закінчення певного проміжку часу купується знову. Обидві угоди укладаються з одним і тим самим партнером, при цьому курси, дати валютування та способи платежу встановлюються в момент укладання угоди.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Свопові контракти — це контракт на обмін певної кількості цінних паперів, товарів, коштів або фінансових інструментів на певну дату у майбутньому.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97.

Сектор нефінансових корпорацій поділяється на три підсектори залежно від виду інституційної одиниці, що здійснює контроль над корпораціями, квазікорпораціями чи ринковими НКО. На практиці рекомендується умовно враховувати, що інституційна одиниця (або організована група одиниць) контролює ту чи іншу корпорацію тільки тоді, коли під її контролем (наприклад, через дочірнє

підприємство) перебуває більше ніж 50 відсотків акцій цієї корпорації, які володіють правом голосу (за умови, що інша інформація стосовно цієї корпорації відсутня).

Сектор нефінансових корпорацій включає такі підсектори:

- державні нефінансові корпорації;
- приватні нефінансові корпорації;
- нефінансові корпорації під іноземним контролем.

Державний комітет статистики України Департамент макроекономічної статистики Департамент планування та організації статистичних спостережень Класифікація інституційних секторів економіки України (п.С.11) № 96 від 18.04.2005.

Сек'юритизація (активів) — перерозподіл ризиків шляхом трансформації активів банку — позик та інших активів — у цінні папери для продажу інвесторам. Банк емітує цінні папери від власного імені або через дочірні установи, однак такі папери «прив'язуються» до конкретних активів банку — сплата доходу та погашення цінних паперів залежить від отримання банком доходу та основної суми кредитів.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Середньозважена кількість простих акцій — це кількість простих акцій, які були в обігу протягом звітного періоду. Середньозважена кількість простих акцій в обігу визначається як сума добутків кількості простих акцій, що перебувають в обігу протягом звітного періоду (у днях), на часовий зважений коефіцієнт. Якщо випуск, викуп і анулювання акцій здійснюються з першого числа місяця, то допускається брати в розрахунок період обігу акцій не в днях, а в місяцях.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Середньозважений валютний курс — результат ділення суми добутків величин валютних курсів Національного банку України та кількості днів їх дії у звітному місяці (кварталі, році) на кількість календарних днів у цьому місяці (кварталі, році).

Державне казначейство України Наказ Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюті (Порядок, п.1.2) № 126 від 24.07.2001(Введено згідно з Наказом Державного казначейства № 96 від 27.05.2005).

Середньозважений рівень дохідності облігацій — дохідність облігацій, що розраховується як середньозважена величина на підста-

ві рівнів дохідності облігацій та кількості їх придбання за конкурентними заявками, що задовольняються.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик (Положення, розд.І, п.2) № 248 від 18.06.2003.

Середньорічна кількість простих акцій — середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного року. Середньорічна кількість простих акцій в обігу визначається сумою добутків кількості простих акцій в обігу протягом певних періодів у днях (місяцях) та відповідних часових зважених коефіцієнтів. Кількість простих акцій в обігу визначається за даними реєстру акціонерів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Сертифікат — бланк цінного паперу, який видається власнику цінного паперу (цінних паперів) і містить визначені законодавством реквізити та назву виду цінного паперу (акція, облігація тощо) або найменування «сертифікат акцій (облігацій тощо)» і засвідчує право власності на цінний папір (цінні папери).

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), № 710/97-ВР від 10 грудня 1997.

Сертифікат фонду операцій з нерухомістю — інвестиційний сертифікат, що засвідчує право його власника на отримання доходу від інвестування в операції з нерухомістю відповідно до закону. Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994. (Доповнено згідно із Законом № 1957-IV від 01.07.2004).

Сертифікат якості цінних паперів у документарній формі — документ, який засвідчує ступінь технічного захисту виготовлених у документарній формі цінних паперів, що надається виробником сертифікатів цінних паперів емітенту для забезпечення можливості їх перевірки у процесі обігу на справжність (автентичність) та відповідність міжнародним стандартам якості.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), № 710/97-ВР від 10 грудня 1997.

Сертифікати з фіксованою дохідністю — це сертифікати, які відповідно до цього Закону забезпеченні іпотечними активами та посвідчують такі права власників:

право на отримання номінальної вартості в передбачені умовами випуску сертифікатів терміни;

право на отримання процентів за сертифікатами на умовах інформації про випуск сертифікатів;

право на задоволення вимог — у разі невиконання емітентом прийнятих на себе зобов'язань — з вартості іпотечних активів, що є забезпеченням випуску сертифікатів з фіксованою дохідністю, переважно перед іншими кредиторами емітента.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.23), № 979-IV від 19 червня 2003.

Сертифікати участі — це сертифікати, які, відповідно до цього Закону, забезпеченні іпотеками та посвідчують частку його власника у платежах за іпотечними активами. Власник сертифікатів участі має такі права: право на отримання частки у платежах за іпотечними активами відповідно до договору про придбання сертифікатів; право на задоволення вимог — у разі невиконання емітентом взятих на себе зобов'язань — з вартості іпотечних активів, які знаходяться у довірчій власності управителя.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.24), № 979-IV від 19 червня 2003.

Система електронних міжбанківських переказів Національного банку (СЕМП) — система, що складається із системи електронних платежів та системи термінових переказів, координацію роботи яких забезпечує система моніторингу технічних рахунків. Додатковими складовими системи електронних міжбанківських переказів Національного банку є інформаційно-пошукова система, система резервування і відновлення функціонування системи електронних міжбанківських переказів Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Система електронних платежів Національного банку України — це державна система міжбанківських розрахунків.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.11, п.11.1), № 2346-III від 5 квітня 2001 (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Система електронної пошти Національного банку — система програмно-технічних засобів та організаційно-технологічних заходів забезпечення інформаційної взаємодії між банківськими установами та іншими користувачами в електронній формі.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Система електронної торгівлі (комерції) — сукупність програмно-технічних засобів, процедур і правил, використання яких дає змогу споживачеві здійснити віддалений доступ до прейскурантів то-

рівнів, виконати замовлення на поставку та оплату замовлених товарів (послуг).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) № 137 від 19.04.2005.

Система кількісного обліку СЕРТИФ — це комп’ютеризована дворівнева (Національний банк і банки) система, що обслуговує розміщення, обіг та погашення емітованих Національним банком депозитних сертифікатів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 584 від 24.12.2003.

Система термінових переказів Національного банку (СТП) — складова системи електронних міжбанківських переказів Національного банку, що забезпечує проведення міжбанківського переказу в режимі реального часу з індивідуальним обробленням міжбанківського електронного розрахункового документа, за яким списання грошей з кореспондентського рахунку банківської установи (платника) та зарахування грошей на кореспондентський рахунок банківської установи (отримувача) виконується одночасно. Програмне забезпечення банківської установи — учасника системи термінових переказів Національного банку складається з АРМ-СТП.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Системний банк — банк (або інша установа), неможливість функціонування якого (якої) спричиняє значний вплив на функціонування банківської системи України в цілому внаслідок великого обсягу його (її) операцій, розгалуженої мережі філій та інших факторів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та банків України (Положення, п.3) № 265 від 17.06.2004.

Системоутворюючий банк — банк, зобов’язання якого становлять не менше ніж 10 відсотків від загальних зобов’язань банківської системи.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Складний фінансовий інструмент — фінансовий інструмент, що містить компонент фінансового зобов’язання і компонент інструмента власного капіталу.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Скоригована середньорічна кількість простих акцій — середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість потенційних простих акцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Скоригований чистий прибуток (збиток) — чистий прибуток (збиток) після вирахування дивідендів на привілейовані акції, скоригований на вплив розбавляючих простих акцій. Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію визначається діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу. Величина скоригованого чистого прибутку (збитку) є показником максимально можливого ступеня зменшення прибутку (збільшення збитку) на одну просту акцію банку в разі конвертації розбавляючих потенційних простих акцій без відповідного збільшення активів банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Смарт-картка — картка в пластиковому вигляді з умонтованим мікроконтролером як носієм та обробником інформації, потрібної для ініціювання переказу коштів та/або виконання службових операцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) № 620 від 10.12.2004.

Собівартість цінного папера — це ціна придбання цінного папера, уключаючи комісійні винагороди, мито, податки, збори, обов’язкові платежі та інші витрати, що безпосередньо пов’язані з придбанням цінних паперів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) № 355 від 20.08.2003.

Спеціалізована іпотечна установа — це фінансова установа, виключним видом діяльності якої є придбання іпотечних активів (їх продаж у випадках, передбачених цим Законом і проспектом емісії) та випуск структурованих іпотечних облігацій у порядку, встановленому цим Законом. Спеціалізована іпотечна установа може бути створена без обмеження строку існування або на строк до повного погашення структурованих іпотечних облігацій. Спеціалізована іпотечна установа має право провадити свою діяльність після внесення її до Державного реєстру фінансових установ у порядку, встановленому законодавством. До спеціалізованих іпотечних установ не застосовуються вимоги щодо достатності капіталу, ліквідності, ліцензування діяльності. Ліквідація спеціа-

лізованої іпотечної установи до повного виконання зобов'язань за структурованими іпотечними облігаціями може здійснюватися виключно за рішенням суду.

Закон України Про іпотечні облігації (ст.18), № 3273-IV від 22 грудня 2005.

Спеціалізований реєстратор розрахункових операцій — реєстратор, який додатково забезпечує друкування розрахункових і звітних документів та виконання функцій обліку, обумовлених сферою його застосування.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Положення про Державний реєстр реєстраторів розрахункових операцій (Положення, п.4) від № 1315 від 29 серпня 2002.

Спеціальний платіжний засіб (платіжна картка тощо) — платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ грошей з відповідного рахунка платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям спеціальних платіжних засобів.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.14), № 2346-III від 5 квітня 2001 р. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Спеціальні депозитарні рахунки — рахунки в цінних паперах, які відкриваються в депозитаріях, для здійснення депозитарієм обліку цінних паперів, які депоновані ним в іншому депозитарії через кореспондентські відносини, що оформлені на підставі відповідного договору.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Порядку встановлення кореспондентських відносин між Національним депозитарієм України та іноземними депозитарними установами для забезпечення продажу пакетів акцій, що належать державі, у вигляді депозитарних розписок на міжнародних фондових ринках (Порядок, п.1.1.) № 237 від 10.11.99.

Спеціальні права запозичення (СПЗ) — міжнародний резервний актив, створений МВФ з метою доповнення існуючих міжнародних резервних активів, який являє собою «кошик» із п'яти валют, склад яких переглядається кожні п'ять років. Вартість спеціальних прав запозичення визначається щоденно.

Закон України Про Національний банк України (ст.1), № 679-XIV від 20 травня 1999.

Споживчий кредит — кошти, що надаються кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції.

Закон України Про захист прав споживачів (ст.1), № 1023-XII від 12 травня 1991. (Введено згідно із Законом № 3161-IV від 01.12.2005)

Споріднена особа — юридична особа, яка має спільніх з банком власників істотної участі.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Спот — угода щодо купівлі-продажу, коли розрив між датою укладання угоди (датою контракту) та датою проведення обміну активами (датою валютування) не перевищує двох робочих днів.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Спред — різниця між середньозваженою ставкою доходності підпроцентних активів банку та середньозваженою ставкою витратності його підпроцентних зобов'язань. Вказує на реальну здатність банку до управління процентними ставками за своїми інструментами. Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Стабілізаційний кредит — кредит Національного банку, що може надаватися банку на підтримку здійснення заходів фінансового оздоровлення для забезпечення його ліквідності на визначеній Національним банком строк.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 584 від 24.12.2003.

Ставка дисконту — коефіцієнт, що застосовується для визначення поточної вартості виходячи з грошових потоків, які прогнозуються на майбутнє, за умови їх зміни протягом періодів прогнозування. Ставка дисконту характеризує норму доходу на інвестований капітал та норму його повернення в післяпрогнозний період, відповідно до якої на дату оцінки покупець може інвестувати кошти у придбання об'єкта оцінки з урахуванням компенсації всіх своїх ризиків, пов'язаних з інвестуванням.

Кабінет міністрів України Постанова Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (Національний стандарт, п.3) № 1440 від 10 вересня 2003.

Ставка за депозитами овернайт — процентна ставка, за якою Національний банк залучає тимчасово вільні кошти банків строком на один робочий день.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

Ставка за кредитами овернайт — процентна ставка, за якою Національний банк надає банкам кредити строком на один робочий день.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

Ставка залучення тимчасово вільних коштів банків — процентна ставка, за якою Національний банк залучає тимчасово вільні кошти банків відповідно до визначених строків понад один робочий день.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

Ставка KIBOR (Kyiv Interbank Offer Rate) — середньозважена ставка міжбанківського кредитування, що розраховується незалежним аналітичним агентством, має різні значення для кількох строків і доводиться до відома банків Національним банком України як норма альтернативної доходності інвестицій для розрахунку суми очікуваного відшкодування. Розмір ставки KIBOR доводиться до відома банківської системи Генеральним департаментом банківського нагляду щомісяця не пізніше 20-го числа.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів (Положення, розд.2) № 561 від 17.12.2003.

Ставка рефінансування — процентна ставка, за якою Національний банк надає банкам на визначений строк кредити рефінансування.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

Стандартизація депозитарного обліку — комплекс заходів щодо розробки та впровадження стандартів здійснення обліку цінних паперів на рахунках у цінних паперах та контроль за додержанням встановлених стандартів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Норм та правил обліку цінних паперів у Національній депозитарній системі (п.1.1.) № 40 від 13.04.2000.

Стандартизація документообігу щодо операцій з цінними паперами — комплекс заходів щодо розробки та впровадження стандартів проведення операцій з цінними паперами, включаючи ста-

ндартизацію депозитарної та розрахунково-клірингової діяльності та контроль за додержанням встановлених стандартів.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Норм та правил обліку цінних паперів у Національній депозитарній системі (п.1.1.) № 40 від 13.04.2000.

Стандартна заборгованість — частина активів банку, щодо якої не виникає сумнівів відносно її якості, тобто ймовірності своєчасного та повного погашення відповідно до умов здійснення активних операцій.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Стандартна фінансова операція — фінансова операція, за якою ризик є незначним і становить не більше 1 (одного) процента суми заборгованості.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) № 912 від 04.06.2004.

Стандартні кредити — це кредити з обов'язковим надійним забезпеченням, надані позичальникам, які мають стабільне фінансове становище та високий рейтинг платоспроможності; позичальник ніколи не допускав затримки у сплаті кредиту та відсотків за ним. Однак у разі втрати ознак, за якими кредит був віднесений до групи стандартних, тобто: погіршенні забезпеченості повернення кредиту, при змінах у бізнес-плані без відома банку, несплаті процентів за кредит, нецільовому використанні кредиту тощо — ці кредити переводяться до групи, ознаки якої вони набули. Для стандартних кредитів розмір резервування має становити 2 відсотка їх загальної суми.

Національний банк України Лист Положення «Про порядок формування і розміри резервних і страхових фондів комерційних банків», затверджене постановою Правління Національного банку України № 9 від 16 січня 1995 р.. (п.3.1 Положення) № 12015/145 від 23 лютого 1995 р. м. Київ

«Стандартні» кредитні операції — це операції, за якими кредитний ризик є незначним і становить один відсоток чистого кредитного ризику.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (п.2.)

№ 279 від 06.07.2000 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 339 від 15.08.2003).

Стоп-лист — список платіжних карток (номерів платіжних карток), за якими заборонено проведення операцій. Залежно від правил платіжної системи стоп-лист може бути електронним та паперовим. Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) № 137 від 19.04.2005.

Стратегічний ризик — це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі. Цей ризик виникає внаслідок несумісності: стратегічних цілей банку; бізнес-стратегій, розроблених для досягнення цих цілей; ресурсів, задіяних для досягнення цих цілей; якості їх реалізації.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) № 104 від 15.03.2004.

Страхова брутто-премія — страхова премія, що сплачується страховальником відповідно до умов договору.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя (Методика, п.1.2) № 24 від 27.01.2004.

Страхова виплата — грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку.

Закон України Про страхування (ст.9), № 85/96-ВР від 7 березня 1996 (Доповнено Законом № 2745-III від 04.10.2001).

Страхова організація — юридична особа, виключним видом діяльності якої є страхування життя, має відповідну ліцензію, видану в порядку, встановленому законодавством, та здійснює страхування і виплату довічних пенсій.

Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст.1), № 1058-IV від 9 липня 2003.

Страхова оцінка розміру шкоди — визначення розміру шкоди з метою виплати страхового відшкодування.

Закон України Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ст.1), № 1961-IV від 1 липня 2004.

Страхова річниця — календарна дата, місяць та день якої збігаються з визначеною (передбаченою) договором датою початку його дії.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя (Методика, п.1.2) № 24 від 27.01.2004.

Страхова сума — грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні

страхового випадку, а також сума, що виплачується за особистим страхуванням.

Закон України Про страхування (ст.9), № 85/96-ВР від 7 березня 1996 (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

Страхове відшкодування — страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страховогого випадку.

Закон України Про страхування (ст.9), № 85/96-ВР від 7 березня 1996 (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

Страховий випадок — подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страховальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Закон України Про страхування (ст.8), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) — плата за страхування, яку страховальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Закон України Про страхування (ст.10), № 85/96-ВР 7 березня 1996.

Страховий ризик — певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Закон України Про страхування (ст.8), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Страховий рік — рік, що починається з дати, яка збігається із страхововою річницею, та закінчується календарною датою, що передує наступній страховій річниці.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя (Методика, п.1.2) № 24 від 27.01.2004.

Страховий тариф — ставка страховового внеску з одиниці страховової суми за визначений період страхування.

Закон України Про страхування (ст.10), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Страховиком є юридична особа, яка спеціально створена для здійснення страхової діяльності та одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страховової діяльності. Вимоги, яким повинні відповідати страховики, порядок ліцензування їх діяльності та здійснення державного нагляду за страховою діяльністю встановлюються законом.

Цивільний кодекс України (ст.984), № 435-IV від 16 січня 2003.

Страхові агенти — громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страховової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань.

Закон України Про страхування (ст.15), № 85/96-ВР від 7 березня 1996 (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

Страхові брокери — юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з осою, яка має потребу у страхуванні як страховальник.

Закон України Про страхування (ст.15), № 85/96-ВР 7 березня 1996. (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

Страхові резерви — утворюються страховиками, щоб забезпечити майбутні виплати страхових сум і страхове відшкодування залежно від видів страхування (перестрахування).

Закон України Про страхування (ст.31), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Страхувальники — юридичні особи та діездатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страховальниками відповідно до законодавства України.

Закон України Про страхування (ст.3), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Закон України Про страхування (ст.1), № 85/96-ВР від 7 березня 1996 (В редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001).

Страхування предмета застави — укладення договору між ломбардом та страховим компанією або між позичальником та страховим компанією про страхування предмета застави, наданого як забезпечення фінансового кредиту ломбарду, за рахунок та в інтересах власника предмета застави на строк дії договору фінансового кредиту.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами (Положення, п.1.2) № 3981 від 26.04.2005.

Страхування у сфері господарювання — діяльність, спрямована на покриття довготермінових та короткотермінових ризиків суб'єктів господарювання з використанням заощаджень через кредитно-фінансову систему або без такого використання.

Господарський кодекс України (ст.333), № 436-IV від 16 січня 2003.

Строк репо (щодо конкретної операції репо) — це строк у календарних днях між датами виконання першої та другої частин операції репо.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) 24.12.2003.

Строковий валютний курс — курс іноземної валюти, який застосовується під час проведення валютних операцій типу форвард, ф'ючерс та опціон. Згідно з практикою бухгалтерського обліку, деякі статті балансу та позабалансової частини банку під час складання звітності переводяться у валюту звітності за строковим валютним курсом.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Строковий інститут спільного інвестування створюється на певний строк, встановлений у проспекті емісії, після закінчення якого зазначеній інститут спільного інвестування ліквідується або реорганізується.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.4), № 2299-III від 15 березня 2001.

Суб'єкт кредитної історії — будь-яка юридична або фізична особа, яка уклала кредитний правочин та щодо якої формується кредитна історія.

Закон України Про організацію формування та обігу кредитних історій (ст.3), № 2704-IV від 23 червня 2005.

Сублізинг — це вид під найму предмета лізингу, відповідно до якого лізингодержувач за договором лізингу передає третім особам (лізингодержувачам за договором сублізингу) у користування за плату на погоджений строк відповідно до умов договору сублізингу предмет лізингу, отриманий раніше від лізингодавця за договором лізингу.

Закон України Про фінансовий лізинг (ст.5), № 723/97-ВР від 16 грудня 1997 (Доповнено згідно із Законом № 1381-IV від 11.12.2003).

Субординований борг — це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до угоди не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. При цьому сума таких коштів, уключених до капіталу, не може перевищувати 50 відсотків розміру основного капіталу з широким зменшенням на 20 відсотків від його первинної вартості протягом п'яти останніх років дії угоди.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (Інструкція, розд.1, п.1.5) № 368 від 28.08.2001.

Сума очікуваного відшкодування за вкладеннями в цінні папери — вартість цінних паперів, яка визначена шляхом розрахунку відповідно до вимог цього Положення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів (Положення, розд.2) № 561 від 17.12.2003.

Суміщення надання фінансових послуг — надання фінансовою установою двох або більше видів фінансових послуг.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг (Положення, розд.1) № 1515 від 08.07.2004.

Сумнівна заборгованість — 1) заборгованість за продукцією, товари, роботи, послуги, щодо яких немає впевненості в її погашенні боржником;

2) заборгованість за опротестованими векселями зі строком просрочки не більше 30 днів; заборгованість за факторинговими операціями (за основним боргом чи черговим платежем) та за виконаними (сплаченими) гарантіями банком становить не більше 90 днів після настання строку платежу, передбаченого договірними умовами.

1) Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Нацбанку № 370 від 29.08.2001);

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нової редакції Положення Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків (Положення, п.2.7.) № 122 від 27.03.98.

Сумнівна заборгованість за нарахованими доходами — заборгованість за нарахованими доходами, за якою в банку є сумнів щодо її погашення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Правила, розд.1, гл.2) № 255 від 18.06.2003.

Сумнівна фінансова операція: 1) фінансова операція, за якою виконання зобов'язань з боку клієнта фінансової установи в повній сумі (з урахуванням фінансового стану та рівня забезпечення клієнта) під загрозою, імовірність повного погашення заборгованості низька та становить не більше 50 (п'ятдесяти) процентів від суми заборгованості;

2) це фінансова операція, що потребує посиленого контролю і відповідає хоча б одному з таких критеріїв:

1. Обставини здійснення операції свідчать про відсутність об'єктивного зв'язку між операцією та характером діяльності хоча б одного з її учасників, здійснення операції при незвичних або

невиправдано заплутаних умовах (за рядом ознак така операція істотно відрізняється від характерних операцій, що здійснюються суб'єктами господарювання у тих самих галузях і сферах діяльності з аналогічними групами товарів (робіт, послуг)).

2. Використання під час здійснення операції коштів без підтвердження джерела їх походження або із приховуванням чи перекручуванням відомостей про походження коштів чи про їх власника.

3. Наявність обґрунтованої підозри, що здійснювана операція суперечить вимогам законодавства або іншим чином наперед веде до завдання збитків державі, іншим суб'єктам правових відносин.

4. Сума, на яку здійснено операцію, не відповідає фінансовому та майновому стану хоча б одного з її учасників.

5. Здійснення операції у зовнішньоекономічній діяльності, за якою рівень цін не відповідає рівню цін на аналогічну продукцію (товари, роботи, послуги), що склався на світовому ринку.

6. Перерахування суми коштів на рахунок особи, який відкрито у банку, зареєстрованому в офшорній зоні, або на рахунок анонімного власника за кордоном.

7. Здійснення попередньої оплати за імпортними контрактами, предметом яких є імпорт товарів (робіт, послуг) нематеріального характеру на суму, що перевищує 30 відсотків вартості таких товарів (робіт, послуг).

8. Зарахування протягом дня на відкритий клієнтом у банку рахунок коштів від кількох частників ринку фінансових послуг, які того самого дня різними способами переводяться у готівку або переказуються на інший рахунок, унаслідок чого на кінець операційного дня на такому рахунку не залишається коштів або їх suma істотно зменшується.

9. Зарахування на рахунок або списання з рахунку особи коштів в іноземній валюті за зовнішньоекономічними договорами (контрактами), які фактично не виконуються.

10. Списання з рахунку або зарахування на рахунок юридичної особи коштів у готівковій формі, не пов'язане з характером діяльності цієї юридичної особи.

11. Здійснення операцій, за якими одні і ті самі корпоративні права, цінні папери та інші фінансові інструменти неодноразово продаються і викуповуються однією і тією особою.

12. У разі придбання громадянами, які працюють не за місцем основної роботи у суб'єктів господарювання (роботодавців), товарно-матеріальних цінностей за ціною, нижчою ніж балансова вартість на день здійснення такої операції.

13. При проведенні різного роду розиграшів, конкурсів, акцій із врученням призів, оформлення яких здійснюються у вигляді про-

дажу таких виграшів за цінами, значно нижчими ніж їх ринкова вартість.

14. Здійснення операцій за умови, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 80 000 гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 80 000 гривень, та має одну або більше наступних ознак:

1) переказ грошових коштів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження грошових коштів з анонімного (номерного) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, що віднесена Кабінетом Міністрів України до Переліку офшорних зон;

2) купівля (продаж) чеків, дорожніх чеків або інших подібних платіжних засобів за готівку;

3) зарахування або переказ грошових коштів, надання або отримання кредиту (позики), проведення фінансових операцій з цінними паперами у випадку, коли хоча б одна із сторін є фізичною або юридичною особою, що має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в країні (на території), яка не бере участь в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, або однією з сторін є особа, що має рахунок в банку, зареєстрованому у зазначеній вище країні (території);

4) переказ коштів у готіковій формі за кордон з вимогою видати одержувачу кошти готівкою;

5) зарахування на рахунок коштів у готіковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі;

6) зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня її реєстрації, або зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи у випадку, якщо операції на зазначеному рахунку не проводилися з моменту його відкриття;

7) відкриття рахунку з внесенням на нього коштів на користь третьої особи; обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти іншого номіналу; проведення фінансових операцій з цінними паперами на пред'явника, не розміщеними в депозитаріях, та придбання цінних паперів за готівку;

8) виплата фізичній особі страхового відшкодування або отримання страхової премії;

9) виплата особі виграшу в лотерею, казино або в іншому гравальному закладі;

10) розміщення дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та інших цінностей в ломбардах;

11) дострокове погашення векселів з дисконтом 20 відсотків номіналу і більше за операціями з поставки товарів (виконання робіт, надання послуг) нематеріального характеру;

15. Інші обставини фінансово-господарської діяльності, коли є підстави вважати, що фінансова операція проводиться з метою легалізації (відмивання) доходів.

1) Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, порукаами, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними (Методика, п.1.3) № 912 від 04.06.2004;

2) Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції (Положення, розд. Визначення термінів) № 233 від 21.05.2003.

Сумнівний борг — поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (Положення, п.4) № 237 від 08.10.99.

«Сумнівні» кредитні операції — це операції, за якими виконання зобов'язань з боку позичальника/контрагента банку в повній сумі (з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення) під загрозою, ймовірність повного погашення кредитної заборгованості низька та становить 50 відсотків чистого кредитного ризику.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (п.2.) № 279 від 06.07.2000.

Супільно небезпечне протиправне діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, — діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк три і більше років (за виключенням діянь, передбачених статтями 207, 212 Кримінального кодексу України) або яке визнається злочином за кримінальним законом іншої держави, і за таке ж саме діяння передбачена відповідальність Кримінальним кодексом України, та внаслідок вчинення якого є незаконно одержані доходи.

Закон України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст.1), № 249-IV від 28 листопада 2002.

Суттєвий вплив — повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової, господарської та комерційної політики об'єкта інвестування без здійснення контролю цієї політики.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» (Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», п.3) № 91 від 26.04.2000.

Тверде котиування: Котиування цінного паперу, виставлене реєстровим торговцем, умови якого можуть бути акцептовані будь-яким контрагентом без переговорів з особливостями встановленими для маркет-мейкерів. У випадку акцепту твердого котиування договір вважається укладеним на стандартизованих цими торговими правилами умовах щодо оплати і перереєстрації з особливостями, встановленими для маркет-мейкерів.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Торгові правила Асоціації «Перша фондова торговельна система» (із змінами та доповненнями станом на 30 липня 1999 р.) (п.1.21) № 4 від 15.05.96 (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Асоціації «ПФТС» № 7 від 01.06.2001).

Твердий контракт — контракт у письмовій формі, що передбачає обмін визначененою кількості ресурсів за встановленою ціною на конкретну майбутню дату (дати), має визначений строк виконання, не містить відкладальних або скасувальних умов, не може бути розірваний і змінений в односторонньому порядку, та передбачає забезпечення виконання контракту.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Тендер з підтримання ліквідності банків — це форма задоволення попиту на грошові кошти під час рефінансування, яка передбачає надання Національним банком кредитів банкам, що потребують підтримання ліквідності, через відбір за встановленими критеріями.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 584 від 24.12.2003.

Теорія портфелів — широко вживана в ризик-менеджменті теорія, в основі якої лежить передбачення того, що кільком однорідним об'єктам (портфель) будуть властиві всі ті характеристики, якими наділений окремий об'єкт. Управління портфелем розглядається як управління одним об'єктом, а не кількома.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Теперішня вартість майбутнього платежу під визначений процент — це сума, яку необхідно вкласти на цей час під визначений процент для отримання відповідної суми в майбутньому.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних

активів комерційних банків України (Інструкція, розд. I, п.2) № 475 від 11.12.2000.

Термінальний стоп-лист — стоп-лист, який формується еквайром із повного стоп-листа окрім для кожного термінального пристрою, що він обслуговує (з урахуванням обсягу пам'яті термінального пристрою, відведеного для зберігання стоп-листа).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) 10.12.2004 № 620

Технічний еквайр — юридична особа — учасник платіжної системи, яка здійснює технічний еквайринг.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) № 137 від 19.04.2005.

Технічний еквайринг — діяльність юридичної особи щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та/або еквайрів за операціями, які здійснені із застосуванням платіжних карток.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням (Положення, п.1.5) № 137 від 19.04.2005.

Технічний рахунок — 1) рахунок, який не несе економічного навантаження і використовується для технічного здійснення операції; 2) рахунок, який відкриває депозитарій своєму клієнту для якого він здійснює кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів, для обліку визначеного депозитарієм при здійсненні клірингу за свідчення зобов'язання та/або засвідчення права своїх клієнтів щодо цінних паперів та/або грошових коштів за угодами щодо цінних паперів.

1) Постанова Правління Національного банку України Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Положення, п.1.1) № 520 від 16.12.98 р. м. Київ Правління Національного банку України Постанова Про внесення Змін до Правил бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах (Правила, п.1.3) № 471 від 07.12.2000;

2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про розрахунково-клірингову діяльність (п.1.2 Положення) № 11-а від 27 січня 1998.

Технічний рахунок банківської установи в системі електронних міжбанківських переказів Національного банку — інформація в електронній формі, що зберігається в СМТР та відображається в АРМ-2, поновлюється під час оброблення міжбанківських електронних розрахункових документів і фактично відображає стан кореспондентського рахунку банківської установи на певний час або обороти філій, що не мають кореспондентських рахунків, на певний час.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Тимчасова адміністрація — процедура, що застосовується Національним банком України при здійсненні банківського нагляду за обставин, передбачених цим Законом.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Тимчасовий адміністратор — фізична або юридична особа, що призначається Національним банком України для здійснення тимчасової адміністрації.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Тимчасовий учасник Фонду — банк, який за рішенням адміністративної ради Фонду переведений до категорії тимчасових учасників. Адміністративна рада Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Інструкції про порядок формування бази даних про вкладників — фізичних осіб у банках-учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Інструкція, п.1.3) № 13 від 14.11.2002.

Товарний дериватив — стандартний документ, який засвідчує право продати та/або купити біржовий товар (крім цінних паперів) на обумовлених стандартних умовах у майбутньому.

Правила випуску та обігу товарних деривативів установлюються органом, на який покладаються функції регулювання товарного біржового ринку.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Товарний кредит — товари, які передаються резидентом або нерезидентом у власність юридичним чи фізичним особам на умовах угоди, що передбачає відстрочення кінцевого розрахунку на визначений строк та під процент.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Торгівля в режимі реального часу (on-line) — торгівля в режимі, за яким фіксація укладання біржової угоди та інформування учасників торгів про суттєві умови укладеної угоди відбуваються одночасно без затримки в часі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) № 683 від 23.11.2005.

Торгівля іноземною валютою — це купівля, продаж, обмін іноземної валюти, здійснення операцій з валютними деривативами.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) № 281 від 10.08.2005.

Торгівля цінними паперами — здійснення цивільно-правових угод з цінними паперами, які передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику на підставі договорів доручення чи комісії за рахунок своїх клієнтів (брокерська діяльність) або від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу третім особам (дилерська діяльність), крім випадків, передбачених законодавством.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.4), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996.

Торговельна сесія: 1) комплекс організаційно-технічних засобів (ділінгове обладнання REUTERS, BLOOMBERG та Система підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України Національного банку України), який забезпечує можливість укладення та підтвердження договорів з купівлі, продажу іноземної валюти та банківських металів згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку протягом часу, що встановлюється та змінюється на підставі постанови Правління Національного банку України;

2) визначений фондовою біржею період часу торгової сесії, протягом якого на фондовій біржі здійснюється оголошення і зіставлення заявок, а також укладання біржових угод.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) № 281 від 10.08.2005;

2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) № 683 від 23.11.2005.

Торговельний день — визначений фондовою біржею робочий день, протягом якого здійснюються біржові торги.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) № 683 від 23.11.2005.

Торговельний термінал — різновид платіжного термінала, який реалізує в основному функції платежу із застосуванням платіжної картки.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) № 620 від 10.12.2004.

Торговець цінними паперами — резидент, що отримав ліцензію Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку на професійну діяльність на ринку цінних паперів, а саме діяльність з випуску та обігу цінних паперів у межах законодавства України, що регулює випуск та обіг цінних паперів, та генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій у межах валютного законодавства України.

Правління Національного банку України Постанова Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну (Положення, п.1.1) № 280 від 10.08.2005.

Торговий портфель (торговельна книга) — частина загального портфеля банку, яка складається з об'єктів, щодо яких банк має чіткі наміри продати в найближчому майбутньому та отримати спекулятивний дохід від коливання цін (курсів). Як правило, до торгового портфеля відносяться цінні папери, валюта та банківські метали. До торгового портфеля також відноситься та частина позицій банку, яка утворилася внаслідок проведення клієнтських операцій.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Торговий портфель цінних паперів — цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни. До торгового портфеля цінних паперів можуть бути віднесені лише високоліквідні цінні папери.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) № 355 від 20.08.2003.

Трансакція — 1) переказ грошей, що виконується електронними засобами системи термінових переказів Національного банку за ініціативою участника системи термінових переказів Національного банку;

2) інформація в електронній формі про окрему операцію із застосуванням платіжної картки, яка сформована за результатами її виконання.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) № 620 від 10.12.2004.

Транскордонний переказ — рух коштів в іноземній валюті, який здійснюється за ініціативою клієнта уповноваженим банком, що його обслуговує, з метою зарахування коштів в іноземній валюті на рахунок бенефіціара, розташованого в іншій державі. Клієнт, ініціатор цієї операції та бенефіціар можуть бути однією і тією самою особою.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в

іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків і інших фінансових установ та порядок їх виконання (Положення, п.1.2) № 82 від 05.03.2003.

Трасування — видача переказного векселя на трасата.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) № 508 від 16.12.2002.

Трейдер — учасник торгів, представник учасника біржового ринку на торгах, що пройшов акредитацію та уповноважений укладати угоди за рахунок та за дорученням учасника та не має права укладати угоди від свого імені та за власні кошти.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Угода (Біржова угода) — одночасне прийняття учасниками біржового ринку (що називаються сторонами/контрагентами угоди) прав та зобов'язань по придбанню (для покупця) та продажу (для продавця) певної кількості біржового товару; угода вважається укладеною після її реєстрації біржею.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Угода застави — нотаріально завірена угода застави збудованого (ре-конструйованого) житла, що складається на період повернення кредиту та відсотків за користування ним.

Постанова Кабінету міністрів України Про вдосконалення організаційної та фінансової діяльності Фонду сприяння молодіжному житловому будівництву при Державному комітеті у справах сім'ї та молоді (п.2 Положення) № 825 від 17 травня 1999.

Узагальнений коефіцієнт комісійних — коефіцієнт, який враховує системну, еквайрну та емітентську складові комісійних і за яким розраховується загальна сума комісійних за обслуговування певної фінансової операції.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) № 620 від 10.12.2004.

Умовна гарантія — гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару на підставі вимоги бенефіціара та в разі виконання ним відповідних умов або подання документів, зазначених у гарантії.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (Положення, п.2) № 639 від 15.12.2004.

Умовні (гарантовані) боргові зобов'язання — зобов'язання, що беруться безпосередньо юридичними особами та гарантується державою, у тому числі зобов'язання за кредитами МВФ, крім випадків іх безпосереднього спрямування до державного бюджету. До вступу в силу державних гарантій операції за зазначеними зобов'язаннями не відображаються в показниках державного бюджету.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Порядку відображення операцій, пов'язаних з державним боргом, при плануванні та виконанні державного бюджету (Порядок, розд.1) № 42 від 28.01.2004.

Уніфікована система банківської документації — система документації, використовувана для здійснення розрахунково-грошових операцій через банки.

Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації Державний класифікатор України Державний класифікатор управлінської документації ДК 010-98 (розд.2) № 1024 від 31.12.98.

Уповноважена особа банку — особа, яка на підставі статуту чи угоди має повноваження представляти банк та вчиняти від його імені певні дії, що мають юридичне значення.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Уповноважена фінансова установа: 1) юридична особа, яка не є банком і відповідно до законодавства України надає одну чи кілька фінансових послуг та внесена до відповідного реєстру і має генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями, а також її філії, які мають право здійснювати операції з валютними цінностями згідно з положенням цієї юридичної особи про філію та за умови видачі їй фінансовою установою — юридичною особою дозволу на здійснення визначених у цьому дозволі операцій з валютними цінностями, погодженого територіальним управлінням Національного банку України;

2) фінансова установа, яка одержала генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій (письмовий дозвіл Національного банку на здійснення операцій з валютними цінностями), що дає право на торгівлю іноземною валютою.

1) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Інструкція, п.1.1) № 502 від 12.12.2002;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України (Правила, п.4) № 281 від 10.08.2005.

Уповноважений банк — будь-який банк, офіційно зареєстрований на території України, що має банківську ліцензію та отримав пись-

мовий дозвіл Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів, та його філії, які мають право здійснювати банківські операції з валютними цінностями згідно з внутрішньобанківським положенням про філію та за умови видачі банком — юридичною особою дозволу на здійснення визначених банківських операцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України (Інструкція, п.1.1) № 502 від 12.12.2002.

Уповноважений працівник банку — працівник банку, на якого відповідно до внутрішніх положень банку покладено обов'язок відкривати рахунки клієнтам.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах (Інструкція, п.1.2) № 492 від 12.11.2003.

Управитель: 1) фінансова установа, яка від свого імені діє в інтересах установників управління майном і здійснює управління залученими коштами згідно із законодавством, Правилами фонду та отримала в установленому порядку дозвіл/ліцензію;

2) фінансова установа, яка діє від свого імені, здійснюючи управління іпотечними активами в інтересах установника управління іпотечними активами;

3) небанківська фінансова установа, яка в установленому порядку внесена до Державного реєстру фінансових установ, одержала свідоцтво про реєстрацію фінансової установи з додатком щодо права здійснення фінансових послуг з управління залученими коштами фізичних та/або юридичних осіб та подає заяву для одержання дозволу на право прийняття управителем на себе комерційних ризиків при створенні фонду фінансування будівництва виду Б та/або заяву для одержання дозволу на право здійснення емісії сертифікатів фонду операцій з нерухомістю.

1) Закон України Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю (ст.2), № 978-IV від 19 червня 2003. (В редакції Закону № 3201-IV від 15.12.2005);

2) Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), № 979-IV від 19 червня 2003;

3) Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Положення про видачу небанківській фінансовій установі — управителю дозволу на право прийняття на себе комерційних ризиків при створенні фонду фінансування будівництва виду Б та/або дозволу на право здійснення емісії сертифікатів фонду операцій з нерухомістю (Положення, п.1.3) № 1866 від 29.07.2004.

Управління іпотечними активами — цивільно-правові відносини при здійсненні юридичних і фактичних дій щодо розпорядження платежами за іпотечними активами від свого імені, за рахунок та в інтересах установників управління майном.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), № 979-IV від 19 червня 2003.

Управління майном (фінансовими активами) — здійснення юридичних та фактичних дій щодо розпорядження майном (фінансовими активами) від свого імені, за рахунок та в інтересах установників управління майном.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності із залучення коштів фізичних осіб — установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (Ліцензійні умови, п.1.1) № 1225 від 24.06.2004.

Установник управління майном — особа, яка передає кошти управителю на підставі договору управління майном.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності із залучення коштів фізичних осіб — установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (Ліцензійні умови, п.1.1) № 1225 від 24.06.2004.

Учасник платіжної системи — юридична або фізична особа — суб'єкт відносин, що виникають при проведенні переказу грошей, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.43), № 2346-III від 5 квітня 2001. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Учасник ПФТС — юридична особа, торговець цінними паперами, що є членом Асоціації «Перша фондова торговельна система», виконує всі членські обов'язки та умови договору про надання послуг ПФТС.

Асоціація «Перша фондова торговельна система» Рішення Про затвердження Правил торгівлі облігаціями внутрішньої державної позики за принципом «ринку заявок» (Правила, п.1) № 1 від 23.06.2001.

Учасник розрахунків — суб'єкт відносин, що виникають під час проведення розрахунків за фінансовими зобов'язаннями в результаті виконання операцій із застосуванням платіжних карток.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів (Правила, гл.2) № 620 від 10.12.2004.

Учасник системи електронних міжбанківських переказів Національного банку безпосередній — банківська установа, що має технічний рахунок у РП або в Центральній розрахунковій палаті.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валютах (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Учасник системи електронних міжбанківських переказів Національного банку опосередкований — філія банку, що виконує міжбанківський переказ у системі електронних міжбанківських переказів Національного банку з використанням внутрішньобанківської платіжної системи через АРМ-НБУ банку (уповноваженої установи).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валютах (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Учасник системи термінових переказів Національного банку безпосередній — учасник системи електронних міжбанківських переказів Національного банку, який, використовуючи АРМ-СТП, має змогу виконувати трансакції через систему термінових переказів Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валютах (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Учасник системи термінових переказів Національного банку опосередкований — філія банку — учасника системи термінових переказів Національного банку, що має змогу виконувати трансакцію в системі термінових переказів Національного банку з використанням внутрішньобанківської платіжної системи через АРМ-СТП банку — учасника системи термінових переказів Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валютах (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Учасник торгів — член фондової біржі, а також у випадках, передбачених законодавством України, інші особи та державні органи, які, згідно з правилами фондової біржі, отримали право оголошувати заявки та укладати біржові угоди.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про схвалення проекту Положення про функціонування фондових бірж (Положення, п.1.1) № 683 від 23.11.2005.

Учасник Фонду [гарантування вкладів фізичних осіб]- банк, який виконує встановлені Національним банком України економічні нормативи щодо достатності капіталу і платоспроможності, може виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, і включений до Реєстру Фонду банків-учасників (тимчасових учасників) та сплачує збори до Фонду. Адміністративна рада Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Рішення Про затвердження Інструкції про порядок формування бази даних про вкладників — фізичних осіб у банках-учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Інструкція, п.1.3) № 13 від 14.11.2002.

Учасники банку — засновники банку, акціонери банку, який є акціонерним товариством, учасники банку, який є товариством з обмеженою відповідальністю, і пайовики кооперативного банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Учасники безготівкових розрахунків — банки та їх філії, підприємства, фізичні особи, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти.

Національний банк України Постанова Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (Інструкція, п.1.4) № 22 від 21.01.2004. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 132 від 15.04.2005).

Учасники біржового ринку — юридичні особи, які мають право укладати угоди на біржі згідно з її правилами та положеннями.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Учасники Національної депозитарної системи:

прямі учасники — депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів;

опосередковані учасники — організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами та емітенти.

Закон України Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні (ст.1), № 710/97-ВР від 10 грудня 1997.

Учасники ринків фінансових послуг — юридичні особи та фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які, відповідно до закону, мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1), № 2664-III від 12 липня 2001.

Учасники ринку цінних паперів — емітенти, інвестори та особи, що здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, та саморегулівні організації.

Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні (ст.1), № 448/96-ВР від 30 жовтня 1996. (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2804-IV від 06.09.2005).

Учасники розміщення державних цінних паперів — зберігачі-клієнти Національного банку України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України (Положення, гл.1, п.1) № 114 від 19.03.2003.

Учасники розміщення облігацій — зберігачі, які є клієнтами Національного банку України під час здійснення ним функцій депозитарію державних цінних паперів.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик (Положення, розд. I, п.2) № 248 від 18.06.2003.

Учасники системи електронних міжбанківських переказів Національного банку — безпосередні та опосередковані учасники системи електронних міжбанківських переказів Національного банку, які можуть бути і учасниками системи термінових переказів Національного банку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд.1, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Учасники фондового ринку — емітенти, інвестори, саморегулівні організації та професійні учасники фондового ринку.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 2), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Фактичний рівень інфляції — рівень споживчих цін за даними статистичних органів, що встановився у відповідному звітному періоді.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України (Положення, п.1.1) № 389 від 18.08.2004.

1) За договором **факторингу** (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором. Зобов'язання фактора за договором факторингу може передбачати надання клієнтові послуг, пов'язаних із грошовою вимогою, право якої він відступає. Фактором може бути банк або фінансова установа, а також фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

2) **Факторинг** — операція з переуступки первісним кредитором прав вимоги борту третьої особи другому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу первісному кредитору;

3) **Факторинг** — різновид торговельно-комісійної операції, яка поєднується з кредитуванням оборотного капіталу клієнта. В

основі операцій факторингу лежить купівля факторською компанією (банком) рахунків-фактур клієнта на певних умовах.

- 1) Цивільний кодекс України (ст.ст.1077,1079), № 435-IV від 16 січня 2003;
- 2) Закон України Про податок на додану вартість (ст.1), № 168/97-ВР від 3 квітня 1997;
- 3) Постанова Правління Національного банку України Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.14, визначення окремих термінів) № 388 від 21.11.97.

Фізична поставка банківських металів — це операція, яка супроводжується фізичним переміщенням банківських металів між учасниками операції.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових активів Національного банку України (Положення, п.2) № 325 від 06.08.2003.

Фіксована процентна ставка — процентна ставка, рівень якої зафікований на весь строк дії інструменту і не підлягає переоцінці.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій) № 104 від 15.03.2004.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Фіксовані умови конкурсу — це вичерпний перелік зобов'язань, які є однаковими і незмінними для всіх учасників конкурсу. Перевиконання фіксованих умов не дає учаснику конкурсу переваг перед іншими учасниками.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств (Положення, п.1.3) № 1800 від 31.08.2004.

Філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій.

Цивільний кодекс України (ст.95), № 435-IV від 16 січня 2003.

Філія банку — відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Філія страховика — це відокремлений підрозділ страховика, який не є юридичною особою, може мати власну назву, яка повинна використовуватися згідно Положення про філію, має відокремлений баланс та здійснює страхову діяльність по видах, на які страховик одержав ліцензії Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю і право на проведення яких було надане філії загальними зборами учасників страховика в повному обсязі або з обмеженнями.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю Наказ Про затвердження «Положення про порядок здійснення страхової діяльності відокремленими підрозділами страховиків» (п.1.2 Положення) № 13 від 12 березня 1994.

Філія українського банку — це відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку на підставі окремого положення, працює за кореспондентськими рахунками банку та здійснює банківські операції, передбачені положенням про філію, за умови наявності та в межах дозволу, наданого центральним банком (контрольними органами) інших держав.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок створення дочірнього банку, філії і представництва українського банку на території інших держав, особливості їх закриття та здійснення нагляду (Положення, п.3.1) № 45 від 30.01.2002.

Фінансова гарантія — передбачене контрактом право позикодавця отримувати грошові кошти від гаранта і відповідно зобов'язання гаранта сплатити грошові кошти позикодавцеві, якщо позичальник не виконав своїх зобов'язань.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Фінансова діяльність — 1) діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства;

2) це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу банку.

1) Міністерство фінансів України Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» (п.4) № 87 від 31.03.99;

2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.

Господарський кодекс України (ст. 333), № 436-IV від 16 січня 2003.

Фінансова операція — будь-яка операція, пов'язана із здійсненням або забезпеченням здійснення платежу за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу, зокрема: внесення або зняття депозиту (внеску, вкладу); переказ грошей з рахунка на рахунок; обмін валюти; надання послуг з випуску, купівлі або продажу цінних паперів та інших видів фінансових активів; надання або отримання позики або кредиту; страхування (перестрахування); надання фінансових гарантій та зобов'язань; довірче управління портфелем цінних паперів; фінансовий лізинг; здійснення випуск

ку, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотерей; надання послуг з випуску, купівлі, продажу і обслуговування чеків, векселів, платіжних карток, грошових поштових переводів та інших платіжних інструментів; відкриття рахунку.

Закон України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст.1), № 249-IV від 28 листопада 2002.

Фінансова оренда — оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак:

- 1) орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди;
- 2) орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання;
- 3) строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди;
- 4) теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливу вартість об'єкта оренди.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» (п.4.) № 181 від 28.07.2000.

Фінансова послуга — операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансовими вважаються такі послуги: 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; 2) довірче управління фінансовими активами; 3) діяльність з обміну валют; 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; 5) фінансовий лізинг; 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; 7) надання гарантій та поручительств; 8) переказ грошей; 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; 10) торгівля цінними паперами; 11) факторинг; 12) інші операції, які відповідають критеріям, визначенім у пункті 5 частини першої статті 1 цього Закону.

Закон України Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг (ст.1), № 2664-III від 12 липня 2001.

Фінансова пропозиція — розмір суми коштів, яку пропонує учасник торгів для оплати його послуг. Сума не повинна перевищувати суму, зазначену в тендерній документації.

Фонд державного майна України Наказ Про затвердження Положення про порядок проведення Фондом державного майна України науково-дослідних робіт із залученням сторонніх організацій (Положення, п.2.1) № 965 від 05.06.2001.

Фінансова установа (компанія) — це юридична особа, яка відповідно до закону, надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Державний комітет статистики України Департамент макроекономічної статистики Департамент планування та організації статистичних спостережень Класифікація інституційних секторів економіки України (п.С.12) № 96 від 18.04.2005.

Фінансова холдингова група — фінансова установа, яка відповідає вимогам статті 12 цього Закону. Фінансова холдингова група має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою. Материнській компанії має належати більше ніж 50 відсотків акціонерного (пайового) капіталу кожного з учасників фінансової холдингової групи.

Закон України Про банки і банківську діяльність (ст.2.12), № 2121-III від 7 грудня 2000.

Фінансове зобов'язання — контрактне зобов'язання:

- а) передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому підприємству;
- б) обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно невигідних умовах.

Фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначенні для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.п.4,7) № 559 від 30.11.2001.

Фінансове зобов'язання, призначене для перепродажу — фінансове зобов'язання, що виникає внаслідок випуску фінансового інструмента з метою подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових коливань його ціни та/або винагороди посередника.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Фінансове оздоровлення — система заходів комерційного банку, спрямованих на покращення його фінансового стану, відновлення ліквідності, платоспроможності, прибутковості, втрачених активів або доходів, виконання обов'язкових економічних нормативів, нормативів обов'язкового резервування тощо.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до комерційних банків за порушення банківського законодавства (Глава III, Розділ I, п.1.1.) № 38 від 04.02.98.

Фінансове посередництво с діяльністю, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством. Фінансове посередництво здійснюється установами банків та іншими фінансово-кредитними організаціями.

Господарський кодекс України (ст.333), № 436-IV від 16 січня 2003 р.

Фінансове правопорушення — дія або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності, об'єдань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм.

Головне контрольно-ревізійне управління України Наказ Про затвердження Інструкції про порядок проведення ревізії і перевірок державною контролльно-ревізійною службою в Україні (Інструкція, п.1.5.3) № 121 від 03.10.97.

Фінансовий актив — це:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти;
- б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;
- в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах;
- г) інструмент власного капіталу іншого підприємства.

Фінансові активи включають: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.п.4,6) № 559 від 30.11.2001.

Фінансовий актив, призначений для перепродажу, — фінансовий актив, придбаний з метою подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових змін його ціни та/або винагороди посередника.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Фінансовий кредит — кошти, які надаються банком-резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, згідно з відповідним законодавством, а також іноземними урядами або його офіційними агентствами чи міжнародними фінансовими організаціями та іншими кредиторами-нерезидентами у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк, для цільового використання та під процент. Правила надання фінансових кредитів встановлюються Національним банком України (стосовно банківських кредитів), а також Кабінетом Міністрів України (стосовно небанківських фінансових організацій) відповідно до законодавства.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994. (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 349-IV від 24.12.2002).

Фінансовий лізинг (оренда) — господарська операція фізичної або юридичної особи, яка передбачає відповідно до договору фінансового лізингу (оренди) передання орендарю майна, що підпадає під визначення основного фонду згідно із статтею 8 цього Закону, придбаного або виготовленого орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу.

Лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить одні з таких умов:

об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менше — 75 відсотків його первісної вартості за нормами амортизації, визначеними статтею 8 цього Закону, та орендар зобов'язаний придбати об'єкт лізингу у власність протягом строку дії лізингового договору або в момент його закінчення за ціною, визначеною у такому лізинговому договорі;

сума лізингових (орендних) платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує первісну вартість об'єкта лізингу;

якщо у лізинг передається об'єкт, що перебував у складі основних фондів лізингодавця протягом строку перших 50 відсотків амортизації його первісної вартості, загальна сума лізингових платежів має дорівнювати або бути більшою 90 відсотків від звичайної ціни на такий об'єкт лізингу, діючої на початок строку дії лізингового договору, збільшеної на суму процентів, розрахованих виходячи з облікової ставки Національного банку України, визначеної на дату початку дії лізингового договору на весь його строк;

майно, яке передається у фінансовий лізинг, є виготовленим за замовленням лізинготримувача (орендаря) та після закінчення дії

лізингового договору не може бути використаним іншими особами, крім лізингоотримувача (арендаря), виходячи з його технологічних та якісних характеристик.

Незалежно від того, чи відноситься лізингова операція до фінансового лізингу, відповідно до норм цього підпункту чи ні, сторони договору можуть визначити при укладенні договору таку операцію як оперативний лізинг без права подальшої зміни статусу такої операції до закінчення дій відповідного договору.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994. (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2831-III від 29.11.2001, № 349-IV від 24.12.2002 та № 1957-IV від 01.07.2004).

Фінансові інвестиції — активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Міністерство фінансів України Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» (п.4) № 87 від 31.03.99.

Фінансові інструменти — цінні папери, строкові контракти (ф'ючерси), інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти (форварди), строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) в разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи), опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсові та відсоткові опціони).

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 1), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Фінансові корпорації (установи) — включають усі корпорації, які спеціалізуються на фінансових послугах чи допоміжній фінансовій діяльності.

Фінансові корпорації мають два рівні поділу на підсектори. На першому рівні вони групуються у такі підсектори:

S.121 Національний банк України (НБУ);

S.122 Інші депозитні корпорації;

S.123 Інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів;

S.124 Допоміжні фінансові організації;

S.125 Страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди.

На другому рівні фінансові корпорації (крім НБУ) підрозділяються відповідно до того, чи є вони об'єктом державного, приватного або іноземного контролю, а саме:

S.12201, S.12301, S.12401, S.12501 — державні фінансові корпорації;

S.12202, S.12302, S.12402, S.12502 — приватні фінансові корпорації;

S.12203, S.12303, S.12403, S.12503 — фінансові корпорації під іноземним контролем.

Державний комітет статистики України Департамент макроекономічної статистики Департамент планування та організації статистичних спостережень Класифікація інституційних секторів економіки України (п.С.12) № 96 від 18.04.2005.

Фінансово-кредитна установа (кредитно-фінансова установа) — юридична особа, внесена до Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ, яка проводить одну або кілька операцій, що можуть виконуватися банками, за винятком операцій з застосуванням вкладів від населення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про валютний контроль (Положення, п.1.) № 49 від 08.02.2000.

Фонд банківського управління — кошти учасників фондів банківського управління та інші активи, що знаходяться у довірчому управлінні уповноваженого банку відповідно до закону.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994. (Доповнено згідно із Законом № 1957-IV від 01.07.2004).

Фонд — попередник — Фонд, вищий орган якого прийняв рішення про реорганізацію відповідно до вимог чинного законодавства України.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок скасування реєстрації випуску (випусків) акцій корпоративного інвестиційного фонду (Положення, п.1.2) № 249 від 30.05.2005.

Фонд-правонаступник — Фонд, створений шляхом реорганізації Фонду-попередника.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Положення про порядок скасування реєстрації випуску (випусків) акцій корпоративного інвестиційного фонду (Положення, п.1.2) № 249 від 30.05.2005.

Фондова біржа — організаційно оформленій, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами.

Закон України Про цінні папери і фондову біржу (ст.32), № 1201-XII від 18 червня 1991.

Фондова секція — сегмент біржового ринку, де укладаються угоди з купівлі та продажу цінних паперів.

Українська міжбанківська валютна біржа Технології проведення торгів на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 3(53) від 29.09.2000.

Українська міжбанківська валютна біржа Правила допуску (лістингу) цінних паперів, котирування та вилучення їх з обігу на українській міжбанківській валютній біржі (розд. Глосарій) № 30 від 16.07.97.

Фондовий дериватив — стандартний документ, який засвідчує право продати та/або купити цінний папір на обумовлених умовах у майбутньому. Правила випуску та обігу фондовых деривативів встановлюються державним органом, на який покладаються функції регулювання ринку цінних паперів.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Фондовий індекс — це відношення усередненого (за деякою групою підприємств) значення вартості акцій, проданих за поточний період до усередненого значення вартості акцій, проданих за минулий період.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Рішення Про затвердження Методики розрахунку інтегрального індексу фондового ринку (Методика, п.1) № 237 від 20.12.2000.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) — сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст.2), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Форвардна операція — господарча операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання (продаж) форвардної угоди, тобто зобов'язання придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час у майбутньому, з фіксацією ціни реалізації на дату укладення (придбання) форвардної угоди. При цьому покупець (продавець) форвардної угоди має право на відмову від її виконання виключно за наявності згоди іншої сторони форвардної угоди.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.17), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Форвардний контракт — стандартний документ, який засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) цінні папери, товари або кошти у визначений час та на визначеных умовах у майбутньому, з фіксацією цін такого продажу під час укладення такого форвардного контракту.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст.1), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Формування спеціальних резервів — це визнання витрат для відображення реального результату діяльності банку з урахуванням погіршення якості активів і позабалансових зобов'язань. Спеціальні резерви, що обліковуються за контрактивними рахунками, зменшують вартість відповідного активу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Правил бухгалтерського обліку формування і використання резервів у банках України (Правила, п.3.1) № 268 від 11.07.2001.

Формування технічних резервів — визначення величини технічних резервів шляхом її обчислення за методами, визначеними законодавством, в тому числі цими Правилами.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України Розпорядження Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (Правила, п.1.3) № 3104 від 17.12.2004.

Форс-мажорні обставини — обставини непереборної сили та інші незалежні від громадянина обставини.

Закон України Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України (ст.1), № 2681-III від 13 вересня 2001.

Франшиза — частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування.

Закон України Про страхування (ст. 9), № 85/96-ВР від 7 березня 1996.

Функції агента валютного контролю — обов'язки уповноваженого банку щодо здійснення контролю за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці банки. Змістом зазначеного контролю є запобігання уповноваженими банками проведенню резидентами і нерезидентами через ці банки незаконних валютних операцій та/або своєчасне інформування уповноваженими банками у випадках та в порядку, встановленому законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами законодавства, пов'язаного з проведенням ними валютних операцій.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про валютний контроль (Положення, п.1.) № 49 від 08.02.2000. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Нацбанку № 106 від 14.03.2001).

Ф'ючерс — угода, яка аналогічна форварду, але відбувається за стандартизованими умовами: здійснюється тільки на біржах, під їх контролем, а форма і умови контрактів чітко уніфіковані (біржа чітко визначає вид валюти, що продається, обсяг операції, строк оплати, курс). Розрахунки щодо купівлі-продажу ф'ючерсних контрактів здійснюються через розрахункову палату біржі, яка гарантує своєчасність і повноту платежів. До остаточної оплати ф'ючерс може перепродаватися на біржі.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Ф'ючерсна операція — господарча операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання (продаж) ф'ючерсної угоди,

тобто зобов'язання придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час у майбутньому, з фіксацією ціни реалізації на дату здійснення реалізації. При цьому покупець (продавець) ф'ючерсної угоди має право на відмову від її виконання виключно за наявності згоди іншої сторони ф'ючерсної угоди.

Постанова Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (правила, Розд.ІІ, п.17), № 247/95-ВР від 27 червня 1995.

Ф'ючерсний контракт — стандартний документ, який засвідчує зобов'язання придбати (продати) базовий актив у визначений час та на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін на момент укладення зобов'язань сторонами контракту.

Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (п. 11) № 632 від 19 квітня 1999.

Хеджування — метод пом'якшення ризику, який полягає у визначенні об'єкта хеджування та підборі до нього адекватного інструменту хеджування. Полягає в компенсації збитків від об'єкта хеджування за рахунок прибутку від інструменту хеджування, які виникають за одних і тих самих умов чи подій. За наявності схеми хеджування банк повністю ліквідовує як ризик, так і можливість отримання додаткового прибутку: якщо умови чи події будуть сприятливими з точки зору об'єкта хеджування, то будь-який прибуток автоматично перекриватиметься збитками від інструменту хеджування.

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Центральна розрахункова палата Національного банку — установа Національного банку, яка забезпечує функціонування системи електронних міжбанківських переказів Національного банку у цілому, а також здійснює функції РП для банківських установ м. Києва і Київської області та обслуговує віртуальні банківські регіони.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті (Інструкція, розд. I, гл.1) № 110 від 17.03.2004.

Цесія — поступка вимоги або передавання вимоги в зобов'язанні іншій особі.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України (Положення, п.1.2) № 508 від 16.12.2002.

Ціна — грошове відображення вартості товару (послуги).

Державний комітет статистики України Наказ Про затвердження методологічних положень щодо організації статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) і розрахунку індексу споживчих цін (Методологічні положення, розд.2) № 178 від 03.04.2001.

Ціна виконання — ціна базового активу, за якою під час виконання зобов'язань за деривативом здійснюються розрахунки.

Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (п.1) № 632 від 19 квітня 1999.

Ціна зворотної купівлі (щодо конкретної операції репо) — це сума коштів, яка сплачується продавцем відповідно до другої частини угоди репо у день зворотної купівлі за відповідні державні цінні папери.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 584 від 24.12.2003.

Ціна купівлі (щодо конкретної операції репо) — це сума коштів, яка сплачується покупцем відповідно до першої частини угоди репо на дату купівлі за отримані від продавця державні цінні папери чи іноземної валюти.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій (Положення, п.1.1) № 584 від 24.12.2003.

Ціна пропозиції — ціна, офіційно заявлена продавцем, яка зумовлює безвідкличну пропозицію продати заявлений товар на умовах споту, форварду або ф'ючерсу.

Закон України Про державну підтримку сільського господарства України (ст.2), № 1877-IV від 24 червня 2004.

Ціна рівноваги (фіксінг) — ціна, яка встановлюється внаслідок досягнення рівноваги між ціною пропозиції та ціною попиту і зазначається у зареєстрованому біржовому договорі.

Закон України Про державну підтримку сільського господарства України (ст.2), № 1877-IV від 24 червня 2004.

Цінний папір з дисконтом — цінний папір без фіксованої річної процентної ставки (папери з нульовим купоном) та ті, що реалізуються за ціною, нижчою від їх номінальної вартості.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97.

Цінний папір, що рефінансується Національним банком України — це цінний папір, який входить до переліку цінних паперів, що приймаються Національним банком України в обмін на кошти (наприклад, шляхом переобліку або приймання за операцією репо). Постанова Правління Національного банку України Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами установ комерційних банків України (Розд.2) № 466 від 30.12.97.

Цінні папери — документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам.

Закон України Про цінні папери та фондовий ринок (ст. 3), № 3480-IV від 23 лютого 2006.

Цінні папери безстрокові — це цінні папери, які не мають встановленого строку погашення чи мають строк погашення більш як 10 років з моменту їх емісії (випуску) або згідно з умовами емісії передбачають право емітента приймати одноособове рішення про продовження строку погашення (ліквідації) таких цінних паперів, незалежно від загального строку дії таких цінних паперів.

Закон України Про оподаткування прибутку підприємств (ст. 7.9.4), № 334/94-ВР від 28 грудня 1994.

Цінні папери в портфелі до погашення — боргові цінні папери, щодо яких є намір і здатність банку утримувати їх до строку погашення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) № 355 від 20.08.2003.

Цінні папери в портфелі на продаж — цінні папери, до яких не належать торгові цінні папери та цінні папери, що утримуються до погашення.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (Інструкція, п.1.5) № 355 від 20.08.2003.

Цінні папери власного боргу, крім субординованого боргу — для операцій з випуску в обіг власних боргових цінних паперів, розрахунків за цінними паперами, нарахування доходів та видатків за ними.

Постанова Правління Національного банку України Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (ч.7) № 388 від 21.11.97 р., реєстр. № 495 від 28.11.97.

Цінні папери інституту спільного інвестування — акції корпоративного інвестиційного фонду та інвестиційні сертифікати пайового інвестиційного фонду.

Закон України Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) (ст.3), № 2299-III від 15 березня 2001.

Цінні папери на інвестиції — це цінні папери, що придбані з метою тримати їх до часу погашення або з метою інвестицій на строк більше 1 року.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження змін та доповнень до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (Доповнення № 17) (Інструкція до форми № 391) № 526 від 29.10.99.

Цінні папери на продаж — це цінні папери, що обертаються на активному ринку та придбані на короткий строк (не більше 1 р.) з наміром подальшого їх продажу.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження змін та доповнень до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (Доповнення № 17) (Інструкція до форми № 391).

Цінні папери, які дають право на участь у капіталі, — це акції різних типів, сертифікати участі, які замінюють акції, всі види капіталовкладень у довірчі товариства та інвестиційні фонди.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Доповнення № 16 до Правил організації фінансової та статистичної звітності банків України (ч.3, Інструкція до форми № 1-ПБ, Розд. Портфельні інвестиції) № 433 від 01.09.9.

Цінності: 1) дорогоцінні метали й дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення та напівдорогоцінне каміння у виробах і брухті, відходи й брухт дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння в будь-якому вигляді та стані;

2) готівка національної та іноземної валют, сумнівні (включаючи підроблені) банкноти, зразки банкнот, ювілейні, пам'ятні та інвестиційні монети, банківські метали, дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння, цінні папери та інші цінності, які мають вартість;

3) валютні цінності, крім іменних чеків, та бланки суворого обліку;

4) вироби і матеріали, що містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння;

5) банкноти, монети, банківські метали, цінні папери, валютні та інші цінності, вироби, матеріали тощо, які мають особливу цінність для держави.

1) Державна митна служба України Про Порядок декларування валютних цінностей, цінностей, предметів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, та оформлення митної декларації (Порядок, п.1) № 2/09-5470-ЕП від 23.11.2001;

- 2) Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про касові операції в банках України (Інструкція, п.2) № 337 від 14.08.2003;
- 3) Державна податкова адміністрація України Наказ Про затвердження Порядку реєстрації, опломбування та застосування реєстраторів розрахункових операцій з купівлі-продажу іноземної валюти (Порядок, розд.1) № 87 від 12.02.2004;
- 4) Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Інструкції про здійснення державного експертно-пробірного контролю за якістю ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів (Інструкція, п.1.5) № 244 від 20.10.99 (Введено згідно з Наказом Міністерства фінансів № 143 від 05.02.2004);
- 5) Служба безпеки України Наказ Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (Звіт відомостей, п.7) № 440 від 12.08.2005.

Ціновий ризик — імовірність цінових змін внаслідок валютного, відсоткового та ринкового ризиків.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (Положення (стандарт), п.4) № 559 від 30.11.2001.

Часовий зважений коефіцієнт — частка від ділення загальної кількості днів (місяців), протягом яких акції перебували в обігу, на загальну кількість днів (місяців) у звітному періоді.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд. 2) № 598 від 07.12.2004.

Частка меншості в прибутку групи — частина чистого прибутку (збитку), що не належить материнському банку (прямо або через інші дочірні компанії).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004. (Введено згідно з Постановою Національного банку № 484 від 21.12.2005).

Частка меншості в чистих активах — частка в чистих активах на дату придбання плюс частка в акціонерному капіталі дочірньої компанії, що не належить материнському банку (прямо або через інші дочірні компанії).

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004 (Введено згідно з Постановою Національного банку № 484 від 21.12.2005).

Частки іпотечних активів — зобов'язання за окремими договорами про іпотечний кредит, які входять до консолідованих іпотечного боргу.

Закон України Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати (ст.1), № 979-IV від 19 червня 2003.

Чек — паперовий розрахунковий документ установленої форми, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження чекодавця платнику про сплату чекодержателю зазначененої в ньому суми коштів протягом установленого строку.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України (Положення, п.1.4) № 520 від 29.12.2000. (В редакції Постанови Національного банку № 417 від 01.10.2001).

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості — сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги з вирахуванням резерву сумнівних боргів.

Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (Положення, п.4) № 237 від 08.10.99.

Чиста процентна маржа — співвідношення чистого процентного доходу банку (процентні доходи мінус процентні витрати) до середньої величини чистих активів або підпроцентних активів. Свідчить про майстерність керівництва банку у виконанні основної функції банку — фінансового посередництва (див. Спред).

Правління Національного банку України Постанова Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8) № 361 від 02.08.2004.

Чисті активи — активи установи за вирахуванням її зобов'язань.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (Інструкція, розд.2) № 598 від 07.12.2004.

Член платіжної системи — юридична особа, що на підставі належним чином оформленого права (отриманої ліцензії платіжної системи, укладеного з платіжною організацією платіжної системи договору тощо) надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України.

Закон України Про платіжні системи та переказ коштів в Україні (ст.1, п.1.44), № 2346-III від 5 квітня 2001. (Назва Закону в редакції Закону № 2056-IV від 06.10.2004).

Член фондоювальної біржі — юридична особа, яка володіє біржовим брокерським місцем як засновник та/або акціонер біржі або користується ним (асоційований член) терміном не менше одного р. способом, визначеним статутом та/або правилами біржі, має право укладати угоди від свого імені та виконує вимоги всіх законодав-

чих та нормативних актів щодо ринку цінних паперів та вимоги статуту і правил біржі.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку Наказ Про затвердження Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності (положення, Розд.I, п.1) № 9 від 15.01.97.

Шахрайство з фінансовими ресурсами — надання громадянином-підприємцем або засновником чи власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовою особою суб'єкта господарської діяльності завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності.

Кримінальний кодекс України (ст.222), № 2341-III від 5 квітня 2001.

Юридична особа — організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правозадатністю і дієзdatністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Цивільний кодекс України (ст.80), № 435-IV від 16 січня 2003.

Юридичні особи-резиденти — юридичні особи з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України.

Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах (Інструкція, п.1.2) № 492 від 12.11.2003.

Юридичний ризик — це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення. Банківські установи наражаються на юридичний ризик через те, що мають відносини з великою кількістю зацікавлених сторін, наприклад, клієнтами, контрагентами, посередниками тощо, органами нагляду, податковими та іншими уповноваженими органами. Юридичний ризик може привести до сплати штрафних санкцій та адміністративних стягнень, необхідності грошового відшкодування збитків, погіршення репутації, погіршення позицій банку на ринку, звуження можливостей для розвитку і зменшення можливостей правового забезпечення виконання угод.

Правління Національного банку України Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Категорії ризику) № 104 від 15.03.2004.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-ІІІ зі змінами і доповненнями від 20.09.2001 р. № 2740-ІІІ // ВВР України. — 2001. — № 5, 6. — Ст. 30.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 06.02.2003 // ВВР України. — 2003. — № 14.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 24.12.2002 // ВВР України. — 2003. — № 5.
4. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 // ВВР. — 1991. — № 49. — Ст. 683 зі змінами і доповненнями.
5. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.96 р. № 448/96-ВР; зі змінами від 18.11.1997 р. № 642/97-ВР.
6. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 28.11.2002 // ВВР. — 2003. — № 1.
7. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 // ВВР. — 1992. — № 47. — Ст. 642 зі змінами і доповненнями.
8. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 р. № 2299-ІІІ.
9. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-ІV // ВВР України. — 2003. — № 47-48. — ст. 372) (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 3201-ІV від 15.12.2005, ВВР, 2006, № 13, ст.110)
10. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2374-ІІІ.
11. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», 2001 р.
12. Закон України «Про страхування». — К.: Парламент, 1998. — 37 с.
13. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 // ВВР. — 2002. — № 1 зі змінами і доповненнями.

14. Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 // ВВР України. — 2002. — № 5. — Ст. 30.

15. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» // ВВР України. — 2006. — № 31. — Ст. 268.

16. Інструкція про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена постановою Правління НБУ від 18.12.1998 № 527.

17. Методичні вказівки щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління НБУ № 368 від 20.07.1999.

18. Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу Мінфіну України «Про затвердження Вимог до організації фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму» від 24.04.2003 № 40.

19. Основні засади розвитку саморегулювання на фондовому ринку України. Затверджено рішенням ДКЦПФР від 22.11.2001 р. № 350.

20. Основні напрямки розвитку Національної депозитарної системи України. Погоджено рішенням ДКЦПФР від 06.03.2001 р. № 52.

21. Питання державної контрольно-ревізійної служби в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.1993 № 515 зі змінами і доповненнями.

22. Положення про застосування Національним банком України до банків та інших фінансово-кредитних установ заходів впливу за порушення банківського законодавства: Постанова Правління НБУ № 369 від 28.09.2001.

23. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України: Постанова Правління НБУ № 566 від 30.12.1998.

24. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління НБУ № 114 від 20.03.1998.

25. Положення про порядок видачі банкам ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих банківських операцій: Постанова Правління НБУ № 275 від 17.01.2001 зі змінами і доповненнями.

26. Положення про порядок створення і реєстрацію банків, їх філій, представництв, відділень: Постанова Правління НБУ № 375 від 31.08.2001.

27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний департамент фінансового моніторингу» від 18.02.2002 № 194 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 8.

28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реєстрації фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу» від 26.04.2003 № 644 // Урядовий кур'єр. — 2003. — 8 трав.

29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок визначення країн (територій), які не беруть участі в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» від 26.04.2003 № 645 // Урядовий кур'єр. — 2003. — 8 трав.

30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу» від 10.01.2002 № 35 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 3.

31. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28.08.2001 № 1124 // Урядовий кур'єр. — 2001. — 1 верес.

32. Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2003 № 189 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу».

33. Указ Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 10.12.2001 № 1199/2001 // Уряд. кур'єр. — 2001. — 18 груд.

34. Антонюк Ю. Ефективність діяльності організаторів торгівлі цінними паперами // Цінні папери України. — 2001. — 37(177) — С. 11—13.

35. Барановський О. Боротьба з «відмиванням» грошей у банківському секторі економіки. — Вісник НБУ. — 2002. — № 5.

36. Білошапка В. Банки на фондовому ринку: страхування ризиків // Цінні папери України. — 2001. — № 26. — С. 16.

37. Білошапка В. Кастодіальні послуги комерційного банку // Цінні папери України. — 2002. — № 36(225). — С. 9.

38. Биржевое дело: Учебник / Под ред. В.А. Галанова, А.И. Басова. — М.: Фінанси и статистика, 200. — 304 с.

39. Бурмака М., Алеントьєв І. Регіональна економічна політика та фондовий ринок України // Регіональна економіка. — 2001. — № 3. — С. 35—45.

40. Гафтманюк А. Кодекс корпоративного управління як засіб уникнення конфліктів в акціонерних товариствах // Цінні папери України. — 2002. — № 39. — С. 10—11.

41. Гольцберг М.А., Хасан-Бек Л.М. Основы фінансового інвестування. — К.: МЦПІМ, 1995. — 114 с.

42. Гончаренко Г. Кредитні спілки і кооперативні банки та особливості їх розвитку в Україні // Вісник НБУ. — 2000. — № 1. — С. 47—51.

43. Дмитренко І. Маркет-мейкери на фондовому ринку // Ринок цінних паперів. — 2002. — № 14. — С. 10—11.

44. Доценко М. Кредитні спілки змінюють свій правовий статус // Цінні папери України. — 2002. — № 9(198). — С. 14.

45. Ефективність управління банком: Матеріали науково-практичного семінару. В.П. Матвієнко, К.Л. Малка, О.В. Пасхалова та ін.; За ред. проф. В.П. Матвієнка. — К.: Наук. думка, 2003. — 416 с.
46. Завгородній А.Г. та ін. Фінансовий словник. — К.: Знання, 2000.
47. Іванов В.М. Фінансовий ринок: Конспект лекцій. — К.: МАУП, 1999. — 112 с.
48. Коваленко М. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник. — Херсон: Олді-плюс, 2007. — 572 с.
49. Коваленко М.А. Фінанси спільного інвестування. Навчальний посібник. — Херсон: Олді-плюс, 2007. — 248 с.
50. Коваленко М.А., Білінкіс В.М., Сухомлин Л.Є. Операції сучасного комерційного банку: Навч. посібник (рек. МОН України). — Херсон: Олді-плюс, 2006.
51. Коваленко М.А., Радванська Л.М. Ринок фінансових послуг. — Херсон: Олді-плюс, 2005. — 572 с.
52. Коваленко М.А., Радванська Л.М., Лобанова Н.В. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник. — Херсон: Олді-плюс, 2007. — 556 с.
53. Кудряшов В.В. Фінанси. Навч. посібник. — Херсон: Олді-плюс, 2002. — 352 с.
54. Ляпін В.А. и др. Ценные бумаги и фондовая биржа. — 2-е изд. Перераб. и доп. — М.: Информ. Изд. дом «Филинъ», Рилант, 2000. — 248 с.
55. Ляшенко В.И. Фондовые индексы и рейтинги. Донецк: Сталкер, 1998. — 317 с.
56. Мендул О.Г., Павленко І.А. Фондовий ринок: операції з цінними паперами. — К.: КНЕУ, 2000. — 156 с.
57. Мендул О.Г., Павленко І.А. Фондовый рынок: операции с ценностями бумагами // Цінні папери України. — 2003. — № 18. — С. 15—16.
58. Милейко Я., Попплюмо А. Біржові фонди // Цінні папери України. — 2002. — № 18(207). — С. 6—7.
59. Милейко Я. та ін. Форфейтинг як форма кредитування зовнішньоекономічних операцій // Цінні папери України. — 2002. — № 47 (187). — С. 10—11.
60. Назарчук М. Єдина біржова фондова система України: принципи побудови та етапи створення // Цінні папери України. — 2001. — № 1(141). — С. 10—15.
61. Назарчук М.И. Фондовые биржи на рынке ценных бумаг Украины. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 2002. — 140 с.
62. Накопичувальна пенсійна система як джерело інвестиційних ресурсів. Бізнес огляд // Цінні папери України. — 2002. — № 40(229). — С. 19—22.
63. Опціон на сучасному фондовому ринку. Бізнес огляд // Цінні папери України. — 2001. — № 16. — С. 10.

64. Осадець С. Страхування: Підручник. — К.: КНЕУ, 1998. — 528 с.
65. Румянцев С. Перспективи розвитку національної депозитарної системи // Цінні папери України. — 2002. — № 18 (207). — С. 23.
66. Сіржук Р. Особливості венчурного інвестування // Цінні папери України. — 2002. — № 11(200). — С. 17.
67. Фінанси підприємства. Підручник для вузів / Під ред. А.П. Поддерьогіна. — 3-те вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.
68. Шафран Н. та ін. Фондові ринки Східної Європи: західні портфельні інвестори переходят у наступ // Цінні папери України. — 2002. — № 34 (223). — С. 24—26.
69. Шевченко З. Крок до пенсійної реформи // Цінні папери України. — 2001. — № 49. — С. 16—17.
70. Шелудько В.М. Фінансовий ринок. — К.: Знання-прес, 2002.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Васильєва Віта Володимирівна — кандидат економічних наук. Працює на посаді доцента кафедри економічної теорії Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, а також доцента кафедри фінансів Макіївського економіко-гуманітарного інституту. Сфера наукових інтересів — функціонування різних сегментів фінансового ринку на макроекономічному та регіональному рівнях. Має понад десять років педагогічного стажу у вищих навчальних закладах економічного профілю. Автор понад 20 наукових і навчально-методичних праць з фінансових питань.

Васильченко Олена Ремівна — працює у відділі проблем управління виробництвом Інституту економіки промисловості НАН України, а також старшим викладачем кафедри фінансів Макіївського економіко-гуманітарного інституту. Сфера наукових інтересів — різні аспекти інвестиційної діяльності, а також розвиток фінансового ринку в Україні та правове регулювання зазначених сфер діяльності. Опубліковано близько 20 наукових і навчально-методичних робіт особисто та у співавторстві.

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

Навчальний посібник

Керівник видавничих проектів — *Б.А.Сладкевич*

Друкується в авторській редакції

Дизайн обкладинки — *Б.В. Борисов*

Підписано до друку 20.09.2007. Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний. Гарнітура PetersburgC.

Умовн. друк. арк. 23.

Наклад 1000 прим.

Видавництво "Центр учебової літератури"

вул. Електриків, 23

м. Київ, 04176

тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63

8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

e-mail: office@uabook.com

сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК №2458 від 30.03.2006

Віддруковано в ОП "Житомирська облдрукарня"

з готових діапозитів замовника.

Зам. 238.

**Найбільший роздрібний інтернет-магазин
навчальної літератури за цінами видавництв.
Можливість оплати на пошті після отримання
замовлення, або кредитною карткою.**

The screenshot shows a website for educational books. At the top, there's a navigation bar with links like 'Головна', 'Категорії', 'Сертифікати', 'Підтримка', 'Замовити', and 'Підтримка' (repeated). A search bar is present. On the left, there's a sidebar with categories such as 'Все для навчання', 'Література', 'Історичні дисципліни', 'Дидактика', 'Педагогіка', 'Психологія', 'Філософія', 'Іноземні мови', 'Інформаційні технології', and 'Інформаційні системи'. Below these are sections for 'Замовлення за інформаційними системами' and 'Ліцензії видавців'.

Offer 1: Код: 011410. Економіка та фінанси з підручником корпоративного управління. Навчальний посібник. (2-е вид.). Автор: Гурік О.Л. Рік видання: 2007 Ступінь: 208. Опис: Підручник, який дисциплінує проблеми корпоративного управління в контексті трансфомерної економіки. Розглядається гаситимоційний, робочий та проприєтарний форми винесення національної політичної соріготності діяльності... Ціна: 28.00 грн.

Offer 2: Код: 011406. Економіка діяльності. Практикум. Навчальний посібник розробленою НОНІ України. (2-е вид.). Автор: Коломієць Т.Д. Рік видання: 2007 Ступінь: 208. Опис: Практичний посібник спроектовано на розвиток аналітичної жвавої стадії з наданням методик та функцій економічного статусу промислового підприємства. Наведений метод підходів і практик з додатком «Основи економіки», тощо... Ціна: 22.00 грн.

Offer 3: Код: 011407. Підприємство фінансів. З-п видання. Навчальний посібник розробленою НОНІ України. (2-е вид.). Автор: Гурік О.Л., Гурік В.О. Ступінь: 208. Опис: Практичний практик з-п зупинкою фінансів, заснований розвитку структури фінансово-економічної системи. Особливий уваження робиться на вивченні питань залік фінансово-економічних та податково-економічних наукових фахівців... Ціна: 52.00 грн.

ISBN 978-966-364-566-7

